U. Hrast

ZALEŠČANSKI PORTRETI

U. Hrast

ZALEŠČANSKI PORTRETI

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

929(497.4 Velenje)

VRBIČ, Vlado
Zaleščanski portreti / U. Hrast ; [spremna beseda Boris Zakošek ; fotografije iz arhiva portrtirancev in Stane Vovk]. - Velenje : Naš čas, 1998.

U. Hrast je psevdonim

I. U. Hrast glej Vrbič, Vlado
79292416

Velenje, ob Tvojem 40 rojstnem dnevu!

Knjiga, ki jo imate pred sabo, odstira življenje in ljudi v Šaleški dolini oziroma Zalesju, ki si ga je U. Hrast sposodil iz knjige Nekoč je bilo jezero, morda tudi s kančkom ironije (besedna igra), za okvir svojih portretov.

Na prelomu drugega tisočletja je seveda življenje tu precej drugačno, kot je bilo v starodavnem Zalesju, a ljudje se vseeno rojevajo, bivajo in umirajo s sanjami, upi, cilji in strahovi kot nekoč. In kot nekoč so eni bolj in drugi manj opazni. V knjigi je U. Hrast hotel nekaj bolj opaznih posameznikov razgrniti tako, da bi nam postali manj nedostopni, bolj razumljivi in vsakdanji.

Knjiga je nastala na osnovi časopisnih portretov, ki jih je avtor vse leto objavljal v tedniku Naš čas, zato je tudi portretirancev toliko, kot je bilo številk časopisa. Portreti pa so bili omejeni v časopisni stolpič in zato jim je bil odmerjen enakovreden prostor.

Kljub tej pomanjkljivosti so zanimivo branje, saj skuša avtor v njih, malce hudomušno, odpreti tudi skrbno čuvana vrata domačih skrivnosti.

Zanimivi so tudi zato, ker lahko skozi prepletanje življenjskih poti opazujemo bivanje naših ljudi in krajev ob koncu drugega tisočletja.

U. Hrast že z naslovnico (AFŽ - Atelšek, Fijavž, Žgank) namiguje, da je v knjigi predstavil predvsem portrete tistih Zaleščanov, ki so naši najvidnejši sopotniki. Toda kriteriji, ki jim je pri tem želel slediti, so pustili še toliko zaprtih vrat, skozi katera bi bilo vredno pokukati, da je razmišljanje o nadaljevanju postalo živo, še preden je bil dodobra sklenjen dogovor o prvi knjigi. Kot meni avtor sam, nihče v Zaleščanskih portretih ni predstavljen po krivici, marsikdo pa po krivici tokrat vanje ni prišel.

Portreti, ki so nastajali na osnovi pogovorov s portretiranci, so seveda predvsem njihov pogled na lastno življenje, so pa obenem tudi zrcalo našega bivanja. Skozi njih lahko vidimo več sebe in skozi njih lažje prezrcalimo svoje bivanje. Predvsem pa smo si ob prebiranju bližji. In to je smisel te knjige.

Boris Zakošek

ZALEŠČANSKI PORTRETI - velenjski rojak, pedagog in pisatelj Gustav Šilih je v svojih povestih Nekoč je bilo jezero in Beli dvor Šaleško dolino poimenoval Zalesje.

NAMEN - predstaviti usode ljudi in skozi njih tudi čas in okolje, kjer živijo.

IZBOR - v knjigi so predstavljeni znani Šalečani, ki smo jih v Zalesju srečevali od februarja 1997 do julija 1998.

IZJEMA - dr. Matjaž Kmecl ne živi več v Velenju, vendar je častni občan Mestne občine Velenje.

ŠTEVILO - 51 portretov ne pomeni, da znanih Šalečanov ni več kot toliko, pomeni le odločitev, da je nekje treba delo /za sedaj/ zaključiti.

KRIVICA - nihče ni v Zaleščanskih portretih predstavljen po krivici, marsikdo pa po krivici ni.

OBSEG - ne glede na pomembnost portretiranca je vsem odmerjenega približno enako prostora; zaradi slabe ocene avtorja so po prehodu na nov računalnik portreti načelno malo daljši.

AFŽ - v nekem obdobju so Velenjčani vedeli povedati, da usodo Velenja kroji AFŽ - Atelšek, Fijavž, Žgank /kratica sicer pomeni Antifašistično žensko zvezo/.

VRSTNI RED - portreti so bili v Našem času objavljeni po naključnem vrstnem redu, v knjigi je na začetku izpostavljena trojica AFŽ, sledijo pa ostali po času objave.

NAŠ ČAS - velenjski tednik, ki je Zaleščanske portrete objavljal dobro leto dni skoraj vsak teden.

NAČIN DELA - portreti so nastali na podlagi pogovorov s portretiranci in po skupnih popravkih.

RESNICA - resnic je vedno več, portreti so portretirančev pogled na svoje življenje.

OCENJEVANJE - avtor se je potrudil, da ni ocenjeval portretirancev, le v svoji maniri je zapisal njihove misli.

PORTRETI

Leonard Wirth

Dva otroka sta še mala umrla, potem so si sledili leta 1901 dvojčka Pepi in Pepca, Mici, Justi, Angela, Francl, Nestl /Ernest/ - 30. 12. 1909, Pavla in Ivanka. Torej devet otrok in starša na srednje veliki kmetiji na samem v Dolenji vasi pri Preboldu. Na srečo sta bila na kmetiji tudi žaga in mlin, tako da se je družina nekako prebijala. Imeli so po šest prašičev, običajno tri krave in teleta, ovce, koze in konje. Proti večeru, ko so vse postorili, so se otroci zbrali na ravnici pri gospodarskem poslopju in noreli.

Mati je bila tako obremenjena s svojim delom, še posebej ker je bil oče celo prvo svetovno vojno na fronti, da je bratom in sestram postala druga mati sestra Pepca. Če je bil oče dobre volje, so ob večerih, zlasti pri luščenju fižola, ubrano zapeli. Nedelje so bile takrat še pravi praznik, mati jih je skrbno oblekla /niso bili novi, bili pa so vedno čisti in skrbno pokrpani/ in še dolgo od hiše gledala za njimi, ko so za očetom v gosjem redu stopali proti cerkvi.

Šestrazredna šola v Preboldu je bila precej velika, imeli so velik vrt in sadovnjak, kjer so otroke učili vrtnarjenja in kmetovanja in imeli so telovadna igrala pod veliko streho. Nestl je imel rad zemljepis in petje, bil je zadržan in priden učenec, zato je bil vpisan v zlato knjigo šole. Rad se je učil in vedel je, da bi rad kaj več, kot ostal na kmetiji, zato je leta 1924, ob koncu osnovne šole, s svojo trmo dosegel, da so ga starši le pustili v uk k mizarju Pavšku v Podgoro pri Rečici ob Paki.

Imel je spretno roko in mojster ga je hitro vzljubil. Delali so vse dneve, ob sobotah je popoldne še temeljito pospravil delavnico, potem pa peš odšel do domače Dolenje vasi, kjer so se ob nedeljah zbrali vsi razkropljeni Žgankovi otroci. Za pomočniški izpit leta 1927 v Šoštanju je izdelal lično omarico z ogledalom. Bil je najboljši mojstrov vajenec dotlej, zato ga je ta hotel zadržati v službi, toda pri Žgankih so takrat ravno obnavljali hišo

in fanta so potrebovali doma. Kakšni dve leti je tako čez dan doma delal, pod večer pa jo je mahnil v vas, kjer je ure in ure preživljal v pogovorih z vrstniki in vrstnicami. Z materjo sta zaradi tega prišla navzkriž in preselil se je k sestrični v bližnje Šešče ter tam pomagal do odhoda v vojsko leta 1929.

Poslali so ga v Boko Kotorsko v mornarico in pristal je na reševalni ladji "Močni", kjer je sicer trdo delal, a imel tudi lepe trenutke, ko je na večer zapel z nekaj dobrimi tovariši. Nekoč ga je oficir nadrl, ker ni znal veslati, zato sta se s tovarišem iz Vojvodine veslanja nalašč naučila tako dobro, da sta smela poveljnika voziti na kopno le še onadva, za vsako vožnjo pa sta bila nagrajena s palačinkami!

Po vrnitvi v Šešče je slabi dve leti delal pri žalskem mizarju Kopušarju, 15. maja 1934 pa se je zaposlil v preboldski tekstilni tovarni Kozmos. Izkoriščanje delavcev, ki so delali v neznosnih razmerah brez pravic, ga je pripeljalo v tovarniški stavkovni odbor, ki je organiziral odmevno stavko. Po šestih tednih so hoteli vztrajati v stavki samo še Nestl, njegov brat Francl in Novakov Franc.

Že okužen s socialdemokratskimi idejami je leta 1938 odšel delat k svaku, ki je imel v Ljubljani galvanizersko delavnico. Še pred odhodom je spoznal Jerico, se z njo poročil in v Ljubljani z njo tudi živel. Delo je bilo težko, prostega časa je bilo malo, in še ta le za sestajanje s prijatelji in somišljeniki. Vse bolj se je nagibal k organiziranemu delavskemu gibanju in leta 1938 že postal kandidat za člana Partije, leta 1940 pa tudi član. Tovariši so mu zaupali organizacijo tehnike v rajonu Ljubljana Šiška. Ilegalno tiskarno so po italijanski okupaciji uredili pod mizarsko delavnico nasproti svakove delavnice na Golobovem dvorišču v Šiški. Zaradi stroge discipline in varovanja skrivnosti so dobro skrito tiskarno Italijani odkrili šele potem, ko je Nestl že bil v partizanih. Takrat so na njegovo glavo razpisali nagradi v višini 50 000 lir in 50 000 mark.

Ker mu je v ilegali že gorelo pod nogami in ker je bil sposoben organizator, so Nestla maja 1942 poslali organizirat partizansko tehniko na Dolenjsko. Toda zaradi ofenzive se je najprej nekaj

mesecev boril v različnih enotah in šele jeseni končno postal vodja tehnike okrožja Novo mesto. Po uspešno opravljenem delu ga je Boris Kraigher maja naslednje leto poslal organizirat tehniko na Štajersko. Prvo tehniko je postavil v Senožečah pri Litiji, potem je postal vodja nabavnega sektorja tehničnega materiala "Nestl" za Štajersko. Iz bunkerjev na Šmohorju so tako do konca vojne oskrbovali poleg štajerskih še velik del ostalih partizanskih tehnik.

Takoj po vojni je postal direktor Mohorjeve tiskarne v Celju, a so ga že po treh mesecih, ko je delo lepo steklo, premestili na Okrožni ljudski odbor Celje za načelnika za trgovino in preskrbo za celjsko okrožje. Bogate izkušnje iz partizanov in smisel za organizacijo, so mu pomagali, da je v dveh letih vzorno uredil preskrbo na Celjskem, za kar ga je pohvalil sam minister za trgovino Vaupotič.

Od julija 1947 je bil najprej tajnik, potem predsednik in spet tajnik Okrajnega ljudskega odbora Celje, dokler ga 1. februarja 1949 niso premestili na Ministrstvo za rudarstvo v Ljubljani. Tja se je, po neuspelem prvem zakonu, že preselil z Vido Cimerman iz Maribora, ki jo je spoznal med službovanjem v Celju in se z njo poročil 7. januarja 1949. Kot namestnik večinoma odsotnega ministra je opravljal vse glavne posle. Veliko je hodil v Beograd k zveznemu ministru Svetozarju Vukmanoviču Tempu in uspel pridobiti precejšnja sredstva za obnovo slovenskih rudnikov. Uradniški aparat na ministrstvu se je zaradi uvajanja samo-upravljanja in prenosa pristojnosti na rudnike zmanjšal s 180 na 36 delavcev!

In končno, na Miklavžev večer leta 1950 je prišel v Velenje za direktorja Rudnika lignita. Rudnik je bil sredi investicije v novi jašek, vodstvo pa po večini nezanesljivo in nesposobno. Novi direktor je počasi okoli sebe oblikoval ekipo strokovnjakov, na katere se je lahko zanesel, močno poostril disciplino ter z lastnim zgledom /uradniki so dve leti odhajali na delo v jamo, Žganku je bil malokateri rudar kos pri delu/ delavce spodbudil k boljšemu delu. Rudnik je postal v tistem času najsodobnejši v Jugoslaviji, z leti so proizvodnjo povečali za petkrat. Hkrati so zaradi potrebe po delovnih mestih za ženske in mlade Gorenju odstopili za

proizvodnjo stare rudniške kopalnice ter mu kasneje tudi zgradili prvo tovarniško halo v industrijskem predelu. Iz rudniških obratov so čez leta nastala nova samostojna podjetja - Vegrad, ESO, Komunalno podjetje, Sipak, Efe ...; zgradili so počitniško naselje v Fiesi. Zaradi zavisti v republiki pa je sredi šestdesetih let propadel projekt Elektro-kemijskega kombinata, kjer naj bi predelovali lignit v plin in umetna vlakna.

Ob tonah izkopanega premoga je bilo v ospredju ves čas Žgankovo prepričanje, da mora tudi rudar imeti spodobno življenje, kljub temu da je uradna republiška politika menila drugače. Zato je Žgank z lastno trmo, rudniškim in državnim denarjem, sposobnostjo vodenja in korajžnim pogledom v prihodnost ter obkrožen s skupino dobrih sodelavcev in priznanih strokovnih inštitucij /arhitektov, urbanistov .../ začel graditi novo Velenje: stanovanja, trgovine, Dom kulture, Delavski klub, Zdravstveni dom, rudarsko šolo z internatom, hotel Paka, ceste, vodovod ... Med potovanjem v Ameriko se je navdušil nad daljinskim ogrevanjem in po vrnitvi je Velenje prvo v Sloveniji dobilo toplovod! Največ z udarniškim delom so regulirali Pako, gradbeni material za zgradbe, ki ga je bilo težko dobiti, so skladiščili celo v rudniških rovih; Tržnico so med gradnjo pred radovednimi pogledi zaprli z deskami - kajti vse to je nastajalo napol ilegalno, brez podpore večine slovenskega vrha. In 20. septembra 1959 je bila otvoritev mestnega središča!

Močan Rudnik, močno mesto in včasih že nesramno podjetni Žgank so bili trn v peti marsikateremu republiškemu funkcionarju /najbolj Mihi Marinku, takratnemu predsedniku Centralnega komiteja ZKS/, zato so ga po oblikovanju velenjskega veletrgovskega podjetja Veletrg, ki je grozilo postati prehuda konkurenca drugim v Sloveniji, obtožili nečistih poslov, v Ljubljani ga je sodišče oprostilo, pri čemer mu je predsednik senata celo čestital za dobro vodenje Rudnika - na Marinkovo intervencijo pa so ga v Beogradu vendarle kaznovali z enoletnim prenehanjem delovnega razmerja - zvezni tožilec Hočevar je zadevo predal pomočniku, ker je bil na Žgankovi strani! Razočaran se je 1. januarja leta 1966 direktor Žgank umaknil v pokoj in za vedno iz Zveze

komunistov, kamor so ga kasneje še vabili, pa se ni dal več prepričati. Doma je odprl obrt za izdelovanje plastičnih izdelkov, ki jo je zaprl, preden se je zaposlil v Gorenju. 1. maja 1969 je na pobudo Gorenja /Atelška in Jerihe/ postal predsednik Skupščine občine Velenje. Županoval je devet let in pol in to je bil drugi razcvet velenjske občine. Z občinskimi in republiškimi sredstvi, s sodelovanjem podjetij, s samoprispevki in udarniškim delom občanov so bili zgrajeni vrtci, šole, Rdeča dvorana, knjižnica, Nama, Tržnica, banka, predor pod Šalekom, ceste, pekarna, stavbe Rudarskega šolskega centra, Dom učencev, bazeni ... Velenje je postalo vzor modernega socialističnega mesta, Žgank je bil kar štirikrat gostitelj maršala Tita, ki so se mu Velenjčani na Žgankovo pobudo leta 1977 oddolžili z velikim spomenikom.

Leta 1979 je imel politike dovolj, za eno leto je šel še za direktorja na Zavod za urbanizem Velenje in se potem dokončno upokojil. Toda mirovati še vedno ni mogel in je postal za osem let predsednik Zveze združenj borcev Velenje. V tem času so postavili dvaindvajset novih spomenikov, izdali knjigo o spomenikih ter barvni koledar, ki so ga prodali kar v 42 000 kosih; iz dobička so plačali večino obnovitvenih del na stavbi, ki je postala Dom borcev in mladine. Šele leta 1988 se je v zavetju svoje hiše predal drobnim radostim upokojenca.

Zaradi svojih zaslug med drugo vojno in po njej je bil kar 12 let član Sveta republike, telesa, v katerem so bili najbolj cenjeni Slovenci. Je nosilec partizanske spomenice 1941, za svoje zasluge je prejel kar deset jugoslovanskih in slovenskih odlikovanj, spisek drugih pomembnejših odlikovanj in priznanj se pri številki petdeset še ne konča. Velenje se mu je leta 1984 oddolžilo za njegov prispevek k izgradnji s podelitvijo prvega naslova častnega občana in z zlatim grbom.

In kaj je imela od njega družina? Nič, pravi sam. Strog in nepopustljiv je bil tudi do sebe in svojih bližnjih. Med službovanjem na Rudniku so uspeli iti na morje vsega dvakrat in enkrat samkrat na kratek izlet. Prva velenjska leta, v časih splošnega pomanjkanja, sta z ženo redila prašiče in zajce, da je bilo mesa za domače in predvsem direktorjeve obiske, leta 1960 je /tega

leta se je rodila Vidka, njen brat Lučo že šest let pred njo/ je zgradil novo hišo, jo zaradi obrekovanj poceni prodal Rudniku, živel z družino v njej kot najemnik in jo po upokojitvi spet odkupil.

S politiko se že davno ne ukvarja več, čeprav je z vsem na tekočem, okoli ne hodi kaj dosti, pridejo pa k njemu radi njegovi zvesti prijatelji, okoli hiše postori še marsikaj, pridela dobra jabolka, redno prebira časopisje, vzame si čas za sprehod, za vnuka Naca in Zalo, skupaj z ženo, ki mu je vsa njuna skupna leta zvesta opora, pogledata kakšen film na televiziji. Pri debati o "zdravju" naše države se še vedno razburi - mu pa njegovo zdravje dobro služi, čeprav ga je pred leti klop skoraj spravil v grob, tu in tam pa mu ponagaja srce.

Žgank je imel redko priložnost - iz nič ustvariti mesto - in izvrstno jo je izkoristil. Ne sam in tudi ne brez napak. Marsikdo se je zameril njemu in marsikomu se je zameril on, ki je imel moč in pogled vedno usmerjen daleč naprej. "Pri oblanju padajo oblanci!" pravijo Žgankovi poklicni kolegi mizarji.

Kaj več od dveh kravic, prašiča, nekaj malih živali in kosa zemlje mala Atelškova kmetija v Prihovi sredi bogate Zgornje Savinjske doline ni premogla. Za šestero ust premalo, zato je bil ata Ivan zaposlen v lesni industriji v škofovskih zavodih, mama Marija /Grosova/ pa je skrbela za gospodinjstvo in štiri vedno lačne otroke. Ivan, najstarejši, se je rodil 21. avgusta 1928, pet let za njim Mara, pet let za njo Vera in leta 1940 še Franci.

Kljub temu da niso spadali med premožne, je bilo Ivanovo otroštvo lepo. Kruha so imeli dovolj - mati je spekla po pet hlebcev naenkrat, še vročega si je en kos odrezal za v roko in enega za v žep. Domači kravici so mu zaupali v pašo že pri štirih letih. Tik pred prvim obhajilom se je, ne vedoč, da bi moral biti tešč, najedel gozdnih jagod. Ko je to kasneje materi priznal, se je bogaboječa ženska zgrozila, češ da je to "božji rop". Tudi sicer je bila mama stroga, še pri dvajsetih letih, ko se je potolkel s kolesom, ga je za povrhu nabutala! Oče se je razjezil poredkoma, a takrat silno hudo.

Do osnovne šole na Rečici ob Savinji je bilo pol ure hoje, ki je vedno prehitro minila. Imel je rad ravnatelja Kotnika, zglednega učitelja in krasnega človeka, ki ga je veliko naučil, kljub temu da je učence rad vlekel za "ta sladke", da so se kislo držali. V jugoslovanski šoli je napravil šest razredov in med okupacijo v nemški še preostala dva. Želel je postati trgovec, vedno so ga zanimali posli, rad je računal, toda v Mozirju ni bilo za trgovca nobenega prostega mesta. Zato so ga dali v uk za ključavničarja v Mozirje. Mojster Tratnik je bil v redu človek, delo pa zanimivo. Že takrat si je vajenec Ivo želel, da bi nekoč imel svojo malo fabriko.

Tako je prišlo poletje 1944, 2. avgust, ko je še ne šestnajstletni Ivo stopil v partizane, v Pohorsko brigado. Kdo ve, kaj je mladega fanta gnalo v hosto, morda malo firbec, malo romantika ... Iz Pohorske brigade so ga poslali v tretji bataljon vojske državne varnosti. V

Gornjem Gradu so ga skupaj z drugimi izurili, potem je na terenu opravljal delo obveščevalca. Zadnje mesece vojne je bil v zaščitni četi bataljona. Od mladostne romantike ni ostalo prav nič. Za skoraj celo leto je bila postelja le neuresničen sen, sredi najhujše zime so si postiljali pod smrekami in se zbujali s snežno oddejo na sebi; lakota je bila njihov zvesti spremljevalec; neprestano so bili v gibanju - ali so napadali ali se umikali; krogla je dostikrat sfrčala tik mimo ušesa. In izjemna disciplina, za tri ukradena jajca so tovariša ustrelili.

Pomočniški izpit za ključavničarja je opravil leta 1946. Takrat je bil že član SKOJ-a /Zveze komunistične mladine Jugoslavije/ in najprej so mu zaupali mesto organizacijskega sekretarja SKOJ-a v Šoštanju, nekaj kasneje pa v Mozirju. Tri mesece je kot namestnik komandanta tretje celjske brigade delal na udarniški akciji Šamac-Sarajevo in potem so ga, leta 1947, sprejeli v Partijo. A ni trajalo dolgo, ko je že dobil prvi ukor /vse do izstopa leta 1985 so se potem vrstili ukori in izključitve in vedno znova so ga sprejemali nazaj/, očitali so mu namreč, da se preveč vdaja posvetnemu življenju, on pa jim je zabrusil: "Kdaj pa naj bi ljubil, če ne v teh letih?" Ukor je pomagal, da je sklenil obesiti politiko na klin. Dobil je službo strojnega referenta v nazarski lesni industriji, leta 1949 pa mu je podjetje dalo štipendijo in odšel je v Ljubljano na delovodsko šolo. Kljub temu da je bil član ljubljanskega mladinskega mestnega odbora, med prakso ni niti pisnil, ko ga je mojster zaradi napake udaril. Red je red in če ga polomiš, moraš za to tudi plačati! Veliko so se učili, po gostilnah nikoli ni rad posedal, je pa s kolegi dodatno zaslužil s preprodajo rut in podobnega blaga, zaradi česar so se kdaj grdo gledali tudi z miličniki. Velika ljubezen se mu je zgodila leta 1951, v Ljubljani je spoznal lepo, pametno, pridno in včasih malce svojeglavo medicinsko sestro Cilko /Krajnčič/ iz Slovenske Bistrice. Vseeno je delovodsko šolo leta 1952 brez težav končal in se vrnil v rojstni kraj.

Ker v lesni industriji zanj niso več kazali posebnega zanimanja, je v Šoštanju bolj po naključju sprejel mesto upravitelja zastarele strojno-ključavničarske delavnice. Podjetni Ivan se je takoj lotil posla: začeli so popravljati kolesa, na veliko so se lotili popravila

elektromotorjev za celo Slovenijo. Posel je tako cvetel, da so postali sumljivi in ker Ivan ni hotel izdati dobaviteljev elektromotorjev, so ga zaprli v samico šoštanjskih zaporov /malo prej je njegova delavnica temeljito obnovila vse kovinske dele taistih zaporov!/. Po treh dneh gladovne stavke so se mu opravičili in ga izpustili. Potem so jim državni organi nenehno gledali pod prste in Atelšku je bilo dovolj ter je dal odpoved. V Šmartnem ob Paki je nad zadružnim domom v sobici uredil prijetno gnezdece zase, svojo Cilko /poročila sta se 16. junija 1953/ in hčerko Sašo, ki je prišla na svet le dobrega pol leta po poroki.

Petnajstega aprila 1953 je postal upravitelj kovinskega in eksploatacijskega podjetja Gorenje z desetimi delavci. Začetki so bili težki, delavci so bili dobri, a navaditi jih je bilo treba na red. Podjetje je izdelovalo sadne mline in mlatilnice, največ posla pa je bilo s kopanjem in predelavo tufa, gline, ki so jo uporabljali za izdelovanje bentonitov, gline za barvo. V letu 1957 jim je država vzela donosni posel z bentoniti, tako da je bilo treba zastaviti nov program. V barakah, ki jim jih je podarila celjska bolnišnica in so jih postavili v Gorenju, so začeli proizvodnjo štedilnikov na trda goriva "Tobi", ki jo je opustil Agroservis iz Šempetra. Podjetje se je začelo kadrovsko krepiti, proizvodnja je rasla. Takrat sta se srečali Atelškova in Žgankova pot. In njuni viziji. Atelšek je potreboval prostore za razvoj podjetja, Žgank delovna mesta za žene rudarjev. Rudnik je dal na voljo stare kopalnice in leta 1960 je tam stekla proizvodnja. Iz plamena in gorenja je nastalo Gorenje, z usmeritvijo v izdelovanje gospodinjskih aparatov. Štedilniku na trda goriva so dodali plinskega, nato električnega, leta 1964 pralne stroje, pa kasneje hladilnike in zamrzovalnike, barvne televizorje, kuhinje, kmetijske stroje ... Ko so leta 1964 prodali v Nemčijo prvih deset tisoč štedilnikov, se je Atelšek od sreče razjokal kot otrok. Rudnik je pomagal tudi, da so leta 1964 zgradili prvo halo na prostoru, kjer stoji Gorenje še danes, potem pa so hale začele rasti kot gobe po dežju. Hkrati se je Gorenje širilo po Jugoslaviji, organizirali so dobro servisno mrežo ter v sestavljeno organizacijo pritegnili številne tovarne. V najboljših časih je Gorenje štelo preko 20 000 delavcev, njegove

tovarne v Velenju in drugod so bile hkrati nosilec razvoja svojih krajev. Kratek pogled z Velenjskega gradu pokaže, kaj vse so Rudnik, Elektrarna in Gorenje naredili za razvoj občine in kako so pod Žgankovo taktirko in z njim zmogli "najmočnejši" možje v Velenju /Atelšek, direktor Elektrarne Mislej, direktor Zdravstvenega doma prim. dr. Fijavž .../. Ko pa je Gorenje z republiškim žegnom kupilo še tovarno Koerting v Nemčiji in sklenilo pogodbo o sodelovanju z ameriškim proizvajalcem računalnikov Borroughs, je nekaterim v Sloveniji prekipelo. Gorenje je namreč zašlo na področje obetavnega računalništva, ki so si ga lastili drugi. Atelšek - dobitnik najvišjih jugoslovanskih nagrad za gospodarstvenike / avnojske in Kraigherjeve/ ter dobitnik tujih priznanj za dosežke v gospodarstvu, je moral zaradi politične odločitve leta 1979 oditi iz "svojega" Gorenja, ki dotlej niti eno samo leto ni imelo izgube.

Atelšek je bil od vsega začetka svoje uspešne poti "freh" - to je njegova beseda za odločnost in korajžo. Z ljudmi je znal biti po eni strani zelo korekten, po drugi pa ni maral lenobe, zahrbtnosti in hinavščine, zato človeku, ki se mu je zameril, navadno ni bilo več pomoči. Je izraziti tip vodje, ima sposobnost pravilno oceniti ljudi, zato je okoli sebe vedno imel dobro ekipo / poleg "stare garde": Krepla, Glušiča, Živka, Herlaha, Pistorja, Jerihe, Geratiča še kup krasnih sodelavcev/ in tisoče pridnih in sposobnih delavcev, brez katerih Gorenje ne bi že v šestdesetih letih postalo pravo evropsko podjetje. Sposobnosti pogleda v prihodnost, presoje in pravilnega ter hitrega odločanja so ga napravile za dobrega direktorja. Red, disciplina, odgovornost so bile Atelškove glavne zahteve. Tako kot je bilo takrat lepo urejeno Velenje, je bila urejena okolica in notranjost Gorenjevih tovarn. Atelšek je v proizvodnjo odhajal redno, nenapovedano, tudi ponoči ... Bil je hitre in hude jeze, še najbližje sodelavce je pošteno nadrl, če je bilo potrebno.

Iz sobice so se Atelški preselili v svojo hiško v Gorenju, leta 1960 v enodružinsko rudniško hišo na Levstikovi ulici v Velenju, leta 1967 pa v lastno hišo ob reki Paki v Velenju. Leta 1980 sta se z ženo preselila na razširjeni vikend na Malem Vrhu nad Šmartnim

ob Paki, hišo pa prepustila hčerki Saši, ki je medtem končala ekonomijo, se poročila in rodila vnukinji Vesno in Tinko.

Vodenje Gorenja je zahtevalo celega človeka, ob delu je leta 1957 končal še srednjo ekonomsko šolo, bil je poslanec v republiški skupščini v obdobjih 1967 - 1971 in 1984 - 1992. Še lov, ki ga je navduševal od malega, je Ivan izkoristil za srečanja s sodelavci in poslovnimi partnerji ter za sklepanje poslov. Resnični prosti čas je bil zapolnjen na vrtu ali pa v velikem sadovnjaku in vinogradu ob vikendu - za ravnotežje naporni službi.

Iz Gorenja je torej odšel /v resnici nikoli, saj so vsi kasnejši vodilni možje Gorenja z njim ves čas negovali tesne stike, zdaj pa je celo predsednik nadzornega odbora Gorenja/ leta 1979 in imenovali so ga za namestnika direktorja Ljubljanske banke, za dve leti je odšel še za predsednika republiške interesne skupnosti za energetiko in končno leta 1984 v pokoj. Odhoda iz Gorenja ni prebolel nikoli, prav zaradi tega je zbolel na srcu in so mu celo vgradili srčni spodbujevalnik.

Pravzaprav je bil odhod v pokoj odhod v nove posle, skupaj s partnerjem je začel prodajati znanje, projekte in programe za celotne tovarne. Ves čas je v stiku s poslovneži in politiki. A pri tem seveda ne pozablja nase, vsaj dvakrat na teden plava, na teden prekolesari tudi po petdeset kilometrov, vsako leto smuča, uživa v gobarjenju, dela v vinogradu in sadovnjaku. Njegovo delovno sobo krasi preko dvesto steklenic žganih pijač z vsega sveta, ki jih zbira že od začetka šestdesetih let, a so vse še zaprte. Umetniška dela je začel zbirati nekaj kasneje in danes se lahko pohvali z Jakopičem, Pavlovcem, Generaličem ...

Človek, ki je ustvaril Gorenje, je preplet skojevca, komunista, socialdemokrata, avtokrata, kapitalističnega direktorja in poslovneža. Namesto da bi se pri sedemdesetih grel ob Gorenjevem štedilniku, je nenehno v gibanju. Najbrž ima prav, ko trdi, da je človek pač toliko star, kot sam hoče.

V času gospodarske krize je Franc Fijavž, lastnik trgovine v Šentjurju pri Celju, v letu Alojzovega rojstva propadel; kasneje je mama Angela odprla manjšo trgovino v Celju. V zakonu se jima je v ljubljanski porodnišnici 20. junija 1926 rodil Alojz. Živeli so v najemniški hiši pod Jožefovim hribom v Celju in Alojzovo otroštvo je bilo lepo, kljub temu da zaradi očetovega propada denarja ni bilo na pretek. Stradali niso nikoli, a ko se je oče sredi tridesetih let lotil novega posla, je bilo dosti lažje. Do vstopa v okoliško osnovno šolo je Lojze z vrstniki preživljal sproščeno otroštvo, veliko se je igral, rabutal sadje in tu in tam prebutal kakšnega vrstnika. In seveda je veliko plaval v Savinji.

Bister fant je osnovno šolo zmogel z lahkoto, zato so ga po petih letih vpisali na gimnazijo. Zgodovina, zemljepis in materni jezik so bili njegovi najljubši predmeti, pri matematiki mu je pomagal inštruktor. Tako je do začetka vojne končal štiri razrede gimnazije, ostali so mu še štirje. Pred vpisom na nemško gimnazijo leta 1941 je poleti še z dvema prijateljema skušal rešiti vsaj nekaj knjig iz slovenske gimnazije, pa so jih gestapovci prijeli, za dvanajst ur zaprli, ga ne prehudo oklofutali in izpustili. Bil je le ob aktovko.

Na nemško gimnazijo so ga sprejeli, a je po nekaj mesecih zaradi brata komunista moral oditi, hotel se je prepisati v Brežice, pa ga po obvestilu iz Celja niso sprejeli, šele na Ptuju mu je zaradi poštenega ravnatelja uspelo. Na ptujski gimnaziji je končal še tri razrede. Jeseni 1943 so ga skupaj z vrstniki vpoklicali v pomožno vojaško službo protiletalske obrambe v Linzu, kjer so imeli dopoldne vojaške vaje, popoldne pa redni šolski program. Po izteku te službe so morali za tri mesece v delovno službo /Arbeitsdienst/, kjer je s šestimi prijatelji Slovenci odklonil zaprisego. Spomladi leta 1944 se je iztekla tudi ta služba, Lojza so za nekaj dni spustili domov, kjer je kmalu dobil poziv za služenje vojaškega

roka v nemški vojski. Da ne bi staršem delal težav, je v vojsko odšel, a je že pred odhodom sklenil, da bo dezertiral, kakor hitro se bo dalo. In res je deset dni po prihodu pod francoske Pireneje izkoristil priložnost in s prijateljem pobegnil k "makijem", partizanom desno usmerjenega krila francoskega odporniškega gibanja. Kljub temu da je bil brat komunist in pomemben partizan, je bil Alojz usmerjen drugače. Knjige in časopisi, ki jih je požiral v celjski knjižnici, so ga izoblikovali v socialdemokrata in gorečega privržence anglosaksonske demokracije. Zato je izkoristil priložnost in se prijavil v RAF, angleške kraljevske letalske sile. Zaradi okvare na očesu pilot ni postal, z veseljem pa je v Alžiriji in Italiji opravljal različne dolžnosti kot vojak številka dve /svojo osebno številko iz RAF-a ve še danes: 378 MU - 722 496/. Znanju francoščine in nemščine, ki se ju je učil v šoli, je dodal še angleščino in nekaj italijanščine. Življenje v angleški vojski je bilo lepo; če se je znašel in preprodal kakšen zavojček cigaret, je imel denarja dovolj še za pohajanje po restavracijah.

Konec vojne je dočakal na letališču Foggia v Italiji, po letu dni so ga iz vojske odpustili in vrnil se je v Celje. Opraviti je moral še en letnik gimnazije, dobro mu je šlo - le to je bilo narobe, da je okolico temeljito okužil z anglosaksonskimi idejami /ker ni imel dovolj oblačil, je v šolo hodil kar v angleški uniformi/, zaradi česar ga je udba aretirala. Šele po tridesetih dneh je po posredovanju svojega vplivnega brata in sestre uspel shujšan in sestradan priti iz zapora in junija 1946 vendarle končati zadnji letnik gimnazije.

Težave z udbo je imel nekaj mesecev kasneje še na delovni akciji v Pesnici, ko se je v gostilni pod vplivom alkohola glasno zadrl: "Smrt Stalinu!" Takrat sta ga z zanikanjem rešila brata - komandant in pomočnik komandanta brigade. Na delovne akcije je hodil še kasneje. Na progi Šamac - Sarajevo si je prislužil opomin, ker je s prijateljico plesal bugi vugi, na akciji Avtocesta Zagreb - Beograd pa je bil že pameten, po treh tednih je postal udarnik, zbolel na želodcu in se odšel v Celje namakat v Savinjo.

Študij prava ga je sicer mikal, a je bil zanj preveč režimski in vpisal se je na ekonomijo, štirinajst dni z Žarkom Petanom sedel

v istih klopeh in ugotovil, da je tudi ekonomija preveč ideološka. Ker je bil v Ljubljani zaznamovan zaradi političnih nazorov, se je leta 1947 v Zagrebu vpisal na študij medicine, ki ga je že prej privlačila. Ko se je kmalu potem tovariš Tito sprl s Stalinom, je tudi antistalinist Alojz laže zadihal. Kljub temu da je z veliko žlico užival vse dosegljive radosti študentskega življenja, je prvi letnik končal brez vsakih težav. Sproščeno življenje in uspeh v prvem letniku pa sta ga uspavala in tako v drugem ni napravil niti enega izpita! To ga streznilo, v hudih mesecih je študiral od četrte zjutraj do desete zvečer in kljub temu da se prijetnemu delu študentskega življenja ni odpovedal, v prihodnjih letih ni padel niti na enem izpitu več. Diplomiral je leta 1955 in iz Zagreba odšel z lepimi spomini na čase, ko je bil sicer brez denarja /preživljali so ga starši, le v zadnjem letniku je imel študentsko posojilo/, a si je našel številne prijatelje med študenti in profesorji.

V domačem Celju je stanoval pri starših, ki so jih preselili v še manj udobno stanovanje, opravil pripravniški staž in dobil specializacijo iz interne medicine. Zaradi slabega materialnega položaja mu je prišel prav vsak dinar, zato je nadomeščal kolege, veliko dežural in s tem sprožil nerazumevanje pri nekaterih zdravnikih. To in želja po lastnem stanovanju sta ga vodila v Velenje, kjer so iskali zdravnika in mu ponujali garsonjero. Takrat se je že pripravljal na poroko s Frančiško Senica iz Žalca. Poročila sta se marca leta 1958 v Zagrebu. Obred je bil civilen, saj je bil Alojz, kljub temu da je staršem na ljubo občasno zašel v cerkev, od svojega sedemnajstega leta prepričan svobodomislec - s krščanskim civilizacijskim poreklom, kot pravi sam. Garsonjera je bila njuna prva bivalna postaja, kmalu sta se preselila v petorček na Čufarjevi ulici pri Tržnici, od tam pa leta 1967 z osemletnim Andrejem in štiriletno Iris v lastno hišo na Tavčarjevi ulici.

V Velenju je mladi Fijavž začel kot zdravnik v splošni ambulanti v Starem Velenju /v hiši, kjer je danes Steklar/, ki je spadala pod šoštanjski zdravstveni dom. Tri leta kasneje se je ambulanta združila z obratno ambulanto Rudnika in leta 1962 so se vsi preselili v novozgrajeni Zdravstveni dom Velenje, kjer je po nekaj mesecih Fijavž postal direktor. Prva leta je službo opravljal s kolesom in

peš, potem se je povzpel na moped in končno pristal v fičaku, ki je bil njegov simbol do leta 1993, ko se je odpovedal še zadnjemu. Do operacije na hrbtenici leta 1971 je delal kot zdravnik in direktor, kasneje je bil bolj direktor, a še vedno zdravnik v dispanzerju za medicino dela, po slovesu od direktorskega mesta leta 1979 pa je do upokojitve leta 1996 delal kot zdravnik v dispanzerju za borce. V Zagrebu je leta 1966 opravil specializacijo iz medicine dela in leta 1968 pridobil še naziv primarija.

Fijavžev delavnik je bil dolga leta natrpan: zdravnik, dežurni, direktor, član zdravniške komisije v Velenju in Mozirju - povprečno je bil zdoma vsaj 16 ur na dan - z malimi otroki in ženo so redko šli na sprehod, prostih vikendov seveda ni bilo, le morje enkrat na leto za deset dni.

Velenjski zdravstveni dom se je združil s šoštanjskim, kasneje še z mozirskim. Zgradili so drugi in tretji del zdravstvenega doma v Velenju /1965 in 1972/, zdravstveni dom v Šoštanju /1974/, zdravstveno postajo v Šmartnem ob Paki /1976/, obnovili nekaj zdravstvenih postaj v Savinjski dolini in zgradili novo postajo v Lučah, priključili bolnišnico Topolšica in temeljito obnovili zgradbo Mladike, kar je bil začetek zdravilšča v Topolšici. V času Fijavževega vodstva je velenjski zdravstveni dom postal zgled organiziranja zdravstvene službe v Sloveniji - prebivalcem so na primer močno približali specialistične službe, kar je šlo nekaterim v okolici krepko v nos. Takšen razvoj zdravstva je bil v skladu z razvojem občine in njenega gospodarstva; svojih načrtov Fijavž ni uresničil le pri razvoju bolnišnice v Topolšici, nasprotovanje razvoju te bolnišnice je bilo v sosednih regijah premočno, načrti za novi zavod za rehabilitacijo invalidov so ostali v predalu.

Kot zdravnik se je dr. Fijavž vedno zavzemal za vsem enako dostopno zdravstvo, vedno so mu bili bliže bolniki iz nižjih socialnih slojev. Kot direktor je bil oster in zahteven, imel je principe, ki se jih je tudi sam dosledno držal. Od zdravnikov je vedno zahteval veliko, a so v Velenju tudi imeli skoraj tretjino višje plače kot drugod po Sloveniji. Za politične funkcije nikoli ni maral, je pa zaradi možnosti vpliva na položaj velenjskega zdravstva v Sloveniji sprejel mesto podpredsednika Slovenskega zdravniškega

društva, mesto predsednika Raziskovalne skupnosti za medicino in biologijo, mesto v Svetu republiške zdravstvene skupnosti, v Svetu medicinske fakultete, bil je vseskozi aktiven v Skupnosti zdravstvenih zavodov Slovenije ...

Po svojih ambicijah, lastnostih in sposobnostih je bil Fijavž precej soroden direktorjema Rudnika in Gorenja Žganku in Atelšku, postali so prijatelji ter tesni in uspešni sodelavci, ki so v veliki meri vplivali na razvoj Velenja /pravili so jim AFŽ - to je bila takoj po drugi vojni kratica za Antifašistično žensko zvezo/. Marsikomu v Sloveniji so bili trn v peti - tako dolgo, da so jih enega za drugim "odžagali". Direktor Fijavž je odšel zaradi nesamoupravnega obnašanja na vodilnem položaju ...

Nikoli ni sodeloval v političnih organizacijah in ni hotel kandidirati za zveznega poslanca; zaradi gonje proti njemu je leta 1981 celo izstopil iz Zveze sindikatov Jugoslavije. Ves čas je ohranjal svoj življenjski nazor in predvsem s pomočjo Zdravniškega društva uveljavljal nekatera osebna civilizacijska prepričanja - zdravniki so na njegovo pobudo na kongresu na Bledu leta 1981 sprejeli resolucijo za odpravo verbalnega delikta v takratnem kazenskem zakoniku SFRJ. Politika ga je zamikala šele leta 1989, pristopil je k Socialdemokratski stranki Slovenije, sklical prvi sestanek v Velenju, je član nadzornega odbora v Velenju, pa tudi v strankinem strokovnem svetu za zdravstveno področje je bil. A tudi znotraj stranke ostaja sam svoj, predvsem pa noče, da stare privilegije zamenjajo novi in še vedno goreče vztraja pri enako dostopnem zdravstvu za vse državljane.

Čeprav je v pokoju, dr. Fijavž še vedno dvakrat na teden dela v ambulanti za starostnike ter svoje dolgoletne bolnike zdravi tudi na domu. Zdaj se mu dan začenja kasneje, a tudi konča ga pozneje, ves prosti čas, tako kot nekdaj, izpolnjuje s prebiranjem časopisov, revij in knjig v različnih jezikih. Rad in redno plava, kar koristi načetemu zdravju, rad ima jablane pred hišo, ko se razcvetijo, rad ima naravo ...

Tudi primarij Fijavž ima, kot vsak človek, svoje drobne razvade - toda kaj hočemo, so stvari, ki morda škodijo telesu, a neskončno razveseljujejo dušo ...

Herma Grozniak

Hermina in Dominik, oba iz starih zaleščanskih družin, sta se zaljubila že na začetku tridesetih let. Toda časi so bili hudi, zaslužka ni bilo, ni bilo prihodnosti za mlade in tako tudi njima ni preostalo drugega kot počakati. Šele leta 1939 je Dominik dobil službo na Rudniku in takrat sta začela spletati gnezdo. Herma, prva Klančnikova smrklja, je luč sveta zagledala 3. marca 1940. Najprej je družina živela podnajemniško življenje na Blažičevi kmetiji nad Škalskim jezerom, ki se je kmalu po vojni zaradi rudarjenja porušila, preselili so se v bližino, na "rudolfšaht" v rudniško stanovanje, čez deset let pa v novo hišo, ki so jo zgradili nedaleč stran.

Herma je imela kljub revščini, ki so jo vseskozi tolkli, srečno otroštvo. Bila je svojeglava in imela je dolg jezik. Ker se je dosti potikala in pretepala z okoliškimi fanti in ker je preveč stegovala jezik, jo je mati kar pogosto nagradila s šibo. Mlajši dve sestri šibe nista nikoli okusili, kar samo še potrjuje, da je bila mala Herma res nemogoč otrok. Res pa je tudi to, da je bila za uk in za delo, ki je na velikih njivah deklicam zapustilo prenekateri žulj, vseskozi pridna.

Že pri šestih letih so dali dekletce starši v šolo, da bi si lahko pred jezikavo trmoglavko vsaj za kakšno uro oddahnili. Odtlej je sanjala in vedela, da bo nekoč učiteljica. Škalska šola se je že po dveh letih podrla (za kar vendarle ne gre kriviti nebrzdane Hermice), večina otrok se je preselila v zasilne šolske prostore na neki kmetiji, Herma pa je raje presedlala v Velenje. Od vsega v šoli ji je bilo najljubše deklamiranje in igranje, sicer pa sploh ni bila slaba učenka. Če je bila še tako spretna z jezikom, pa ji petje nikoli ni šlo, posluh je bil zanjo španska vas in občasno izsiljeno prikazovanje pevskih kvalitet je sovražila. Iz šolske kronike lahko razberemo tudi to, da je pridna Herma ponavljala osmi razred. In to zato, ker je prišla v šolo njena mati ter zahtevala, da hčerki dajo konec leta cvek iz matematike. Punca je namreč šla v

šolo s šestimi leti in bi jo prehitro končala, ker pa je bila premlada za vpis na učiteljišče, bi morali doma trmoglavo jezikavko prenašati še celo leto.

Od učiteljišča sta Hermi najbolj ostali v spominu dve stvari. Prva je bil Edi, rudar, v katerega se je nesmrtno zatrapala in z njim večere in večere preplesala v restavraciji na Velenjskem jezeru - pri čemer ji je "šlo na roke" dejstvo, da učitelji iz Celja v Velenju pač niso mogli nadzorovati stroge hore legalis. Drugi nepozaben spomin je spomin na ure klavirja. Klavirja ni marala, da, celo gnusil se ji je! Zato ni čudno, da si je skupaj z danes znanim pesnikom Ervinom Fritzem prislužila iz klavirja popravni izpit - kot prva v dolgoletni zgodovini celjskega učiteljišča /pred našim odkritjem tega zgodovinskega dejstva se je z njim neupravičeno hvalisal sedanji ravnatelj velenjskega kulturnega centra/. Izpit so jima podarili, profesorica pa je šele tedaj spoznala Hermin odpor do milozvočnega instrumenta in od takrat ji ni bilo treba več sesti za klavir.

Herma se je že zgodaj navdušila nad socializmom in tovarišem Titom, pa kaj se, revše, ne bi, saj sta ji ob razgledanih starših le ta dva pomenila možnost uveljavitve njenih sposobnosti. Ob koncu četrtega letnika učiteljišča se je udeležila delovne akcije Avtocesta Beograd - Niš, z isto brigado pa je bila tudi na otvoritvi mesta Velenje septembra 1959. V brigadi je bilo čudovito, delali so, plesali in se zabavali. Alkohola in seksa menda ni bilo, s Hermo je bil v srcu ves čas Edi, dokler proti koncu brigade ni dobila pisma od doma, da Edi zanjo ni pravi in da mora po vrnitvi z njim prekiniti. To sta poslušno, a s težkim srcem, mlada ljubimca tudi storila.

V osnovni šoli si je Herma pridobila poleg znanja predvsem delovne navade, učiteljišče je izbrusilo lik učitelja - čeprav so bile razmere skromne, so jih profesorji znali vzgajati. In ne samo to, v razredu so se spletla številna prijateljstva, ki bodo s sošolci zašla tudi v tretje tisočletje.

Prva tri učiteljska leta je pamet solila otrokom štirirazredne šole v Cirkovcah, katere osnovna značilnost je bila, da so jo otroci

obiskovali kar osem let - v Velenje ni šel nihče v peti razred, v šoli pa so obvezno morali biti do petnajstega leta! Herma je po dobrem tednu pouka ugotovila, da so nekateri otroci že drugič ali tretjič v četrtem razredu. To se ji je zdelo preneumno in po posvetu z ravnateljem Franjem Arličem so ji priskrbeli učni načrt in otroci so obiskovali peti razred. Ko je zapuščala Cirkovce, so bili ti otroci že sedmošolci in mnogi med njimi so normalno končali osnovno šolo ter si s tem odprli vrata v poklicne šole. Imela je rada otroke in oni so ji ljubezen vračali. Majhna šola v Cirkovcah je živela s krajem, patronat nad njo je imela tovarna Gorenje in sam direktor Atelšek je lepega dne učencem prinesel televizor.

In potem se je prestavila v Velenje, na šolo Gustava Šiliha, ki je bila naslednica prve velenjske osnovne šole. Prišla je v kolektiv starejših, odličnih učiteljev, ki so jo takoj vzeli za svojo. To so bili časi, ko so delali z velikim veseljem in zanosom kljub nujni skromnosti. Herma je "obtičala" v tretjem razredu, se predajala otrokom in z njimi vred rasla. Več kot dvajset let je bila vodja šolskih in občinskih aktivov učiteljev tretjih razredov. Pred odhodom v pokoj je dobila strokovni naslov svetovalke, največ, kar je prenovljeni šolski sistem takrat dopuščal.

Daljnega leta 1963 jo je med vožnjo z biciklom ustavil njej skoraj neznani gizdavi usnjarski tehnik, ki se je priselil v Šoštanj z Dolenjske, in ji v brk povedal, da se bosta poročila. Herma, v kateri je še vedno boleče kljuval Edi, ga je označila za notoričnega vsiljivca in ga vprašala, zakaj tako misli. "Kaku, za kuga? Sej sva oba rojena trecga trecga!" se je glasil kratek, nesramen odgovor. Boj je trajal dobro leto; bolj je bil fant vztrajen, manj je Edi kljuval. Leta 1964 sta se Herma Klančnik in Beno Groznik vzela in leta 1965 povila malega Petrčka. Herma je prevzela vlogo žene in matere; resda gospodinjstva in kuharije ni bila niti malo vešča, toda z leti se je tega povsem priučila, pravijo celo, da je postala odlična kuharica (skupna bruto teža soproga Bena in medtem odraslega sina Petra te govorice sicer odločno zanika).

Herma je trideset let poučevala tretji razred in pred odhodom v pokoj, skupaj s sinom, pripravila krasen delovni zvezek za pouk slovenskega jezika v tretjem razredu, iz katerega je jasno razvidno,

da bi bilo najbolje, če bi bili učenci in učitelji vseh osem let kar v tretjem razredu.

Vseskozi je ob poučevanju prevzemala številne funkcije (med letoma 1974 in 1978 je bila celo podpredsednica občinske skupščine), letos teče že osemnajsto leto sedenja v klopeh občinskega parlamenta, bila je predsednica skupščine otroškega varstva, aktivna v krajevni skupnosti ... Tudi ko se je njen socialistični sistem porušil, ni obrnila duše in je svojemu prepričanju ostala zvesta. Pri tem je celo tako odkrito nesramna, da iskreno zagovarja svoje prepričanje in sloje, ki jim njene ideje pomenijo pošteno in spodobno preživetje. Herma je bila rdeča in brez zardevanja rdeča ostaja.

Za priznanji se ni nikoli gnala, a vendar se jih je nabralo lepo število: Kajuhova nagrada, Šilihovo priznanje, priznanje Osvobodilne fronte, priznanje Zavoda za šolstvo Republike Slovenije ... Še posebej pa si šteje v čast, da je postala botra ladje Velenje!

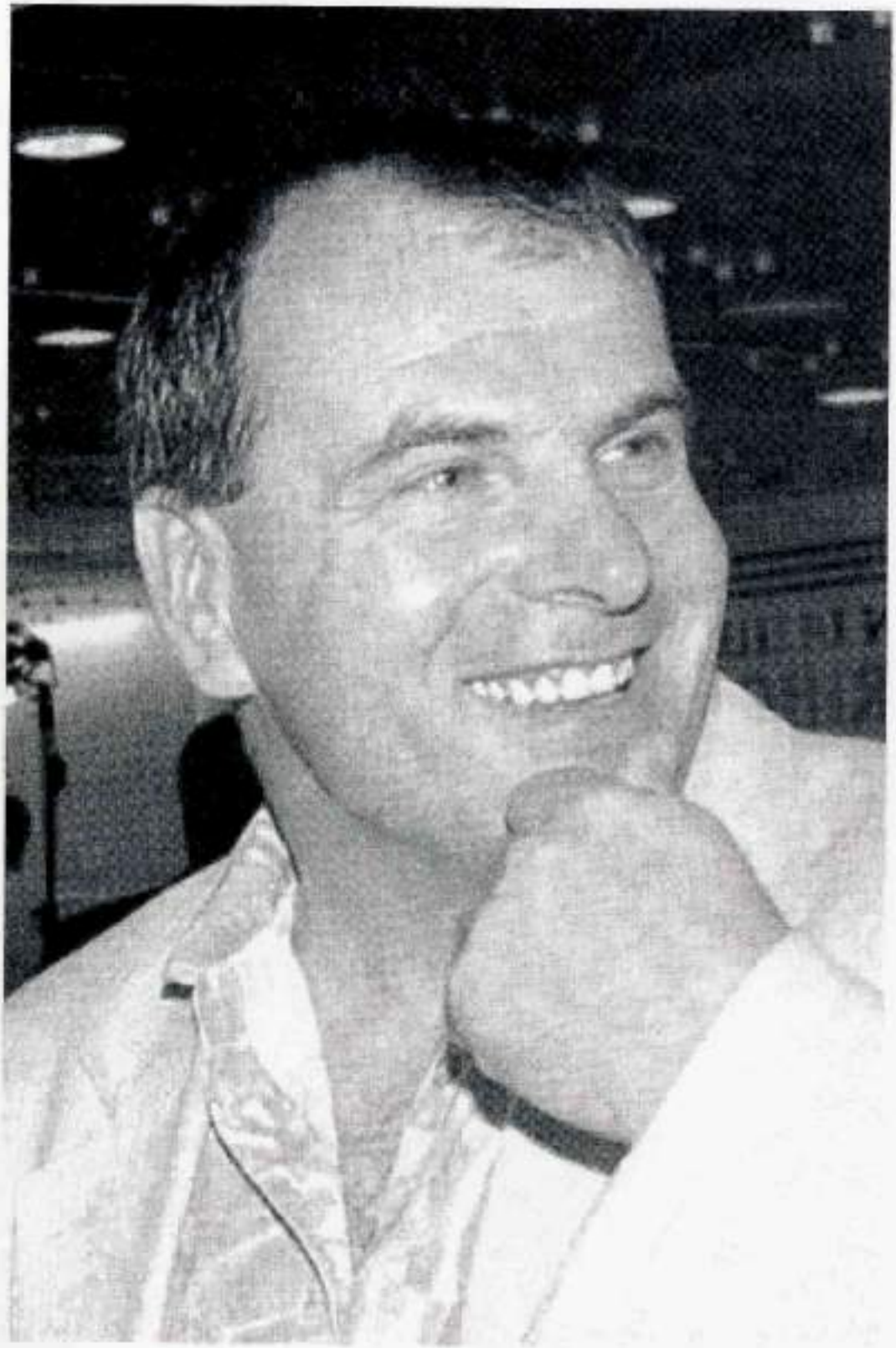
Že v šoli je dobila mnoge mlade prijatelje, ko pa se je pred dobrimi dvajsetimi leti začela ukvarjati s taborništvom, so se mladi prijatelji še namnožili. Do solz, kaj do solz, do joka, pri katerem je porabila štiri robčke, jo je spravilo darilo tabornikov leta 1996 ob tridesetletnici taborjenja v Ribnem. Album, v katerem so fotografije in zabeležke posameznih tabornikov vseh generacij, s katerimi je Herma taborila, je zanjo, kot sama pravi, največje priznanje v življenju.

Pokoj uživa z veliko žlico, skoraj nikoli je ni doma, saj svoj delovni zvezek predstavlja po celi Sloveniji, dela za Partijo in tovariša Meha ter Pahorja, "pedena" svoja moška in potrpežljivo čaka vnuke, ki naj bi jih napravil njen edinček. Doslej je svoj učbenik predstavila na že več kot stotih nastopih in vedno je v kraje gostovanja odnesla košček Velenja ter se domov vračala s koščkom Slovenije in z novimi prijateljstvi.

Herma meni, da je srečen človek. Spominja se, da ji je mama v otroštvu govorila, da so otroci, rojeni v nedeljo, srečni ljudje. Srečna je bila v Klančnikovi družini in srečna je v Groznikovi. Nikoli ji ni dolgčas. Trdi, da je tako zaradi njenega dvojnega videnja

- vedno ima namreč pred sabo dve sliki: Škale nekoč, Škale danes; Velenje nekoč, Velenje danes; ko se danes srečuje s svojimi nekdanjimi učenci, ki imajo tri, štiri ali prvi celo že pet križev, jih vidi tudi kot devet- ali desetletnike. In takšno videnje jo razveseljuje, zabava, včasih pa tudi žalosti.

Tovarišica Herma je na trenutke jezikava, odrezava in robata, a neskončno topla oseba - le bognedaj jo zbuditi ob sedmih zjutraj!

Adolf ni dobil, kakor je včasih slišati na ulici, svojega ljubkega imena po Adolfu H. iz Tretjega rajha, temveč po svojem atu Dolfu. Kljub malce tršemu priimku je čistokrvni Slovenec - pravzaprav zelo slovenski Slovenec, ki je privekal na svet v Celju mami Julčki in že omenjenemu atu Adolfu 12. avgusta 1955. Aha, jasno, v znaku leva! Ko so starši uvideli, kaj so si z malim Dolfom nakopali na glavo, so se odločili, da si niti približno ne bodo umišljali še več kričačev. Dolfe je ostal edinček.

Hiter razvoj socialističnega Velenja je prinašal dobre in slabe strani. Tako se je mali Dolfe s starši iz Celja leta 1960 preselil v Velenje. Ata se je zaposlil v Gorenju, stanovali pa so v majhnem stanovanju na Starem šahtu. Tu so uživali le dve leti, potem je zgradbo zajel ogenj. Adolfovi biografi so ugotovili, da on takrat doma še ni imel arzenala orožja in ga zato krivde za požar odvezujejo.

Ko so se morali preseliti za Staro namo, so fantiča vpisali na osnovno šolo Miha Pintarja Toleda. Živahen in uporniški je bil že iz plenic, stroga domača vzgoja /hausrest je bil pri roki za vsako malenkost, ki jo je ušpičil/ ga je k temu še spodbujala. Starejših bratov, ki bi ga branili pred močnejšimi vrstniki, ni imel, podrediti se ni hotel, pa si je izboril svoj prostor pod soncem. S pestmi, seveda! Poleg pretepanja je imel v šoli rad le tiste predmete, katerih učitelji so mu bili simpatični - recimo fiziko in telovadbo.

Po osnovni šoli je šel na Rudarski šolski center v šolo za elektrikarje. Tri mesece je nanj v razredu sijalo toplo jesensko sonce, dovolj dolgo, da mu je nekaj reklo, da je zunaj svoboda. Pa si jo je vzel! Poiskal si je družbo na cesti. Pozimi je kaj malega delal, čez poletje je bil na "sončni upravi". V družbi njemu enakih je bil največja zabava pretep, z nostalgijo se spominja teksaške, starovelenjske, pesjanske in šoštanjske bande. Od začetka so se fantje pretepali med sabo, vdirali so na plese in iz

veselja razbili kakšnega gosta in malo inventarja. Kasneje so se v glavnem pretepali s priseljenci; če ni bilo drugega povoda, so vstopili v kakšno gostilno, z džuboksa vrgli preglasno navito ploščo z "južnjaško" glasbo in pretep je bil tu.

Policijsko postajo na velenjski Prešernovi je kmalu spoznal, a le zaradi pretepov in drznega obnašanja, dokler ni neke noči fantom v klapi zmanjkalo pijače in cigaret, pa so si jih priskrbeli v lokalu ob jezeru, kjer so razbili vrata. Tako je bil Dolf po mnenju pristojnih zrel za poboljševalnico. V popravnem domu v Radečah se je fant z lahkoto vživel, bil je tip voditelja, imel je bistre možgane in železne pesti. Kaj hitro je postal vodja in zgled sogojencem. In če je bil v domu slučajno premiren dan, so vsaj pazniku vrgli v glavo večerjo in je bil potem žur, ki se je končal z razbito jedilnico. Ko je Dolf organiziral še nekaj uporov /gojenci so, recimo, zasedli streho doma, zgradili barikade/, so ga raje premestili pod strožji režim v Celje.

Tako je odslužil tri leta poboljševalnice, ki ga je dodobra prekalila. Po povratku se je najprej odločil, da bo opustil prekomerno uživanje pijače in se je zaposlil - najprej za eno leto v Gorenju, potem pa na Rudniku, v jami. V JLA mu ni bilo treba, psihiater ga je spoznal za nesposobnega, potem ko je "razbil" enega članov komisije - oficirja JLA.

Razen popivanja in brezdelja /pridno je delal: po šihtu v jami je bil še redar po raznih lokalih/ je stare razvade ohranil, pretepanju pa je dodal še krpanovstvo. Ljudje so namreč potrebovali toaletni papir, kavo, pa videorekorderje in kasneje tuintam že kakšen pihalnik. Dolfe je vse to tovoril čez jugoslovansko-avstrijsko mejo. Rad se je tudi sicer potepal po Evropi, med enim takšnih potepov se je znašel v tujski legiji, a po dobrem mesecu spet zaigral bebca in so ga odpustili.

Vmes se je celo malo poročil, a spoznal, da tudi takšne vrste komande ne prenese. Sonja se je z njuno malo hčerkico odselila iz njegovega življenja. Stanovanjski problem si je rešil sam, vdrl je v prazno stanovanje, veliko petintrideset kvadratov, in si potem celo uspel urediti vse papirje. V stanovanje je kasneje vselil svojo sedanjo prijateljico Vanjo, s katero imata ljubko petletno Marušo.

Malo pred slovensko osamosvojitveno vojno je imel že vsega dovolj, pustil je službo in na dan D, skupaj s prijateljem Darkom, Sloveniji na oltar položil svoje telo in prešvercano orožje. Težko bi trdili, da so ju bili vojaški šefi veseli, a slovenska Ramba so le sprejeli in ju kasneje celo javno pohvalili za njuno pokončno držo.

Po vojni sta izkušnje z orožjem skušala oplemenititi s poslovnim uspehom, a država za to ni imela razumevanja. Zasegla jima je prav lepo pošiljko pištolic /mnogo kasneje je sodišče ugotovilo, da nista kršila zakonov!/, češ da jih tihotapita. Ta krivica je pospešila ustanovitev Republikanske stranke /v Dolfu se je že dolgo nabiralo, motili so ga privilegiji priseljencev, motilo ga je vsepočezno dodeljevanje slovenskega državljanstva .../, ki je nastopila na volitvah leta 1992. Nekateri vidnejši politiki so trdili, da je ustanovil stranko samo zato, da bi ušel zaporu /obsojen je bil na leto in pol, ker je v samoobrambi nekajkrat pritisnil na petelina, krogle pa so končale v nasprotnikih/. Po volitvah je za nekaj časa odšel v tujino, a je kazen leta 1994 le odslužil. In potem so njemu in Zupanu v avtu našli še deset pištol /pravita, da so jima jih podtaknili/, pa so se malo podili z avtomobili in tudi krogle so letele proti njima. Ta primer še ni formalno razjasnjen, a fanta potrpežljivo čakata, da pride vsa resnica na dan. Veliko svojih pripetljajev je Adolf popisal v knjigi Mein kampf. Spisek slovenskih oblastnikov, ki jim bi z veseljem položil desnico na nos, je, tako pravi Dolf, kar obsežen, da se bo to slejkoprej res zgodilo, je pa čisto verjetno - povprašajmo tiste, ki so jo že okusili.

Tako: Adolf Štorman je danes star dvainštirideset let, zaposlen ni, tuintam malo dela honorarno, nekaj pa dobi tudi za delo mestnega svetnika. Zase ima dovolj. Njegova stranka se zavzema zgolj in samo za pravno državo, za majhne ljudi, preteklosti ne obsojajo vsevprek, partizanščina je bila tisto pravo; "Tito je bil frajer, sposoben džek - tisti, ki so mu včasih nekam lezli, danes pa bi ga radi podirali, mu niti do jajc ne bodo nikoli segli!" Adolf pa bo na bližnjih volitvah kandidiral za predsednika države. Drugih ambicij zaenkrat nima.

V zvezdah mu je zapisano, da bo 18. avgusta leta 2023 star natanko sto let in bo najstarejši živeči pravi Zaleščan. Rodil se je, kot lev, v Prelogah, v pravo kovaško družino, kjer sta kovala že ded in praded. Ker je bil najstarejši od štirih otrok, mu je pripadla čast, da je, še preden je shodil, že gonil kovaški meh. Že kot majhen je, ko se je preselil, postal Pesjan. Šolo je vseh devet let obiskoval v Škalah, devet let zato, ker je že v prvem razredu zaradi slabega čitanja pogrnil. Kasneje razreda ni več ponavljal, ker se je slinil učiteljici, gospodični Revnovi. Iz šole ji je namreč domov vselej nosil aktovko v kilometer oddaljeno Pesje. Ampak zadeva ima tudi ozadje. Med Škalami in Pesjem je bila namreč Oremuševa goša. Tam je mali Miha izvlekel iz aktovke redovalnico in pri sebi vpisane dvojke spremenil v trojke /višje si ni upal/. Gospodična Revnova ga je zalotila šele po treh letih vestnega vnašanja popravkov v redovalnico. Ljubil je zgodovino, še posebej pa petje. Izredno je zapel himno Bože pravde, doživeto je pel himno Dojčland iber ales, malo kasneje je občuteno pel Hej Slovani in sedaj iz njegovih ust zanosno zveni Zdravljica.

Osnovno šolo je spremljalo delo v kovačiji in jasno, da ga je pot potem zanesla v obrtno šolo v Šoštanj, učil se je za kovača v očetovi delavnici. Med ukom je peš hodil v oddaljeno Velenje v trgovino po kovaške potrebščine in če se je slučajno med potjo preveč zadržal, ga je v kovačiji že čakala klofuta. Če ga ni pritisnil oče, ga je pa tisti od pomočnikov, ki je ravno imel čas. Posebno razburkano njegovo življenje do druge vojne tako pač ni moglo biti. Leta 1938 so se preselili v Velenje, v kovačijo pri Stari pošti.

Uk je do vojne nekako končal, ob prihodu Nemcev v Velenje pa bi skoraj postal prva velenjska žrtev druge svetovne vojne. Pri Mrazovi gostilni v današnjem Starem Velenju so namreč vojaki jugoslovanske vojske ob begu pustili goro klobas ter kruha in skrbni Miha jih je poln

Naš čas, 10. aprila 1997

jerbas hotel odnesti domov, na varno. Ko je to videl Nemec na motorju, ga je začel loviti; Miha je sicer klobase in kruh izpustil v prah na cesti, ampak krute kazni ga je rešila šele Mrazova mama, ki je Nemce prepričala, da fant ni mislil nič hudega.

Potem je Miha vadil strumni korak v Hitlerjugendu, dokler ga junija 1942 niso vpoklicali k vojakom. Že na poti proti Finski se je ena ladij z moštvom potopila in v Velenje je prišlo sporočilo, da je utonil tudi Miha. Za njim so zvonili, na Velenjskem gradu so mu postavili križ ... Finska, Norveška, Rusija. Minus štirideset, petdeset stopinj, umivanje na prostem, številna trupla neorganiziranih pijanih Rusov, domotožje. Vmes mesec dni dopusta doma, ko ga nihče ni vabil v partizane. Proti koncu vojne je dobil v nogo šrapnel in si tako prislužil štiri mesece sladkega življenja - poslali so ga v bolnico na Norveško, spoznal je domačinko, medicinsko sestro Julijano Jensen, ki je bila do odpusta iz bolnice njegova mati, sestra in ljubica hkrati. Na fronto se je vrnil, ko je bilo že vsega konec, po mesecih tavanja po Evropi pa se je znova znašel v Velenju.

Zaposlil se je kar pri očetu. Ker je bil počasi že goden za ženitev, so se njegovi bližnji trudili, da bi mu našli kaj primernega. Najbolje bi menda bilo nekje "na pavrih, kjer voli čez okna gledajo". A Miha se ni dal drugim ženiti in se je, kadar mu veriga na biciklu ni preveč nagajala, zapeljal k Milici na Polzelo. Ljubezen z dotično Milico je bila lepa, a po sočne plodove je moral hoditi predaleč.

In potem je prišla Mordejeva Angelca. Brhko dekle je opazil že njegov oča, ko mu je tako lepo stregla v Klojevi gostilni v Starem Velenju. Zato ni imel nič proti, da sta se leta 1951 ta mlada vzela. Spletla sta si gnezdo v gasilskem domu in s hčerko Ernico so zaživeli na svojem. Ker v očetovi kovačiji ni bilo dela, se je kot kovač zaposlil na kmetijski zadrugi. Skrbel je za kopita kar petdesetih konjev in ko so konje počasi zamenjali traktorji, je skrbel zanje, postal je šef traktorskega parka. Pod njegovo komando je bilo triintrideset traktoristov, ki so zadružnim kmetom po Dolini orali, sejali, želi. Pa so si kmetje počasi omislili svoje traktorje in Mihove konjenice niso več potrebovali. Zato se je

zdaj Miha s svojo četo traktoristov preselil na poskusno posestvo slavnega Elektroenergetskega kombinata. Poleg tega da je traktoriste vodil pri delu na posestvu, pri prevažanju gradbenega materiala za izgradnjo socialističnega Velenja v rednem delovnem času in pri udarniškem delu, je bil posebej uporaben za to, da je občinarjem organiziral žurke; v vsakem trenutku je bil sposoben najti pujska ali telička, ga lepo zlatorjavo zapeči in dostaviti skupaj z dobro kapljico.

Hudič je vzel tudi EKK, traktorje so nadomestili tovornjaki. No, če je znal s konji in traktorji, potem bo Miha znal tudi s tovornjaki. Postal je šef avtoparka pri velenjski Eri in tam ostal do leta 1989, ko je s triinštiridesetimi leti delovne dobe za vedno ostal doma, v hiši, ki sta jo z ženo zgradila v šestdesetih letih. Hiša je bila dovolj prostorna, da sta si v njej uredila stanovanje tudi njuna Ernica /medtem se je deklič potegnil in ob ljubečih starših izšolal/ in njen Jože ter ob njej z leti ustvarila Avtocenter Meh.

Gasilec je postal takoj po vojni, bil je med drugim dolga leta tudi sektorski poveljnik. Najteže mu je bilo v gasilski karieri, ko so izpod plazu pod Kozjakom potegnili tri trupla. Velenjčani pa nikoli ne bodo pozabili, da je vodil gašenje silovitega požara na Paškem Kozjaku. Požar je bil dobro viden celo iz Velenja, vključili so sirene na gasilskih domovih, gasilski avtomobili so zahrumeli v noč, ko pa so vrli gasilci penasti pridirkali na vrh Kozjaka, se jim je pred nosom izza gozda prikazala velika, žareča luna. Menda niso porabili niti kapljice vode, so pa že naslednjega dne dobili vabilo od butalskih gasilcev, da se pobratijo! Svojo ljubezen do gasilstva kaže tudi z lastnim, čisto ta pravim gasilskim muzejem. In kdo drug, če ne Miha, je v Slovenijo pripeljal zabavno gasilsko igro curkomet!

Nekoč dokaj resen mladenič se je prelevil v hudomušnega, zabavnega možaka. S prijateljem Stankom Hudalesom je kot Toni Hercfeler sodeloval kar pri enaintridesetih pustnih karnevalih, kjer je počenjal vse vrste vragolij. Poleg tega je bil dolga leta dedek Mraz, ki se je v zadnjih letih prelevil v Božička; tudi na šrangarijah Miha ne manjka. Poglavje zase so njegove prvoaprilske

potegavščine. Nikoli ne bo pozabljen tisti prvi april, ko je celo sosesko pisno obvestil o menjavi hišnih številk, naj tablice takoj prinesejo na občino, kjer bodo dobili nove. In sosedje so trgali tablice s fasade ter jih nosili na občino.

V Partijo Valenci ni vstopil, čeprav so ga vabili, delal je v sindikatu, pri gasilcih, pri zvezi šoferjev, bil je celo občinski odbornik. Da, celo govornik na pogrebih je, doslej je tako na zadnjo pot pospremil več kot dvesto petdeset Velenjčanov.

Leta 2025 bo Valenciju ob krsti spregovoril sedanji velenjski župan, baje mu Miha že pripravlja osnutek govora. Valenciji so bili pač vedno sami svoje sreče kovači!

Mama Štefica, napredna učiteljica /hčerka znanega dirigenta Ivana Marina starejšega, ki se je v Velenje priselil iz "rdečih revirjev"/ in ata Karl, zaveden rudar, domačin iz Šenbrica, sta se neke mrzle decembrske noči leta 1964 odločila za še en njun prispevek k izgradnji socialistične domovine. Tako se je čez devet mesecev, 5. septembra, v Slovenj Gradcu, v znamenju device, porodil bodoči predsednik Sveta MO Velenje. Dali so mu ime Drago, a so ga odtlej, v skladu s pridobitvami socialistične revolucije, tradicijo NOB in usmeritvami VII. plenuma CK ZKJ, klicali Dragan.

Fantič je srečno otroštvo preživljal v bloku na Kraigherjevi ulici v druščini Petra Groznika, Rada Gabra, Tomija Čonkaša, Robija Klančnika, Iztoka Oblaka ... Našteta imena zgovorno pričajo, da mali Drago ni mogel imeti niti posebnega časa niti posebne volje do guljenja šolskih klopi. Največ časa je seveda posvečal pobalinskim pretepom in fuzbalu. Stane Klančnik, takratni učitelj tehničnega pouka na osnovni šoli Antona Aškerca, je svojo pesniško zbirko Umiranje do prvih znakov življenja poimenoval ravno po Draganovem odnosu do pouka, ko je vsako uro čakal le šolskega zvonca, da je zdirjal na nogometno igrišče. Za uk ni maral, za punce mu ni bilo, tudi v cerkev ni hodil ... Skratka, po njegovih besedah, mu je osnovna šola ostala v prav lepem spominu; resnici na ljubo pa je imel kljub vsemu vseskozi prav lepe ocene. Zlobneži so trdili, da tudi zato, ker je bila njegova mamica na isti šoli učiteljica, pa je to čista laž, saj je edino učiteljsko klofuto v osnovni šoli dobil od svoje matere, ki mu je bila razredničarka - in to pred celim razredom.

Da je odprte glave, je Drago dokazal v gimnaziji, ko mu ocene niso delale nobenih preglavic, vzlic temu da je bil njegov odnos do gimnazije prav takšen kot do osnovne šole. Za punce bojda še vedno ni maral /čeprav nekaj sto strani debel zvezek, poln hrepenečih in čutečih verzov, namenjenih dotičnim L. V., Z. L., R. K. ipd. govori drugače/, do uka mu ni bilo, padel pa je v klapo s Petrom Marinškom, Alešem Hartnerjem in podobnimi ptički, ki so grenili življenje svojim učiteljem, menda še posebej vrlima Tumpiju in Brenti. Radi

pa so dijaki /nihče ni bil član ZK/ obiskovali marksistični krožek, ki ga je vodila Nada Zavolovšek Hudarin, ter v njih vzpodbujala pluralizem. Drago v gimnazijskih letih ni več živel v Velenju, starši so namreč zgradili hišo pri očetovi domačiji v Šenbricu, pobu pa so kupili novega poniekspresa. Tako se je Drago dolga štiri leta, vsak dan vsaj enkrat, drajsal na mopedu v šolo - baje je v četrtem letniku inventarna komisija njegov poniekspres vnesla v gimnazijske inventarne knjige - kot muzejski eksponat ... Že iz osnovne šole se je ukvarjal s športom, že iz osnovne šole je bil rad predsednik razredne skupnosti, že iz osnovne šole se je ukvarjal z glasbo. V gimnaziji je kitaro zamenjala tamburica, s folkloro je prepotoval lep kos sveta. Tamburico še igra pri konovskih tamburaših, kulturi pa ostaja zvest tudi kot predsednik Kulturnega društva Konovo.

Ob koncu gimnazije mu je oče lepo svetoval: "Pojdi za zdravnika, boš imel vsaj lep pogreb!" pa ga Drago ni poslušal, od nekdaj mu je bilo bližje družboslovje. V dilemi med novinarstvom in sociologijo se je odločil za slednjo. A še pred Ljubljano ga je čakala JLA. Bil je slabega vida, spoznan za omejeno spodobnega in poslan v Križevce, nekje pri Krapini. Postal je najboljši topniški nišandžija v vodu in hitro napredoval v desetarja, odtlej pa je on drugim mater j... Že takrat je spoznal gnilobo komunističnega sistema in JLA, zato je začel s subverzijami. Nekoč so ga zalotili, ko je kradel kruh. Izgovoril se je, da ga bo poslal lačnim zamorčkom v Afriko. Nadrejenim to sicer ni šlo čisto v glavo a pred komunistično sodišče le ni prišel. Se ga je pa takrat zato prijel vzdevek Kriška /košček kruha/. Ljubljana ga je pričakala odprtih vrat. Najprej so ta vrata vodila v podzemno čumnato, po dveh letih pa v sobo študentskega doma. Žal o njegovem zasebnem življenju ni mogoče veliko izvedeti, v glavnem je bilo menda prva tri leta študija približno takšno kot v osnovni in srednji šoli /brez afer z ženskami, brez politike/, s tem da je študij jemal precej resno in obveznosti opravljal z lahkoto.

Rekli smo že, da v osnovni šoli in gimnaziji za vero in politiko ni maral, a se je med svojim študijem le lotil /političnega/ dela v Šaleškem študentskem klubu. In kot obetaven študentski funkcionar je lepega dne odpotoval v delegaciji velenjskih študentov iz Ljubljane k velenjskim študentom v Maribor, da bi jih malo spodbudili k večji aktivnosti. Kaže, da sta se delegaciji dolgo in uspešno

spodbujali, kajti odtlej sta "mariborska Velenjčanka" Ditka in "ljubljanski Velenjčan" Drago nerazdružna.

Leta 1992 je Drago v Zavodnjah nosil težak lesen križ. Na njem so ga prijatelji pustili viseti še nekaj ur. Ena njegovih ram še danes čuti posledice. Nekaj mesecev po tem dogodku /vsekakor manj kot devet!/ se je Ditki in Dragu v šembriški domek rodil mali Nik. Če bo Drago uspel na enem redkih obiskov doma Ditko prepričati, se bo Niku pridružila še mala čredica Martinškov.

Kljub svoji mladosti je Dragan znan Velenjčan - predvsem po tem, da je predsednik velenjskega LDS-a in predsednik Sveta Mestne občine Velenje. S politiko je začel, kot smo rekli, v ŠŠK-ju, od tod ga je pot zanesla v ZSMS. Kljub temu da mnogi niso verjeli, da je mogoče, je s peščico somišljenikov velenjsko ZSMS ne samo rešil, ampak celo okrepil. Spomnimo se, da je na prvih volitvah za stranko kandidiral celo bivši Gorenjev direktor Atelšek. Ostaja dilema, ali se je Martinšek učil obrti od Drnovška ali obratno. Martinšek je namreč Atelška pridobil s pomočjo predvojnega komunista Žganka, kar je bila briljantna politična poteza, skrita javnosti do zadnjega. Tudi ni skrivnost, da je bil Drnovšek sprejet v LDS na enem od zborovanj v Velenju.

Kljub temu da smo nekajkrat preverili pri zaupnikih, da smo prebrskali vse arhive in računalniške zapise, Draga nismo našli niti na enem. Se pravi, da ga nimajo za udbaša niti za špiclja niti za mafijca, sramota - niti med udbomafijce kot bivši zsmsjevec ni bi izžreban! Baje ga to žre sto na uro, saj s tem upada njegova popularnost. Govorijo, da ravno od tod nenehne težave z želodcem.

V politiki je Drago dosegel praktično vse /razen uvrstitve na že omenjene spiske/, da bi se skušal med politiki v Ljubljani, pa mu ni. Še naprej bo razpet med lokalno politiko in poslom, zaposlen je namreč na Mladinskem servisu. In ko bo opravil še tistih nekaj študijskih obveznosti, bo z veseljem spet kdaj zašel v hribe, ki jih je zanemaril zadnja leta, ko je plezal po političnih vrhovih. Njegovo geslo je in bo: Kdor visoko pleza, daleč spleza!

Po sedmih pravljičnih letih ljubezni sta se steklarski mojster Jože in Olga poročila in spočela deklico, ki ji je bilo usojeno, da bo nekoč praznovala dva rojstna dneva. Majda je prvič privekala na svet /kot škorpijonka!/ 13. novembra tega in tega leta, drugič pa 23. februarja 1996. Malo družinico je druga svetovna vojna našla v Rogaški Slatini. Ker je bil ata Jože prekaljen komunist, so jih Nemci že kar leta 1941 med prvimi tremi rogaškimi družinami izselili. Tako se je komaj štiriletna Majda s starši znašla najprej v Rajhenburgu, od tam so jih premestili v taborišče v Slavonski Požegi in nazadnje v taborišče v Humu na Sutli, blizu Rogaške Slatine. Leta izgnanstva so bila zaznamovana z lakoto /v Rajhenburgu so pojedli prav toliko črvov, kolikor je bilo v čorbi fižolčkov/, spomin na Požego je poln uši in ustaškega streljanja ljudi - kar pred očmi taboriščnikov. Seveda so se otroci tudi igrali, razburljiva igra pa je bila v Humu tudi tihotapljenje soli čez z žico zagrajeno in zaminirano nemško-hrvaško mejo; kaj so pa hoteli drugega, soli na Hrvaškem ni bilo, Martin Krpan pa že dolgo pod rušo in bilo se je treba nekako znajti.

10. maja 1945 sta se v koloni ustaških ubežnikov na poti s Hrvaške proti Avstriji znašli Majda in njena noseča mamica. Pred Rogaško Slatino sta pri mamini hiši enostavno izstopili. Oče je prišel v Rogaško nekaj dni prej, Boris Kidrič ga je namreč tačas že postavil za prvega direktorja steklarne. Poleg težke odgovornosti pa je položaj pomenil tudi lepo stanovanje - medtem se je rodila še sestrica Sonja - in, česar se Majda najraje spominja, hrano! Prav zaradi izgnanskih let ni bila nikoli izbirčna, še več, leta lakote so v njej zbudila zdrav tek, ki ji je ostal za vse življenje. Sitterjeva Majda je v nižji gimnaziji najbolj obožavala telovadbo, pa tudi slovenščina ji je bila všeč, a kot opažamo pri večini Zaleščanov, marala ni niti fizike niti matematike. Imela pa je še eno srečo - čisto blizu šole je, kar na pipi, tekla voda iz vrelca

Tempel in zdravilne vode se je Majdica naužila vsak dan. In s tem je razkrita resnica, kako je gospa Gaberškova prišla do silne energije, ki jo je dolga leta držala v središču velenjskega življenja.

Boris Kidrič je še naprej dobro skrbel za očeta Sitterja in ga poslal za direktorja vseh jugoslovanskih steklarn v Beograd, od koder se je po letu dni vrnil, kajti žena Olga ga je v primeru daljše odsotnosti imela namen kar odpisati. Ni še minilo leto, ko se je oče spet odselil. Tokrat v mariborske zapore. Bil je čas informbiroja. Kidrič ga takrat ni več /mogel ali smel?/ poznal. Šele po šestnajstih mesecih so ga postavili pred sodišče, ki mu ni imelo česa dokazati. Tako so ga spustili. Iz zapora je prišel moralno zlomljen, kar nekaj časa je še hodil okoli in grozil, da bo tožilca Drnovška ubil. Sitter se je znova vzpel in bil je postavljen za mentorja steklarjem v Samoboru. Tja se je družina preselila, od tam pa so odpotovali v Skopje, kjer je oče postal mentor skopskim steklarjem. No, Majda se v Skopje ni preselila nikoli. Medtem je bila zrela za srednjo šolo. Navduševala se je nad fizkulturo, a jo je prijateljica Magda nagovorila, da se je vpisala na vzgojiteljsko šolo v Ljubljani. Stanovala je v internatu, bila je nevedna in po svojih besedah zabožlana deklica /ni bilo TV, ni bilo revij, po ušesih pa so ji venomer odzvanjale materine besede: "Glej, da mi ne boš kaj prinesla domov!"/. Leta so ji minevala v uku, športu, igri, plesu in petju. Dekliški internat je bil obkrožen s fantovskimi, še celo menihi so bili v sosednjem krilu njihove zgradbe. Tako so fantje ure in ure sloneli na oknih in buljili v dekleta, ki so pri odprtih oknih igrala na klavir, prepevala in plesala. Iz skopih spominov se da razbrati, da Majda ni dolgo ostala zabožlana, saj je že v tretjem letniku spoznala, da ji ženska družba ne more nuditi prav vsega, zato se je zaljubila v prijetnega študenta in z njim preplesala ostanek šole. Pisalo se je leto 1954, ko je Majda končala šolo in dobila dekret, da nastopi službo vzgojiteljice v Grižah.

V delo se je hitro vživela, domačini pa so bili tudi prijazni, tako da ji ni ničesar manjkalo. Še posebno prijazen in pozoren je bil Cveto, ki se ji je tako prikupil, da je po treh letih prekinila svojo ljubljansko ljubezen. Tako je že 8. aprila 1956 možu Cvetu

povila hčerkico Eto. V Grižah so potem ostali do leta 1957, ko so Majdo namestili za upraviteljico vrtca v Žalcu. Žalska leta so ji prinesla čudovito življenje. Ob službi je igrala košarko, prepevala v pevskem zboru, igrala v gledališču, poslastica pa so bili družabni večeri, na katerih so se znoreli ...

Zadnjič je kraj bivanja zamenjala leta 1961, mož je namreč dobil službo na velenjskem rudniku in lepo trisobno stanovanje na Tomšičevi ulici. Ker vzgojiteljic takrat v Velenju niso potrebovali, so Majdo vzeli kar za ravnateljico vrtca. Tako se je začelo njeno najbolj aktivno obdobje. Socializem je zahteval delovno silo in državljani so to zahtevo vzeli resno. Delali so otroke kot za stavo in vse te otroke je bilo treba vzgojiti. Skoraj trideset let je tako tovarišica Majda skrbela za to, da je bilo v vrtcih čim več prostora in čim boljša vzgoja. Ko je prišla v službo, je bilo v vrtcu devet zaposlenih in sto petdeset otrok, ko je kot ravnateljica odšla leta 1990 v pokoj, je bilo dvesto zaposlenih v štirinajstih enotah, otrok pa je bilo že skoraj dva tisoč! Že iz teh številk vidimo, da je Majda imela res veliko energije, da se je morala iz dneva v dan boriti za vsak kvadratni meter prostorov, da je morala biti na tisoč sestankih ... in da je bila bolj malo doma. Vmes si je vzela toliko časa, da sta s Cvetom spočela in da je celo utegnila roditi še sina Mateja ter da so zgradili hišo, že prej pa je iz Skopja v Velenje preselila še starše.

Službena leta so bila res polna. Kolektiv je bil ženski, vse samoupravne in družabne aktivnosti so morale biti v popoldanskem in večernem času. A so se znale /"moje"/ ženske tudi zabavati in noreti. Ni minil dan, da ne bi skočile vsaj na kavico v bližnjo Pako. Dolga leta je preživela v družbi osnovnošolskih ravnateljev, ki so bili prav posebna klapa. Imela je številne samoupravne funkcije, ki so ji jemale prosti čas. A vendar, težko bi preštela noči, ki jih je, navadno s Cvetom, prelumpala. Da, takrat je bil hotel Paka še špica /"direktor Lap je bil res pravi hotelir!"/ in Delavski klub je bil restavracija, kot se spodobi ... Prav posebno doživetje so bila tudi potovanja v pobratena in partnerska jugoslovanska mesta.

Še ena stvar ji je zapolnjevala to obdobje - gledališče. Že ob prihodu v Velenje so jo gledališčniki potegnili medse in razen obdobja, ko je rodila Mateja in so gradili hišo, mu je bila zvesta. Še danes.

Oditi v pokoj pred sedmimi leti sicer ni bil čisto enostavno, a ker je imela še toliko samoupravnih in podobnih obveznosti in ker se je pogosto vračala med bivše sodelavke, je ostala v formi. Pravzaprav je ravno že zaživela čisto lepo življenje aktivne upokojenke, ko ji je usoda naenkrat vzela Cveta. Odtlej je hiša prazna in potrebno je spet zaživeti drugače.

In končno njen "drugi" rojstni dan: pred dobrim letom si je gledališko predstavo končno hotela ogledati tudi iz ozadja, od tam, kjer se rojevata glasba in svetloba /glas šepetalke: "Firbec babji!"/. In naenkrat ji je zmanjkalo tal pod nogami. Iz kome se je zbudila v mariborski bolnišnici, s težkimi poškodbami hrbtenice. Prav lahko bi se končalo drugače, zato ji dan nesreče na nek način pomeni novo rojstvo. Kljub resnim poškodbam se je hitro postavila na noge, zbrala je vso energijo /vrelec Tempel!/ in po letu dni že zaigrala v novi igri Amaterskega gledališča Velenje. Z vsem žarom, poletom in s tisto pravšnjo mero koketnosti, ki je v njej od nekdaj.

Tone L

Tam nekje daleč od Zalesja, v Slovenskih goricah, je trdna katoliška vas Rjavci, vas, kjer so še do pred dvajsetimi leti krave gazile blato do kolen. Tam sta na manjši kmetiji zaživela skupno življenje še ne dvajsetletna Vinko in Milka. "Kolikor jih bo bog dal, jih bova pa imela," sta rekla in se lotila posla. Na svet je tako privekalo šest mladih Lovrecev, od tega pet fantov in le ena deklica. Tone je prvorojenec, rak, ki je s škarjami zarezal v svet 6. julija 1956. Kot najstarejšemu mu je pripadla čast, da je bil staršema pri delu največja opora. Pasel je krave, predvsem pa je bil mojster za košnjo. Ni še dobro z glavo segel čez motorno kosilnico, ko jo je že veselo rinil po prleških travnikih, domačih in sosedovih.

Pri sedmih letih mu je mamica nadela karirasto srajčko, ga lepo počesala in ga pospremila do šole v domačem kraju. Prva šolska leta so mu minevala v uku, delu in otroških falotarijah. Najbolj se spominja tega, da je moral jesti argojuho, ki je ni maral - dokler je lepega dne ni izbruhal na svoje sošolce in imel potem mir. V sedmi razred je odšel v bližnje Juršince in užival predvsem pri fiziki, tehniki in glasbi. Pel je kot slavček in zato nastopal s šolskim zborom; na cerkvenem koru pa ni pel, ker fizikalni zakon pravi, da na dveh mestih hkrati ne moreš biti. Tone je namreč ministriral. Njihov župnik Alojz Lasbaher je bil sicer strog, a zelo priljubljen. Tonček je predvsem užival v njegovih pridigah, ki so bile tako lepe, da so ponavadi še župniku tekle solze po licih. Tonček je bil vzoren vernik in priden ministrant, rad se je družil z župnikom in kar nekako normalno je bilo, da bo svoje življenje posvetil Cerkvi. Silil ga sicer nihče ni, da bi šel v bogoslovje, a pričakovali so vsi. Fant jih ni hotel razočarati, pa je zavrnil občinsko štipendijo in se vpisal na klasično gimnazijo v Mariboru, ki je bila v tistih časih dobro izhodišče za kasnejši študij bogoslovja. Njegov odhod v Maribor je bil za rojstno vasico izjemen dogodek, saj je bil prvi iz kraja, ki je kdaj odšel na

šolanje.V Mariboru je imel silno domotožje, živel je v internatu za katoliške dijake, komaj vsaka dva meseca je smel obiskati domače. Šola mu ni delala težav, utesnjeval pa ga je red, ki ga je zahteval internat. Molitev, šola, kosilo, uk, zaklenjena vrata internata, da, celo na maturantski izlet niso smeli odpotovati dijaki iz internata.

Vse šolske predmete je imel približno enako rad, šel se je tudi frajerja z igranjem kitare in prepevanjem, pel pa je tudi v gimnazijskem zboru. Zaljubil se je že v prvem razredu, a ne ve, če srečno ali nesrečno - Sonja namreč tega ni nikoli izvedela. V četrtem letniku gimnazije je prišla Dominika, a kaj, ko je Tonček svoje srce obljubil Bogu ... Ljubezen med dijakoma tako ni mogla preseči meja simpatije in hrepenečih (samo)izlivov čustev ob spremljavi kitare.

Tako se je Tone jeseni leta 1976 vpisal na Teološko fakulteto v Ljubljani. S študijem ni imel nikakršnih težav. V zboru in oktetu je pel drugi bas. Mladi pevci so pod vodstvom F. Perka /velikega ekumenista za zbližanje različnih krščanskih cerkva in sedanjega nadškofa v Beogradu/ prepotovali Slovenijo in razveseljevali ljudi, ki radi poslušajo lepo pesem. Z veseljem se spominja svojih profesorjev A. Stresa, A. Trstenjaka, pa tudi sedanjega nadškofa Rodeta. A nikakor mu ni šlo v račun odrekanje, ki ga je Cerkev zahtevala od bodočih duhovnikov. V bogoslovnem semenišču so vstajali že ob pol šestih zjutraj in imeli obveznosti do poznega večera. Odhodi v mesto so bili redki, malce pogostejši šele potem, ko so si fantje napravili kopijo ključa vhodnih vrat ... Z osebami nasprotnega spola ni bilo pravih stikov, pa jih Tone niti ni posebej iskal, saj se je odločil, da postane vzoren duhovnik - čeprav je bila njegova odločitev za študij teologije bolj izpolnitev želje domačega okolja.

Kot vsak moški je moral tudi Lovrecov Tone junija 1978 v vojsko. Ker so na Ptuju vedeli, da je v bogoslovju, so ga poslali v kazenski bataljon v Kninu /služil je tudi tri mesece dlje kot ostali študentje, saj takrat država teološke fakultete še ni priznala - to je bilo prvič, da je kot vernik občutil krivico/, kamor so pošiljali tudi problematične starešine, ki so se z izživljanjem nad vojaki

hoteli dokazovati. A Tone je naletel na oficirja Mileta Novakoviča, ki je bil v redu možak, zato je lahko kaj hitro odšel domov po kitaro, da je z njo osrečeval tudi druge.

Med igranjem kitare in v dolgih urah straže /osem mesecev in pol vsako noč od druge do četrte ure/ je bodoči duhovnik razmišljal. In v njem je začela zoreti misel, da je celibat "neumnost", nekje v srcu je čutil, da ne bo mogel večno delati ovinkov okoli bitij ženskega spola, ki so pogosto sicer nemogoča, a vendar na trenutke tudi tako zelo prijetna in potrebna. Na tihem se je pravzprav že takrat odločil ...

Po vojski je obiskoval tretji letnik fakultete. In obiskoval je s sošolcem Marjanom njegovo sestro medicinko Jožico Veternikovo iz Raven pri Šoštanju. In potem Marjan pri obiskih naenkrat ni bil več potreben in ... Ob koncu tretjega letnika se je Tone odločil ter zapustil bogoslovje, kar sicer gospodu Krambergerju ni bilo najbolj všeč, a spoštoval je njegovo voljo. Tudi domači niso bili ravno veseli, Jožičin oče je celo izjavil, da pa "iz te moke kar ne more biti kruha". A glej ga, hudiča, mlada dva sta moko dobro umešala, hlebčki so kar kipeli eden za drugim /Domen, Rebeka in Estera/.

No, v resnici ni šlo tako zelo hitro. Jožica je študirala, Tone je stanoval pri lazaristih v Ljubljani in se švercal pri Jožici v študentskem domu. Zaposlil se je v računovodstvu Inštituta za mikrobiologijo medicinske fakultete, izredno vpisal geografijo in umetnostno zgodovino. Z Jožico sta se poročila 7. julija 1984 v Šoštanju. Leto kasneje je našel službo na velenjski banki, prijazen sorodnik jima je odstopil stanovanje v Topolšici, kjer sta preživela sedem let.

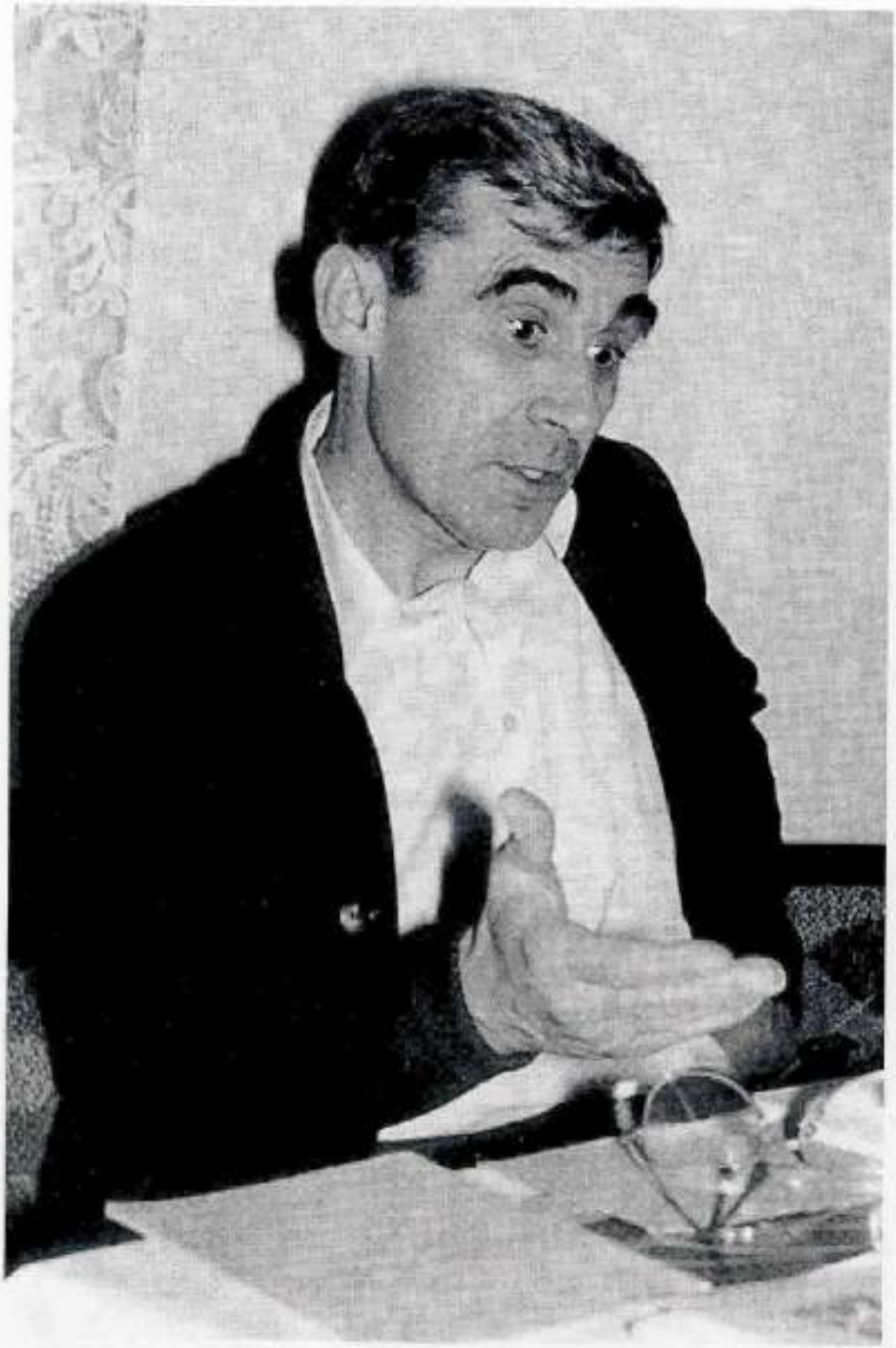
Prvorojenca Domna je Tone pričakal julija 1987 v celjski bolnišnici, ko si je Jožica vzela nekaj časa in prišla rodit.

Potem si je Jožica vzela čas še dvakrat /Rebeka 1989, Estera 1993/. Prav pri vseh treh porodih je ati aktivno sodeloval, še posebej aktiven pa je bil tudi v poporodnem obdobju. Jožica je namreč morala po končani diplomi opraviti še celo vrsto izobraževanj /postala je specialistka pediatrije/ in dolge tedne je

bil Tone ata, mama, kuharica in varuška najprej dvema, potem pa še tretjemu otroku, tokrat že v novem stanovanju v Velenju. Ritko je zadnjemu otroku znal obrisati že na sedem načinov, njegov rekord v pospravljanju stanovanja znaša dve uri petnajst minut in trinajst sekund, v službo je uspel pridirkati v devetinpetdesetih sekundah, s kolegicami na banki pa se je najraje pogovarjal o novih mlečnih izdelkih, vrstah plenic in otroškega šampona ter o cenah na trgu. Postal je prav spreten kuhar, rad zaupa recept za kvasenico, ki je nekakšen prleški prototip italijanske pice. Vmes pa je še malo hodil v službo /deljen delovnik!/ in celo nekako uspel končati višjo upravno šolo. In kot da še ni dovolj, sta se z ženo odločila za gradnjo hiše v Gotovljah ...

Ni pa to še čisto vse, kar je Tone Lovrec v zadnjih letih počel: leta 1990 je namreč postal prvi predsednik Slovenske krščansko-demokratske stranke v Velenju, isto leto podpredsednik občinske skupščine in zdaj je podpredsednik Mestnega sveta. Velenje je preveč levo, da bi preneslo Lovreca v špici.

Razmišlja, da bi ob gradnji hiše politiko za nekaj časa opustil. In medtem so se stvari v rojstnih Rjavcih spremenile. Podjetni oče je razvil plantažo jabolk na petnajstih hektarjih, ima lastno hladilnico, dva tovornjaka, nove hiše; vsi bratje in sestre so končali najmanj srednjo šolo, vsi so postali uspešni kmetovalci na svoji ali najeti zemlji. Blata ni več in zdaj se krave, če je kakšna še ostala, po Rjavcih rolkajo ...

Josip Baće

Dvajsetletna Kata se je primožila na veliko Ivanovo kmetijo v slavonski Županji na Hrvaškem - prav blizu reke Save, ki ločuje Hrvaško od Bosne. Tam je na svet 23. oktobra 1932 prijokal Josip, pol tehtnica in pol škorpijon. Matere se ne spominja, saj je umrla, ko mu je bilo komaj dve leti. Odtlej sta ga na svoji mali kmetiji vzgajala stara starša, oče ga je le oblačil in kaznoval, mali Josip pa je k njemu hodil na počitnice. Osnovno šolo je obiskoval v Županji in do dvanajstega leta so mu šli dobro prav vsi predmeti. Z veseljem je nabijal žogo in že zgodaj ministriral, dokler ...

Pri sosedih so imeli nekaj let starejšo deklico Katico, ki jo je imel zelo rad in mu je na nek način nadomeščala mamo. Ta ga je lepega dne, dvanajstletnega fantiča, nagovorila, da se prime za rep ene od krav, ki ga bo prenesla čez večjo mlako. Pa se je fantič ustrašil in čez mlako so prišle vse krave praznih repov. Josip je namreč izpustil rep v mlaki in začel toniti. Ni se ga lotila groza, le pomislil je, da si na nedeljskem sejmu ne bo mogel kupiti avtomobilčka in skrbelo ga je, kaj poreče babica. Katica ga je, polnega vode, nekako izvlekla in fant je oživel. Pravi pa, da se je takrat v njem nekaj prelomilo, izgubil je smisel za matematiko, svoje pa je potem dodala še puberteta.

Od babice se je veliko naučil, doma so namreč kuhali dobro žganje in pri hiši so se ustavljali ljudje, ki so klepetali o marsičem. Mali Josip je pozorno poslušal, potem pa babico dolge ure nadlegoval z vprašanji.

Druga svetovna vojna je v Slavonijo prinesla slovenske izgnance ter seveda Nemce in ustaše, ki so zasedli vse šole. Tako je bila mladež rešena vsakodnevnega trpljenja, le tu in tam so se uspeli še dobiti z učitelji v hotelski sobi ali pa pri njih doma.

Nižjo gimnazijo je obiskoval v Županji, bil je priden dijak, aktiven kulturnik, zato je postal tudi predsednik

mladinske organizacije. Ko nekoč niso dobili tistega, ki je po šolskem stranišču kracal protidržavne parole, so obtožili kar njega. Celi dve leti ne bi smel delati zaključnega izpita, pa ga je rešil stric, ki je bil funkcionar na nekem hrvaškem ministrstvu. Tisti, ki so ga kaznovali, so priznali, da so preprosto nekoga morali obsoditi, čeprav proti Josipu niso imeli pravega dokaza.

Izpit je potem sicer opravil, a je že med počitnicami odšel v tovarno sladkorja in se odločil, da se izuči za elektromehanika.

To mu je v dveh /namesto treh!/ letih tudi uspelo. Pa še sprejemni izpit za železniški tehnikum je opravil in tako leta 1949 pristal v Ljubljani.

To je bil čudovit čas, vonj po nedavno končani vojni, po Prešernu, po paštašuti. Kaj vse je počel v tem času: pil poezijo, igral nogomet, plesal pri folklori, pel, obiskoval tečaje za radioamaterje in fotografe, hodil v kino - in tam spoznal Bebo.

Hodila sta, dokler ga ni začela ovirati pri uku, zato ji je dopovedal, da je ima dovolj. Punca tega ni najbolje prenesla, naredila je škandal in Josip je tik pred koncem šole zavezal culo in jo mahnil v rodno Županjo. Dva meseca je v treh izmenah zdržal v tovarni sladkorja, potem pa je želel dati svoj prispevek socializmu in je šel v službo k Elektro Slavoniji. Tako je elektrificiral mesto in podeželje. Najlepše je bilo na kmetih, ko je posvetila luč. Takrat so fantje jedli in pili, da je bila sila. Josip je nato pristal na mestnem uradu za elektrifikacijo.

Ni dolgo užival, ko ga je nekoč občinski tajnik zalotil na sprehodu z Marijo. Ni mu šlo v glavo, da je človek na dopustu, ko pa je v mestu "kurešlus". Dobil je odpoved, preprečili pa so mu tudi delo pri zasebniku. Časa je imel na pretek, pa je ure in ure igral bilijard. Na bilijard je pot zanesla tudi predsednika občinskega komiteja, ta je fanta nagovoril, da gre za kulturno-prosvetnega referenta v brigado, ki je gradila hidroelektrarno Novi Vinodolski. Bil je dober referent, po enem mesecu so ga že naslikali v Glasu Slavonije, doživel je razcvet in isti tajnik, ki mu je malo prej dal odpoved, ga je povabil v Partijo.

Pokoj mu še posebej lepšajo tri stvari: majhna klet in sadno drevje na Dobrni, prijazen mali kuža Pipi, ki mu je ljub prijatelj in za katerega pravi, da ga je bolje vzgojil kot otroke /seveda - imel je mnogo več časa/ ter poezija.

Poeziji se je zapisal kot deček, saj ni imel prave družbe in je svoje misli pisal na papir. Talent je v njem opazil stric pisatelj in ga je od začetka tudi usmerjal. Prvo pesem je objavil leta 1951, potem pa v letih 1965, 1975 in 1985 tudi zbirke Od godine do godine, Kroz život in Portreti. Vzdevek Savski je dobil, ker je bil v Zagrebu pesnik z istim imenom in priimkom, pa ju je bilo treba ločiti. Nikoli ne piše, kadar je slabe volje, le dan mu ne diši. Sredi noči ga "zapelje tista, ki ne je, ki ne pije, nima umazanega perila in samo ljubi", tiho odide iz spalnice v dnevno sobo in ob baterijski svetilki piše, malce zadrema in spet piše. Misli se morajo razbremeniti. Tako nastaja poezija, ki opisuje življenje, včasih poučuje, skuša najti ravnotežje med strogimi zakoni tehnike in čustvenim življenjem človeštva.

Vse mora biti usklajeno, sporazumno. "Človek, ki zna živeti, lahko živi povsod!" pravi človek, ki je v petinšestdesetih letih zamenjal že brez števila postelj, mnogo domov in nekaj držav. In taisti človek pravi tudi: "To, kar povem, je res, in to, česar ne povem, je tudi res!"

O tem Josip svoji babici ni upal niti črhniti.

Ker ni želel delati politične kariere, si je prav oddahnil, ko je prišel čas odhoda v vojsko. V Makedonijo, Kumanovo, med stenice in na razbeljeno kamenje. V vojski se je izkazal kot krasen kulturnik, ker pa je bil tudi med najbolj izobraženimi, je vojaški rok v glavnem prebil v pisarni.

Po prihodu iz JNA je kmalu našel službo elektromonterja pri podjetju Brača Kavurić in je tako spet elektrificiral svojo ožjo in širšo domovino. V lepem in slabem, v toplem in mrzlem. V bosanskem Lukavcu se je njihov šef nenehno drl: "Horuk, vuci vole, kad nemaš škole!" In nekega dne je elektrifikacija oplazila tudi Josipa. V glavi se mu je prižgala luč in odločil se je, da bo končal tehnično šolo. Takrat je v kuverto zalepil tudi partijsko knjižico in razložil, da noče biti nikogaršnja podaljšana roka. Zaradi izstopa nikoli ni imel nobenih težav.

Stari oče je dal deset litrov "tabolšega" žganja in v centrali podjetja v Zagrebu se je Josip z lahkoto dogovoril, da se bo ob delu šolal. Tehnično šolo je brez težav končal, podjetje pa ga je za leto dni poslalo delat k Siemensu v Nemčijo. Po povratku je le malo časa zdržal doma, neka čudna sila ga je leta 1966 spravila na pot, tokrat v Švico v podjetje Brown Boveri. Dobil je svojo pisalno mizo, risalno desko ter telefon in tam ostal kar devet let.

Nobenega domotožja ni imel v tujini, saj pravega doma ni imel nikoli. Veliko se je družil z ljudmi, prepeval, plesal, poučeval je celo zdomske otroke. Pa še gnezdece si je tam spletel. Praktičen človek, kakršen je, je kar prvo leto iz Slovenije pripeljal Viktorijo, domačinko iz Dobrne, kjer se je nekaj časa zdravil. Poročila sta se leta 1967, dve leti kasneje pa mu je Viktorija najprej povila Josipa in leta 1975 še Bojana. Medtem je Josip iz konstruktorja napredoval v prodajnega inženirja, Josip /mlajši/ pa je že zrasel za v šolo. In so spakirali v Slovenijo. Josip je dobil službo na velenjskem rudniku, po enem letu bivanja pri tašči in tastu na Dobrni pa so v Velenju dobili stanovanje. Na Rudniku, prazaprav Esu, je dočakal pred sedmimi leti pokoj.

Milanov oče Baltazar Ževart se je poročil z Repnikovo Marijo iz Podkraja, ki se je sicer pisala Meža /vsaka štiri leta se v Velenju srečajo vsi, ki so sorodstveno povezani z družino Meža, število sorodnikov je letos naraslo že na tristo enega člana iz štirih generacij/. Baltazar in njegova Marija sta bila pridna človeka, najprej sta obdelovala sadovnjak, ki sta ga dobila od staršev, potem pa kupila še Kvedrovo domačijo. Oče je bil sicer kmečki sin, a ni ostal na kmetiji in je bil eden prvih knapov v Velenju. Da je lahko obdeloval grunt, je delal večinoma ponoči. V družini so se rodili štrije sinovi in ena hči, Baltazar jih je vzgajal z zgledom: vztrajno delati, malo trošiti, ne govoriti po nepotrebnem! "Vsak človek je sebe vreden," je često dejal. Milan je bil tretji, kot oven je pribodel na svet 16. 4. 1927. Ker so imeli otrok pri hiši kar veliko, so Milana za čas otroštva do šole "posodili" sorodnikom na očetovem domu v Škalah, kjer tedaj otrok niso imeli. Tam se mu je, jasno, dobro godilo, delati mu ni bilo treba. Bil je v družbi stricev in starih staršev. V otroštvu je slišal številne zgodbice, od katerih si je najbolj živo zapomnil tiste o strahovih. In te strahove je potem često sanjal in jih videl vsepovsod.

Že takrat se je naučil ceniti žlahtno kapljico. Nekoč se je namreč splazil v klet, da si nalije malo mošta. Pipo je odprl, zapreti pa je ni uspel več. In ker je bilo to početje ilegalno, se je skril za ves popoldan. Mošt je sicer res iztekel, a kazni kljub temu ni bilo. Odtlej je Milan pazil na vsako kapljico tega božjega daru.

Ob začetku šole se je vrnil domov, učenje mu je šlo čisto v redu, velenjska šola je sicer imela slabe pogoje, a zelo dobre učitelje /Plaž, Mlinšek/. Fantiču ni preveč dobro šlo le pri lepopisju in računstvu. Ževarti so sklenili, da bodo enega od svojih mnogih otrok izšolali in odločili so se za Milana. Mamina tiha želja je bila celo, da bi postal duhovnik. Sprejemne izpite na ljubljanski klasični gimnaziji je zaradi dobre podlage iz osnovne šole z

lahkoto opravil, a ga je naslednji trenutek že polomil - predstojnika cerkvenega internata, kjer naj bi med šolanjem stanoval, je namreč nahecal, da je na sprejemnem izpitu padel. Toda perfekt je to šalo, ki je nastala iz olajšanja po izpitni napetosti, presodil za laž in, seveda, za lažnivca v internatu ni bilo prostora. Tako se je trinajstletni deček vpisal na klasično vzporednico gimnazije v Celju in se nastanil v konviktu, cerkvenem internatu, ki so ga upravljali kapucinarji. Dolgo ga je trgalo domotožje, saj je smel med šolskim letom domov le trikrat. Kljub temu in kljub strogemu redu /vstajanje najkasneje ob pol šestih zjutraj in potem ves dan obveznosti, ceni primerno skromna hrana in omejeni izhodi v mesto/ se je življenja v samostanskem internatu navadil, samostansko življenje mu je bilo romantično in zanimivo. Ocene je imel boljše kot v osnovni šoli, predvsem je ljubil klasične jezike. Šolanje v nižjih razredih mu je grenila le matematika. Kadar naš dijak ni opravljal verskih obveznosti, hodil v šolo in se učil, je igral šah, igral bisernico v tamburaškem orkestru internata, v internatsko glasilo pa je napisal celo svojo prvo /in menda edino/ pesem - kolikor se spomni, ni bila nič prida. Da je bil navihan, bo čisto držalo. V tretjem letniku, ko je s prijateljem v mračni zakristiji skrivoma jemal neposvečene hostije, kar je bila med dijaki kar razširjena navada, je v cerkev nenadoma prišel gvardijan /predstojnik samostana/. Prijatelj jo je uspel pravi čas pobrisati, Milan pa je smuknil v bližnjo spovednico - in kot nalašč je tedaj na drugi strani vstopila starejša ženica. Kaj je hotel drugega, kot da je ženico spovedal in ji dal zasluženo pokoro. Tačas pa je tudi gvardijan, hvalabogu, že odšel. Tako je spovedoval prvič in zadnjič v življenju. A pekla ga je vest in pred večerno mašo je odšel k spovedi in se spovedal, da je spovedoval.

Tik pred napadom na Jugoslavijo so dijake poslali domov, Nemci pa so po prihodu iz samostana napravili prehodno taborišče za aretirane Slovence, med katerimi so bili tudi vsi kapucinarji. V tistem času je Milan pomagal bratu Janku in bratrancu Karliju pri skrivanju knjig, ki sta jih reševala pred uničenjem. Postal je kurir na /nemški/ občini in leta 1943 ga je brat Janko pritegnil v delo za OF, saj je bil kot kurir uporaben informator. V začetku

štiriinštiridesetega leta so ga hoteli gestapovci iz Šoštanja s provokatorji razkrinkati, pa jim kljub nekajdnevnemu zaporu in batinam ni uspelo. So mu pa nagnali strah v kosti in v začetku avgusta 1944 se je vključil v Tomšičevo brigado. Nenehni boji, premiki, neprespanost in slaba hrana so bili za šibkega sedemnajstletnika preveliko breme in že po mesecu dni so ga prestavili na teren, kjer je delal do konca vojne, nazadnje je pristal na velenjski železniški postaji. Partizan Milan se je uniforme kmalu znebil, se spet naselil h kapucinarjem v Celje in leta 1947 gimnazijo končal. Zaradi romantičnega gledanja na preteklost pa se je odločil za študij zgodovine in geografije v Ljubljani. Iz tega obdobja se spominja izjemnih profesorjev /Zwitter, Kos, Grafenauer, Čremošnik, Mikuž, Melik in Ilešič/ in slabe hrane. Stanoval je v zasebni sobi, denarja ni bilo v izobilju. Za študente Filozofske fakultete je bila hrana v menzi borna, tako da si je preko znanstev iz partizanov uredil, da je lahko enkrat na teden v menzi ministrstva za preskrbo odlično večerjal. Presmejali in zabavali so se takrat s sošolci veliko, študirali dokaj redno.

Milan je bil zelo uslužen študent, pa je kdaj še za koga drugega opravil kakšen izpit. Na primer izpit iz ruščine pri starejšem profesorju na domu. Ko je izpit delal že za tretjega prijatelja, ga je profesor pošteno namučil, na koncu pa počasi izustil: "Veste, kolega, zadnjič ste pa veliko bolje znali!"

Diplomiral je leta 1952 /v diplomski nalogi je obravnaval teme iz srednjega veka/ in že pred tem dobil dekret za prvo službo, šel je za profesorja na klasično gimnazijo v Mariboru in bi tam ostal za vedno, če je ne bi ukinili, saj je užival v delu na tej izredno kvalitetni šoli. Ne ve se sicer, koliko so v njegovem delu uživali dijaki, veljal je za zahtevnega profesorja - kakor je pač moralo biti, saj je bil uspeh dijakov pri maturi tudi ogledalo profesorja.

Leta 1958 so v Mariboru ustanovili Muzej novejše zgodovine in njegov prvi ravnatelj je postal profesor Milan Ževart, ki je na tem položaju ostal do odhoda v pokoj leta 1991. V teh letih se je nabralo toliko strokovnega dela, toliko objavljenih razprav, toliko knjig, da enostavno ne gre naštevati - njegova bibliografija obsega kar petsto naslovov ... Leta 1974 je postal doktor zgodovinskih

znanosti, še posebej ga je zanimalo obdobje med letoma 1917 in 1919 ter čas druge svetovne vojne v Šaleški dolini in na Štajerskem. Uredil je med drugim tri izdaje zbornika Poslovilna pisma žrtev za svobodo in doživel, kako se je ob enem takih pisem na razstavi v Velenju oko zasolzilo samemu Josipu Brozu Titu, medtem ko ga je zunaj čakalo številno spremstvo in gostitelji.

Seveda ni bilo ves čas samo strokovno delo, vmes je spoznal še /na srečanju muzealcev/ svojo ženo Danico, ki se priselila k njemu v Maribor in poučevala slovenščino. Še v Mariboru sta se rodili Milena /1966/ in Mojca /1970/, preden sta šli v osnovno šolo pa so v Velenju, pri cerkvi sv. Martina, dogradili hišo, se preselili – ravnatelj pa si je zadržal stanovanjce v Mariboru. Ker je imel zadeve v muzeju urejene, je njegovo ravnateljevanje lepo teklo tudi tako, da se je odtlej z raziskovalnim delom dosti ukvarjal kar doma, v Velenju. Kot profesor pa je ves čas predaval tudi na mariborski pedagoški akademiji in sodeloval pri postdiplomskem študiju na ljubljanski filozofski fakulteti.

Pokoj mu je, razen pokojnine, prinesel mir, nek nov red. V muzeju na Velenjskem gradu še vedno proučuje novejšo zgodovino, z znanstvenim delom se ukvarja tudi doma, še vedno je mentor številnim študentom na podiplomskem študiju, rad se fizično utrudi, vsako leto v svojem sadovnjaku pobira sadje, obdeluje vrt, naučil pa se je tudi kuhati izvrstno žganje, hčerkama sta se pridružili vnukinji, vsako leto tudi zanj zrastejo gobe, z ženo Danico pa, tako kot vsa leta doslej, z navdušenjem obiskujeta tudi najbolj skrite kotičke slovenske zemlje.

Ker mu je šele sedemdeset let, še ne misli počivati. Raziskovanje ga je zasvojilo in naslednje njegovo delo bo strnjen prikaz dogodkov na slovenskem Štajerskem med letoma 1941 in 1945. Pod pogojem seveda, da kolikor toliko pri močeh prestane mesec maj, ko ga čaka kar nekaj obletnic mature - morda pa tisto o njegovi zahtevnosti le ne bo čisto držalo?

Prežihov Voranc je v eni svojih zgodb Dvornika iz Kotelj, Štefkinega deda po očetovi strani, opisoval kot graščaka, zato ni izključeno, da se v njej pretaka vsaj kanček modre krvi. Oče Jože in mama Marija sta se kmalu po poroki preselila v Ruše, kjer se je oče ukvarjal s konjskim prevozništvom, zgradila sta hišo in na svet spravila štiri otroke. Štefka se je rodila 14. 12. 1937, bila je ena izmed treh deklic, ki so imele še brata. Po nebesnem znamenju je, seveda, strelka. Neposredna in odkrita - včasih dosti bolj, kot okolje še prenese.

Z Bogom je kaj hitro razčistila, saj ji Miklavž in Božiček nista imela kaj prinesti, pa je v svoji otroški glavici razmišljala, da z Bogom nekaj ni v redu, saj je vendar ravno tako dobra, pridna in ubogljiva kot večina bogato obdarjenih.

Njeno otroštvo je prekinila druga svetovna vojna, ki je iz Ruš hotela narediti pravo nemško mesto. Govorilo se je seveda nemško, tudi Štefka se je tujega jezika hitro naučila, povsod pa je vladal pravi nemški red in disciplina. Celo v vrtec so morali otroci hoditi. Tudi mala Štefka, luštkano dekletce z bujnimi, arijsko blond in skodranimi lasmi, bi morala, pa ni in ni šlo. V vrtcu je namreč, vzorno, v vrsti na polici, prav vsakega otroka čakala zobna ščetka. Štefka je imela slabe zobe in prav te zobne krtačke so bile groza, zaradi katere deklica v nemški vrtec ni nikoli hodila. Dosti raje je bila na kmetiji pri starih starših v Kotljah, kjer so se vsako jutro zbrali v kotu sobe in najprej zapeli tisto "Mau čez izaro".

Leta 1945 so izgubili očeta in na mater je padlo vse breme preživljanja in vzgoje otrok. Zaposlila se je kot čistilka, otroke pa vpregla v delo. Če niso nosili drv za kurjavo, so ji v šoli pomagali kako drugače. Ko je prišlo poletje, pa so šli v gozd po maline ali borovnice za prodajo.

Dvornikovi Štefki v šoli ni šlo slabo, blazno pa si je želela igrati klavir. Denarja za šolnino seveda ni bilo.

No, desetletno dekletce, strelka, je kar za maminim hrbtom stopilo k ravnatelju glasbene šole, mu razložilo svoje želje in v naslednjem šolskem letu je že hodila v nižjo glasbeno šolo. S starejšo sestro je potem ure in ure, dve leti zapored, doma vadila kar na deski z vrisano klaviaturo. Bila je nadarjena, celo tako zelo, da so ji obetali uspešno glasbeno pot.

V nasprotju z večino ljudi na tem svetu je matematiko imela rada, nekoč kasneje jo je celo inštruirala /takrat so se pri njih prvič do sitega najedli mesa, saj je bila ena od učenk mesarjeva hčerka/. Drugi predmeti so ji šli dobro, nikoli pa ni, in še sedaj je tako, marala zgodovine. Rada je prepevala v zboru, telovadila, plavala. Seveda, kolikor je bilo časa, saj so bili otroci doma polno zaposleni, če niso pomagali materi pri delu ali na njivi, so si sami šivali ali pa izdelovali stvari, ki so jih drugi starši otrokom lahko kar kupili.

Zato ni čudno, da je bila Štefkina prva poklicna želja, da bo šivilja, ker bo tako hitro pri kruhu. A ker ji šola ni delala preglavic, se je ob koncu nižje gimnazije raje vpisala na učiteljišče, kjer bi do večjega kosa kruha tudi prišla v razmeroma kratkem času. Kljub temu da je klavir ljubila, bila nadarjena in na srednji glasbeni šoli zaželena. Rekla je: "Klavir da, ampak ne samo klavir." Ravnatelj glasbene šole pa je dejal: "Klavir da, ampak le, če greš na gimnazijo." In tako si je zadnji dan počitnic premislila in se vpisala na drugo mariborsko gimnazijo, hkrati pa tudi na srednjo glasbeno šolo. Dopoldne je delala gimnazijo, popoldne je bila v glasbeni šoli, za zvečer je ostalo učenje in vadba klavirja ter domače delo. In vendar je prvo leto uspela opraviti prvi letnik obeh srednjih šol hkrati! Potem ni več zmogla in glasbeno šolo je opustila.

Kar naenkrat ji je ostalo ogromno časa. Začela je obiskovati stenografski tečaj, strojepisni tečaj, inštruirala je matematiko in angleščino, prepevala je in plavala.

Rušam so takrat pravili mali Beograd, kar naprej se je nekaj dogajalo. Mladi so se dobivali na bazenu in na veselicah. Poleti pa je Štefka še vedno ob dveh zjutraj hodila na Pohorje v borovnice in maline, da si je prislužila za kakšno cunjico ali šolsko

knjigo. Tudi gimnazija ji ni delala težav, želela si je študirati arhitekturo, pa ni bilo niti denarja niti štipendij.

Največ se je družila s sošolci, fantje ji pesmic niso pisali, tudi ona ni vzdihovala za njimi, preveč je bila zasedena s svojimi dejavnostmi, da bi se zanimala za ljubezen, dokler se ni zgodil maturantski izlet. V Fiesi je nenadoma iz morja prišel povodni mož Marijan in s Štefko urno odplesal. Čeprav se je izkazalo, da Marjan ni ravno povodni mož, ampak študent strojništva, nista plesala eno samo poletje.

Za študij ekonomije se je Štefka odločila šele ob vožnji z vlakom na vpis v Ljubljano, saj je samo tu lahko dobila štipendijo. In ker je imela urejeno zasebno življenje /zanemarimo, da je od začetka nekaj časa stanovala pri arestantsko strogi gospodinji/, imela je fanta Marjana, ki se je ob njej zresnil in študij celo končal, in ker je bila sposobna, je med prvimi v generaciji študij končala ter odšla na prvo delovno mesto v mariborsko Službo družbenega knjigovodstva. Tam so jo kot žensko z visoko izobrazbo nekateri gledali malo postrani /pisalo se je vendarle leto 1961/, a je vseeno še opravila zahteven strokovni izpit za višjo bančno uslužbenko.

Marijan je bil v vojski, imela sta že pripravljena poročna prstana in obleke. Pa se je zgodilo, da se je Štefkina sestra zatrapala v svojega sedanjega moža /in slovenjegraškega župana/ in jo je nekoč s sabo zvlekla na Ruško kočo. In tam je bil tudi simpatični Karli Kordeš, ki so ga poslej videvali, kako je s kanglico za mleko /izgovor je pač moral najti/ ob jutrih spremljal Štefko na vlak. Karli je bil učitelj biologije in kemije, navdušen planinec in čudovita duša.

Tako sta se vzela in želja po stanovanju in primerni službi ju je leta 1965 zanesla v Velenje. Štefko na zavod za zaposlovanje, Karlija pa za nekaj časa v bolnišnico, potem mu je Angelca Vutkovičeva našla nekaj ur poučevanja fizike, a ker učiteljev biologije in kemije niso potrebovali, potrebovali pa so ravnatelje, je Karli postal ravnatelj osnovne šole Karla Destovnika Kajuha v Šoštanju.

Živeli so na Kraigherjevi ulici /še nekaj priimkov z zvoncev na Kraigherjevi: Gaber, Groznik, Piano, Veber, Korun, Naglost, Sivka .../, leta 1968 se je rodil Urban in po spletu okoliščin ostal edinček.

Štefkina poklicna pot se je strmo vzpenjala. Začela je kot analitičarka na zavodu za zaposlovanje, kjer je postavila strokovne osnove za ustanovitev območnega zavoda, leta 1979 je postala direktorica zavoda, potem pa je na mestu predsednika občinskega komiteja za družbene dejavnosti leta 1982 zamenjala Lada Zakoška, ki je zasedel njeno mesto, postala kasneje vodja skupnih strokovnih služb SIS-ov, leta 1990 pa se je vrnila na direktorski stolček na zavodu za zaposlovanje, ki ji ga je vse do takrat prijazno čuval že omenjeni gospod Zakošek. In kariero bo končala letos, 1. oktobra, ko jo čaka pokoj, potem ko se bo velenjska enota zavoda preselila v nove prostore.

Kot direktorica je bila vedno energična, dinamična, ostra in neposredna, včasih tudi malo trmasta, a je tudi zato morda v časih, ko je bilo težko za denar, na takšen ali drugačen način uspela s sodelavci najti rešitve /spominja se prepovedi vlaganj v negospodarstvo, pa so vseeno začeli graditi glasbeno šolo, pod krinko adaptacije pa praktično na novo zgradili zimski bazen/, bila je ves čas po strokovni plati vključena v samoupravne procese.

Dušilo jo je življenje v bloku, zato so leta 1977 dogradili hišo na Gorici, s Karlijem, Urbanom in seveda nepogrešljivim psom Bobijem so vsak konec tedna kam zašli, najraje v planine. Pred dobrim desetletjem je Karli zbolel in jo leta 1991 tudi za vedno zapustil. Življenje se je spremenilo, a ustavilo se ni. V službi vrsta aktivnosti, Urbanov študij in pred štirimi leti je prišel še "moj zlati Dev" - vnuček. Štefki se je vpričo Karlija in Urbana zareklo, da bo v pokoju slikala. In kupila sta ji slikarski pribor. Tako je hočeš - nočeš /ker o slikanju ni imela pojma, je - že krepko čez petdeset let je imela - šla v tečaje/ začela slikati in mnogi ji priznavajo talent.

Slikarsko znanje ji bo od 1. oktobra dalje prišlo presneto prav, saj ji nihče ne bo mogel naslikati pokoja lepše in bolje, kot si ga lahko sama!

Čisto na obrobju Zaleščanske doline, pod Goro Oljko v zaselku Podgora, je srečnega trinajstega januarja leta 1958 /dvanajst let za sestro Vido/ privekal na svet Jožek. Fantič, za katerega je, sicer v drugi zvezi, nekoč kasneje neka profesorica izjavila, da je čisto drugačen homo sapiens kot njegova sestra. Polna lička, prifrkjen nosek in nagajive očke so že dali slutiti, da bo novorojenček nekoč s svojo vedrino zabaval in razveseljeval okolico. Kozorog. V sebi je skrival salamensko tečnobo, ki se je dneve in noči drla kot zverina. Sestra mu je bila druga mati, povsod ga je vlačila s sabo. To je prav prišlo tudi staršem - oče Franc je delal v gradbenem podjetju, mati je bila gospodinja, oba pa sta skrbela še za dobršno krpo zemlje okoli hiše.

Bil je sila sramežljiv fantič, še za v šolo mu ni bilo, čeprav mu je prav prvi šolski dan ostal najbolj v spominu, saj je po pouku za nagrado doma na ganku jedel biskvit in češnje /opomba pisca: od kod portretirancu hkraten spomin na prvi šolski dan in češnje - razen če so bile vložene!?/.

Šola v Šmartnem ob Paki Jožeku ni delala težav. Bil je odličnjak, bil je dober za jezike, biologijo in kemijo, nad matematiko ni bil posebej navdušen, rad je prepeval in igral, smučal, planinaril, igral nogomet, mimogrede pa še ministriral. Pravi, da je imel rad Tita, tako kot večina tistih, ki se danes sprenevedajo. Celo zastavo je nosil na občinski štafeti - dokler na cilju ni zgrožen ugotovil, da mu je zastava že pred nekaj sto metri padla s kola ...

Za dekleti je gledal, kakšni tudi na biciklu vozil šolsko torbico - a le zato, da se je postavljal pred sošolci. Ne samo da je deklicam pisal pesmi, še uglasbil jih je in kasneje ob spremljavi harmonike tudi zapel.

Odločil se je, da bo učitelj jezikov, zato se je vpisal na Pedagoško gimnazijo v Celju, kjer je padel v druščino danes slavnih sošolcev: ministra Gabra, režiserja

Moederndorferja, zgodovinarja Kljajiča ... Padel pa je tudi že prvi dan z vlaka, zato odtlej vedno počaka, da se stanje umiri in šele potem skoči ... Z učenjem ni imel težav, s puncami več - sošolke so namreč hitro ugotovile, kako zelo je žgečkljiv, pa so ga redno zavijale v zaveso in žgečkale, da je tulil od vsega hudega. V prvih dveh letih sta se vzljubila z Olgo, a mu na koncu le ni bila usojena. S šolsko klapo je rad polumpal, s fanti na vasi pa so ob večerih najraje zapeli slovenske pesmi.

Ko mu je v drugem letniku umrl oče, je ostal pri hiši edini moški. Čeravno mu tudi prej niso prizanašali z delom, je zdaj ob materi glavno breme na pethektarski kmetiji prevzel nase. Zato zna danes /s svojimi kirurškimi rokami/ voziti traktor, kositi, izdelati čisto pravo okno, zidati, polagati ploščice, pridelati hmelj ... Ni čudno, da mu v gimnaziji časa za razvedrilo ni ravno ostajalo.

Zaradi ljubezni do gledališča se je želel vpisati na igralsko akademijo. A neroden, kot je bil, ni znal sam na to šolo, pa je prej pospremil sošolca na medicinsko fakulteto. Tam mu je bilo čisto všeč in do igralske akademije tisti dan sploh ni prišel. Na medicini je opravil sprejemni izpit in na igralsko akademijo pozabil.

Prve ljubljanske mesece je umiral od domotožja, ki se je uneslo, ko je ugotovil, da sama po sebi Ljubljana ni prav nič posebnega, posebna je zaradi kulture, ki jo nudi. Skoraj ni bilo glasbenega ali gledališkega abonmaja, ki ga ne bi imel. Mnogi so mu prerokovali, da s svojim sproščenim pristopom do študija le-tega nikoli ne bo končal, a so se ušteli. Skoraj čisto v roku je postal zdravnik, čeprav so bili začetki študija kruti. Predvsem se je moral sprijazniti s smrtjo, ki jo zdravnik srečuje na vsakem koraku. A bilo je tudi vedro, spominja se anekdote iz svojega letnika:

Profesor Širca: "Kaj je to penis?" Študentka: "Dvajset centimetrov dolg koščen organ!" Profesor Širca: "Da je bil dolg dvajset centimetrov, ste imeli srečo; da je koščen, pa je samo vaš občutek!"

Gledališču se tudi med študijem ni odrekel, prav pogosto je odhajal v Šmartno ob Paki in Pod kozolcem igral ter z gledališčniki prepotoval dobršen kos Evrope; od tod njegovo spoznanje, da je

čar v različnosti. Treba je potovati, predvsem spoznavati ljudi in njihovo različnost. To je tudi edina pot k strpnosti.

Različna od njega je bila tudi Juana, deklica iz soseščine, za katero je Jože še v osnovni šoli trdil: "Tisti, ki jo bo hotel vzeti, naj se raje prej obesi!" Juanin oče je kasneje, pred odhodom na nek gledališki seminar v Koper, vzornega študenta Jožeta zadolžil, naj na hčerko malce popazi, kar je ta z velikim veseljem tudi storil in se do sedaj, štirinajst let po svečani zaobljubi, še ni obesil. Juana mu je leta 1983 rodila Katjo, malo kasneje je diplomiral, nekaj časa stažiral in odšel v vojsko.

JNA je Jožetovo posebno poglavje. Že slovo od žene in otroka je bilo sila ganljivo. Vsi so jokali, Jožetu pa se je potem prve tri dni in noči v vojski nenehno kolcalo /čista resnica!/. Po kasarni so vojaki že kričali: "Ubi ga, ubi Slovenca!" Najprej je služil kot sanitejec v Beogradu, ki ga je zaradi bogastva kulture navdušil, kot Slovenca pa so ga imeli Beograjčani še posebej radi. Dosegel je celo čin poročnika. Pel je v vojaškem zboru, bil pa je tudi med ustanovitelji kvarteta, ki so mu vojaki nadeli ime Brača Dalton / bržčas zato, ker je najvišji pevec meril dva metra, Jože pa je bil s svojimi 162 centimetri najmanjši/ in je prepeval pesmi vseh jugoslovanskih narodov. Vojaški rok je zaključil v Ajdovščini kot zdravnik in prvič v praksi doživel garaško plat poklica - ko je naenkrat, po maršu, v ambulanto prišlo štirideset ožuljenih in okrvavljenih vojakov ...

Po vojski so ga leta 1986 iz splošne ambulante v velenjskem zdravstvenem centru zvabili v celjsko bolnišnico na otroško kirurgijo in podal se je v specializacijo. Vmes je tudi Juana postala profesorica, v Šmartnem ob Paki so dobili stanovanje in leta 1987 se je rodil še Nejc. Leta 1991 je Jože postal specialist kirurgije, zadnji v tedanji jugoslovanski Sloveniji.

Otroci so še posebej občutljivi bolniki. Toda Jože je med redkimi, ki jim je uspelo vzpostaviti sproščen stik z otroki in starši. Ni težko biti prijazen, sproščen pristop s kančkom humorja odpre vsaka vrata in zato je tudi bolečina manjša. A nikoli šala na račun strokovnega dela, v stroki moraš biti stoodstotno zanesljiv ... Pred

kratkim je dr. Robida postal šef otroške kirurgije v celjski bolnišnici.

Ves ta čas pa je bil Jože tudi na deskah, ki pomenijo življenje, s kolegom Krajncem sta odigrala kar sedemdeset ponovitev Prihranjenega dolarja, kot Strašna Jožeta pa razveseljujeta ljudi po celi Sloveniji; lani sta na primer imela kar devetdeset nastopov ...

Veliko Slovencev ga pozna, predvsem z radia, televizije in z nastopov v dvoranah. Vedno nasmejan, dobre volje, šale stresa kar iz rokava ... Sam zase pravi, da je kozorog, kar daje slutiti Jožetovo še eno /morda tisto pravo/ podobo. Kozorogi menda ne ljubijo gneče, radi samotarijo, razmišljajo, so prej zaprti kot odprti, niso ambiciozni, so pa vztrajni.

In kot kozorog nam že naslednji trenutek pove še zgodbico o tem, kako je operiral skupaj z dvema precej višjima kolegoma. Operirali so trebuh in na koncu je iz notranjosti pač treba potegniti vso navlako, ki se je nabrala med operacijo. Med čiščenjem je tako eden višjih kolegov našteval: "Vata zunaj, klešče zunaj, španga zunaj, Robida zunaj ..."

Šala na svoj račun? Ne, hvala! Kakšen le more biti človek, ki iz samega sebe norce brije!?

Irene Worth

Tokrat ne bo potrebno poseči daleč v zgodovino. Osmega avgusta pred devetindvajsetimi leti je v slovenjegraški bolnišnici prirjovela na svet levinja. Levinja po horoskopu, po naravi, po podobi pa še ne. Irenca je bila ljubek, poln otročiček in svojo polnost je ohranila še daleč v puberteto, zaradi česar so jo otroci dražili že v vrtcu, pa tudi večji del osnovne šole. No, če je bila že postave bolj bunkaste, pa se je njena narava precej ujemala s horoskopom. Kot prava levinja je imela pod oblastjo vse bližnje otroke. Sicer nerada, a vendar potrdi govorice, da je nekoč, še preden je šla v šolo, v garaži postrojila fantke in ko so si slekli hlače, je nenadoma prižgala luč in si natančno ogledala vse lulčke ...

V predšolskem obdobju pa se je dokopala do še enega, pomembnejšega spoznanja. Iz vrtca je nekoč prinesla skodelico, doma pa se je zlagala, da jo je nekje našla. Starši so jo s skodelico poslali v vrtec, kjer jo je morala vrniti in se opravičiti. To je bilo tako hudo, da je božja zapoved Ne kradi! postala za vselej tudi njena.

Stanovali so v Novi ulici v Šoštanju, kamor se je oče Stanko priselil iz ogroženih Škal in kasneje k sebi vzel še svojo izvoljenko Zvonko, ki mu je že pred Irenco podarila hčerko ... Skupaj sta potem nekaj let gradila novo hišo, kar je pomenilo tudi skrajno preudarno ravnanje z denarjem, tako ni bilo možnosti, da bi bili deklici razvajeni. Predvsem ata je Irenco že zelo zgodaj zvabil v glasbene vode. Živahno in navihano dekletce je od nekdaj želelo igrati violino, a zmagal je oče harmonikar, tako da je v glasbeni šoli zagrabila za harmoniko.

Tudi Ireni matematika ni bila čisto nič všeč, zato pa veliko bolj jeziki in glasba. Osnovno šolo so v glavnem zaznamovale petice in štirice, pa igranje harmonike in nekje proti koncu že tudi v duetu z očetom igranje in prepevanje na številnih svatbah. Imela je sicer veliko prijateljev, a zahvaljujoč polni postavi se ji fantov ni bilo treba otepati. Tam nekje okoli štirinajstega leta pa

Naš čas, 12. junija 1997

se je punca potegnila v višino in odvečni kilogrami so kar nekako izpuhteli. In v osmem razredu je dobila prvi listič, na katerem je pisalo: "Če hočeš hoditi z mano, obkroži DA, če nočeš, pa NE." Takšne priložnosti seveda ni hotela zamuditi, brez razmisleka je obkrožila DA, šla s fantom enkrat v slaščičarno, potem pa ji je dal sporočiti, da ne hodita več ...

Rada je urejala pričeske, zato je nekaj časa sanjala, da bo frizerka. Po premisleku /po horoskopu je v podznaku tehtnica/ pa se je odločila, da bo raje učiteljica umetnostne zgodovine in se je leta 1983 vpisala na celjsko pedagoško gimnazijo. Takrat še ni slutila, da bo nekoč postala medijsko najbolj znana oseba takratne generacije dijakov. Dneve je imela izpolnjene z vožnjo v Celje, učenjem, konce tednov pa z glasbenimi nastopi z očetom. V zameno za inštrukcije iz matematike je sošolko inštruirala glasbo, s harmonike je presedlala na klavir. Svojo simpatijo pa je izkazovala fantu s prekrasnim motorjem, ki ji je popestril marsikatero urico.

Oče ji je kupil sintisajzer, hkrati z njim pa je v njeno življenje vstopil tudi Vlado /igral je pri ansamblu Vesna, kjer so ta sintisajzer prodajali/ in začelo se je lepo obdobje sprehodov, obiskovanja kina, koncertov rock in pop glasbe ... Počasi je zanemarila nastope z očetom, pela v ansamblu Aurora, kasneje pa seveda pri Vesni.

Odločitev za študij glasbene pedagogike na Pedagoški fakulteti v Mariboru ni bila težka. Ob bogatem študentskem življenju in ob svojem Vladu je prva dva letnika opravila z lahkoto /razen glasbene zgodovine, ki ji je žrla živce in jo skoraj odvrnila od glasbe - šele pred komisijo ji je uspelo!/. V tretjem in četrtem letniku študija se ji je zataknilo. Preveč časa je šlo za glasbene nastope z ansambli. Skupaj z ansamblom Vesna je leta 1990 dobila prvo nagrado za debitanta na Ptujskem festivalu, opazili so jo in slabo leto kasneje je izdala svojo prvo kaseto. Tako se je začela njena glasbena pot strmo vzpenjati, od narodnozabavne glasbe je prešla na pop, čeprav pravi, da ji je všeč tudi rock, jazz in klasika. Zato je tudi izbor njenih pesmi tako širok, kar je morda prednost, morda pa tudi ne. V srednji šoli je celo sama pisala besedila in glasbo za svoje pesmi, pa ji je zmanjkalo navdiha.

Enaindevetdesetega leta je fakulteto obesila na klin /kljub mamimi želji pravi, da se študija ne bo več lotila/ in šla učit na osnovno šolo v Griže. Poučevala je glasbo in vodila zbor. Za otroke ni bila prava tovarišica, radi so se učili, radi pisali kontrolke, zbor je bil zelo dober in odlično so se razumeli v kolektivu. Na dvoletno delo v Grižah ima izjemno lepe spomine.

V bližino rojstnega kraja je prišla leta 1993 - na osnovno šolo Antona Aškerca v Velenju. Tu so bili že malo drugačni /mestni/ otroci, delo je bilo zato napornejše, sploh s fanti, ki jih je glasba manj zanimala. V pevski zbor je vnesla svežino, poleg težkih umetnih pesmi so prepevali veliko ljudskih in tudi lahkotnejše, ki so bile njihovim letom in duši bližje. Kaj zato, če so nekateri na to gledali podcenjujoče, otroci so peli z velikim veseljem.

Tudi sicer je bilo to obdobje naporno, postala je znana pevka, nastopi so se vrstili, časa je bilo vedno manj, pa še mali Žan jo je presenetil na začetku leta 1994 /ves čas je trdila, da bo imela prvega otroka šele pri osemindvajsetih/; ker se spodobi, da ima Žan tudi očeta, sta se z Vladom končno 8. julija 1995 poročila, potem ko sta se poznala že deset let. Naselili so se v svojo novo hišo na Velikem Vrhu pri Šmartnem ob Paki in Irena je pustila službo na šoli.

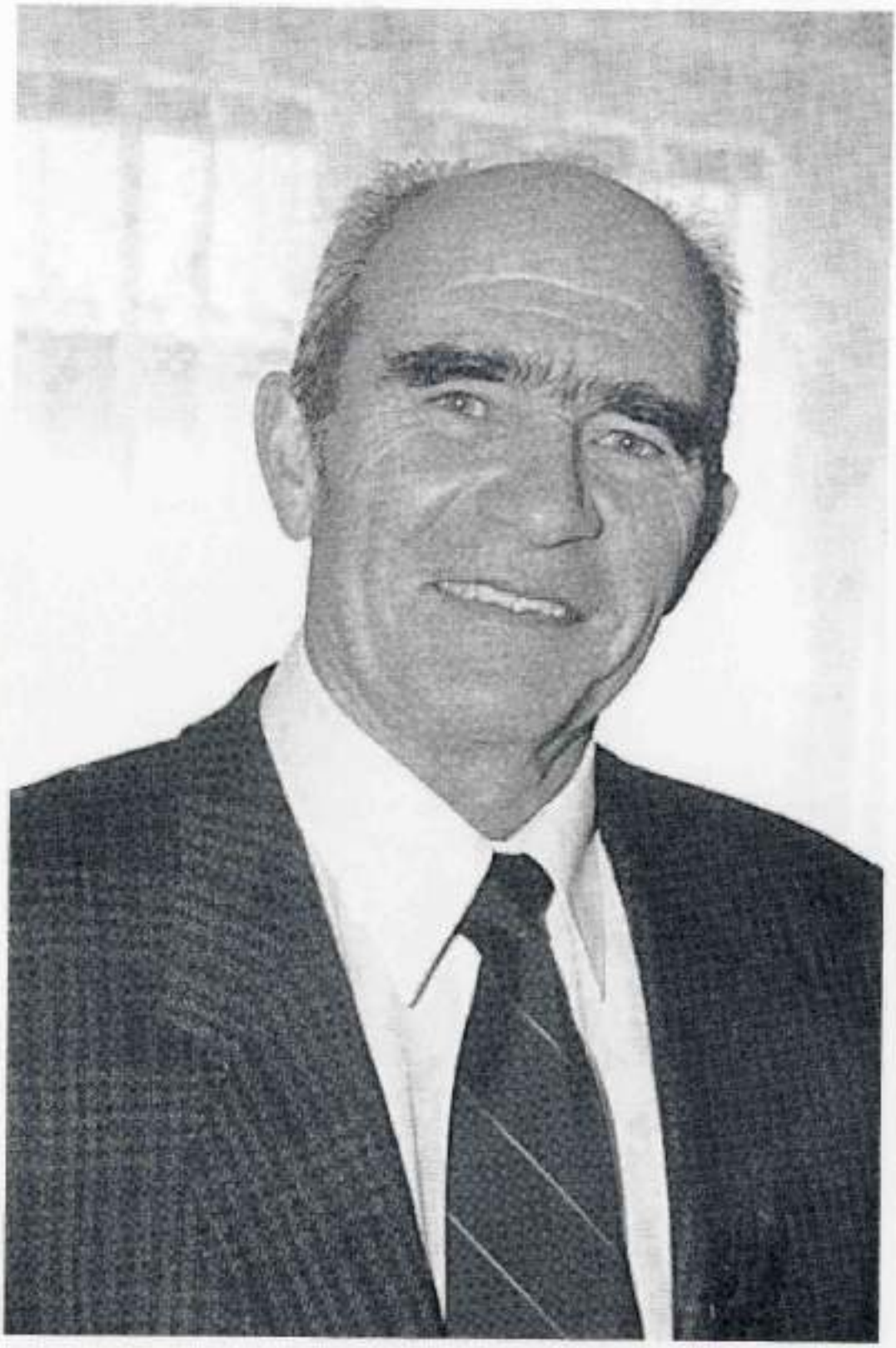
Poučevanje v šoli, Žan, Vlado, uspešna glasbena kariera ... To je bilo tudi za levinjo preveč. Zdaj dneve posveča Žanu, poslom, vajam, ob koncih tedna nastopa, kaj malega pa se posveča še možu. Sicer pa je tudi Vlado zasebnik, malo se videvata, kar je po svoje tudi dobro, saj sta oba energična človeka, ki ne potrebujeta prav veliko spodbud, da pozitvna energija preide v glasnejšo, negativno.

Vlado pravi, da je preveč poštena, sama zase meni, da ima pač nekaj dobrih in nekaj slabih lastnosti. Med dobre prišteva prijaznost /bo držalo - op. pisca/, odkritosrčnost /drži - op. pisca/, energičnost /ko je potrebna/ in borbenost. Slabosti so po njenem nepotrpežljivost, vzkipljivost in premajhna vztrajnost. Da skuha odlično govejo juho in da ne zna speči potice in jabolčnega zavitka, je pa že bolj postranska stvar.

Dosegla je že veliko, pred kratkim je izdala svojo peto kaseto /z ansamblom Vesna že nekaj časa ne dela več, zdaj je njen spremljevalni ansambel Slovenskih pet plus/, doživela je evrovizijo, med ljudmi je priljubljena ...

Kam naprej? V nočeh brez spanja razmišlja, da bo njene pevske poti nekoč konec in morala bo početi kaj drugega. Morda vseh svojih sposobnosti še ni odkrila, morda pa katero v prihodnjih letih še razvije. Kaj se ve, pravijo, da ljudje obračamo, Bog pa obrne.

Ko njen triletni Žan nerodno na prste prešteva, koliko bratcev in sestric bi še imel, ga prijazno prekine: "Ne toliko, Žan, ne! Ampak enega bomo pa že še naredili, ko bo čas za to!"

Očeta Ivana je iz Ljubljane v Krško pripeljal vlak, mamo Erno pa iz Podsrede pošta. Železničar in poštna uslužbenka. Plodova njune ljubezni sta Biba /pozneje profesorica biologije/ in 29. julija 1930 rojeni Bojan. Komaj dveletnega so Bojana tiri popeljali v Čakovec, kjer je slaboten fantič, s senco na pljučih, spoznal svetovnega mojstra tenisa Punčeca, ki je otroke tako navdušil nad tenisom, da so ure in ure nabijali žogico z loparji, narejenimi iz desk. Očeta in z njim družino je pot pozneje zapeljala v Kotoribo na madžarski meji, tipično panonsko vas z letečimi goskami.

Leta 1938 je bil oče z dekretom premeščen v Velenje, kjer je postal šef železniške postaje, družina se je naselila na postaji, otroci pa so za kakšen dinar prenašali potnikom prtljago.

Kasnejši ravnatelj velenjske gimnazije se je že kot majhen ukvarjal z ribolovom, pri čemer ga je nekoč zasačil sam gospodar Velenjskega gradu grof Coronini. Pa niso imele samo ribe strahu pred Bojanom, tudi mačke so se ga na daleč izogibale, saj je fantiču vsaka ulovljena mačka prinesla dinar - grof Coronini je namreč imel orla, ki ga je hranil predvsem z mačkami.

Vrtačnikov Franc, Novinškov Ivan, Kroflov Ivo, Esov Tonček, Hudalesov Jože, Cesarjev Franček, Skazov Hanzek so bili Bojanovi vrstniki pri igri in sošolci. Z nekaterimi od njih ga je tudi potegnilo v cerkev, kljub temu da si njegova družina z bogom ni bila preveč blizu. Prebil se je celo do pomožnega ministranta - glavni je bil kasnejši organizacijski sekretar zveze komunistov Franc Vrtačnik.

Horoskopski lev je bil dan pred drugo svetovno vojno ob preletu nemškega izvidniškega letala tako pogumen, da se je njegov bosonogi beg končal šele na Jakcu nad Velenjem. Bil je seveda premlad, da bi posegal v vojne dogodke, je pa bil priča marsičemu: napadu zavezniških

Naš čas, 19. junija 1997

letal na Rudnik, padcu ameriškega bombnika pod Goro Oljko, slišal je streljanje talcev v Starem Velenju, videl napad lovca na lokomotivo na železniški postaji; po napadu na Rudnik je celo moral pomagati izpod vozov vleči ranjene in mrtve, skrivoma je opazoval pretovarjanje nemških mrtvih vojakov, ki so jih partizani pričakali pri Hudi luknji, z vlaka na lojtrski voz; v Celju so jih vodili gledat zajete partizane, ki so jih kasneje postrelili kot talce, med njimi je bila tudi Tončka Čečeva.

Osnovno šolo je končal v nemški šoli, kjer je učitelju pomagal kot prevajalec domači izdajalec. Leta 1944 se je vpisal na gimnazijo v Celje. Vozači so bili v glavnem Slovenci, Celjani pa folksdojčerji, zato je med njimi večkrat prišlo do ravsanja. Bojan se je takrat že okrepil in s sošolcem Andrejem Marincem /kasnejšim znanim politikom/ sta folksdojčerjem podarila marsikatero buško.

Ob začetku vojne so Glavače Nemci preselili v Cviklovo vilo /to je tista zanemarjena vila ob Erini prodajalni gradbenega materiala/, očeta pa premestili v Rajh. Tam ga je sin obiskal in med drugim doživel grozljivo zavezniško bombardiranje Augsburga. Po vojni se je družina naselila v zgradbi pošte /tudi ta hiša še zanemarjena stoji na križišču ob koncu Foitove ulice/.

Nižjo gimnazijo je po vojni končal v Šoštanju, leta 1946 je na delovni akciji pri regulaciji Pesnice postal udarnik.

Celjska gimnazija je bila znana po dobrih športnikih. Poleg slovenščine in naravoslovnih predmetov je gimnazijec Bojan imel rad telovadbo. Ker je bil zaveden mladinec, je postal celo skojevec, a so ga zaradi neizpolnjevanja ukazov kmalu izključili. Medtem ko se je v letih gimnazije z vlakom prevozil toliko, da bi lahko poldrugič obkrožil zemljo, je prenekateri kilometer pretekel pri atletiki, gimnastiki, košarki ali odbojki. Njegova disciplina je bil skok ob palici. Igral je v prvem celjskem košarkarskem moštvu, nekje sedem- ali osemnštiridesetega leta pa je s prijatelji tudi v Velenju izdelal in na koncu današnje Foitove ulice postavil prve koše! Poleg košarke so smučanje /ob odhodu Nemcev je na železniški postaji zaplenil par smuči/, pingpong, tenis, surfanje in odbojka športi, s katerimi se je Bojan v življenju resneje ukvarjal.

Ni bil sicer odličnjak, toda bil je dober dijak. Šport mu ni puščal veliko časa, a toliko le, da je še napisal kakšno pesmico - bolj zase. Tudi za dekleta ni bilo kdove koliko časa, v tistih nezrelih letih se je, tako kot prijatelji, bolj postavljal pred puncami, resno ljubezen pa je doživel šele proti koncu gimnazije. Ta ljubezen se je potem vlekla do odhoda v vojsko - dekle je bilo odličnjakinja, Bojanu je šel po glavi predvsem šport in ugotovila sta, da tako ne gre več.

Leta 1950 je končal gimnazijo in se odločil za študij geografije. S pridnim udarniškim delom si je zagotovil posteljo v študentskem naselju in potem pridno, ob športu, tudi študiral. Leta 1951 je s 381 centimetri postal slovenski rekorder v skoku ob palici /bil je tretji skakalec v Jugoslaviji!/, njegova aktivna športna pot pa se je končala štiri leta kasneje s poškodbo noge.

Diplomiral je leta 1956, svoje študijske dni pa kronal s študentsko Prešernovo nagrado. Ker mu za službo še ni bilo, je najprej za nekaj mesecev odšel v Nemčijo, kjer je delal na cesti in v rudnikih in si /zaradi Nemcem tujega priimka/ prislužil vzdevek Tito. V nekem kraju je postal celo lokalni junak, ker je iz zaplinjenega jaška pred smrtjo rešil dva sodelavca.

Po povratku iz Nemčije ga je že čakala vojaška suknja, ki jo je oblekel v Benkovcu. Postal je artilerijec in hitro napredoval v pisarja - bil je izobražen, precej starejši od ostalih vojakov in dober športnik. Ker je z britvijo bril tovariše, so mu pravili kar Brico. Med služenjem vojaščine je spoznal še Banjaluko in Slavonski Brod, da bo nekoč komandiral /čeprav le dijake/ pa se je pokazalo tistega dne, ko je ilegalno oblekel uniformo svojega kapetana in so ga strumno pozdravljali po celi kasarni - če bi ga spoznali, mu zapor ne bi ušel.

Prvo službo je diplomirani geograf Bojan Glavač leta 1958 dobil na velenjski osnovni šoli Miha Pintarja Toleda, kjer je stopil v ZK, učil učence štiri predmete in oliko.

Dan pred svojim dvaintridesetim rojstnim dnevom se je poročil z osem let mlajšo vzgojiteljico Majdo, ki jo je spoznal na odbojkarskem igrišču. Majda je še isto jesen povila hčerko Andrejo, ki

sedaj poučuje na velenjski glasbeni šoli. Pet let mlajši je bil sinek Marko, ki je dočakal le devet pomladi. Glavačevi so se iz šolskega stanovanja v prvi polovici šestdesetih preselili v enojčka na Efenkovi ulici. Tudi njim je socializem pomagal do spodobnega standarda /čez desetletja je bil zadnji obrok kredita za hišo vreden le še za poštno znamko/, zato Bojan danes ne udriha po njem.

Ko si je uredil življenje, so ga leta 1965 postavili za ravnatelja gimnazije v ustanavljanju. Njegova skrb je bila oblikovati kvaliteten profesorski kolektiv, kar mu je z nemalo težavami tudi uspelo. Tako je potem petindvajset let ravnateljeval, poučeval geografijo in preganjal parčke, ki so se med poljubljanjem naslanjali na vrata zbornice /na primer Polesovo Aco, pa Klančnikovega Robija in Mijočevega Janka/, preganjal dolgolasce in minice. Priznava, da je bil precej starokopiten.

Z Majdo sta istega dne leta 1990 odšla v pokoj in odtlej je več časa za številne hobije.

Že od študentskih let se ukvarja s čarovništvom, je član slovenskega društva, hodi na kongrese in v Dolini skoraj ni kraja, kjer ne bi nastopil s svojimi čarovnijami; samo za vrtce v Šaleški dolini je imel že več kot dvesto nastopov.

Rad sestavlja rebuse, rad napiše kakšno priložnostno pesem.

Bojan je tudi strasten gobar in pred dvaindvajsetimi leti je preživel klopni meningitis. Doslej so pri Glavačevih jedli že sto različnih vrst gob! Prijatelji pa hihitajoč pripovedujejo resnično zgodbo, v kateri je Bojan s kanglico v roki hodil v gozd zalivat /svoje/ gobe.

Seveda je tudi navdušen sadjar, ki zna, recimo, pokončati voluharja na dvajset načinov, jablani zna oblikovati sodobno pričesko in jo celo nagovoriti, da rodi več različnih vrst jabolk - tudi tisto z Nove Zelandije.

Predvsem pa se veliko ukvarja s prvošolčkom vnukom Janom, ki je že pri petih letih vedel za vse prestolnice sveta. In ker pri roki ni mojstra Punčeca, je dedi prav primeren za prve teniške korake.

Vsako jutro napravi pet meniških vaj za boljše počutje. Rekreacija, predvsem tenis, je njegova stalnica. Pri sedeminšestdesetih letih dokazuje, da zdrav duh biva v zdravem telesu. Nikoli ni kadil, šele v zadnjih letih pa rad poseže po kozarčku dobrega vina. In očitno jih bo še učakal ta čarovnik s tisoč obrazi!

Pippi

To, da Marjan kot tretji otrok ni bil deklica, še ni bilo najhujše, huje je bilo, da se je rodil navsezgodaj zjutraj 1. februarja - zato bi bili Marinški skoraj prikrajšani za 150 dinarjev novorojenčkovih otroških dokladov za mesec januar. Pa se je babica pri porodu znašla in sporočila na občino datum rojstva - 31. januar 1941, ta datum je poslej zapisan v vseh uradnih dokumentih.

Prvi spomin seže do osvoboditve rojstnega Kozjega 9. septembra 1944, kroglo, ki je priletela skozi okno, in mitraljezca pod oknom. Dosti let po dogodku so ugotovili, da je bil ta mitraljezec kasnejši komandir velenjske milice Ciril Joger, ki mu je Marinšek še danes hvaležen, da je osvobodil Kozje.

Milanu, Petru in Marjanu se je pridružila še ena ponesrečena deklica Karli in tako je bila trška družina popolna - štirje fantiči, mama Anica /iz Podsrede/ in ata, cestni nadzornik na 1200-kubičnem Harley Davidsonu /iz Slovenskih Konjic/. Življenje sicer skromno, a lakote niso trpeli nikoli, otroci so dneve brezskrbno preživljali na trgu.

Prvi šolski dan je Marjan od svoje krasne tovarišice Marice Širc, ki še danes živi v Laškem, dobil svojo prvo knjigo. Bila je to prva Prva čitanka. Strašansko rad je hodil v šolo - rad je risal, pel, igral, deklamiral, v veselje so mu bili slovenščina, zemljepis, zgodovina, igre z žogo, seveda pa čisto nič ni maral matematike /le kdo si jo je izmislil?/ in fizike. Ob šoli se je naučil igrati še harmoniko, bil je ministrant in si s tem služil za v kino. Vse filme v Kozjem je použil iz prve vrste.

Po končani nižji gimnaziji v Kozjem se je kot edini Kozjan vpisal na II. gimnazijo v Celju. To je bila katastrofa: imel je slabo podlago iz nižje gimnazije, strašno domotožje, pa še zbolel je. Za učenje ni imel nobene volje in ko je v drugem letniku /poleg matematike/ imel še cvek iz zgodovine - svojega najljubšega predme-ta -

je izposloval, da so ga prestavili na I. gimnazijo v Celju. Tam se je kot ptič Feniks prerodil. Strah pred neuspehom mu je dajal energijo, zagrebel se je pri šolskem glasilu, pri stenčasu, učil se je stenografije, fotografije, hodil k pevskemu zboru, risal ... Bil je vnet zbiralec prospektov, slik s celega sveta. Hrepenel je po tem, da bi odpotoval. Zaradi zbirateljstva /slike je rezal tudi iz revij šolske knjižnice/ je dobil ukor, pri neki ameriški reviji pa celo letalsko karto za v Kanado, a mu v šoli niso dali prosto. S prijateljem in sošolcem Pavlijem Silanom sta počela vragolije, si izmišljala pesmice, bila sta nenehen vir vedrine in smeha. Te gimnazijske dogodivščine je Marjan pred kratkim opisal v knjigi Na celjski gimnaziji zvoni.

Seveda je zbiral tudi fotografije s podpisi najbolj znanih filmskih igralcev, njemu in Pavliju se je tako "zrolalo", da sta celo nosila žalne trakove, ko je umrl Clark Gable. Da je bila mera polna, se je povrhu v šoli še šopiril v posebej izdelani kavbojski srajci, da bi bil čim bolj podoben Lassiterju iz Jezdecev škrlatne kadulje.

V gimnazijskih letih še ni prav vedel za ljubezen, plesati ni znal, pa si Alenka, Jožica, Ivanka, Elica, Trauda in Beba, ki so mu sicer bile všeč, z njim niso imele kaj pomagati. Nekje v polmraku gimnazije pa je že brlela dve leti mlajša gimnazijka Lučka. Čisto zares je ta Lučka zasvetila na morju, tik po maturi, in sveti še dandanes.

Vpisal se je na pravo, ki se mu je zdelo izredno skrivnostno in je obetalo splošno razgledanost. Po prvem srečanju s predmeti je bil kar nekako pretresen, potem pa jih je vzljubil in resno ter uspešno delal izpite. V času študija so njegovi hobiji zamrli, še Lučko je mirno odstavil, ko je šlo na fakulteti zares. Mu bosta pa vedno hvaležna slepa kolega Franci in Gusti, s katerima je preživel večino študijskega časa, jima pomagal pri študiju, pri hranjenju, pa tudi zmenke jima je urejal. Pravo so končali vsi trije. V času študija je za honorar v knjižnici za slepe na magnetofonski trak bral Reymontove Kmete ...

No, čisto Lučke le ni zanemaril, saj je leta 1964 rodila zdravega potomca Petra, zato je istega leta sledila poroka, in to po čistem

naključju v Velenju. Takrat se je družinica že vselila na dom Lučkinih staršev v Šempetru.

Skrivnostnost prava se je razblinila v štorski železarni, kjer je diplomirani pravnik Marjan Marinšek kot štipendist dobil leta 1965 prvo službo. Ob štirih zjutraj je odšel iz Šempetra, od šestih do dveh je glodal pravilnike, statute in ostale akte, vmes pa so ga še pitali s pravo, obilno in mastno železarsko hrano. Pa na vlak in domov. S službo res ni bil zadovoljen, toliko bolj pa s časom, ki ga je preživljal z družino. Najlepši družinski čas je bil to!

Po enem letu službe vojska. Ves čas Osijek. Teleprinterist. Odličen strelec. Od ležanja na zemlji je dobil hudo vnetje ledvic. Dva meseca je ležal v bolnišnici v Sarajevu. Bal se je predčasno oditi iz vojske kot nesposoben, ker bi se počutil manjvrednega, zato je odslužil do konca. Kasnejša posledica: kronično vnetje ledvic in znanje desetprstnega tipkanja.

Tako se je vrnil na tlako v Štore, v Šempetru je leta 1968 napravil še sina Marka in istega leta slučajno nekega dne srečal direktorja Gorenja Atelška, ki mu je obljubil vračilo štipendije, še enkrat večjo plačo in stanovanje ter ga tako zvabil v Velenje. V Gorenju se je počutil dobro, v glavnem odkupoval zemljišča za tovarne in poslali so ga celo delat pravosodni izpit. Takratni predsednik občine Nestl Žgank ga je kmalu po opravljenem izpitu potegnil na občino za tajnika. Žgank je bruhal ideje, vedno se je za nekaj boril, Marinšek pa je moral vse to spremljati in zapisovati. To je trajalo do organizacijskih sprememb, ko je postal član izvršnega sveta. Po funkciji je bil zadolžen za organizacijo kulture v občini, iz knjižnice in nekaj manjših delov je oblikoval kulturni center in po spletu okoliščin leta 1976 postal tudi njegov prvi ravnatelj - do leta 1987, ko je odstopil in odtlej je vodja prireditev.

Še preden je prišel v kulturo, je dobil lepo stanovanje in v letu 1974 dočakal še eno razočaranje - tudi v tretje se ni posrečila punčka. Pa vseeno so Jerneja vzljubili. Vsi trije fantje so podedovali glasbeni talent po starših, končali so glasbeno šolo, najmlajši pa je celo tik pred diplomo na študiju flavte. Marljivost, podjetnost in iznajdljivost je Marjan na njih brzkone prenesel z babice /otroški dokladi za Marjančka!/. Zaenkrat kaže, da je na

sinove /vsaj na starejšega/ prenesel tudi nesposobnost za izdelovanje ženskih potomcev. V novo hišo na Gorici so se vselili leta 1978, vsi imajo tam stalni naslov, a se redko srečajo.

Težko je našteti, s čim vse se je v službi v kulturnem centru doslej ukvarjal: s sodelavkami je zbiral Ostržka, pripravil številne zelo odmevne razstave /Augustinčič, Meštrović, Tone Kralj, Gaspari, Jakac .../, izdal lepe monografije /prva monografija Velenja, Jaki, Perko, Napotnik, Spomeniki NOB .../, za katere je tudi fotografiral, organiziral številne prireditve /zdaj že tradicionalni citrarski festival, Bolero, Pikin festival/ ...

Od sredine sedemdesetih let se mu prepletata služba in hobiji, ki jih je po letih mirovanja obudil in še razvil. Prvošolska ljubezen do knjige je ostala, ima zanesljivo eno največjih zbirk prvih čitank na svetu, ima lepo zbirko Cicibanov in Pionirjev, zbirko knjig Robinsona Crusoja. Ima veliko zbirko Gasparijevih razglednic, fotografij filmskih igralcev, obsežno zbirko filmskih lističev, ob prvih čitankah nastaja zbirka šolske opreme in potrebščin.

Pred desetimi leti je osvežil in poglobil igranje na citre, uredil zbirko starih citer, igra po festivalih, nastopa z Agato Šumnik, Majo Lesjak in Tanjo Meža ter s Šaleškimi predicami, s katerimi je imel že več kot 150 nastopov.

Ko so otroci dovolj odrasli, je začel uresničevati mladostne sanje: potovati! Vsako potovanje /Severna in Južna Amerika, Havaji, Bližnji vzhod, Avstralija, Evropa .../ izkoristi za pripravo predavanj z diapozitivi in za kopico reportaž po številnih revijah in časopisih. Ker ima žena Lučka strah pred njegovimi potovanji, je z njimi ne obremenjuje preveč, dokaz je anekdota, ki kroži po velenjskih ulicah. Prizorišče - Marinškova spalnica ob 23. uri. Marjan: "Lučka, navij mi uro za ob petih zjutraj!" Lučka: "Zakaj?" Marjan: "Ah, nič takega! V New York letim."

V Piko Nogavičko se je zaljubil leta 1955, ko jo je prebiral v reviji Pionir, po skoraj tridesetih letih je pisateljico osebno spoznal, v njeni postelji celo prespal in ustanovil Pikin dan v Velenju, ki je kasneje postal največja slovenska otroška prireditev. V zadnjih letih je imel po Sloveniji kar 126 predstav Kako je nastala Pika

Nogavička. Ob pisateljičini devetdesetletnici jo je na Švedskem obiskal in ji izročil knjigo "Astrid Lindgren", ki jo je napisal in izdal ob njenem jubileju. Že prej pa je v slovenščino prevedel tri njena dela.

Od leta 1991 pripravlja sodelavcem praznovanje svojega petdesetega rojstnega dne, vsako leto na drugačen način, vsako leto s petdesetimi svečkami. Tako nekako kot Pika Nogavička, ki je pojedla čudežne kroglice, da ne bi več rasla.

Ko bi mali Francek 29. maja 1949 vedel, v kakšno gnečo se bo ta dan rodil, bogve, če ne bi materi Evfemiji za kakšen teden še podaljšal nosečnosti. V dveh izbah iz blata narejene in s slamo krite hiše v Žižkih so nanj poleg očeta Alberta namreč že čakali bratje Joško, Tunč, Albert in sestre Cilka, Fema, Marička ter Anica. A hiša se je do zadnjega kotička napolnila šele, ko so za Frančkom luč sveta ugledali še Milica, Olga in Marjan. Vseh enajst bratov in sester je še danes raztepenih po Sloveniji - in če njihovim družinam dodamo še ostalo sorodstvo po očetovi strani, naštejemo 306 Žerdinov. Ni kaj, plodna je prekmurska ravnica. Ni si težko predstavljati, da so Žerdini tolkli revščino, saj je njihova kmetija merila le dva in pol hektarja. Oče je sicer znal skladati hiše iz blata, znal je tudi kaj narediti iz lesa, a s tem ni mogel kaj prida zaslužiti. Starejši otroci so pazili mlajše, v pomoč pa so bili tudi na njivi. Mesa zlepa niso videli, redke koline so v glavnem pojedli obiski. In otroci ne bi bili otroci, če ne bi kdaj skozi dno zaklenjenega lesenega čebra prišli do mesnih dobrot ...

Franček je prvi dve leti osnovne šole obiskoval v Žižkih, preostalih šest pa v bližnjih Črenšovcih. Socialne razlike so bile zelo očitne; nekateri niso imeli nič, drugi veliko. Ob nekem medsebojnem obdarovanju za novo leto je Franček sošolki podaril napolitanke in fantovsko ogledalce. Darilo ni bilo dovolj bogato in deklica mu ga je vrnila. To je bolelo. Zaradi takšnih izkušenj se Franc Žerdin osnovne šole ne spominja rad. Tik pred koncem osnovne šole so iz Velenja tovariši prišli fante vabit v rudarsko šolo. Nudili so lepe pogoje in Franček bi se z veseljem odločil, pa ga starši niso pustili v nevaren poklic. Tako je šel v gradbeno tehnično šolo v Maribor. Imel je sicer štipendijo Rudnika Zagorje, ki pa je zadoščala le za sobico. Jedel je enkrat na dan, prav smejalo se mu je, če je bilo to makaronovo meso. In ker ni zmogel vedno pravočasno plačati sobe, ga je gospodinja marsikatero

Naš čas, 3. julija 1997

noč pustila prečuti kar na stopnicah. Ko je Rudnik Zagorje zašel v krizo, je izgubil še tisto borno štipendijo.

Čeprav je v Mariboru končal dva letnika, mu je bilo vsega zadosti, odšel je v Velenje in se tako leta 1965 vpisal v drugi letnik rudarske tehnične šole. V Velenju se je revnemu Prekmurcu odprl nov svet: imel je brezplačno stanovanje v internatu /nekdanji Farmin ob gimnaziji/, dovolj okusne hrane in mesečno nagrado. Lahko si je kupoval obleko, lahko je šel v kino ... Opravil je celo izpit za kopača, saj je tako z delom v jami ob sobotah in nedeljah dodatno zaslužil.

Pa tudi sicer je bila šola kvalitetna, drag je spomin na profesorje Pavliho, Vračka, Lednika, Tanciga ... Posebej pomembna /česar danes v srednjih šolah skoraj ni/ pa je bila povezava s prakso. Redno so odhajali na delo v jamo, se navadili na težke pogoje in delo, predvsem pa so fantje dobili občutek za delo v skupini, odgovornost do kameradov in občutek za pomoč v stiski ... Francijevo velenjsko srednješolsko obdobje je bilo bogato. Bil je dve leti predsednik mladine, aktiven med mladimi komunisti, sodeloval je kot urednik pri časopisu Mladi rudar, v katerega je pisal novele in črtice, delal je v mladinskem klubu, udarniško gradil ceste na Paški Kozjak in v Kavče ... Dijaki rudarske šole so že takrat bili v primerjavi z gimnazijci kar nekako podcenjeni, ravnatelj gimnazije Bojan Glavač jim je, recimo, celo prepovedal hoditi mimo gimnazije, da se ne bi slučajno za njimi ozirale gimnazijke ...

Posebno doživetje za devetnajstletnega Franca je bil obisk pri predsedniku Titu v Beogradu. Bil je namreč izbran v desetčlansko slovensko delegacijo, ki je šla predsedniku voščit za rojstni dan. Takrat je bil prvič v Beogradu, prvič je spal v hotelu, vozili so ga z mercedesi, globoko je doživljal proslavo na štadionu, Tita so obiskali na Dedinju, mize s hrano so bile neskončno dolge, pogovarjali in slikali so se z maršalom. Titova smrt je Franca močno prizadela, še posebej zato, ker je bil Tito zanj simbol socialne države, ki je tudi revnemu Prekmurcu omogočila, da se s pridnostjo dokoplje do spodobnega življenja. Če bi bil sistem manj naklonjen nižjim slojem, tudi ostali Žerdinovi otroci verjetno ne bi uspeli.

Še posebej težko je bilo po očetovi smrti petinšestdesetega leta. Najstarejši sestri je pomagal doštudirati stric, sestra je pomagala mlajši, ta bratu ... Solidarnost je bila med otroki tako razvita, da so celo ustanovili sklad, v katerega so vsi, ki so že bili pri kruhu, vlagali del dohodkov, dajali pa so tistim, ki so se šolali ali zašli v škripce ... Več kot polovica otrok iz blatne hiše je končala visoko šolo /življenje številne Žerdinove družine je letos v knjigi Stara hiža slikovito opisala Francijeva sestra Cilka Dimec Žerdin/.

Zadnji letnik tehnične šole je leta 1970 končal z odliko in nato postal študent rudarstva. V letniku sta bila le dva - on in Velenjčan Oprešnikov Bujč, s katerim sta spočetka tudi stanovala skupaj. Bujč je bil bolj radožive, svobodnjaške narave in je skušal spreobrniti tudi resnega, zardevajočega Franca, a ta se ni dal. Ob rednem študiju se je družil s šaleškimi študenti, še posebej rad pa je zahajal med prekmurske študente. Med študijem je dosti hodil na prakso v Velenje, pa v Nemčijo in celo na Poljsko.

V začetku tretjega letnika je Franc v velenjski Nami spoznal Ljubljančanko, študentko medicine Sreševo Marjanco, ki je prišla na obisk k svoji teti Katki. Marjanca ga je omrežila, na sebe pa ga je dokončno priklenila s tem, da mu odtlej občasno speče odlične kremšnite. Te ima Franc rad, čeprav trdi, da se v življenju nikoli ne bo do sitega najedel tistega, česar v otroštvu ni imel - klobas in mesa.

Diplomirani inženir rudarstva je postal leta 1976 in kmalu nato odšel v vojsko v Ljubljano, kjer mu ni bilo hudo, saj je imel ob sebi Marjanco, zadolžitve pa čisto prijetne, med drugim je bil turistični vodič po Sloveniji za vojake.

Leta 1978 je v velenjskem rudniku začel triletno pripravništvo. Nadvse prijetno, glavni na svetu se je počutil kot inženir, saj o tem včasih še sanjati ni upal. A ob spoznanju, koliko znanja in prakse mu še manjka, se je hitro streznil. Ko je opravil strokovni izpit, je postal nadzornik v Jami Pesje. S kameradi se je dobro ujel. Sprejeli so ga za svojega, tako da so ga po šihtu s sabo jemali na pivo - in če si po nekaj tednih ne bi rekel, da tako ne bo šlo, bi ga danes verjetno lahko pogosto videvali poslanjati se po velenjskih šankih ...

Potem je postal poslovodja, poleti 1980 vodja tozda in tehnični vodja Jame Pesje, po štirih letih je postal vodja študijskega oddelka in leta 1986 glavni inženir razvoja, v letu 1988 so ga imenovali za tehničnega direktorja Rudnika, leta 1992 je direktor Avberšek odšel med poslance, Žerdina pa so imenovali za v. d. direktorja štiritisočpetstoglavega Rudnika Velenje. In to je še sedaj - namreč v. d. direktorja. Ker ves čas potekajo organizacijske ali pa lastninske preobrazbe, Franc Žerdin še ni bil direktor - brez v. d.

Pred tremi leti je postal doktor rudarskih znanosti, k izobraževanju pa spodbuja tudi svoje sodelavce /bil je prvi magister in doktor na Rudniku, zdaj je magistrov že osem in štirje doktorji/. Trdi, da ima vrhunsko menedžersko ekipo, ki je mlada, sposobna in ve, kaj hoče. Direktor sam po sebi ni učinkovit, če ne zna spodbujati, če nima ugleda, če ne zna komunicirati, zastopati podjetja, razumeti ljudi okoli sebe ...

Prosti čas posveča družini. Leta 1978 se je rodil Matija, dve leti kasneje Tina, Marjanca je opravila specializacijo iz pediatrije, z Efenkove 1 so se pred dvema letoma preselili v novo stanovanje pri kotalkališču. Obiskuje sestre in brate ter seveda ženino mamo, ki se je iz Ljubljane vrnila na Ptuj. Veliko časa prebije v velenjski glasbeni šoli - je predsednik Rudarske godbe /v srednji šoli se je sam skušal pri godbi na basu, a je hitro obupal nad svojim talentom/, pozorno pa spremlja tudi glasbeno pot svojih nadarjenih otrok. Če ne gre v Prekmurje, na Ptuj ali k bratom in sestram, se rad sprehaja po okolici, predvsem po površinah, ki jih je prizadel in jih ponovno oživlja njegov premogovnik.

S politiko se nima namena ukvarjati, rad bi se znova bolj posvetil stroki, tudi pedagoškemu delu, saj že nekaj let v okviru časa, ki mu je na razpolago, predava študentom na rudarski fakulteti.

Po svoje je imel srečo, da se je rodil v veliki, revni družini, srečo je imel, da je zašel v Velenje, da se je naučil v jami trdo delati, da je spoznal Marjanco, sreča so njegovi sodelavci. Celo Gošnik in Rezman sta bila po svoje zanj drobna sreča, saj sta tudi njemu pomagala do spoznanja, da je potrebno v kakovost okolja in

življenja vlagati mnogo več. Pravi, da ni ene velike sreče, ampak da moraš v življenju nizati drobne sreče, ki dajejo občutek zadovoljstva z življenjem.

Dostikrat je bil žalosten in potrt, a nikoli pesimist - v še tako težavnem položaju je treba gledati samo naprej.

Večina ljudi ga pozna pod imenom Beli, ki mu ga je zaradi prezgodnje osivelosti nadel ob prihodu na velenjski rudnik Žarko Švajger, je pa res, da so ga že v Bosni imenovali Bilan, ker se je rad ponašal z dolgo belo srajco. Krupići so znana bosanska družina, ded in dva njegova brata so bili celo pravi begi, ded Sulejmanbeg je imel oblast nad Sanskim Mostom in okolico. Po prvi svetovni vojni so bege ukinili in od vsega premoženja jim je ostal le delček in seveda modra kri. Fadilov oče Džafer Krupić je bil nadzornik v bližnjem rudniku rjavega premoga, mati Hidajeta pa je bila iz ugledne prijedorske družine Cerić. Fadil je svojo mater dodobra izmučil, saj so jo šele po dveh dneh popadkov s prvim avtomobilom v tistih krajih prepeljali k priljubljenemu zdravniku Mladenu Stojanoviću /kasnejšemu organizatorju upora in komandantu na Kozari/ v Prijedor. Šele s carskim rezom je prišel 28. marca 1935 na svet pravi krajiški "gorostas" - junak nad junaki, ki je tehtal kar 5150 gramov. Korajžno je utrl pot štirim sestram, ki so se z dosti večjo lahkoto rodile kasneje. Družina je še s tremi družinami stricev živela v veliki družinski "kuli" z devetnajstimi okni in petnajstimi vrati. Otrok je bilo pri hiši vedno dovolj, zato so prva leta Fadilu minevala v igri.

Življenje je postalo kruto po začetku druge vojne, potem ko so prišli Nemci in z njimi ustaši. Takrat je bil Fadil v prvem razredu in ni mu bil prihranjen pogled na desetine pobešenih domačinov. Bližnja Grmeč in Kozara ter dolina pod njima so bili središča upora in že leta 1942 so partizanom naklonjeni domačini iz Sanskega Mosta morali zbežati z doma. Tudi Fadil. Z drugimi otroki, ženskami, starci in ranjenci so bežali iz ofenzive v ofenzivo, poleti je še nekako šlo, pozimi so se kot ovce stiskali po štalah, da niso pomrli od mraza. V napol porušeno hišo so se vrnili potem, ko je bil 20. oktobra 1944 osvobojen Sanski Most.

Prva leta svobode so bila leta šolanja. Bila je revščina, a v šoli je bilo lepo. Po končanem četrtem letu osnovne šole je tudi nižjo gimnazijo zaključil v Sanskem Mostu. Predvsem zgodovino in zemljepis je imel rad. V višjo gimnazijo je moral v Prijedor, kjer je prvi letnik uspešno končal. Potem pa je šolanje prekinil, saj je bil Prijedor predaleč, da bi se vozil vsak dan, za internat in hrano pa ni bilo denarja. Tako je bilo tudi konec sanj, ki so v krajiških hišah pomenile največ - postati junak - vojak. Takrat so v vojaške šole sprejemali le fante, ki so že imeli izkušnje iz vojne. Zaposlil se je v Šipadovi lesni tovarni v svojem kraju, kjer je bilo takrat le malo tako šolanih fantov, kot je bil on. Zato je hitro postal vodja izmene v novi sušilnici, kasneje pa je ob delu končal srednjo administrativno šolo. Domovina ga je poklicala leta 1956 v Varaždin, kjer se je izučil za topografa, potem pa je v glavnem delal v pisarni, nekoč pa nekaj dni celo prenašal pošto s konjem. Ježe seveda ni bil vajen, pa je imel /kot vedo povedati priče/ "rit rdečo kot opica", morda se mu je tudi zaradi tega tiste dni razlil slepič ... Ne samo rit, tudi dušo je imel rdečo, in ker je bil že nekaj časa član komunistične partije, so mu zaupali tudi mesto partijskega sekretarja vojašnice. Dobri dve leti vojske sta hitro minili, vrnil se je v Šipad in k svoji Mini Kurbegović /umrla je v zadnji balkanski moriji/. Resnici na ljubo Mina ni bila njegova prva ljubezen, saj je že prej kot prizadeven mladinski aktivist omrežil aktivno mladinko Maro. In še katero bolj mimogrede.

Tudi z Mino sta se razšla, še naprej je delal v Šipadu in bil vzoren politični aktivist. Ženskemu spolu je ostal naklonjen, odtod spomin na Džuli z SDK.

Šemso, kmetijsko tehnico iz Prijedora, je spoznal na sejmu. K njemu je pristopila mala deklica in ga prosila, da ji ustreli lutko medvedka. V zameno je bila pripravljena dati svojo teto Šemso. Izkazalo se je, da tudi Šemsa nima nič proti temu in že kar po slabih dveh mesecih, 3. septembra 1963, sta se poročila, pa brž spočela hčerko Sanjo, ki se je rodila konec julija 1964.

Fadil je na prigovarjanje očetovega prijatelja inženirja Oblaka prvič prišel na oglede v Velenje že leta 1964, pa mu ni bilo preveč všeč in se je vrnil v Bosno. Leta 1970 pa se je le odločil in se

zaposlil na velenjskem rudniku, kjer je opravil izpit za kopača in to ostal dobrih dvajset let - do odhoda v pokoj.

Leta 1973 je na velenjskem rudniku zaradi "drobne napake" pri izračunu plač zavrelo in delavci so pričeli za tiste čase izjemno odmeven štrajk. Beli je bil v skupini vodij štrajka določen za govornika oziroma predstavnika delavcev. Po dveh dneh štrajka so ga z malice v Tržnici tajni policisti odvedli na postajo milice. Okrožni načelnik UNZ je do njega nastopil izredno ostro, z vpitjem, vendar je komandir Ciril Joger dal jasno vedeti, da tega na svoji postaji ne dovoli. Joger tudi ni pristal na to, da bi s svojimi miličniki posegel na področje stavke. Ko se je nekaj sto rudarjev zbralo okoli postaje milice, so Belemu dovolili oditi in kmalu po tistem je uprava ponudila rudarjem višje plače in daljši dopust. In Beli je s svojim podpisom ponudbo sprejel.

V jami se je Beli v glavnem ves čas ukvarjal z enakim delom, izven službe pa je bil član številnih komisij, naprimer stanovanjske, pa član tozdovskega in centralnega delavskega sveta; bil je aktiven v hišnem svetu, v krajevni skupnosti, pri Rdečem križu, bil je porotnik na sodišču ...

Štiriinsedemdesetega leta se mu je v Velenju pridružila Šemsa, ki se je zaposlila kot knjigovodja na Vegradu, dobili so stanovanje na Jenkovi 9, koj za tem so rodili še sina, ki bi bil po Fadilovem Boštjan, mamica pa je odločila, da bo Fidel. Tako bo Krupićev s črkama FK okrašeni prstan nekoč prišel v prave roke.

Družina se je potem preselila na Cankarjevo cesto 1. Hčerka je končala gimnazijo in polovico študija, zdaj je poročena s častnikom Slovenske vojske /imata dve hčerki/ in na ta način vsaj malo ublažila očetovo razočaranje, ker ni postal vojak - junak. Tudi sin je imel podobne želje - pa se je raje odločil za gimnazijo. Zdaj je absolvent mednarodnega prava in mu ni čisto nič žal, da ne bo nikoli oficir.

Tudi Fadil ne sanja več o vojaški karieri, še posebej zdaj, po zadnji vojni, ko so mu njegovo Bosno razrušili. Nikoli ni hotel ljudi ocenjevati skozi vero, zato se je opredeljeval za Jugoslovana. Njegova prva domovina je Bosna, boga nima, druga domovina je

Slovenija in njegov edini potni list je slovenski. Med desetdnevno vojno je v Velenju izvedel mobilizacijo v krajevni skupnosti Levi breg /zato je bil zadolžen že leta prej, v mirnem času/, kasneje pa je preko velenjskega Rdečega križa veliko storil za svoje rojake v Bosni. In bognedaj, da bi penicilin, ki ga je prepeljal v Bosno, vbrizgali samo pripadnikom ene vojske ali vere ... Še danes rad pomaga Bosancem, če drugače ne, z garantnimi pismi.

Kakšnih sedemindvajset funkcij je opravljal /bil je, recimo, predsednik Sveta potrošnikov v Velenju; med sanacijo NK Rudar je skoraj pet let vodil finančno komisijo; bil je v komisijah za ocenjevanje izgleda Velenja .../, zato ga ni bilo veliko doma in zato je tudi dobil cel kup odlikovanj in priznanja - najbolj mu je pri srcu srebrni znak OF, sicer majčkena značka, ampak značka, ki jo je slovenski narod podelil njemu - priseljencu za prizadevanja v novi domovini.

Odkar je upokojenec, nima nič več časa kot prej. Od nekdaj skrbi za cvetje v stanovanju, žena se rož niti dotakniti ne sme, kaj šele da bi si jih drznila zaliti. S cvetjem je okrasil tudi okna in okolico Doma borcev in mladine, kjer je zadnja leta na območni Zvezi borcev sekretar. S prijateljem, predsednikom Povšetom sta bržčas najboljši tandem v Sloveniji in ni naključje, da sta oba od predsednika Dolničarja prejela zlato plaketo XIV. divizije.

V Domu borcev ni samo dopoldne, ko opravlja dolžnosti, tudi popoldne se umakne tja in vzame v roke knjigo, tupatam pa zaide do prijatelja Hudarina in vržeta partijo remija ...

Belega ni težko spoznati: ima goste bele lase, kot pravi Krajišnik meri sto devetdeset centimetrov, izdaja pa ga tudi govorica - profesor Vinko Šmajs bi mu za pisne izdelke v slovenščini dal petico, za govorno slovenščino pa ne kaj več od dobre dvojke, menda so tozadevno vsi Krajišniki trdi ...

Maria Kapri

24. julija pred petiinosemdesetimi leti se je pri Preskerjih v Velenju rodila Marta. Pridružila se je sestri Adeli, kasneje je dobila še brata Hermana in Ignaca ter sestrico Hermino. Mati Antonija Hojan je bila šivilja, domačinka iz Kavč, oče Ignac pa poštni uslužbenec, ki se je v Velenje priselil iz Slovenj Gradca. Marta še ni bila stara tri leta, ko so v klavnico prve svetovne vojne vpoklicali tudi njenega očeta. Poslednjič ga je videla v celjski kasarni, pred odhodom na fronto. Še danes ima pred sabo podobo očeta v pešadijski uniformi in spomin na porcelanasto punčko, ki ji jo je podaril pred slovesom. Padel je že po treh mesecih, še preden se je rodila Hermina. Mati je tako ostala sama s petimi otroki. Namesto da bi obupala, je najela hišo v Starem Velenju /tisto, v kateri je danes gostilna Lovski dvor/ in začela s šiviljstvom. Bila je dobra šivilja in vsi Velenjčani so hodili k njej, pri njej pa se je izučilo kar kakšnih petdeset deklet. Antonija je bila stroga mati, otroci so morali imeti red kot v vojski. Ko so iz grajskega sadovnjaka po pobočju na njihovo padala lepa rdeča jabolka, jih otroci niso smeli pojesti, pobrati so jih morali v košaro in odnesti na grad. No, kolikor se Marta spomni, je bil grof Adamovič dober in so otroci potem smeli jabolka pojesti, tudi igrali so se lahko na grajskem ...

Najraje so se otroci potikali okoli bližnje cerkve sv. Marije, najljubše igre so bile vrtec in trgovina. Zdi se, da je Marta vsaj delček želje po ukazovanju podedovala, saj je rada te igre sama vodila. Iz otroških iger tudi njena večna želja, da bi bila nekoč vzgojiteljica v vrtcu.

Že prvi šolski dan v grajski konjušnici jo je učiteljica na dolgo in široko podučila, da se reče "krompirjeva juha" in ne "župa", kot je bila od doma navajena. Morda je tudi to prispevalo k ljubezni do lepega slovenskega jezika, literature in igre. Želja postati vzgojiteljica je bila ves čas globoko v njej, a mati je izbrala drugače: Marta je bila od vseh hčera najbolj primerna za šiviljstvo in po

končani osnovni šoli jo je poslala v obrtno šolo in jo k sebi vzela v uk.

Spomin na peti razred osnovne šole zaokrožuje svetlolasi, na paža ostriženi ministrant Miha. Prva močna ljubezen, a samo do tistega trenutka, ko se je fant ostrigel. Še pogledati ga ni hotela več, v cerkvi je raje zavila k stranskemu oltarju.

Marta se je izučila šiviljstva, delala je pri materi in vse bi se v redu izteklo - imela bi svoj "kšeft" in kup otrok - če ne bi v tistih časih ravno ustanovili Sokola v Velenju. Ta je dekletu ob šivanju pomenil vse, z veseljem je telovadila, še z večjim veseljem pa v Celju naredila tečaj iz strojepisja, likovni tečaj in tečaj za marionete. Ne samo da je igrala v vseh igrah, tudi kakšen tekst je napisala.

Od šestnajstega do triindvajsetega leta je imela svojo drugo ljubezen. Leta 1929 so namreč obnavljali bližnjo cerkev in v oko je padla enemu od delavcev, ki je po zaključku del prišel k materi in jo zaprosil za Martino roko. Materi je bil fant iz Maribora všeč, pa je - z odlogom seveda - pristala. Tako sta si mlada dva kar sedem let dopisovala, fant jo je celo nekajkrat obiskal. Vse je bilo lepo dostojno, mati je bila vedno zraven, celo poljubila sta se lahko pred njo.

Leto 1936 je bilo usodno. Igrali so Desetega brata, Marta je bila Manca in treba jo je bilo našminkati. A ker se ga je njihov stalni šminker do mrtvega napil že pred predstavo, je namesto njega vskočil Franci, ki ga Marta dotlej ni poznala. Kakor hitro ji je zavezal prtiček okoli vratu in jo prvič pogledal v oči, je zagorelo. Od tistega večera sta bila Marta Presker in Franc Trampuš par in čeprav to materi ni bilo všeč - celo prepovedala ji je to zvezo - sta se skrivaj sestajala.

Istega leta je brat dobil službo urarja v Celju, zato se je mati odločila, da zapre obrt in se z Marto preseli k njemu v Celje. Takrat se ji je Marta prvič v življenju zares uprla.

Tako sta se Marta in diplomirani tehnik Franci, uslužbenec na Rudniku, 8. oktobra 1938 poročila in se naselila v stanovanju za rudniške uslužbence - na tistem mestu so zdaj posejane hišice

Kunta Kinte. Marta je bila doma, še vedno pa je rada hodila na igralske in plesne vaje, pa tudi na družabna srečanja, ki jih v takrat malem in čvrstem rudniškem kolektivu ni bilo malo.

16. julija 1940 se je rodil sin Milan, čez dobro leto pa so jih Nemci še z dvesto petdesetimi drugimi družinami razvrstili v kolono, ki je segala od Golove žage do tedanje občine. Najprej so jih odpeljali v Maribor, od tam pa v Slavonsko Požego. Dolge tedne so jedli samo juho iz ribjih iker, v Slavonski Požegi so že vsi imeli drisko. V hangarju, kjer so jih nastanili, so opravljali potrebo v en sam velik čeber, en ob drugem, moški, ženske, otroci, vsi naenkrat. Del beguncev so kmalu odpeljali naprej v Bosno, pod Drvar. Kakšnih osem družin je bilo v majhni šoli, ki so jo ustaši že polivali z bencinom, da jo zažgejo in le naključje je hotelo, da je Franci med vojaki zagledal kolega iz starojugoslovanske vojske. To jih je rešilo in prepeljali so jih v zapore v Bosanski Petrovac. Uši, pomanjkanje hrane in spomin na skozi okno visečo srbsko učiteljico s prerezanim vratom in po zidu brizgajočo kri ... Iz teh zaporov je Trampuše in Vrhovce s pretvezo rešil Martin svak, ki je živel v Zagrebu.

Tako so Trampuši preko Zagreba nekako uspeli priti v Metliko, od koder je bil doma Franci. Naselili so se pri dokaj premožnih Francijevih starših in se takoj vključili v delo za partizane. Še celo iz Velenja so se fantje oglašali po pomoč, recimo Ograjenškov Slavko /postal je komandir Belokrajnskega odreda/ in Valenčakov Vlado. Metličani so bili pošteni ljudje, izdajalcev ni bilo, družno se delali za partizane in družno med hajkami bežali pred Nemci. S sklenjenimi rokami in moledovanjem v nemškem jeziku je Marta nekoč pred streljanjem rešila devet domačinov, ki so jih že privezali za vaško lipo.

Po italijanski kapitulaciji je šel 9. septembra 1943 v partizane tudi mož Franci. Na dopust domov, v takrat že osvobojeno Metliko, se je do februarja 1945 oglasil le enkrat. Prišel, videl, zmagal - kajti ob naslednjem obisku, februarja 1945, ga je doma že natanko tri ure čakal drugorojenec Miro.

Po vojni so se spet vseli li v rudniško stanovanje v Velenju, k sebi pa vzeli še Martino mamo in kljub zameram iz prvih mesecev poznanstva so potem devetnajst let preživeli v lepem sožitju.

Fanta sta odraščala, Trampuši so se selili v petorčka, pa na Tomšičevo ulico in nazadnje oseminšestdesetega leta v hišico ob robu gozda nad nekdanjim Velenjskim jezerom.

Povojna leta so bila težka, po svoje pa čudovita. Marta ni šla v službo, vzgajala je sinova in z udarniškim delom prispevala k izgradnji Velenja. Kje vse niso tekmovali, kdo bo boljši: pri gradnji kinodvorane, rudniške uprave, pri regulaciji Pake, celo koloradske hrošče so pobirali po njivah. In seveda - ustanovili so kulturno-prosvetno društvo Svoboda, tu je Marta v krogu starih prijateljev spet zaigrala, tudi igre izpred vojne so še preigravali. Ob tem je opravila še tečaje za učiteljico. Vendar se je za prvo službo odločila šele leta 1965, ko je ugotovila, da je sinova ne potrebujeta več tako zelo. Izpolnile so se ji otroške sanje. Kar nekaj let je vodila pionirski klub v sedanji mali dvorani Doma kulture. Tjakaj so se velenjski otroci hodili igrat in poslušat pravljice. Vsemu temu je "teta" Marta dodala še lutkovno gledališče, ki ga je vodila, režirala, izdelovala lutke in po potrebi med otroškimi igralci tudi nastopila.

Čudovita učiteljica je imela krasne otroke, skupaj so, recimo, v enem samem šolskem letu odigrali kar devetinštirideset predstav!

Leta 1969 je začela učiti tehnični pouk na posebni osnovni šoli, kjer je uživala v delu z zahtevnimi otroki. No, po šestih letih je zbolel mož, pustila je službo in se spet posvetila družini.

Medtem sta sinova že odrasla, Milan je diplomiral na strojništvu, Miro na fiziki, na svet so pričele prihajati vnučke in vnuki, skrbi in veselja je bilo z njimi dovolj, še posebej so ji bili v uteho potem, ko je Franci pred šestnajstimi leti umrl.

Zdaj so že, ali pa kmalu bodo, diplomirali tudi otroci njenih otrok, postala je že prababica. Kljub letom še veliko postori pri hiši, sama skuha, le oči ji ne služijo več najbolje - televizije ne gleda že šest let, čitati ne more od lanskega maja. Zato pa rada poklepeče po telefonu /"Zato pa toliko plačam!"/, njeni otroci

so pri njej vsak dan, vesela je vseh obiskov. Še vedno je pridna v zgodovinskem krožku prof. Kljajiča, kjer je žlahten vir podatkov o nekdanjem življenju v Velenju.

Kadila ni nikoli, pila tudi ne, preklinjanja ni poznala /očeta v družini ni bilo!/, zato je nekoč močno klofnila po ustih pet- ali šestletnega vnuka Mateja, ko ga je opozorila, naj pozdravi sosedo in ji je pobič odgovoril: "Te p... pa že ne bom pozdravil!" Saj, babica Marta je bila stroga, a pošteno prebunkala je le dvojčka Mateja in Jureta, ko sta jo pobrisala iz vrtca ...

Ojsterškov Jurij je bil dedec in pol. Ne le da je z eno roko kosil, da je z eno roko dvignil vsakega možaka s stolom vred na mizo - celo poročil se je v drugo pri petinšestdesetih, potem ko mu je umrla prva žena. Skoraj štiri desetletja mlajša druga žena Jožefa, doma s Kozjaka, mu je 17. junija 1933 povila sina Lojzeta. Lojzetovi polsestri Elizabeta in Marija sta takrat že odšli od doma, več se je družil le s polbratom Ivanom. Živeli so v hiši v Starem Velenju /nad današnjim gasilskim domom/, mati je bila doma, oče je bil železniški delavec in hkrati s Skazom iz Šaleka oskrbnik na Velenjskem gradu. Grof Coronini je rad prišel k njim na obisk, oče pa je z gospodo tudi znal. Bil je sicer nepismen, a vedno urejen, v temni obleki, s srebrno uro in srebrno verižico, znal je nemško in za silo italijansko ...

Lojzek ni prinesel s sabo na svet zdravja in moči. V nasprotju z očetom, ki do svoje smrti pri petinosemdesetih nikoli ni bil bolan, je v predšolski dobi prebolel vse od davice, škrlatinke, vnetja ledvic do vnetja srednjega ušesa, prva šolska leta pa je bil čisto krastav. Do začetka druge vojne se je v glavnem igral, dali so ga v vrtec /pogoj je bil, da je imel svoje čevlje/, izdelal pa je tudi prva dva razreda slovenske osnovne šole v konjušnici. Nemce je pričakal ob glavni cesti, bili so čisto prijazni, še čokolade in kruha so jim delili. Spet je dobil vnetje srednjega ušesa in oglušel! Po dveh letih, nekega dne opoldne, pa je naenkrat zaslišal cerkvene zvonove. Sluh se mu je vrnil kakor po čudežu.

Kot vsi mulci njegovih let je bil tudi sam navihan, kljub vojni ga je bilo povsod polno. Ko se je zrušilo letalo pod Goro Oljko, je bil s prijatelji pri padalcih nad Pesjem pred Nemci. S Sevčnikarjevim Francijem sta z nemškega tovornjaka pred šolo zmaknila dva zaboja, v enem je bila municija, v drugem pištole. Nekega dne so slišali, ko so prišli k sosedu Oblišarju pri kosilu partizani in ga pred očmi družine ustrelili. Pred koncem vojne bi lahko šel za partizanskega kurirja, pa ga starši niso pustili.

Če ne bi bilo tretjega maja 1945, bi se vojna zanj čisto srečno iztekla. Tako pa se je s prijatelji v gozdu šel vojno in smola je bila v tem, da je bilo orožje čisto ta zaresno. In prijatelj ga je po nesreči ustrelil skozi pljuča in roko; življenje mu je rešil Camlekov Friderik, ki ga je na rokah prinesel iz gozda in ga skupaj z Lojzovimi starši prepeljal v Topolšico.

Ko so ga zakrpali, je po vojni končal osnovno šolo in se odšel na Rudnik učit za mizarja, obrtno šolo pa je obiskoval v Velenju in jo leta 1951 tudi končal. Od vajeniške dobe se spomni predvsem, da so morali kar naprej s svežim zelenjem krasiti Titov in Stalinov portret na steni, potem pa je prišel informbiro in Lojze je bil zadolžen, da sname Stalina. Pri tem je bi neroden, slika je padla na tla, se obrnila - Stalinu je na hrbtni strani delal družbo kralj Peter ...

Prvo pravo službo je dobil na Rudniku kot fizični delavec na zunanjem obratu, lesni žagi, postal je kurir in imel na skrbi obračune stojnin za železniške vagone /zaračunaval jih je kar v gotovini, v dinarjih in vseh tujih valutah/, takrat pa se je tudi že ukvarjal s športom. Največ je igral rokomet s fanti, ki so hodili na celjsko gimnazijo /Korunovim Frančkom, Kmeclovimi Alešem, Markom in Matjažem, Rudijem Ževartom, Cesarjevim Frančkom, Končanovim Valterjem, Centrihovim Edvardom, Zagajškovim Dragom, Hudovernikovim Rudijem, Kotnikovimi Jožetom, Tonetom in Ivanom, Kolškovima Tvrdkom in Vitom, Melanškovim Pubom, Jelenovim Teodorjem, Valencijevim Hajnijem, Korpnikovim Nandetom, Koželovima Karlijem in Emilom .../ in 31. avgusta 1952 so celo ustanovili rokometni klub - sam je prispeval bone in denar za žogo.

Leto kasneje je Lojze odšel k vojakom. Priljubljeno opravilo med dežurstvom je bilo čakanje pod drevesom na odpadlo listje, natikanje na žico in štetje. Nekoč mu je bilo tega dovolj, pa je šel raje v vodnikovo posteljo spat. Na zagovoru je komandantu garnizona povedal, da Titov vojak ni tako neumen, da bi buljil v drevo in čakal na odpadlo listje, da ga bo lahko prešteval. Odtlej je imel mir, pa tudi svoje tovariše je rešil. Zaradi tega dogodka in ker je bil dober tekač na srednjih progah, mu je bilo v vojski laže,

bil je član reprezentance 5. armadnega območja in veliko časa je prebil na pripravah in tekmah.

Po vojski se je na Rudniku najprej spet zaposlil kot delavec, potem je malo pleskaril /šef mu je bil Ivo Gorogranc/, nato pa je šel na čelo v jamo. Vmes se je še vedno ukvarjal z rokometom in atletiko, poleg tega pa je nekaj kratkih mesecev opravljal še poklic zakonskega moža. Šestinpetdesetega leta je namreč na plesu v Savinjski dolini spoznal brhko Marijo in se z njo 6. maja poročil. Že po pol leta pa sta ugotovila, da nista najbolj za skupaj in sta se ločila. Malo po tem, 19. novembra, se je rodil sin Bojan /danes je uspešen obrtnik v Ajdovščini/, ki ga je mamica Marija prepustila Lojzetu in njegovi materi.

Iz jame je po šestih letih odšel k jamomercem, najprej za figuranta, potem za tehničnega risarja in nazadnje za rudarskega tehnika geodetske smeri. S tem njegove kariere na Rudniku še ni bilo konec, leta 1972 je namreč postal arhivar, kasneje knjižničar in potem še fotoarhivar. Dobre pogoje za fotografsko arhiviranje je imel šele, ko je postal direktor Avberšek, prej pa ga je direktor Janežič celo nahrulil pred vsemi in mu prepovedal vstop v jamo, ko je v Informatorju leta 1977 objavil reportažo, v kateri je opozarjal na nevarnost nakopičenih smeti. Čez nekaj mesecev je v jami res zagorelo in od takrat je Janežič Ojsterška pozdravljal čez cesto ... Ojsteršek je s svojimi prispevki vedno opozarjal na to, naj se napake odpravijo, pa če je bilo to komu všeč ali ne.

Poleti leta 1964 je na obisk k materi in sestri iz Djakova v Slavoniji prišla Ana Česnik. Pot jo je zanesla v hotel Paka in Lojzeta tudi. Že prvo novo leto po usodnem srečanju je Lojze preživel v Djakovu, 29. maja 1965 pa sta se z Ano poročila. In 15. maja 1967 se je rodil Aleš, ki je pred dnevi opravil zadnji izpit na novinarstvu. V stanovanju na Šaleški cesti so živeli do leta 1977, ko so se preselili v novo hišo na Žarovi ulici.

Dvema stvarema se je Lojze ob službi posvečal ves čas. Kot atlet je bil član mariborskega Branika, kasneje Kladivarja iz Celja, potem pa je pomagal ustanoviti Atletski klub Velenje /1968/, kjer je bil trener in organizator. Klub je doživel več vzponov in padcev, dokončno pa se je ustalil šele ob obisku Tita v Velenju leta 1969,

ko so Dermol, Hrastel in Ojsteršek na ta račun staknili naročilnico za milijon dinarjev opreme. To je bila cena, da so atleti tovarišu Titu držali zastave, Lojze pa mu je, tako kot pred leti Hruščovu, kot tehnični risar risal pot po Velenju. Očitno Lojzetov način dela nekaterim v klubu ni bil pogodu, zato so ga leta 14. 12. 1973 izključili.

Takrat se je Lojze Ojsteršek še bolj posvetil fotografiji. Rad je fotografiral že takoj po vojni, toda izključno za svoje veselje. Leta 1962 je v takratnem Rudarju objavil prvo karikaturo "Korunov toucek", ki ga je pripeljala pred sodnike, a je bil oproščen. Odtlej je stalno prisoten v Rudarju, Našem času, Delu, Večeru, v različnih revijah. Na vse te naslove redno pošilja fotografije z novicami iz šaleškega prostora. Poleg reporterske fotografije je posnel veliko dokumentarne o razvoju Doline /na primer propadanje Družmirja/, snemal je portrete, jamo in rudarje, naravo, kulturno dediščino, je med ustanovitelji nekoč znanega fotokluba Zrno ... Ko so zaprli Janšo, je začutil priložnost in od takrat dalje posnel obsežen dokumentarni cikel o slovenski pomladi. Objavljenih je imel že ničkoliko fotografij vsepovsod, najbolj znana pa je zanesljivo tista z Dolancem, ki se mu klanja neka delegacija - objavili so jo skoraj vsi slovenski časopisi in revije.

S politiko se ni ukvarjal nikoli, stežka je leta 1982 sprejel funkcijo predsednika krajevne skupnosti Staro Velenje. V blagajni so imeli velik minus, a so v štirih letih uspeli predvsem z udarniškim delom zgraditi toplovod.

V pokoju je od leta 1989, zato le še več časa preživi s fotoaparatom v roki, še več časa v foto temnici, za pisalnim strojem. Približno četrt milijona fotografskih posnetkov čaka, da jih uredi, dela fotodokumentacijo za občino, Vegrad, Rdečo dvorano, fotografsko pa skrbno spremlja tudi obetavno tenisačico Katarino Srebotnik.

In resno razmišlja, da bo nekoč napisal spomine. Veliko gradiva se je namreč nabralo, skrbno hrani vse dokumente iz preteklosti - dostikrat je prihajal v spore z ljudmi v službi, pri športu ali zaradi svojih prispevkov v časopisih, ker je zagovarjal poštenje in pravičnost, kot pravi.

Marsikatero poleno naj bi pod njegove noge priletelo tudi zato, ker ni bil v Partiji. Trmasto /trma je zanesljivo ena njegovih značilnih lastnosti/ je prepričan v svoj prav in spomini bodo zanesljivo žgečkljivo branje in ogledalo za marsikaterega Zaleščana.

Malokomu je dano, da se rodi kar v založeno trgovino, kot se je 4. novembra 1933 zgodilo Matjažu. Stari starši so bili namreč znani slovenski trgovci, v Šoštanju so imeli trgovino Senica. Njihova hčerka Danica se je v času velike svetovne gospodarske krize poročila z bančnim uradnikom Francem Natkom iz Celja in v zakonu rodila hčerko Alenko in sina Matjaža. Tudi Franc je z Danico delal v trgovini, za njim pa je prišel v Šoštanj še brat ter odprl svojo trgovino. Kmalu po Matjaževem rojstvu sta se starša razšla, oče se je odselil na Dolenjsko, že leta 1941 odšel v partizane in triinštiridesetega padel.

Matjaž je leta do vojne preživel brezskrbno, v družbi sestre, matere in starih staršev. Njegova stara mama in mama sta bili navdušeni igralki in - kar je težko verjeti - bili sta botri skupaj stoenemu otroku! Doma so imeli bogato knjižnico, tako da so jih redno obiskovali duhovniki in študentje. Toda leta 1941, potem ko so jih iz hiše izselili, je vseh pet tisoč knjig sfrčalo skozi okna in končalo v plamenih.

Nemci so Natke najprej odpeljali v Zormanovo hišo v Slovenj Gradcu, potem pa v župnišče v Šmartnem. Obilne pljunke nemških vojakov so morali predvsem starejši ljudje in duhovniki kar z usti pobirati s prašnih tal. Iz Maribora so jih s sedmim transportom odpeljali v Srbijo, s sabo so lahko imeli le culo s petimi kilogrami osebnih stvari, Matjaževi materi pa je s pomočjo dobrega nemškega vojaka uspelo pretihotapiti na vlak tudi dobršen del svojega osebnega nakita ...

V Beršićih pod Ravno goro je Matjaž na svoje oči videl četniškega vodjo Dražo Mihajlovića na belem konju, pozneje so jih naselili v Gornjem Milanovcu. Ko so se partizani in četniki razšli, je zagorel tudi Milanovac. Veliko ljudi je v smrtni grozi zbežalo v cerkev, v nekem trenutku so se vrata cerkve odprla, nemški vojak je zagledal Matjaževo mater, dejal v nemščini: "To je nemogoče!" in zaprl vrata - bil je to prav tisti vojak, ki je

Naš čas, 7. avgusta 1997

materi pomagal pretihotapiti zlato na vlak; cerkev je ostala nedotaknjena, čudežni dogodek pa so še leta kasneje znova in znova premlevali ...

Potem so s tremi znanimi učiteljskimi družinami /Hočevarji, Glaserji - Janko, znan slovenski pesnik, in Miklavčiči/ živeli v Arandjelovcu. Tu je Matjaž obiskoval tretji in četrti razred, zdaj četniški zdaj partizanski. Dnevi groze, ko so pred prebivalci četniki in Nemci obešali nedolžne ljudi, so se mešali s prijetnejšimi, ko so s sosedi prepevali slovenske pesmi, deklamirali in se pogovarjali.

Po povratku v Šoštanj po koncu vojne je družina spet začela trgovati, Matjaž je šel v prvi razred višje gimnazije, a ga je mati po pol leta, nemirnega, neobvladljivega fanta, poslala v Ljubljano v marijanišče k nunam in na klasično gimnazijo. A fant za nune ni bil najbolj vnet, še manj pa sta ga veselili latinščina in matematika, zato se je po prvem letniku raje prepisal na takrat ustanovljeno srednjo fizkulturno šolo. Imel je strašansko domotožje, zato se je vsak teden ob petkih vračal v Šoštanj. Medtem so leta 1948 Senicam trgovino nacionalizirali pod pretvezo, da je mati delala proti zakonom in mater celo za pol leta zaprli /po zaporu je zbolela ter kmalu, leta 1953, tudi umrla/.

Sestra Alenka je prestradanega Matjaža skoraj vedno pričakala s palačinkami ali pa češpljevimi knedelci. Takrat je imel zaradi svoje neznatne teže vzdevek Šibica, kasneje pa se ga je po znanem jugoslovanskem košarkarju prijelo tudi ime Gec. Vračanje v Šoštanj je pomenilo srečevanje s prijatelji, igranje nogometa in seveda košarke, ki so jo Šoštanjčani spoznali že leta 1947, leto kasneje pa celo ustanovili svoj klub.

V Ljubljani je ves čas stanoval v marijanišču, od koder so nune kmalu odšle /preimenovalo se je v Dom Ivana Cankarja/, užival je v družbi mnogih, kasneje znanih Slovencev: Marjana Kralja, Vinka Globokarja, Bineta Rudana, Petra Ovsca, znanega glasbenega pedagoga Maksa Pirnika ... Med prostim časom so radi z dekleti iz sosednjih internatov zaplesali, moderen pa je bil tudi italijanski klub na Ambroževem trgu, kjer je bilo oblačenje in obnašanje že malce zahodnjaško, v Ljubljano pa je tudi počasi

prihajal rokenrol. O resnejši ljubezni proti koncu ljubljanskih let gospod Natek ne daje izjav.

Ker je bil med obetavnejšimi košarkarji, je eno sezono celo igral pri ljubljanski AŠK Olimpiji - prvi je takrat pri njih skočil do obroča! Klub mu seveda v tistih časih ni mogel nuditi denarja, da bi nadaljeval študij, tudi od doma ni mogel pričakovati pomoči, zato so se leta 1954 njegova ljubljanska leta končala z maturo. Kot mlad fizkulturnik je seveda moral opravljati obvezno prakso na šoli. To se je zgodilo na gimnaziji v Trbovljah, kjer je šel tik pred prvo uro od same živčnosti še na WC. Ko je stopil v razred, so dekleta hušknila v smeh. Takoj je ugotovil, da si je pozabil zapreti razporek na hlačah. Stisnil je zobe, odpredaval, ob koncu ure pa se je opravičil, da je bil nervozen, in si zaprl razporek ... Ob koncu prakse so mu dekleta prinesla šopek, češ da takšnega frajerja še niso videle!

Prvo službo je imel v računovodstvu Tovarne usnja /vzeli so ga zato, da je igral nogomet pri Usnjarju/, že po devetih mesecih pa ga je ravnatelj Arlič zaposlil na velenjski nižji gimnaziji, ki mu je 19. novembra 1955 pripravila šrango - nekaj mesecev prej je namreč Matjaž spoznal Dolenjko Logarjevo Lauro, ki je prišla na obisk k sestri. Sam tovariš Žgank je takrat za ohcet posodil rdečega službenega opla. Mlada dva sta živela v dvosobnem stanovanju nad Seničevo trgovino in le pičlo leto po poroki, 2. 12. 1956, dobila hčerko Renato, pet let kasneje, 18. 9. 1961, pa še Ines.

1957, 1958 - JLA. Najprej oficirska šola v Bileči, pravi vojaški dril sredi razbeljenega kamenja, potem častna četa v Beogradu, sprejemi na letališču, udeležba na prvomajski paradi. V rezervi je kasneje pridobil čin kapetana prve klase, bil pa je pozneje tudi namestnik poveljnika teritorialne obrambe za zahodno Štajersko.

Po vojski se je leta 1959 zaposlil na drugi osnovni šoli v Šoštanju /danes Osnovna šola Biba Roecka/. Najprej je samo poučeval, kmalu pa je postal pomočnik ravnatelja - to pomeni, da je počel vse: učil je šest predmetov, vozil kombi, bil je tajnik in računovodja ... Leta 1967 je postal ravnatelj in na tem položaju je ostal vse do upokojitve leta 1994. Skusil je vse šolske režime,

kot prvi v Sloveniji pa je vpeljal celodnevno šolo /še danes trdi, da je bila v osnovi dobro zamišljena, le da je morda staršem odvzela preveč vzgojnih funkcij/ in se s tem prikupil tovarišu Popitu, pa prav zaradi njega dobil partijski ukor. Njihovo šolo si je Popit namreč nekoč prišel ogledat in ravno ko sta se pred stavbo z Natkom rokovala, so skozi vrata dobesedno privreli vsi učenci. Tovariš Popit je bil ginjen nad takšnim sprejemom, a ga je Natek "potolažil", češ da je to zaradi helikopterja, ki ga otroci še nikoli niso videli od blizu ... In naslednji dan mu je velenjsko partijsko častno razsodišče zaradi tega izreklo ukor!

Kot ravnatelj je sicer skušal biti trd, pa pravi, da mu to ni vedno uspevalo. In prizna, da je, ko pedagoški prijemi niso zalegli, kdaj uporabil tudi kakega nepedagoškega, ki pa po pravilu ni bil zelo boleč ... V času njegovega ravnateljevanja je dobila šola prizidek, prizidek je dobila telovadnica, posodobili so šolsko opremo, najbolj pa je bil ravnatelj vesel rasti svojega kolektiva, saj je imel dobre učitelje za vsa področja.

Ob šoli je seveda največ časa posvečal športu. Bil je nogometaš, nogometni trener, petindvajset let je bil trener košarkarjev Elektre, dolga leta predsednik tega kluba /tudi blagajnik, šofer in še kaj/, pa še sedaj je v upravnem odboru; delal je v Športni zvezi Slovenije, v Košarkarski zvezi, v raznih odborih in telesih in seveda v samoupravnih interesnih skupnostih.

V hiši, ki sta jo z ženo dokončala leta 1965, visijo številna priznanja in odlikovanja za delo na športnem področju, med številnimi umetninami /ima zbirko triinštiridesetih slovenskih slikarjev in kiparjev/ pa ima posebno mesto tudi "spomenica 1941" očeta Franca. Predvsem zaradi tega ostaja član svoje partije tudi v teh časih, ko nekateri skušajo pisati novo zgodovino.

Že kot ravnatelj je bil ves čas vpet v šoštanjsko dogajanje, še posebej pa se je Šoštanju posvetil kot predsednik krajevne skupnosti med letoma 1986 in 1995. Svojemu rojstnemu kraju je hotel, včasih tudi z nerazumljivo trmo in kljubovanjem, vrniti vsaj del pomembnosti, ki mu ga je vzelo Velenje. Zato nove ceste, kabelska TV, toplovodi, mostovi, dom kulture, glasbena šola, športna

dvorana ... Če bi bilo odvisno le od krajanov Šoštanja, bi bil prvi župan, pa je odtehtala okolica. A še vedno velja: "Šoštanj je Natek in Natek je Šoštanj."

Za pravega športnika /kljub hudi obrabi hrbtenice/ seveda ni pokoja. Vzdržuje kondicijo, ima svojo ekipo za mali nogomet Trhle veje, ima hišico v Belih Vodah, dva vnuka. Tudi žena Laura je že v pokoju. Redno in strogo obvezno dvakrat na teden z Dušanom Janežičem, Marjanom Čretnikom in Vitom Kolškom vržejo remi /včasih se jim kot kibic pridruži še Ivan Atelšek/, nekaj časa porabi za to, da bo družini vrnil denacionalizirano premoženje. Pred vrati pa je krona njegovega košarkarskega življenja. Čez mesec dni bo namreč izšla njegova knjiga o šoštanjski košarki z naslovom Mojih, naših petdeset let. Ja, Natek je šoštanjska košarka, šoštanjska košarka je Natek!

E.

Šest otrok se je v dobrih trinajstih letih rodilo pri Severjevih v prleški vasici Veliki Brebrovnik: Tone, Marica, Zinka, Franc, Anica in Štefka. Francek se je v revščino ob vinski cesti rodil kot devica - 12. septembra 1955. Oče Anton je zidaril naokoli, mati Marija je hodila v "taberh" pomagat sosedom. Skromna bajta in majhen svinjak je bilo vse Severjevo premoženje, zato ni čudno, da je oče že leta 1958 odšel za kruhom v Velenje. Da otrokom ne bi šle po glavi neumnosti, so z materjo odhajali na delo in po svojih močeh tudi poprijeli.

Francek je bil, kljub takrat že dobro vidni svojeglavosti, v prvih dveh razredih, sam ne ve, zakaj, odličnjak. Leta 1964 je oče v Velenju na Jenkovi cesti dobil stanovanje in družina se je preselila. Slovo od Severjevih otrok v šoli v Miklavžu pri Ormožu je bilo ganljivo - vsak od sošolk in sošolcev je prinesel vsaj majčkeno darilce.

Revščina jih je spremljala tudi v Velenju. Oče je ob službi na Rudniku iskal še dodaten zaslužek, mati je poleg svojih vzgajala še druge otroke, na hrani pa so imeli tudi "purše". Vsi skupaj so bili kot ena velika družina. Revno prleško življenje je oblikovalo stroga starša, tudi pijača je pri očetu naredila svoje. Udarcev, ki jih je Franc dobil od očeta, ne bo nikoli uspel niti prešteti niti pozabiti, v stanovanju skoraj ni bilo stvari, s katero ga oče ni pretepel.

Odličnjak je že prvo leto v Velenju padel, dobil je cvek iz slovenščine. Na osnovni šoli Miha Pintarja pri nobenem predmetu ni užival, je pa z velikim veseljem in uspehom skidal sneg ali postoril kaj podobnega. Že zelo zgodaj se je v njem razvila misel, da si s šolo nikoli ne bo mogel kaj dosti pomagati, da se bo lahko zanesel samo na svoje delo. Že v četrtem razredu je tovarišici, ki se je rada pritihotapila učencu za hrbet in ga udarila s palico, pokazal, da z njim ni šale. Palica je zlomljena obležala na tleh, Franci pa je postal problem. In to je

tudi ostal do konca svojega kratkega izobraževanja, ko je v začetku sedmega razreda osnovno šolo zapustil za vedno.

Z odhodom iz šole se je začelo tavanje, za zaposlitev je bil premlad, tako se je potikal po Velenju, spal pod balkoni, v parku, v kleteh ... Po nekaj mesecih sta z očetom odnose nekako uredila, z njim je zidaril in se jeseni celo vpisal na rudarsko šolo, čeprav je že takrat vedel, da rudaril ne bo nikoli. Med praktičnim delom je bil mojster tudi oče, kar pa je pomenilo samo to, da je moral delati še več, še bolj pridno. Slovenski energetiki je Franc odmeril borega pol leta, šolo je obesil na klin in iskal druge zaposlitve. Najprej so ga vzeli v Gorenju - v brusilnico Crommetal. Prosti čas je takrat preživljal na bazenu, pri Fecetu nad bazenom je "šraufal" stare avtomobile, niso pa bili redki trenutki, ko je s prijatelji preizkušal svoje pesti na nasprotnikih. Kljub temu da se je razumel s sosedi iz "Teksasa", je v pretepih navadno držal s Starovelenjčani. Večinoma so se tepli s prišleki, zlomljenih čeljusti in kosti je bilo precej.

Po prometni nesreči l. 1972 v brusilnici ni šlo več, Edo Vučina ga je leta 1973 vzel za vzdrževalca na bazen. Z velikim sesalnikom je čistil dno bazena, skrbel za strojnico in varčeval, da si je lahko kupil novo devetdesetkubično jawo. Za izpit mu je zmanjkalo denarja, zato se je vozil brez njega. Ko že ni zmogel več plačevanja kazni, se je raje odločil, da bo 15 dni preživel v Starem piskru v Celju.

Velenje si je hotelo od Franca Severja, Juke Druksa, Gige Gorška in Linčija Dolinarja vsaj malo odpočiti, pa so jih v enem paketu leta 1974 poslali v JLA, v mornarico. Takratni poveljnik vojne oblasti v Puli je bil dovolj brihten možak, da jih je razporedil po različnih kasarnah. Po "obuki" v Puli je Franci pristal v Divoljah pri splitskem letališču. Že po nekaj dneh se mu je nadrejeni odpovedal, zato so mu dodelili novega poveljnika ter delo gasilca in črpalkarja. To je bilo zanj! Zadevo je razvil tako daleč, da so celo ustanovili gasilsko desetino, postal je komandir, kot zastopnika garnizona so ga s helikopterjem peljali v Beograd, tam so ga z mercedesom peljali kupit nov gasilski avto ... Nekega večera je ob povratku v kasarno /v veselem stanju/ sesul sitnega stražarja v

jarek in se znašel v samici. A pol ure zatem je zagorela ravno obnovljena ladja v ladjedelnici in Frančeva gasilska desetina se je pri gašenju med vsemi najbolj izkazala. Ko so potem sešteli minuse in pluse Frančevega obnašanja, so mu dodelili sedem dni izrednega dopusta, ki pa ga je hotel Franc razdeliti na celo desetino. Ta gesta je nadrejene tako ganila, da so njemu dopust podvojili, vojakom pa so dali vsakemu po sedem dni!

Med vojsko mu je umrl oče in prijateljica Boža mu je rodila sina Boštjana /l. 1975/, tri leta kasneje pa še Robija. Živeli so v stanovanju v Starem Velenju, Franc se je vrnil na bazen, pa z bazena odšel delat h gradbincu Skornšku. Bil je šofer, delovodja, vodja gradbišča ... Leta 1982 je odšel med obrtnike, skupaj z Antonom Štanglerjem sta odprla obratovalnico, najprej se je ukvarjal s kleparstvom, pa napravil mojstrski izpit in si uredil status ključavničarja. Takrat, leta 1983, pa se mu je zgodila nova prometna nesreča, že tretja, in tudi v tej je skupil pretres možganov. Zanimivo - vsak pretres je pomenil korak naprej v Frančevi karieri ... Kar enajst operacij je prestal po zadnji nesreči, šest let je potem še preživel na berglah.

Božo je že pred nesrečo zamenjala Iva in njo triindevetdesetega Nada, ki je že imela hčerko Jano, pa sta ji s Francem dodala še bratca Miha. Živijo v Starem Velenju v odkupljenem delu hiše. S poslovnim partnerjem sta se po nesreči razšla, posel je zacvetel pred nekaj leti, ko se je Franc začel opremljati z gradbenimi stroji. Danes so zaposleni trije, imajo bogat vozni park strojev za nizke gradnje, Franc ima mobitel in vozi čisto novega mercedesa 250 turbo diesel, pri Vinski Gori obnavlja hišo, ki ji je dodal bazen ...

V politiko in krajevno skupnost ga je pripeljala zadnja prometna nesreča. Imel je veliko časa za spremljanje televizije, časopisov, opažal je, da se politiki kar naprej sprenevedajo, da so se čez noč iz "komunistične klientele" spremenili v največje demokrate pod soncem. Ne mara strank, ki so bile nekoč na oblasti, in komunistov, pri čemer jih deli na ta hude, ki so vse skupaj vodili, in na navadne člane. Kot otrok je bil ministrant pri g. Kuku in g. Kovaču - a zaradi matere; veren ni. V mladinsko organizacijo ga zaradi problematičnega značaja niso hoteli sprejeti. Bil je vedno

svojeglav, podrejati se nikoli ni hotel, vedno je razmišljal s svojo glavo, tudi ko se je zadnja leta resneje šel politiko, je vedno kandidiral kot nestrankarski. Za državnega poslanca sicer ni bil izvoljen, je pa svetnik v mestnem svetu, kjer svoje delo jemlje resno, temeljito preštudira papirje, predlaga sklepe in odloke. Svoji že prislovični strankarski samostojnosti, nepodredljivosti, neodvisnosti itd. pa se je pred kratkim le odrekel in se včlanil k Janševim socialdemokratom.

Že pri toplifikaciji Starega Velenja je svoje obveze kljub nesreči opravil, še bolj pa se je zagrizel potem, ko je leta 1990 postal predsednik krajevne skupnosti Staro Velenje. Z vsemi razpoložljivimi sredstvi in kljub, kot sam pravi, številnim polenom, ki jih je dobil pod noge, je danes jedro Starega Velenja delno obnovljeno - tudi po zaslugi takratnega občinskega vrha, ki ga je vodil Franjo Bartolac. Po odhodu Demosove oblasti je obnova popolnoma ustavljena in objekti, kot je Vila Bianca, propadajo. Meni, da bo tako do takrat, ko bo novi oblasti več do vrednot kot do lastnih in strankarskih interesov. Celo enega najbolj črnih madežev /svojo obratovalnico/ bo odstranil, ko bo občina ponudila drugo lokacijo ali vsaj odgovorila na vlogo.

Organiziral je zadnje tri pustne karnevale in leta 1993 najbolj obiskano prireditev, kjer je obiskovalce v sedeminpetdesetih dneh zabavalo trideset ansamblov /tudi tu ni šlo brez kazenskih prijav, menda zato, ker ni pri ta pravih in ker ni podkupljiv/.

In kako naprej? Ko bo čas, se bo z družino preselil v Vinsko Goro. V poslu je uspešen in dejavnosti ne misli širiti, redno bo le obnavljal strojni park. Rad bi, da Vila Bianca končno postane mestna hiša s poročno dvorano in da se iz mesta preusmeri tovorni promet. Ker je gmotno preskrbljen, ga tozadevno politične funkcije ne zanimajo. Sprejel bi kvečjemu vlogo svetovalca na komunalnem področju, saj mu tam nesposobnosti in neznanja bržčas ne more nihče očitati.

Baje bo njegovo politično geslo na naslednjih volitvah: Ne levo, ne desno - na Sever!

Semečnikov rod je stoletja živel na Konovem pri Velenju, potem pa je ded za boljšim kruhom leta 1890 odšel v osem kilometrov oddaljeno Ponikvo, kupil mežnarijo, sadil hmelj, odprl gostilno in se šel tudi mesarja. Ker so bili gmotno kar dobro preskrbljeni, si je njihov sin Leopold privoščil lagodnejše življenje, rad je posedal v družbi, se malo ukvarjal s politiko, rad je dobro pojedel in popil. Bil je zadrt samec in se je šele pri šestinpetdesetih letih poročil z mnogo mlajšo Elizabeto Tkavc iz Kal nad Šempetrom. Ker je bil pozen, se je potem s toliko večjo vnemo lotil posla in pri Semečnikovih so se rodili štirje otroci: Jožica /1937/, Pankracij /1938/, Lojzka /1940/ in Martin /1941/.

Pane bo prihodnje leto, osmega maja, dopolnil šestdeset let. Do enajstega, dvanajstega leta Semečnikovim otrokom na kmetiji še ni bilo treba delati. Zato je Pane ves čas preživljal v igri, gradil je hiše iz šibja, vanje napeljeval namišljeno elektriko in telefon, zgradil si je čoln, pa tudi kakšen par nogavic si je spletel. Mati se je otrokom veliko posvečala /oče je umrl leta 1944/, tako da so znali že pred vstopom v šolo brati in računati.

Prav zaradi tega je že prvi šolski dan v novi Jugoslaviji protestiral, ker je pristal v prvem razredu, starejši prijatelji, ki niso znali nič, pa so šli v drugega. No, učitelji protesta niso pozabili, saj je potem preskočil tretji razred, pa dvakrat sedel v petem, ker ni hotel na nižjo gimnazijo /"Jaz bom šel v gimnazijo v štalo in svinjak!"/. Bil je najboljši učenec na šoli, še posebej je imel rad slovenščino, lumparij ni zganjal. No, ja, fantje so kdaj pa kdaj med poukom iz hlač potegnili lulčke in jih kar pred tovarišico, pod klopjo, poredno pocrkljali ...

Glede nižje gimnazije si je vendarle premislil in se vpisal na žalsko. Nekaj časa je v Žalec kar pešačil, potem je kratek čas živel pri sorodnikih, nazadnje pa pristal pri ugledni, verni družini Antloga v Gotovljah. Tu je preživel najlepša leta, skrbel je za štiri konje, imeli so bogato

Naš čas, 21. avgusta 1997

knjižnico, spoznaval je zgodovino ... Od Antlogov se je poslovil, ko se je pri petnajstih letih na prigovarjanje prijateljev odločil, da ne bo več hodil v cerkev, kar pa seveda za sicer krasnega gospodarja ni bilo sprejemljivo.

Kljub temu da je bil šolski uspeh nižji /še vedno je bil, recimo, v drugem letniku najboljši v razredu/, je nižjo gimnazijo brez težav končal, še vedno s posebno ljubeznijo do slovenščine. In z več ali manj enosmerno ljubeznijo do sošolke Micogice, ki ni usahnila še nekaj let. Dolgo časa je sanjal, da bo nekoč diplomat nekje v Južni Ameriki, a ni imel nobenih finančnih možnosti za ustrezen študij. Odločil se je za učiteljišče, da bi bil po petih letih že pri kruhu.

Na celjsko učiteljišče se je vpisal leta 1954, krajši čas je živel v internatu, nato se je nekaj časa vozil s kolesom, živel kot podnajemnik, nazadnje pa se je še z dvema kolegoma naselil v hiški na Jožefovem hribu. Tam so se fantje razživeli, ljudje vedo povedati, da se je celo iz mesta videla velika rdeča luč, ki so jo mladi stanovalci obesili pred hišo.

Kot prvi je takrat na učiteljišču nosil brado in s tem ustvarjal lažni vtis Abrahama Lincolna. Za njim si je pustil rasti brado še sošolec in prijatelj /zdaj znani pesnik/ Ervin Fritz - brada je bila za tisti čas nekaj nezaslišanega. Ravnatelj v zakonih ni našel določbe, da dijaki smejo nositi brado, a na Panetov ugovor, da zanesljivo tudi nikjer ne piše, da je ne smejo, je umolknil in problemov ni bilo več. S Fritzem sta tudi zavrnila vsiljeni vstop v Partijo, skupaj pa sta nastopila še v zaključni predstavi ob predaji ključa, ko je Pane /papež Pankracius/ s svojim od gora odmevajočim glasom zapel "peto mašo" - nekoč je bil namreč dober ministrant in se je maše naučil v latinščini ...

Ob šoli se je naučil igrati na kontrabas in tako z ansamblom dolge večere preigral na veselicah in plesih. Priigrani denar mu je krepko popravil standard. Želel si je iti vsaj na kakšno mladinsko delovno akcijo, pa je vse počitnice raje preživel na delu na Hmeljarskem inštitutu v Žalcu, kjer ga je šefica zelo "gor jemala", vozil se je z motorjem, bil je glavni pri škropljenju s strupi in strokovnjak za pobijanje voluharjev s cianidom.

Po maturi leta 1959 je jeseni odpotoval za leto dni. V Jugoslovansko ljudsko armado. Začetna postaja je bila oficirska šola v Bileči /"tamo gdje ima puno inteligencije i učitelja"/. Bil je priden vojak, imel je dobre starešine, a je bilo strahovito naporno. En dan pa je bil celo rekorder kasarne v trikilometrskem teku ... V prostem času so fantje iz Slovenije radi kakšno zapeli, dokler jih niso razgnali tako, da so "tabanaše" - tiste s ploskimi stopali - poslali v druge kraje, med njimi tudi Matjaža Kmecla. Iz Bileče je odšel v Dervento, kjer je bil zelo uspešen komandir voda v učnem centru za graničarje.

V Andražu blizu Ponikve so na šolo sprejeli kar tri učitelje iz njegove generacije, dve kolegici in leta 1960 še njega. Učil je kombiniran razred, izredno se je vpisal na študij industrijske psihologije /in ga predvsem zaradi prenaporne in dolgotrajne vožnje kmalu opustil/, po prvem letu službe postal upravitelj, napisal nekaj prispevkov v Prosvetnega delavca, bil tajnik SZDL in Zveze borcev, režiral je in tudi igral v igrah, saj je imel izkušnje že s Ponikve, ustanovili so prvi prosvetni klub v Sloveniji ...

Ob vsem tem pa seveda ni zanemaril kolegic, predvsem se je navezal na Janežičevo Mijo iz Braslovč. Ena posledic te navezanosti danes živi in dela v Velenju /Goran, 16. 6. 1962, arhitekt/, druga posledica /Andreja, 13. 1. 1964/ živi v Kanadi. Mija in Pane sta se vzela 5. avgusta 1961, najprej stanovala na zračnem podstrešju, potem je upravitelj v prvih počitnicah v stanovanje predelal razred, v drugih počitnicah usposobil vodnjak, v tretjih /in zadnjih v Andražu/ pa preurejal šolo ter se počasi oziral za novo službo, kjer mu bodo nudili boljše bivalne pogoje.

Naključje je hotelo, da je /kot dober vojak/ v Andražu zgledno organiziral predajo kurirčkove torbe, prisotni Velenjčani so si ga zapomnili in leta 1964 je že bil zaposlen v Velenju na osnovni šoli Gustava Šiliha kot pomočnik ravnatelja za gospodarske zadeve. Družina Semečnik se je nastanila na Bračičevi tri in si začela graditi hišo na Konovem, kamor so se preselili leta 1965. Na Šilihu je Pane poučeval srbohrvaščino in moralno vzgojo, uredil šolsko kuhinjo, napeljal tazaresni telefon in postoril še

veliko drugega. Končal je tudi prvo stopnjo pedagogike in sociologije.

Leta 1969 je postal direktor tretje osnovne šole /sedaj OŠ Antona Aškerca/ in vrtca v izgradnji, vodil gradnjo šole od odkupa zemlje do konca oz. do leta 1975, ko je napisal kritično pismo o stanju v šolstvu, ki pa ga je občinski sindikat delavcev v prosveti vzel za podlago v grožnji s stavko. Nastala je velika politična afera, Semečnik je bil kaznovan s partijskim ukorom, istočasno pa so mu celo ponudili delovno mesto na sedežu ZKS v Ljubljani /?!/. Kot ravnatelju mu sicer niso nagajali, so ga pa ignorirali, tako da je šolo zapustil sam. Občutki, ko je zapuščal šolo, so bili grenki, saj je bil na njej od začetka, skupaj s kolegi in učenci so ure in ure porabili za to, da so šolo naredili prijetno, da so uredili okolico ...

Kljub mikavnim ponudbam se je zaposlil na RŠC-ju kot organizator pouka /leta 1976/, po treh letih postal direktor Doma učencev, dve leti kasneje pa načelnik Oddelka za ljudsko obrambo in za nekaj časa celo načelnik Oddelka za notranje zadeve na velenjski občini - imel je bogate izkušnje kot rezervist JLA, kjer je bil celo komandant bataljona in sčasoma dosegel čin majorja v rezervi.

Med letoma 1987 in 1990 je bil predsednik občinske konference SZDL, potem pa prvi na demokratičnih volitvah izvoljeni predsednik občinske skupščine. Kot župan sicer ni imel izvršne oblasti, je pa bodočim županom le izboril vsaj minimalna sredstva, s katerimi lahko razpolagajo, bil pa je tudi pravi ljudski župan, katerega vrata so bila občanom vedno odprta. Že prej je bil veliko med ljudmi - kot ravnatelj, kot vojak, kot predsednik SZDL. Šaleško dolino pozna kot malokdo. V času njegovega županovanja je Velenje pridobilo status mestne občine, zastavljena je bila tudi ekološka sanacija Doline. Tisočem Velenjčanov je kot pooblaščena oseba za sklepanje zakonskih zvez /po domače matičar/ v skoraj tridesetih letih pomagal skočiti v zakonski stan, ni pa jih malo, ki jim je spregovoril ob zadnjem slovesu.

Po koncu županovanja se je upokojil, večino časa preživi na svoji domačiji v Ponikvi, ki jo obnavlja, ukvarja se z "našim soncem

na večer življenja" - vnukinjo Lano, kakšno uro še posveti svoji kolegici Miji z andraške šole, rad stopi v gobe /nekoč je slavnega gobarja Glavača premagal v nabiranju karžljev – 22 : 0 v enem dnevu/ in malo je še ostal v politiki, kot član LDS je namreč občinski svetnik. Njegovo članstvo v ZKS je ob preobrazbi usahnilo, postal je član socialistične stranke, ki se je priključila Liberalni demokraciji.

Panetovi cilji: rad bi uredil domačijo in jo obdal z rekordnim številom raznoraznih škarp in škarpic, mika pa ga tudi pisanje, Šaleška dolina naravnost ponuja nezabeležene zaklade!

Morda bodo potomci nekoč le našli globoko kje v škarpi zazidano skrinjico, ki bo skrivala orumenele zapise z naslovom: Moja dolina, avtor: P. Semečnik.

Bernt Hamm

Pohvali se lahko z odličnim dedkom - Franom Korunom Koželjskim, ki je v svoji hiši ob cesti proti Celju ustanovil čitalnico, pevsko društvo, vodil godbo, komponiral in spisal prva in edina slovenska učbenika za citre in violino ter končal dirigentsko šolo na Dunaju. Tudi oče ni bil od muh, saj je doštudiral pravo in bil do časa, ko je šel v odvetništvo, na kar nekaj pomembnih položajih v partizanih in po svobodi.

Koruni, oče Anton se je poročil s pianistko Josipino, so se selili, kot je velevala služba - iz Velenja v Vojvodino, nato v Ljubljano, pa v Celje in končno leta 1954 spet v Velenje. Borut se je šest let za bratom Vladom, 2. julija 1946, rodil v Ljubljani, tam preživel prvo leto in v Celju naslednjih sedem let življenja. Spomin na Celje je spomin na velike poplave in na otroške igre. Vzgoja je bila stroga, tudi klofuta je padla precej pogosto, a redkeje od očeta, ki je bil dosti zdoma.

S šolo se ni posebej obremenjeval, neskončno rad pa je bral knjige. S tovarišico Anico Podlesnik sta imela poseben odnos, ki ni dopuščal /to je javno oznanila/, da bi bila z Borutom hkrati v razredu. Pred vrati je običajno ostal Borut ... V njegovi naravi je bilo, da ne prenese pritiska in se raje upre. Od tod tudi tisti ukor, ko je organiziral, da je cel razred "šprical" pouk. Več kot šola so mu takrat pomenile knjige, tudi že Tolstoja je prebiral, čeprav ga čez Karla Maya ni bilo. Zato so se mulci po sosednjih gozdovih preganjali kot indijanci in kavboji, ure in ure, dneve in mesece, še vse do gimnazije ...

Kakšnih posebnih sposobnosti za tehniko ni imel, samo po sebi pa je bilo jasno, da ga čaka kak boljši poklic, zato je šel na celjsko gimnazijo. Imel je rad predmete, ki so jih učili dobri učitelji in ki so bili blizu naravi - zemljepis, geologijo, biologijo. V glavnem pa so bili učitelji njegov naravni sovražnik in temu primerno se je obnašal. In zato je imel vso gimnazijo vedenje prav dobro, kljub temu da je bil prva tri leta celo odličnjak in da je

tudi maturo opravil z odliko. V gimnazijskih letih ga je zanimala astronomija, igral je violino, še vedno je veliko čital, a zdaj že v glavnem poljudnoznanstvena dela, in medtem ko je na domačem posestvu pomagal pri delu, je sanjaril o tujih deželah. Redno je spremljal dogodke v tujini in je zunanjo politiko odlično poznal, ob violini se je priučil še kitare in celo v triu zaigral na nekaj vaških veselicah, želje, da bi zaigral v zabavnem ansamblu, pa nikoli ni uresničil. Tatjana je prišla in odšla v prvem letniku gimnazije, nerodnega in sramežljivega ga je znorela, potem pa se je umaknila in do konca gimnazije iz njegove glave pregnala vse druge ženske.

Njegova strast do potovanj se je začela z dogovorjenim maturantskim izletom v Grčijo. Na ta izlet se je temeljito pripravljal, preštudiral vso možno literaturo, potem pa so izlet odpovedali, češ da morajo najprej spoznati svojo drago Jugoslavijo. Njegova upornost je dosegla višek - medtem ko so skoraj vsi sošolci krenili po poteh bratstva in enotnosti, je Borut z dvema odšel na maturantski izlet v Grčijo. Pisalo se je leto 1965!

V gimnaziji ga je zanimalo preveč stvari, da bi se lahko odločil za poklic zato je upošteval očetovo priporočilo, naj gre za zobozdravnika. Študentska leta so bila čas pridnega študija, zabave ni poznal, stanoval je kot podnajemnik, v vsem času študija pa ni bil niti enkrat v študentskem naselju! Violino se je učil samo še prvo leto, rad je šel na kakšen koncert, sicer pa je redno odhajal domov. Izpite je delal v prvih rokih - zato je bil nagrajen z dolgimi, brezskrbnimi počitnicami. Dvignjen palec in spalna vreča sta ga spremljala po Evropi, Turčiji, severni Afriki, Sredozemlju ... Proti koncu študija se je pojavila Alenka in še preden je uspela iz Boruta narediti lenega hišnega mačka, odšla.

Vsak vojak komaj čaka, da sleče uniformo in jo ucvre domov. Borut pa ne, privoščil si je še čudovito potepanje po Makedoniji, kjer je še med služenjem spoznal dobre prijatelje. Kot zobozdravnik je imel v vojski namreč udoben položaj. Po štirih mesecih v Beogradu je preostalih osem mesecev urejal zanemarjena vojaška zobovja v Skopju. Imel je veliko prostega časa, ob vikendih je namesto v erotične revije in sanjarjenja zahajal v okoliška hribovja.

Po vojski je odšel na izlet v Indijo, se vrnil, leta 1972 opravil pripravniški staž in spet odpotoval, tokrat v Iran. In potem ni šlo drugače, kot da se je pustil zaposliti. Ves čas dela kot zobozdravnik v Šoštanju in skuša slediti razvoju v stroki. Kljub temu da ni šel v poklic s posebnim navdušenjem, je z leti dosegel zadovoljstvo, občutek, da ljudem koristi. V spore s pacienti ni prihajal, je pa kdaj izkoristil priložnost, da je zevajočega znanca med posegom na dolgo in široko seznanil s svojim svetovnim nazorom ...

Srečo ima, da so v službi razumevajoči, zato so potovanja ostala njegova strast. Temeljito se na vsako pripravi /izredno je opravil vse izpite na prvi stopnji etnologije/ in potem na potovanju v glavnem le še potrjuje svoje znanje in domneve. Ena od prelomnic je bilo njegovo potovanje s prijateljem Hudalesom leta 1977 po Mehiki in Gvatemali. Tam je zaznal problem izginjanja indijanskih ljudstev in odtlej je to problematiko temeljiteje študiral ter spoznanja kasneje prenašal v razmišljanja o Sloveniji.

Ko ga je prijatelj Dušan Kukovec navdušil nad vožnjo s kajaki, so potovanja dobila še nov smisel. Od tistega časa je enkrat potoval kot antropolog, drugič mu je bilo potovanje predvsem športni užitek - bodisi v domovini /kot prvi je sam premagal kanjon Unca pri Drvarju, prvi je premagal del Črne reke v Makedoniji/ ali v tujini /preveslal je kilometre evropskih in južnoameriških rek/.

Potoval je sam ali s prijatelji, z ženskami le redko, pa še to za krajši čas, saj je zelo malo takšnih, ki bi si tega želele in seveda vse napore tudi zdržale. Najdaljše Borutovo potepanje po južni Ameriki je trajalo kar pet mesecev ...

Če zobozdravnik ni potoval, je potovanje pripravljal, če potovanja ni pripravljal, je obujal in pisal spomine na pravkar minulo. Ta krog se vrti že petindvajset let in vanj so se vključili samo vzgojiteljica Tatjana /spoznala sta se leta 1982 in skupaj zaživela šele v Korunovi hiši v Lipju pri Velenju po slovenski osamosvojitvi/, hčerka Alenka /1985/ in sin Borut /1990/.

Svoja potovanja je opisoval v Planinskem vestniku, v časopisu ITD, v Obzorniku, konec osemdesetih pa je začel pisati knjige. Doslej je napisal štiri /Reke, soteske, brzice; Kondorjev klic;

Stopinje boga Atona; Kača in jaguar/, pripravlja pa že peto z naslovom V porečju Orinoka. Ob tem, da knjige piše, je eden večjih kupcev pisane besede. Knjižne police so polne, malokdo potroši toliko denarja za knjige in kljub temu da bere veliko, se skozi vse zlepa ne bo prebil. Širša Korunova družina slovi po varčnosti, Borut pa pravi, da se vsakdo odloča za trošenje denarja na svoj način. On se je pač odločil, da so potovanja zanj najpomembnejša. In zato se splača potapljati v ledeno mrzlo vodo za izgubljenimi konzervami in krompirjem ali pa sezuvati čevlje pred vsako večjo mlako ali brzico, pa četudi se potem zaradi visoke vode, privezani na nahrbtnik, vseeno zmočijo ... /povzeto iz opisov v Borutovih potopisih/.

S spoznavanjem nevarnosti izginjanja indijanskih ljudstev in z začetki osamosvajanja Slovenije je povezano tudi njegovo spoznanje o ogroženosti slovenskega naroda. To dejstvo ga je prevzelo do te mere, da se je začel aktivno ukvarjati s politiko. Pri slovenskem osamosvajanju mu je v nasprotju z mnogimi /bil je predsednik velenjske Slovenske demokratske zveze in Demosa/ osamosvojitev pomenila predvsem jamstvo, da Slovenci ne bodo nekoč izginuli narod. Ni mu šlo toliko za demokratizacijo družbe /o oboroženem uporu proti okupatorju ima pozitivno mnenje, po njegovem pa je večni sovražnik Slovenije njegova usodna razklanost; prejšnjemu slovenskemu vodstvu bolj kot vse ostalo zameri, da ni bilo dovolj "slovensko"/. Po razpadu SDZ je prešel k Narodnim demokratom, kasneje izstopil in se bolj po naključju znašel v Slovenski ljudski stranki, za katero je bil prepričan, da bo njegovo stališče, da je Slovenija ogrožena tudi z vstopom v Evropo, najbolje zagovarjala. To se ni zgodilo - dnevna politika in politična moč imata prednost pred nesebično skrbjo za narodov blagor. Odstopil je s funkcije in malo kasneje še iz stranke, še prej pa je s skupino somišljenikov, ki so združeni v "gibanju 23. december", v knjigi Slovenija danes in nikdar več opisal nevarnosti, ki Sloveniji grozijo z brezglavim begom v Evropo - potem ko smo se komaj rešili enega gospodarja, že iščemo druge-ga ...

Poleg knjige, ki jo piše, ima trenutno v mislih vsaj še temeljito potovanje v Grčijo in veslanje od izvira do izliva Donave. Po

brzicah politike se je že veliko prevozil, pa tudi dostikrat prekucnil - a mogoče je, da se bo Korun, moker in do kosti premražen, polnih ust ledene vode, še enkrat vrgel v politične brzice ...

Mama Fanika je v porodnišnici, 24. marca 1947, dejala: "Drago naj bo!" Isti čas je oče Karl na občini rekel: "Naj bo Karl." Tako je fant uradno ostal Karl, vedno pa so ga klicali le Drago. Nič kaj ni obetal, rodil se je s sedmimi meseci in do petega razreda je bil med najslabotnejšimi. Danes meri sto devetdeset centimetrov in kazalec tehtnice se ustavi šele pri sto petnajstih kilogramih!

Potomec knapovskih družin /oče se je rodil rudarju in domačinki še na Holandskem/ je otroštvo s šest let starejšo sestro Greto in šest let mlajšim bratom Branetom preživel v rudarski koloniji Brezno nad Laškim. Kolonija je bila bogata šola življenja. V njej so stanovale knapovske družine in če mame slučajno ni bilo doma, so otroci kruha dobili pri eni ali drugi sosedi. Knapi so živeli v nekem solidarnostnem sožitju, otroci pa so, kot vsi otroci na svetu, dneve preživljali v igri. Ker ni bilo denarja, so si igrače napravili sami, sami so si izdelali smuči, na katerih je Drago celo postal šolski prvak v skokih.

Iz prvega razreda se spomni čedne tovarišice in prvega kulturnega nastopa. Pesmico je zdeklamiral do polovice, zmedeno umolknil, se priklonil in odšel z odra. Tako se je rodila zvezda ... Tudi sicer je imel slovenščino najraje, pa zgodovino in zemljepis. Da mu igra ni tuja, je dokazal, ko je hlinil tako močne bolečine v trebuhu, da ga je ravnatelj poslal domov - fant pa v tek in na kolne, ki so bile za revno kolonijo pravi dogodek, za otroke pa prepovedan sad. In ko je bil Drago v osmem razredu, so se šli prve korake samoupravljanja - takrat je fant ves dan igral ravnatelja. Tako se je rodil politik ... Ljubezen do igre in nastopanja je gojil ves čas, proti koncu osnovne šole je že igral v gledališki skupini s starejšimi mladinci. Bil je dober v skoku v višino /okoli 180 centimetrov/, v šahu je pa sploh namahal vse na šoli in bil s šolsko ekipo celo slovenski pionirski prvak.

Naš čas, 4. septembra 1997

Kljub temu da je rasel v knapovskem okolju, so ga doma prepričali, da je po osnovni šoli stopil v uk za trgovca. Delo se mu je še zdelo zanimivo, rad je delal z ljudmi, a kaj, ko ga je šef v železnini uporabil za vsa najslabša dela. To se je fantu uprlo, z veseljem je zgrabil priložnost in odšel leta 1963 v Velenje, v šolo za rudarskega strojnika.

Velenje je Dragu dalo brezplačno šolanje, posteljo v internatu in nagrado za delo v jami. In še nekaj je bilo drugače kot v knapovskem Breznu: mlad fant je dobil obilo priložnosti za koristno preživljanje prostega časa. Nihče ga ni silil v nič, prostovoljno se je vključil v številne dejavnosti. Na šoli je postal predsednik mladinske organizacije, sodeloval je pri organizaciji kulturnega življenja v mladinskem klubu /tam, kjer je danes trgovina Grazia/, skupaj s kolegi v njem nastopal /recimo z Miro Čretnikovo in Frančkom Korunom/, šahiral je, igral rokomet, delal je pri obnovi prostorov Počitniške zveze /kjer je danes vrtec Mojca/, igral je v amaterskem gledališču ... Sploh so bili gledališčniki prijetna druščina, Rudi Hrovat, Hinko Dermol in Jože Klančnik so skrbeli za igro, Jerihov Gusti pa je bdel nad tem, da mladež ni nenadzorovano glasno po vajah in nastopih trošila energije po velenjskih ulicah.

Na občinski zvezi mladine je bil odgovoren za kulturo, to ga je nekega dne pripeljalo na ličkanje koruze na Prislanov kozolec v Šaleku, kjer je tiho in skromno posedala Brložnikova Martina. Že naslednjega dne sta šla v kino in pod hraste v bližini Brložnikove hiše streljaj od cerkve svetega Martina. Zalotil ju je ata Brložnik, ki ga je Drago med begom slišal vpiti, da "če je pošten, bo vstopil, če ne, pa bolje, da zbeži". In je vstopil - za vedno. Kar takoj po zaključku šole se je priselil k Martini in 25. februarja 1967 sta se vzela.

Drago je nekaj mesecev pred vojsko delal na čelu v jami, bil je vzoren mladinski aktivist, sprejeli so ga v Zvezo komunistov, z Martino pa sta spočela Vojka, ki je luč sveta ugledal, medtem ko je očka ob jadranski obali branil domovino /4. 4. 1968/.

Vojaški staž Dragu ni delal težav, bil je v Splitu pri lahki protiletalski obrambi. Bil je poslušen, politično aktiven in glasen,

tako da so ga poslali v podoficirsko šolo na Prevlako. Postal je vodnik, več mu ni bilo usojeno, ker je preveč rad odhajal domov k družini. Seveda pa mu je služenje vojaščine bogato olajšala kultura, organiziral je nastope, režiral in recitiral Kajuha ...

Z odsluženo vojaščino njegove vojaške karirere še ni bilo konec, vse do konca desetdnevne vojne je bil v teritorialni obrambi, sprva v enoti za protispecialno delovanje, kasneje je v glavnem imel vlogo politkomisarja, vselej je veliko delal z vojaki, z ljudmi na terenu, da je vzpostavljal primerne odnose. Imeli so tudi po štirideset vaj na leto, temeljito je spoznal savinjske in koroške predele ob avstrijski meji. Kot izkušen politik je bil nazadnje referent za domovinsko vzgojo in nova slovenska oblast ga je nagradila s činom podporočnika - ter ga odslovila ...

Po povratku iz JLA je ostal na RŠC-ju in delal v jami kot kopač, strojnik, po končani delovodski šoli pa skupinovodja, ki je ob sebi že imel učence, bodoče rudarje - ni jim bil samo učitelj, ampak tudi prijatelj in svetovalec.

Leta 1976 so se nadrejeni odločili, da v družbenem življenju aktivnega Karla Draga Semeta /bil je delegat v zboru občin republiške skupščine, v samoupravnih skupnostih, predsednik ZKO, član OK ZKS za področje kulture .../ pošljejo v politično šolo v rojstni kraj tovariša Tita in ga tako pripravijo na nove delovne zmage. Šola je trajala dobro leto, tam so slušatelji v manjših skupinah z mentorji in znanimi predavatelji temeljito proučili, zakaj je marksizem prava ideja, zakaj je socializem uspešen in zakaj nikoli ne bo propadel. Ob napornem študiju /urnik je trajal od jutra do enaindvajsete ure, pa še potem so se nadaljevale debate med slušatelji/ je Drago še našel čas, da je organiziral kulturne večere. Spoprijateljil se je s številnimi kolegi iz vse Jugoslavije in jih potem z velenjskimi kulturniki tudi obiskoval.

Tako kot ob prvi recitaciji je pogorel tudi med prvim predavanjem zbranim delavcem, ki so otopelo zrli v svoje nohte, medtem ko je Seme kot bučke luščil politične parole. Takrat je spoznal, da se je treba ljudem približati na njim primeren način ...

Z zaključkom politične šole je bilo tudi konec dela v jami, postal je referent za samoupravne odnose na RŠC-ju in potem, ko je zbolel njegov šef, pokrival še splošno in pravno službo ter celo opravil večji del izpitov na prvi stopnji pravne fakultete. Leta 1983 se je RŠC reorganiziral, Drago je postal vodja delovne skupnosti v EKU, tri leta kasneje pa ga je Partija postavila za izvršnega sekretarja Občinskega komiteja ZKS. Tu je bil zadolžen za področje kulture in organizacijske zadeve, hkrati pa je, kot že nekaj let prej, predaval tudi čakajočim za sprejem v Partijo ...

Funkcija se mu je iztekla leta 1990 in na svojo željo je odšel na Premogovnik. Po nekaj dodatnih izobraževanjih je postal vodja praktičnega pouka rudarjev strojnikov, kjer je spet več kot učitelj.

Kot politik, politični aktivist in še posebej zagret kulturnik je v službi in ob njej spoznal večino krajevnih skupnosti v tedanji občini in pomagal pri urejanju komunalnih zadev in pri organiziranju kulturnih prireditev. Pripravljal je proslave, režiral in nastopal. Še danes pridejo ljudje k njemu, ko rabijo proslavo, in Drago iz omare potegne fascikel "Naš Seme - vaš uspeh" in proslava je tako rekoč že pripravljena.

Ljudi je imel Drago vedno rad, še posebej najmanjše, ki so zanj vsi enaki in ki vsi enako potrebujejo kanček topline in sreče. Prav zato je pred tridesetimi leti še z nekaj kolegi prevzel vlogo dedka Mraza, ki jo igra še danes, ko je ostal z njim le še Kotnikov Jože in v zadnjih letih njegov sin Vojko. Zvest ostaja tudi Združeni listi socialnih demokratov, čeprav mu nove metode niso čisto všeč, saj se vse vrti v glavnem okoli volitev. Zdi pa se mu tudi, da je v politiki svoje glavne vloge že odigral. Zadnja leta pomaga pri organizaciji Skoka čez kožo, že vrsto let pa piše poslovilne govore za umrlimi, več sto občanov je doslej pospremil v grob; saj ni lahko, ampak kaj ko ne more odreči ljudem v stiski ...

Glede na to, da mu je tast pred desetletji jasno povedal, da je z njim čisto zadovoljen, stanovanja nikoli ni iskal, po tastovi smrti pa se sam trudi, da bo že neštetokrat preurejena in vedno polna Brložnikova hiša ostala središče in zatočišče za številne člane ožjega /seveda, leta 1972 se je rodila še hčerka Mojca/ in širšega

sorodstva. Ob nenehnem delu s hišo je nase prevzel še skrb za štiristo kvadratnih metrov velik vrt, ki ga ureja brez umetnih gnojil in umetnih škropiv. S planinskim društvom Dobrač gre rad na bolj nižinske izlete, veliko pa se ukvarja z vnuki Jakom, Nacetom, Nejcem in Rokom.

Čez štiri leta gre v pokoj, do takrat bo še vestno igral vlogo učitelja svojim učencem na Rudniku, namen ima vestno delati v kulturi in vestno se bo - nevemkolikič že - lotil preurejanja hiše. Želi si, da bi pomagal pri amaterskem gledališču oblikovati skupino res dobrih recitatorjev in povezovalcev programov in želi si, da bi mesto Velenje nekoč, tudi z njegovo pomočjo, dobilo dušo. Skratka, da bi Seme vzkalilo ...

Za malega Iva bi se rojstvo lahko kaj klavrno končalo, saj je fanta, ki je prišel staro mamo prosit za pomoč pri porodu, stari oče nagnal s palico, češ naj se ne dela norca iz poštenih ljudi. Šele soseda mu je potem dopovedala, da je sicer res 1. april, ampak da se ima mali čisto resen namen roditi. To se je zgodilo torej 1. aprila 1939.

Bil je že peti Ivan v Rakunovem rodu. Njegov oče Ivan je petnajst hektarjev veliko kmetijo v Rečici pri Šmartnem ob Paki in skrb za mlajšega brata in sestro prevzel že pri štirinajstih letih, potem ko mu je 1. svetovna vojna vzela očeta in španska gripa kmalu zatem še mamo. Ženo Tilčko /Podgorškovo/ je spoznal kar v soseščini in poleg Ivana sta na svoji kmetiji leta 1941 pridelala še Marjano ter Vero.

Zgodnja otroška leta so minila v vojni in igri. Prvega partizana je Ivo videl pri vinogradu, ostal je spomin na strica partizana Alojza Podgorška, ki je nekega dne na vsak način hotel videti svojega malega nečaka in so ga dan po tistem, ko se mu je želja uresničila, Nemci zajeli in ustrelili ...

Prvo leto svobode, prvi razred v stari šmarški šoli. Bil je živahen in glasen otrok, navajen gmajne in svobode. Vsak učitelj mu je dal nekaj svojega, a najbolj je bil navdušen nad zgodovino, kjer je po znanju tudi blestel. Kljub temu da je moral doma na kmetiji krepko poprijeti, pa je imel še energije, da se je ukvarjal s številnimi športi. Takrat je Šmartno že znorelo za nogometom, bil je vratar, med najboljšimi je bil v pinpongu, rad je smučal in že takrat tudi igral tenis ... Da je pri teh športih in fantovskem ravsanju vedno kaj staknil, je seveda jasno. Nekoč si je tako zlomil roko in je štirinajst dni nalašč zamujal h kosilu, da domači ne bi opazili, da ne more jesti z desnico, ker ima zlomljeno.

Kolikor mu ni energije pobralo delo, šola in šport, je je ostalo še za gasilce, mednje se je, hodeč po očetovih stopinjah, vpisal že z desetimi leti.

Naš čas, 11. septembra 1997

Le četrtina otrok, ki so skupaj začeli osnovno šolo, je uspešno končala šest razredov, zato so jih v zadnji razred osnovne šole poslali na Polzelo. Od tam je Iva vodila pot v Žalec, na hmeljarsko šolo. Že prej ni bil nikoli slab učenec, zdaj pa je naravnost izstopal. Od devetnajstih predmetov na zaključnem izpitu jih je kar sedemnajst opravil z odliko, le dva sta bila prav dobra - kljub temu da je stanoval v internatu in kljub temu da je med obveznimi učnimi urami raje šahiral, kot pa se učil. Hmeljarstvo mu je pač bilo pisano na kožo /še posebej zaščita pred boleznimi/, ljubezni do zelenega zlata celo nobena deklica ni mogla zasenčiti. Nad fantom so bili v šoli navdušeni, hoteli so, da bi se še šolal, a oče je potreboval moč na kmetiji, pa tudi denarja za študij ni bilo.

Tako je Ivo ostal na kmetiji, ki mu je pomenila veliko, ne pa vsega. Že v osnovni šoli je imel kup konjičkov, ki jih je med šolanjem v Žalcu še razvil, dodal pa je še vrsto drugih aktivnosti, bil je predsednik šmarške mladine, mladih zadružnikov in zadružne zveze; skratka, pred odhodom v vojsko pri dvajsetih letih je bil član kar osemnajstih odborov, pododborov in drugih organov v društvih in zvezah!

Domovini in neuvrščenim je Ivan podaril dve leti in dva dneva. V avtoenoti na Trsatu pri Reki je postal inštruktor za vzgojo mladih šoferjev, bil je poslušen in glasen vojak /ko se je po vojaško zadrl, je menda letel prah s podstrešja/ in so ga, kljub temu da ni obiskoval podoficirske šole, poslali v mednarodne mirovne sile Združenih narodov v Egipt za inštruktorja. To so bili lepi meseci. Zeblo ga ni nikoli, jesti je imel dovolj /še krofe so pekli sredi sinajske puščave!/, ukvarjal se je s športom, za jugoslovansko reprezentanco je celo igral pinpong in šah na igrah Združenih narodov, na dveh dopustih pa si je ogledal Kairo in Beirut, ladjo Galeb in tovariša Tita, ki jih je obiskal na eni svojih poti po neuvrščenih zamorskih deželah. In kjer je vojska, so tudi dekleta: za pol funta na barki, za funt in kilometre v taksiju, za funt in pol na njenem domu. Fantje so zaslužili po dvajset funtov na mesec ...

Iz vojske se je vrnil leta 1961, dve leti še ostal na kmetiji, se spet vrgel v družbeno in družabno življenje Rečice, Šmartnega in Velenja, potem pa so mu ponudili službo na zadrugi v

Šmartnem ob Paki. Postal je vodja hmeljarske proizvodnje, leta 1965 delovodja na obratu kmetijske proizvodnje, tri leta kasneje pa obratovodja lastne proizvodnje, kar je ostal vse do 1. aprila 1996, ko je šel v pokoj.

V svojem delu je užival, še posebno pri delu s hmeljem, in ker je vedel, da lahko preživiš samo z novimi znanji in opremo, so z ostalimi vaščani v strojni skupnosti med prvimi kupili obiralni stroj za hmelj, obnovili sušilnico, hlev, nakupili sodobno kmetijsko mehanizacijo. Ker je dober hmeljarski strokovnjak, je bil leta 1993 celo izbran za starešino vseh slovenskih hmeljarjev. V zadrugi je vodil trideset ljudi, v času sezonskega dela pa celo več kot dvesto. Do sodelavcev je vedno skušal biti tovariški in prijateljski, čeprav se je kdaj zgodilo, da je to kdo od njih izkoriščal.

Včasih so na sezonsko delo radi prihajali delavci iz drugih delov Slovenije in tako je nekega dne prišlo tudi ljubko, šestnajstletno dekletce Štefka Novak iz Juršincev v Slovenskih goricah. Kaj hitro je opazil, kako spretne in pridne roke ima, bila pa je tudi čedna in mlada. Ko je naslednje leto spet prišla, se je ljubezen vnela in nekaj mesecev zatem sta pohitela s poroko /21. 1. 1967/, saj je bil sin Janko že na poti, rodil se je 6. 7. 1967. Rakuna sta bila navajena na socialistične petletne plane, pa se je drugi sin Bojan rodil 23. 2. 1973, naslednjo petletko pa sta izpolnila že 21. februarja 1976, ko se je rodila hčerka Sonja. Štefka je ostala na kmetiji in prevzela večji del bremen, zlasti še potem, ko sta kmetijo prevzela od staršev in je imel Ivan veliko dela v službi. Rakuni so kmetijo dodobra posodobili, obnovili hlev, opremo, kupili traktorje, sezidali novo hišo in na Malem Vrhu blizu Rečice še obnovili staro zidanico.

Ivan je bil vzgojen v krščanskem duhu, nikoli ni bil v nobeni stranki, čeprav je bil aktiven vsepovsod, od mladine do gasilcev /tako kot nekoč njegov oče je bil tudi sam predsednik gasilcev, in to dvajset let/, delal je pri Rdečem križu, SZDL-ju, bil je delegat v občinski skupščini, ves čas pri zadružni zvezi, pri Partizanu ... Vseskozi se je ukvarjal z organizacijo, bil je med ljudmi, devet let je bil tudi predsednik krajevne skupnosti - zato niti ni čudno, da je bil izbran za prvega župana nove občine Šmartno ob Paki.

Dobro leto je bil še v službi in amatersko opravljal delo župana, potem pa se je raje odločil, da gre v pokoj. Delo župana še vedno opravlja amatersko, a zdaj mu posveča veliko več časa. Ko zjutraj postori svoje delo v hlevu, se odpravi v pisarno. Svojega župana poznajo vsi, ko se pojavi, ga vsak trenutek kdo potegne za rokav in ga pobara o tem in onem, doma se kar vrstijo obiski, redkokdaj je sam tudi v svoji zidanici. Če se le da, v svoje politčne obveznosti vključuje svojo Štefko, a kaj, ko se žena le redkokdaj uspe odtrgati od dela na kmetiji. Krajani poznajo tudi županovega prijaznega in zvestega volčjaka Nika. Če se gospodar kdaj predolgo zadrži, ga poišče v pisarni ali v gostilni pri Malus ali ... Pogleda, če je njegov gospodar tam, leže pred vhod in čaka.

Župan Ivan je po duši kmet, zato z veseljem orje, poskrbi za živino in še vedno ima tudi vsaj za "majčkeno atovo veselje" hmelja. Najrajši pa se umakne v svoj vinograd, skrbno obdela vsak trs, da lahko na koncu iztisne več kot tisoč litrov vina, ki mu ga v naslednjih mesecih prijazno pomagajo popiti številni prijatelji.

Pred volitvami je dal volilcem kar nekaj obljub in zdaj se trudi, da bi jih izpolnil, zato o kakšni daljni prihodnosti ne razmišlja. Politika je kot polje: potruditi se moraš, da ga obdelaš po najboljših močeh, četudi bodo morda nekoč drugi pobirali plodove.

Ko bo z županovanjem končal in ko bosta s Štefko kmetijo predala nasledniku, se bosta preselila v obnovljeno zidanico in zaživela mirno, upokojensko življenje. Vnukoma Žanu /že sedmi Ivan v Rakunovi rodbini!/ in Mateji se bo pridružil še kakšen in zidanica bo vedno polna. Ivan bo skrbel za vinograd, vabil prijatelje, Štefka pa bo negovala svoje čudovito cvetje - in končno imela svojega župana vedno na očeh.

Hans Jonas

Tisti čas, ko se je Vane rodil /31. 7. 1953/, sta oče Ivan iz Slovenskih Konjic in mama Valči iz Izlak živela v Trbovljah, že po enem letu pa so se selili v Kostanjevico na Krki, kjer je mati dobila službo. Redkokdo ima svoje zgodnje otroštvo tako živo pred očmi kot Vane, spominja se vseh lepot kristalno čiste reke Krke, spominja se vseh otroških iger. In spominja se tudi, da je v vrtcu, nekoč ko je beseda tekla o maršalu, dejal: "Tito ima usrano rito!" Saj sam ni vedel, kaj je pravzaprav rekel, ampak časi so bili takšni, da je zaradi tega v Kostanjevici izbruhnil škandal, ki je v slabo luč postavil vse Gošnike. Menda je to pripomoglo, da so spakirali in odšli v Šoštanj, kjer je oče dobil mesto računovodje na kmetijski zadrugi, mati pa delo učiteljice na Kajuhovi osnovni šoli, vsi skupaj pa leta 1960 še malo Manjo. Tako je Vane s štirimi leti postal meščan Šoštanja, ki je bil takrat čudovito mestece z lastno upravo in ravno prav veliko, da ga je lahko mularija obvladovala. Ni potrebno posebej poudarjati, da so bili otroci več na Pustem gradu, na Goricah in na mestnih ulicah kot doma.

Svojega prvega šolskega dne se ne spomni, spomni pa se prvega ukora. Že v četrtem razredu je sošolki vrgel v obraz, da je "takšna, da bi vsakemu dala za par kovačev!" Seveda nobeden od njiju ni vedel, za kaj gre, je pa to dobro vedela učiteljica in takoj /kazen mora biti hitra, vzgojna in učinkovita/ napisala ukor.

Kljub takšnim izjavam in kljub temu da fant nikoli ni bil predsednik razredne skupnosti, je bil vseh osem let odličnjak. Bil je navdušen nad matematiko in tehničnim poukom. Izdelati je znal marsikaj in ta svoja znanja in nagnjenost je ohranil ter kasneje še razvil. Tudi muzikaličen je bil od malega; opravil je vseh osem razredov glasbene šole, in to kar dva instrumenta hkrati: violino in harmoniko, kasneje pa se je sam učil še kitaro, flavto in klavir. Tudi s športom se je rad ukvarjal, najraje z atletiko, smučanjem, sankanjem - a posvetil se ni no-

Naš čas, 18. septembra 1997

benemu. Rad je s prijatelji kolesaril, kar naprej kaj po kolesu brkljal, izdelovali so preproste elektromotorčke, zbirali po smeteh vžigalične škatlice, fucali pred občino z zamaški in žetoni Plavega radiona ...

Oče je bil zaveden komunist, tudi mati, dokler je leta 1960 Partija ni razočarala in jo je zapustila. Tako Vane v cerkev ni zahajal, materin kritičen odnos do sveta pa mu je vcepil previdnost do politike. In da je bila mera polna, ga je nekoč tovarišica Borka, ko je na sprejemu v pionirje med svojo glasbeno spremljavo napravil napako, pred polno dvorano s tamburico treščila po glavi.

Osnovnošolske ljubezni so prihajale s podarjenimi kemičnimi svinčniki, skritimi izmikajočimi pogledi in drobnimi uslugami, ki so bile neskončni dokazi pripadnosti.

To, da bo šolanje nadaljeval na velenjski gimnaziji, je bilo jasno, saj za odločitev o bodočem poklicu v osnovni šoli še ni bil zrel. Matematiko je imel še naprej rad, čeprav z ocenami tega ni dokazoval, še več: na koncu gimnazije je za dlako ušel popravnemu izpitu pri tem predmetu. Ni pa ušel popravnemu izpitu v drugem letniku, in to na grozo staršev - pri biologiji! Poleg matematike in profesorja Budne je imel rad tudi profesorja Zornika pri tehniki in kasneje prof. Vogrinca, ki ga je navdušil nad filozofijo. Kritičen odnos do sveta mu ni dal, da bi se včlanil v Zvezo komunistov, čeprav je tvegal, da se s tem zameri profesorju Budni - kar pa se seveda ni zgodilo. S prijatelji so ustanovili svoj bend in našli čudovit prostor za srečevanja - zapuščeno mrtvašnico pri vili Herberstein. Ni minilo veliko časa, ko so ljudje postali na to pozorni, celo policija je nasedla govoricam, da se tam zbirajo narkomani in da imajo orgije. Kljub temu da se je vse skupaj izkazalo za smešno, se je tudi Vanetu odtlej dogajalo, da so ga ljudje povezovali z mamili. Tudi morda zato, ker je v gimnaziji začel z avtoštopi po zahodni Evropi, potem ko si je vsako leto med počitnicami najprej prislužil denar. In če vsemu temu prištejemo še resnejše ljubezni ter pomoč pri gradnji domače hiše v Velenju, vidimo, da so bili srednješolski dnevi dodobra zapolnjeni.

Da mu bo tehnika le še v veselje, družboslovje pa poklic, je spoznal v drugi polovici gimnazije, zato se je leta 1972 vpisal na

takratno Fakulteto za sociologijo, politične vede in novinarstvo; študiral je sociologijo, redno je opravljal izpite, vpisal absolventski staž in tik pred diplomo zastal.

Že v drugem letniku je začel redno delati kot tajnik na Inštitutu za sociologijo in filozofijo. Organiziral je številna srečanja in posvete. Tudi tedaj ni vstopil niti v ZSMS niti v ZK, pa ne toliko zaradi odklonilnega stališča do takratne vladajoče strukture ali do socializma, tudi ne zaradi želje po večstrankarskem sistemu, ampak enostavno zaradi kritičnega pogleda na svet. To je bil čas Marcuseja, Rdečih brigad, kritične študentske Tribune /"Proletarci vseh dežel, združite se!"/. In bil je to tudi čas ljubezni in čas razočaranj ...

Leta 1978 so ga poslali v vojsko. Kljub temu da ni bil politično po kopitu JLA, mu je bilo tam čisto lepo.

Vrnil se je v Velenje in dobil prvo službo - na Centru srednjih šol je eno leto poučeval samoupravljanje s temelji marksizma, skupaj z dijaki pa ustanovil glasbeno sekcijo /Glassek/, kjer so ustvarjali in organizirali koncerte.

V drugo službo, na SZDL, ga je za eno leto povabil takratni predsednik Tone Šeliga, po tem letu pa se je zaposlil kot strokovni sodelavec za področje družbenih dejavnosti na sindikatu. Pravzaprav so imeli srečo vsi - Vane, ker je imel sodelavce in nadrejene, ki mu niso težili, ko je uvajal modernejše oblike dela in ko je tudi zunaj službe počel kritične in za marsikoga neprijetne stvari; in njegovi šefi, ker so imeli aktivnega, svežega sodelavca.

Obdobje dela na SZDL-ju in sindikatu je obdobje, ko se je pojavila ideja civilne družbe, čas, ko se je Vane ogromno ukvarjal s kulturo, z glasbe je prešel k filmu, ustanovili so Kino 16, ki je postal žarišče takratne alternativne kulture, skladišče v Domu kulture so preuredili v Stiskarno. Okoli Kina 16 se je zbral krog ljudi, ki so organizirali predstavitve nekomercialnih, alternativnih filmov in avtorjev, okrogle mize ... Z Ladom Plankom in Silvom Grmovškom so začeli objavljati kritične prispevke, prva dva sta se umaknila, s Petrom Rezmanom pa sta v Našem času /tako je tudi Naš čas na svoj način pogumno dal svoj prispevek/ objavila

kakšnih sto Dvignjenih zastorov, kjer sta kritično obravnavala različne žgoče probleme in se na koncu usmerila predvsem v ekologijo. Okoljevarstvo je postalo Vanetov osrednji smisel. Tako je bil med glavnimi organizatorji največjega jugoslovanskega ekološkega shoda na Titovem trgu, kjer se je zbralo petnajst do dvajset tisoč ljudi, ki so zavrnili možnost gradnje odlagališča jedrskih odpadkov v Šaleški dolini. Temu je sledila ustanovitev Šaleškega ekološkega društva v Zavodnjah, leta 1989 pa še ustanovitev Zelenih Slovenije. Ker je bil Gošnik dotlej med najvidnejšimi okoljevarstvetniki, je tudi postal podpredsednik te stranke, na prvih demokratičnih volitvah pa je bil izvoljen za poslanca v Državnem zboru ter postal njegov podpredsednik. Funkcijo je opravljal dve leti - do izrednih volitev, ob skrbi za okolje pa se je posvečal tudi čisto političnim zadevam - med drugim je najprej dosegel, da so iz zgradbe parlamenta umaknili marmorni kip maršala Tita, ki v večstrankarski zasedbi ni bil več sprejemljiv za vse poslance.

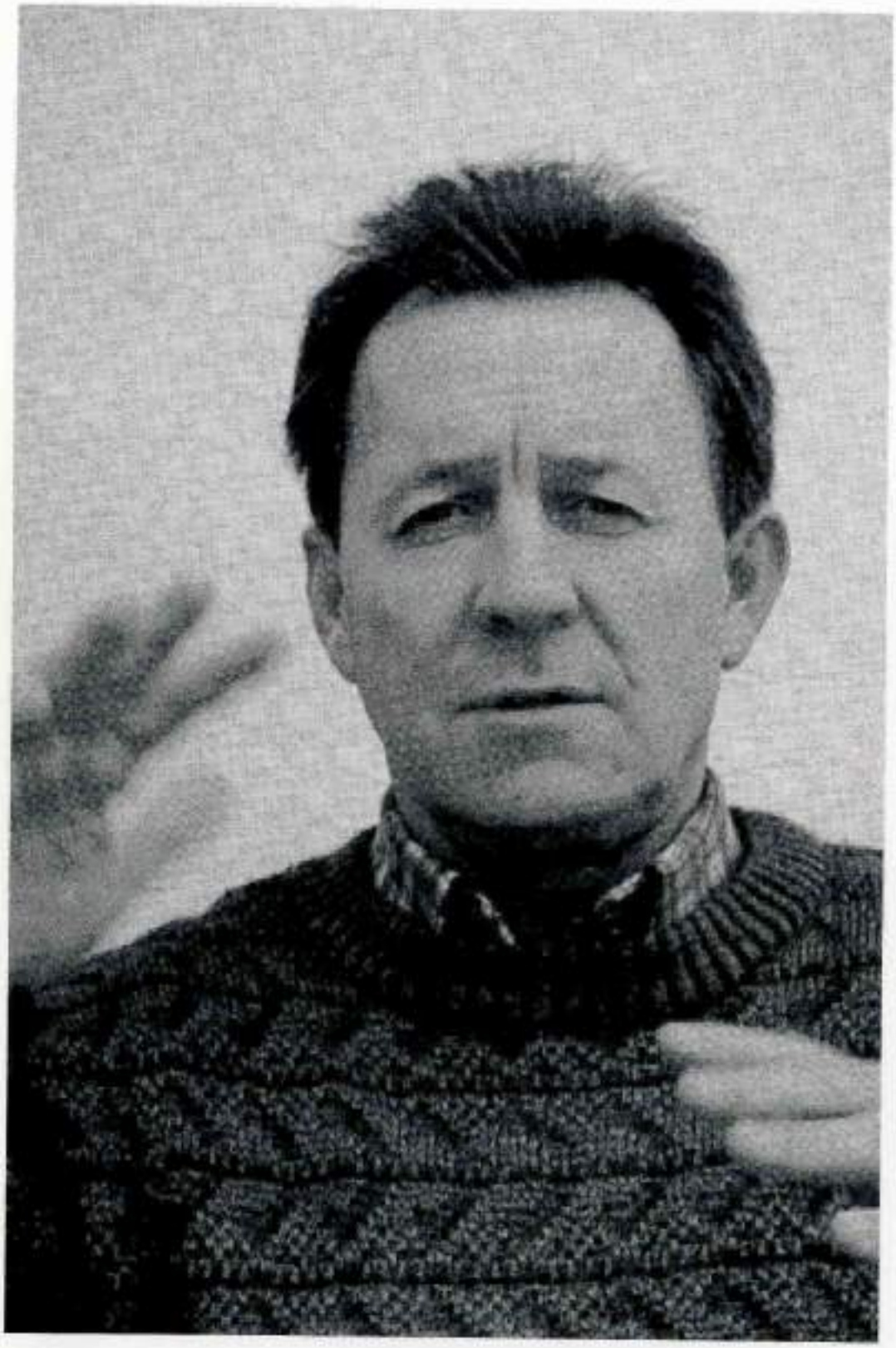
Na volitvah leta 1992 so Zeleni doživeli hud poraz, Vanetu je za 28 glasov ušlo poslansko mesto. Zaradi neuspeha je prišlo do razkola tudi med Zelenimi, del stranke je ustanovil novo stranko, "stara" pa je ostala brez prostorov in sredstev. Po letu in pol /Vane je medtem postal predsednik/ so Zeleni preko sodišča dobili nazaj prostore in sredstva in takrat je Vane postal poklicni predsednik. Tudi zadnje volitve za Zelene niso bile uspešne, poleg tega pa je prišlo še do problemov znotraj stranke in Vane na pomladnem kongresu stranke ni več kandidiral za predsednika, postal pa je predsednik sveta stranke. Odločil se je, da politiko potisne na stranski tir za toliko časa /pa če to pomeni deset, dvajset ali petdest let/, da se bo stanje v Sloveniji bistveno spremenilo, kajti politika je že sicer umazana, v Sloveniji pa še posebej. Prevladujejo sebičnost, oblastiželjnost, karierizem, obljube ne veljajo čisto nič. Pri tem pa niso nobena izjema tudi pomladne stranke.

Dobrih deset let bo od takrat, ko je mladega strokovnega sodelavca sindikata na ulici ustavila drobna, rjavooka gimnazijka in ga poprosila, da se pride v njen razred pogovarjat o smrtni kazni. To je Vane z veseljem storil, ne vedoč, da ga bo ta kazen

v sicer milejši obliki v resnici doletela. Nekaj let kasneje /1988/ se je z gimnazijko Mileno /Ževart/ namreč poročil. Uredila sta si dvosobno stanovanje na Tomšičevi ulici, hčerki Zarji /7. 2. 1994/ bosta ob priložnosti dodala vsaj še enega otroka, razmišljati pa bo treba tudi o primernejšem stanovanju.

Večjih političnih ambicij je zaenkrat konec, ostaja pa želja po delu na področju okoljevarstva. Z znanjem in izkušnjami se bo Vane spopadel s konkretnimi problemi, katerih rezultati bodo prispevek k ekologiji, po drugi strani pa bodo omogočili spodobno preživetje.

Kakšno desetletje se je Gošnik boril proti onesnaženju okolja, proti zastrupljanju zemlje, za zdravo prehrano - ne da bi kdaj vzel v roke motiko. Zdaj, ko se politika počasi umika, je začel uživati v vrtu. Poseješ, posadiš, spremljaš rast in utrgaš plod ... Fantastično! Nekaj čisto drugega kot vsakodnevno divjanje po cesti proti Ljubljani, dolge seje, nenehna prerekanja in obtoževanja, neizpolnjene obljube ...

Babica Rudnikova, ki je pomagala na svet že materi, je k Avberškom hodila na oglede kakšna dva dni, preden se je pob odločil, da bo nehal mučiti svojo ubogo mamico. Porod se je tako zgodil tretjega aprila 1947 v eni od stavb za ograjo velenjskega rudnika, kjer so Avberški takrat stanovali. Vse Frančeve korenine segajo na obrobje Šaleške doline, vsi stari starši so se preselili v Kavče, kjer sta se starša, Jožefa Viher in Franc Avberšek, tudi spoznala. Tako kot stara očeta je bil tudi oče rudar in tako so rojenice tudi malemu Francu v zibel položile knapovščino.

Leto po Frančevem rojstvu se je družina preselila v četvorček pod Tržnico, kjer so ob hiši imeli vrt, pujska ali dva in nekaj kokoši. Plače so bile nizke, v službi je bil le oče, poleg tega pa so si leta 1950 omislili še hčerko Mileno in gradnjo lastne hiše na Ljubljanski cesti za Velenjskim gradom.

Otroštvo je bilo seveda polno iger, pa tudi že resnejšega dela, še posebej ko so se leta 1954 preselili v hišo, ki še ni bila gotova. V osnovni šoli je tako Franc nabiral in na trgu v Starem Velenju prodajal gobe /nesramno je spuščal ceno, tako da je prodal pred vsemi ostalimi branjevkami/, v mesto je nosil mleko, iz mesta pa pomije za prašiče. Spomladi je po sadovnjakih pobiral obrezane veje in jih vezal v butare, jeseni pa je ob bližnjih potokih pobiral listje in travo - medvedove tace in srpnje so rekli temu.

Velenje je bilo takrat s šolami skopo - v prvi razred je k tovarišici Manici Blatnik hodil nad današnjo pekarno Presta, potem tri leta na novo šolo Miha Pintarja Toleda, zadnje štiri razrede pa v starovelenjsko konjušnico. Bil je priden učenec, ki so ga najbolj veselili naravoslovni predmeti, predvsem biologija. Bil je cele dneve v naravi, zato ga tovarišici Anici Podlesnik ni bilo težko navdušiti nad planinskim krožkom, s katerim je potem v nekaj letih opravil celo slovensko transverzalo in kasneje celo izpit za mladinskega planinskega vodnika.

Obiskoval je krožke pri predmetih, ki so ga veselili, po travnikih in gozdovih je pridno pobiral vse, kar je migalo, in tako v šolo znosil vse, od žab do polžev ... Rad je imel tudi risanje, od športov pa najbolj smučanje, saj je bil v petem razredu celo šolski prvak in v gimnaziji je postal tudi smučarski vaditelj - že v prvem razredu je očetov pas s karabinom zabarantal za prve več kot dva metra dolge smučke. Oče ga je seveda najprej pošteno naklestil, kar je sicer storil silno poredko, potem pa smučke za polovico skrajšal. Poseben lump sploh ni bil, ni pa recimo manjkal pri sloviti bitki med Zagrajčani in Starovelenjčani na Velenjskem gradu, ko so skoraj vsi prebunkani vojaki kasneje dobili še ukore.

O ljubezni do nasprotnega spola do študentskih let, po Frančevem mnenju, ni vredno izgubljati besed, saj ob številnih konjičkih /kaj konjičkih - pravi konjenici/ časa za to enostavno ni bilo.

Fant v osnovni šoli še ni bil odločen za rudarski poklic, vpisal se je na celjsko gimnazijo. Še vedno so mu najbolj ležali naravoslovni predmeti in resno je razmišljal celo o študiju gozdarstva. Ocene so bile vseskozi bolj tako - tako, ves čas je trajala bitka za obstoj, ki pa jo je na maturi gladko dobil. Nikoli ni špricał, se je pa rad opravičil, če se ni imel časa naučiti snovi - ko se je učiteljici že tretjič v enem mesecu opravičil, češ da je moral pomagati babici pri telitvi, ga je le-ta ljubeznivo povprašala, kako veliko čredo ima njegova babica ...

Pravzaprav se stvari čudno sučejo: kot otrok je moral Franci nekoč med kolinami držati posodo za prestrezanje krvi, pa je raje zbežal in - kasneje postal lovec. In ko ga je oče kot trinajstletnika prvič vzel v jamo, je ušel in - kasneje postal rudarski inženir.

Prvo počitniško delo na Rudniku je dobil po končani osemletki na klasirnici, tretje leto je bil že v jamomerstvu in kasneje na pripravah in odkopih - tako si je v času šolanja med počitnicami nabral kar dve leti delovne dobe in morda ga je tudi to počitniško druženje s knapi, ob očetovem vzpodbujanju ter ugodni štipendiji, leta 1966 pritegnilo k študiju rudarstva, ki ga je končal vestno in v rednem roku. Kaj ga tudi ne bi, bil je odprte glave, s cimrom, Tajnikovim Francem, pa tudi nista vandrala naokoli in nista vabila

obiskov. So pa tudi njega študentski nemiri potegnili na Aškerčevo cesto, na Filozofsko fakulteto in na demonstracije po Titovi cesti.

Taubi /to ime je nastalo sicer iz predolgega in nepraktičnega priimka: Avberšek - Aubi - Taubi in se ga je držalo do konca študijskih let/ se je ob vikendih rad vračal v Velenje, se z družbo zadrževal pod arkadami Delavskega kluba ali v bifeju na Velenjskem gradu. Nikoli se ni stepel zaradi nobene ženske, ni pa mu tudi znano, da bi se katera zaradi njega ...

In bil je predsednik Šaleškega študentskega kluba, prirejal brucovanja in akademske plese, pa tudi sam je bil zeleni car.

Sedem let mlajšo, gimnazijko Camlekovo Alenko, je spoznal leta 1971 na pohodu po poteh štirinajste divizije in si jo zapomnil. Potem je naslednje leto peš opravil tristokilometrski pohod po poteh Avnoja ter se tako utrjen in moralno-politično neoporečen /v Jajcu so ga namreč sprejeli v ZK/ pred Alenko znova pojavil na poteh osvoboditve. Tokrat je juriš uspel in poročila sta se 6. 8. 1977, dobila trisobno stanovanje, se z otroki sprva malo obotavljala, a leta 1983 zgrajeno hišo na Lipi vseeno dodobra napolnila /Ana 1980, Miha 1981 in Luka 1987/. Luka je bil pri polni zavesti in namenoma spočet tistega večera, ko sta nadškof Šuštar in Jože Smole prvič skupaj Slovencem voščila božič.

Vojska diplomiranemu inženirju Avberšku ni storila nič hudega. V oficirski šoli v Bileči je bil najboljši v vodu in zato za nagrado dobil preostanek služenja v Bohinjski Beli, kjer je bil šef spremljevalnega voda in med drugim skrbel za šestnajst konjev /nekoč, dosti kasneje, je s Francem Žerdinom v Prekmurju kupoval prve konje za velenjski konjeniški klub - zlobni jeziki vedo povedati, da sta bila kupca zelo zadovoljna zaradi cene, prodajalec pa zato, ker konjev ni bilo treba dati v mesnico/.

Po diplomi leta 1972, malo pred vojsko, se je zaposlil na Rudniku in se takoj po vojski vrnil tja. Njegova poklicna pot je bila strma: 1975 je postal obratovodja, potem vodja tozda Preloge, leta 1980 član poslovodnega odbora RLV za področje razvoja, leta 1986 član poslovodnega odbora sozda REK za področje razvoja. 3. julija 1988 se je vrnil na Rudnik lignita in postal predsednik poslovodnega odbora - oziroma direktor! Potem se je

odločil, da je čas za politiko: na prvih večstrankarskih volitvah leta 1990 je bil izvoljen za poslanca v Državnem zboru, dve leti kasneje pa je zasedel mesto ministra za energetiko; funkcijo je opravljal do februarja 1993, ko je ob izvolitvi nove vlade spet sedel v poslanske klopi, na izrednih volitvah je bil namreč spet izvoljen za poslanca kot kandidat svoje ZLSD.

Poklicna pot /leta 1991 je končal tudi magistrski študij/ se je seveda vseskozi prepletala z nepoklicno, opravljal je številne naloge v različnih telesih, bil je med drugim predsednik občinske izobraževalne skupnosti, predsednik gradbenih odborov štirih velenjskih osnovnih šol /čisto resno pa so mu tudi - njemu, komunistu - ponudili, da bi vodil odbor za gradnjo nove cerkve sv. Barbare/, ustanovil in vodil je stanovanjsko zadrugo Lipa, zdaj je predsednik te krajevne skupnosti, že šest let predseduje velenjskemu teniškemu klubu ...

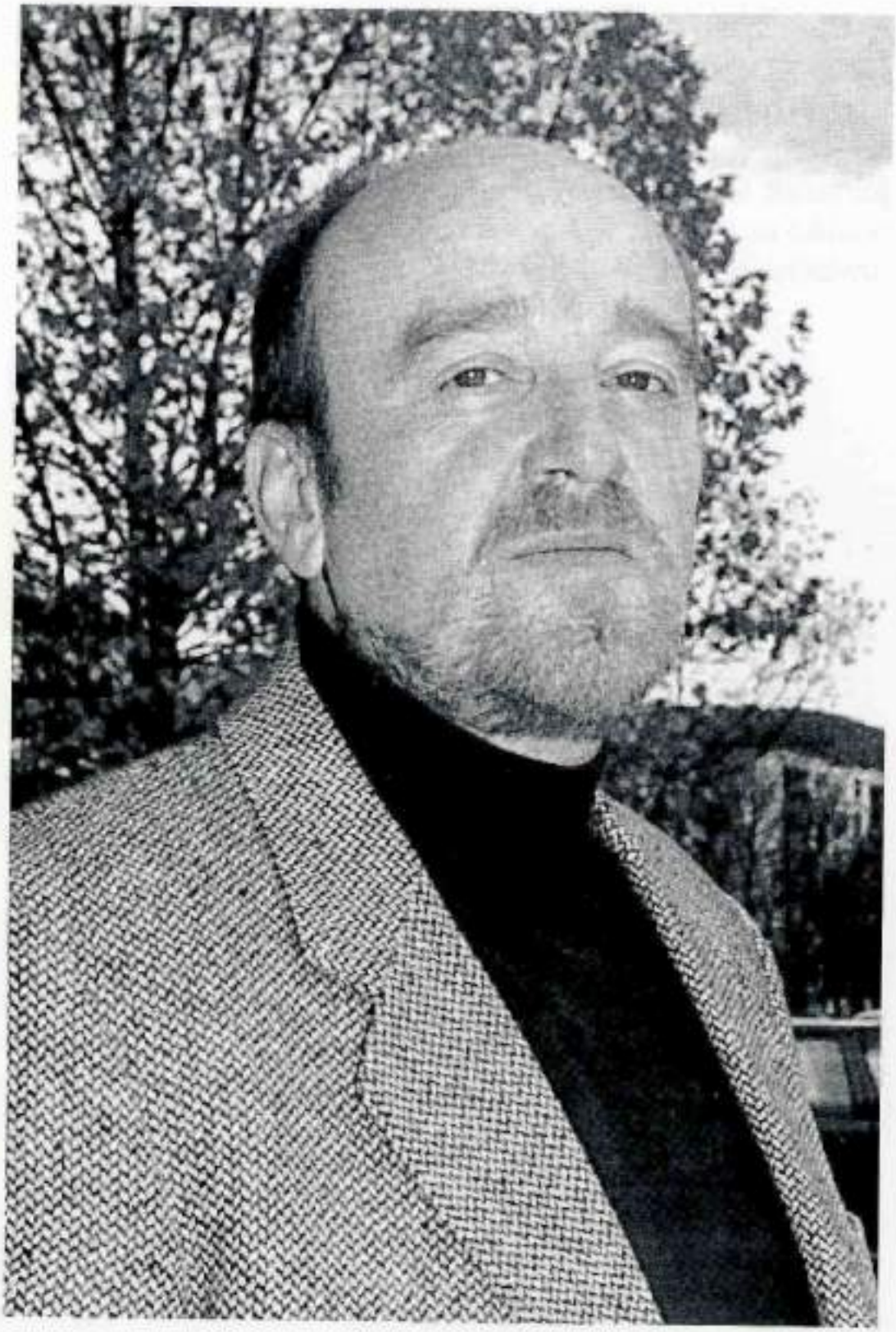
In lovstvo, seveda! Ljubezen do narave je počasi prerasla v še globlje zanimanje zanjo, za življenje v njej in tako je Franc leta 1972 zašel med jagre, pod skrbnim vodstvom mentorja Jožeta Kvartiča izpolnil vse pogoje, pa še šolo za lovskega tehnika povrhu. Kljub temu da je lovec že poltretje desetletje, mu roka pred strelom še vedno zadrhti za tisti trenutek razmisleka o življenju in pravici do jemanja ... Ker je lovec razuma in ne sle, tudi v lovski organizaciji opravlja pomembne funkcije - v svoji družini, kjer je starešina, je predsednik Zveze savinjsko-kozjanskih lovskih družin in donedavnega je bil predsednik Lovske zveze Slovenije.

Z leti se je razvila tudi njegova ekološka zavest. Mnogim očitkom navkljub je kot član poslovodnega odbora Rudnika in kasneje direktor skupaj s svojimi sodelavci /"en sam človek takšnih stvari ne more storiti"/ uspel postoriti marsikaj: postavili so nadomestne objekte Rudnika, njegovo proizvodnjo omejili na ekološko sprejemljiv obseg, pošteno so se lotili odpravljanja posledic rudarjenja, marsikaj so postorili za družbeni standard Doline. Kot poslanec in minister je pripomogel k namestitvi čistilnih naprav na šoštanjski termoelektrarni.

Na državnih volitvah lani ni več sodeloval, sprejel je nov izziv, lučaj od rojstne hiše je postal direktor ekološkega raziskovalnega

inštituta Erico, ki ga je nekoč sam zasnoval. Znašel se je v mladem, znanja polnem kolektivu, ki ima lepe možnosti za razvoj.

In ker hišo že ima, avto in kup otrok tudi, vikenda ne potrebuje, do penzije mu manjka še osem let, bo vse sile vložil v Erico. Tudi na račun lova, hribov, tenisa in prebujene kiparske želje. Na politiko ne misli več, toda "politika je kurba" in če bo zelo zelo privlačna in vztrajna ... Kaj se ve!

Pečečnikova, po domače Fajferejeva Tončka je po vojni s Plešivca odšla živet k Žurmanu v Družmirje, kjer je služila, in od tam hodila delat v Tovarno usnja v Šoštanju. Med številnimi delavci v fabriki ji je posebej padel v oči izučen čevljar Tone Rezman in na dokaze njene vdanosti ni bilo treba kdove kako dolgo čakati: leta 1954 se je najprej rodil sin Drago, dve leti za njim, 21. 10. 1956, pa še Peter. Tretji sin Igor se je rodil šele dvanajst let kasneje.

Rezmani so najprej poldrugo leto živeli v sobici na Robidovem marofu v Gaberkah, nakar je oče dobil hišniško stanovanje v gasilskem domu v istem kraju. In ta dom je zapustil v malem in že malo manj malem Petru globoke sledove. Imel je namreč čudovito podstrešje, kjer je bil še cel kup stvari iz časov druge vojne, veliko stare gasilske opreme in druge šare - skratka pravi mali raj skrivnosti. Peter je bil seveda od malega navdušen gasilec. Poseben čar pa je za odraščajočega dečka imela dvorana z odrom. Ure in ure je spremljal, kaj se na tem odru dogaja in počasi je tudi sam stopil nanj. Postal je navdušen recitator. In ob domu je tekla Velunja. Otroci so se igrali na bregovih, brodili po mrzli vodi in na roke lovili ribe. Saj ni čudno, da je Peter od malega navdušen ribič ...

Imel pa je to smolo, da otrok njegovih let na vasi ni bilo kaj dosti, za ene je bil premlad, za druge prestar. Dosti je samotaril in morda tudi zato postal bolj rahločuten, kar se je tja do sredine osemletke potrjevalo z ogromnimi količinami pretočenih solz.

Na osnovno šolo Biba Roecka v Šoštanju so ga vpisali leta 1962 in prva štiri leta je bil, kljub temu da je bil v vlogi "manjvrednega" vozača, odličnjak. Potem pa je že počasi hotel kaj narediti po svoje in zato z učitelji ni bil več v tako dobrih odnosih. Najraje je imel vseskozi slovenščino, rad je pisal spise in nastopal. Potem sta se mu priljubila zemljepis in kemija. Hotel je postati dober

košarkar /to je bilo tedaj na njihovi šoli izjemno pomembno/, a je bil premajhen in vozač. Zato je uveljavitve iskal drugje, bil je recimo talent za atletiko, a mu ni bilo, da bi vložil preveč energije v vadbo. Veliko zadovoljstvo pa je našel v šolskem klubu OZN, ki ga je vodila njegova razredničarka Inge Čas, ter v delu v mladinski organizaciji. Zaradi teh aktivnosti so mu učitelji pri snovi marsikdaj pogledali skozi prste.

Sicer pa je prepeval v pevskem zboru, se s fanti prerekal za punce, ki so jih potem vedno speljali čisto tretji, se potepal po Ležnu in s prijatelji zbral za celo vrečko avtomobilskih značk. O poklicu takrat še ni kaj dosti razmišljal, nekaj časa je kazalo, da bi ga šoštanjski kaplan Dimec rad približal bogoslovju, predvsem menda zato, ker je tako lepo čital berilo pri maši. Rezmani so redno obiskovali cerkev, Peter je opravil vse zakramente, a vendar mu je bila bolj všeč cerkvena notranjščina in obredje, kot da bi zares veroval.

In tako je leta 1972 odšel na velenjsko gimnazijo. Spet je bil - nebodigatreba - vozač. Tudi zaradi tega kompleksa, kljub obilici prijetnih sošolk /Koroščeva Vladka, Cesarjeva Nives, Baškovičeva Jerica, Šobova Alenka .../ z nobeno osebo nasprotnega spola ni navezal intimnih stikov. Še do slovenščine je izgubil voljo, ko mu je prof. Čehova zaradi narobe postavljene vejice za dober spis dala cvek ... Razvajen iz osnovne šole si je domišljal, da se bo skozi gimnazijo kar sprehodil. In preden se je zavedel, da ni več potuhe učiteljev iz osemletke, je bilo prepozno. Popravna izpita iz angleščine in kemije sta bila zanj šok. V svoji prizadetosti in preobčutljivosti se je že pred koncem leta odločil, da popravnih izpitov ne bo opravljal. Sam od sebe se je med počitnicami prepisal na Rudarski šolski center, v šolo za električarje. Starši so seveda doživeli /elektro/ šok, a kaj so hoteli, so se pač sprijaznili, da sin ne bo to, kar so si po tihem želeli.

S poklicno šolo ni imel posebnih problemov. To je bil čas burnega fantovskega življenja v domačih Gaberkah. S prijatelji je vandral naokoli, veliko so prepevali, pa obujali šrangarijo, jajčarijo ... Bil je aktiven mladinec, pripravljal je proslave, režiral, nastopal, vrtel glasbo na mladinskih plesih. Prav ti mladinski plesi

so bili nekaj posebnega; če ni bilo dovolj deklet, so fantje šli kar po vasi in trkali na vrata, dokler jih niso zbrali dovolj. In nekoč, leta 1973, je Peter potrkal tudi pri Končnikovih v Velunji. Odtlej je bila Vera njegova.

Po končani šoli se je takoj zaposlil na Rudniku - kot dežurni električar na koti + 12.5 jama vzhod. In jeseni 1975 vojna pošta 4795 Beograd. Postal je vezist v Titovi gardi, dvakrat je videl Tita od daleč, Jovanko enkrat od blizu, njune avtomobile pa je občudoval pogosto. Na prvi dopust je odšel šele avgusta naslednje leto in zatorej ni čudno, da je polje po dolgotrajni suši bogato obrodilo. Maja 1977, ko je bil Peter že doma in že tri mesece poročen s svojo Vero, se je namreč rodila hčerka Maja. Za kratka štiri leta so se vsi preselili k ženinim staršem v Plešivec, medtem pa je Peter v očetovi hiši /iz gasilskega doma so se preselili leta 1973/ uredil zgornje nadstropje. Zdaj so si lahko privoščili še hčerko Katjo, ki se je rodila leta 1982. Kasneje se je ati Peter še sam lotil gradnje hiše, a so se leta 1995 raje preselili v stanovanje v Šoštanju, nedokončano hišo v Mislinji pa uspeli prodati.

Na Rudniku se je Rezman lepo uveljavil, zaposlil se je na montaži v jami ter ob delu končal srednjo elektrotehnično šolo. Šola, družina in služba /s stalnimi konflikti, ker ni zmogel biti v službi še ob sobotah in nedeljah/ so zahtevali vsak svoje. Po šestih letih je odšel iz jame in postal vodja elektroremontne delavnice na zunanjih obratih, po reorganizaciji pa poslovodja le-te. Vmes je vstopil tudi v ZK, kar je bila logična posledica njegove siceršnje aktivnosti, hkrati pa je z vstopom pridobil nove možnosti za strokovno uveljavitev. No, Partijo je zapustil po aferi JBTZ, Rudnik pa po volitvah leta 1990, saj je sprejel čisto nov izziv - postal je vodja oddelka za varstvo okolja na občini v času kratke vladavine Todorja Dmitroviča. Ko je slednjega nasledil Franjo Bartolac, je bil porinjen v senco, s prihodom Srečka Meha, ki je uspel pri delu s sodelavci izločiti ideološka nesoglasja, pa je kot sekretar Sekretariata za varstvo okolja napravil v enem letu več kot prej, oblikovali so sekretariat, ki je v skladu s Petrovim prepričanjem, da se varstvo okolja začne pri urejanju prostora /preprečevanje, ne le zdravljenje!/, združeval urejanje prostora

in varstvo okolja. Zadnje mesece na velenjski občini je posvetil predvsem ustanovitvi nove občine Šoštanj, kjer se je v začetku leta 1995 zaposlil kot tajnik. Ta dela je opravljal do sredine januarja 1996, ko je dolgo časa prikrita bolezen ob nenehnih stresih prišla na dan in je odšel v bolniško. V tem času so se razrasli spori znotraj šoštanjskih oblasti in Rezman je bil na občinskem svetu, v času bolniške, hladnokrvno razrešen dolžnosti. Oktobra 1997 pa je bil zaradi hudih zdravstvenih težav s srcem invalidsko upokojen.

Prej kot politik je bil Peter Rezman znan kot pesnik. Zaradi svoje občutljive, vase zaprte narave se je že v srednji šoli umikal v pisanje dnevnika, spisov in kasneje pesmi. Med delom v jami, ki ga je imel sicer rad, a mu ga rojenice verjetno le niso položile v zibel, je nastala pesniška zbirka Pesmi iz premoga. S tem se ga je prijel vzdevek "pesnik delavec ali delavec pesnik". Kasneje je izdal še prozni tekst Kiril Lajš ni lastnik krčme Peter Rezman in pesmi v zbirki Fragmenti. V predalu pa sta še vsaj dve pesniški zbirki. Kot literat je sodeloval skoraj pri vseh slovenskih revijah, bil je član uredniškega odbora Mentorja, delal pri velenjskih Hotenjih, se udeleževal srečanj slovenskih in jugoslovanskih pesnikov, v antologiji slovenske rudarske poezije pa so ga postavili ob bok Klopčiču, Seliškarju, Kajuhu ...

Znanstva iz kulturniških bolj ali manj alternativnih krogov so ga navajala k drugačnim razmišljanjem in literarne tekste so v sredini osemdesetih let zamenjali družbenokritični /v Našem času je zapisal kakšnih petdeset Dvignjenih zastorov/, svoje moči je v tesnem sodelovanju z Vanetom Gošnikom usmeril v ekologijo. Po ustanovitvi Zelenih Slovenije in Velenja je postal član predsedstev in odborov, pa se od tam, potem ko je ugotovil, da se je v stranko vpletlo preveč ideologij /za kar krivi tudi sebe/, počasi umaknil. Tudi zaradi zdravja. V Šoštanju je deloval kot navdušen pristaš strank slovenske pomladi, a ga je poleg njegovih Zelenih na državni ravni razočarala tudi SDS, od vseh politikov pa ravno Janez Janša, ki mu je obljubil posredovanje v šoštanjskih zdrahah, pa je na obljubo pozabil.

Pravi, da je bil doslej večkrat "naiven kot pes", da je prevečkrat zaupal ljudem, ki so ga potem pustili na cedilu, po drugi strani pa je prehitro prekinil z ljudmi, s katerimi je dobro delal /žal mu je, recimo, da je po nepotrebnem sprožil spor z velenjskim županom Mehom/. V življenju si očita dve hudi napaki, ki ju ne more popraviti: da ni skušal napraviti popravnih izpitov na gimnaziji in da je zapustil službo na Rudniku.

Nedavna upokojitev zanj ni konec dela, ampak le zapora za nekatere vrste del. Politiki se še ni odpovedal, vendar bi rad delal le še v občini, želi si na odločanje vplivati kot član občinskega sveta, kajti zdaj je v bistvu prišel v obdobje, ko si je nabral največ izkušenj in sposobnosti za aktivno življenje. Več časa bo imel za pisanje, veseli ga delo z računalnikom, rad obnavlja stike s prijatelji iz mlajših dni, v naravi pa skuša poskrbeti tudi za svoje zdravje. Zdravniki pravijo, da bolje ne bo nikoli, če ne bo pazil nase, pa je lahko slabše. A Peter zaupa vase in v svojo zdravnico Marino Žuber.

Ribičije ni opustil. Že leta hodi na Šoštanjsko jezero, sedi s hrbtom obrnjen proti elektrarni in zre v vodo. Bržčas je nekoč na vodni gladini občudoval sebe - Petra Rezmana, danes pa prepušča jezeru, da v očeh Petra Rezmana občuduje svojo lepoto.

Dobniki /Skerbinški/ in Furmani so bili sosedje v Konjiški vasi pri Slovenskih Konjicah in Furmanov Jože je rad zahajal v svoj vinograd, od koder je imel lep razgled - tudi na sedemnajstletno Frido. Pa nista ostala samo pri pogledih, 9. novembra 1960 se je namreč rodil Janez, potem pa jima je Bog do leta 1974 podaril še Jožeta, Toneta, Minko, Lojza, Treziko in Jaka. Mlada zakonca sta se kmalu po poroki naselila v Slovenskih Konjicah, prav blizu cerkve, mož je delal v tovarni Lip, mati je gospodinjila. Oba skupaj pa sta bila cerkovnika v bližnji cerkvi, zvonila, skrbela za cerkev in delila verske časopise. Prav zaradi tega in zaradi zavidljivega števila otrok je bila Furmanova družina med najbolj znanimi.

Janez je bil priden in ubogljiv otrok. Rasel je v vzorni krščanski družini, zato ni čudno, da je že zgodaj začel zvoniti in ministrirati. Odkar je shodil, je bilo pravzaprav jasno njemu in staršem, da bo nekoč postal "gospod". Kljub temu mu seveda ni ušla prav nobena otroška igra, še najraje pa se je šel kavbojce in indijance ali ravbarje in žandarje. Čestokrat je bil varuška svojim bratom in sestram, vsak dan pa je, še do konca osnovne šole, pomival posodo in materi pomagal pri čiščenju hiše.

Na osnovni šoli Toneta Melive zaradi vere nikoli ni imel težav, pa tudi njegovi sestri in bratje ne. Poleg košarke je imel rad glasbo, slovenščino, geografijo in naravo, tehnični predmeti mu niso bili najbližji. Veliko pa se je naučil tudi ob številnih srečanjih z duhovniki, ki so radi prihajali v njihovo hišo, še posebej pa se je razumel s kaplanom Jožetom Pribožičem /sedanjim šoštanjskim dekanom/, ki ga je vsake počitnice vključil v obnovitvena dela pri cerkvi, potem pa ga v zadnjem tednu avgusta nagradil s prijetnim potovanjem po ožji in širši domovini.

Dekleta so mu šla precej na živce, zato je svoj dolg jezik dostikrat uporabil proti njim. Že res, da mu je bila katera kdaj simpatična, toda nikoli v življenju z nobeno žensko ni imel zmenka niti ni nikoli nobeni izpovedal

naklonjenosti. Na nek način se je žensk bal - kajti od malega je bilo v njegovi zavesti, da bo duhovnik in da mora iti v božjo službo "čist". To mu je pomagalo, da ni nikoli grešil, v trenutkih pa, ko je morda le prišla na dan stotisočletna človekova narava, jo je premagal s Kristusom in v molitvi.

Po osnovni šoli se je Janez preselil v Slomškovo dijaško semenišče v Mariboru in se vpisal na klasično gimnazijo. Hišni red v semenišču, ki ga je vodil sedanji škof dr. Franc Kramberger, ga ni motil, po dveh mesecih domotožja se je tako privadil, da kasneje ni prav pogosto zahajal domov. Dr. Kramberger je s svojim zgledom na dijake močno vplival, razumel jih je, oni pa so ga cenili in spoštovali. Tudi v šoli je bila prav prijetna druščina, še najlepši pa so spomini na četrti letnik, ko je z Vidmarjevimi Obrazi, Dostojevskim in Tolstojem dozoreval. Seveda je imel cel kup prikupnih sošolk, bile so tudi naklonjenosti, a navadno je dolg, samoten sprehod razblinil meglice.

Bil je v prvi generaciji "enoletnih" vojakov, na mariborski železniški postaji jih je ob odhodu pospremil celo Lačni Franz. Zapeljal se je do Niša, v II. proletarsko brigado. Že iz semenišča je imel občutek za red, disciplino in hierarhijo, kot najstarejši Furman pa je tudi od nekdaj rad komandiral, zato je bil dober vojak. Še v Nišu je postal desetar, ko so se začeli nemiri na Kosovu, so vojake poslali tja in po sedmih mesecih Kosova je iz vojske odšel kot vodnik, da bi se po enajstih letih, leta 1991, vrnil in si tik pred razpadom Jugoslavije še enkrat ogledal kraje, kjer je služil in kjer so njemu - bogoslovcu - ponujali, da bi šel na beograjsko vojno akademijo!

Decembra 1981 se je udobno namestil v Bogoslovnem semenišču v Ljubljani in študiral teologijo. Brez težav. Odhodi v mesto so bili redki, navadno le v knjižnico in v kino, kjer so ga vedno znova pritegnile kavbojke in tovrstna glasba. In ogromno je bral, pretolkel se je skozi vso rusko klasiko, na pamet pa je znal številne pesmi svetovnih poetov. Študiral je v glavnem le ponoči, ob koncih tedna pa hodil naokoli s škofi po različnih blagoslovih, zlatih mašah in drugih obredih.

Drugi del teološkega študija je, kot je bilo v navadi, opravil v Mariboru. Maribor - Kanaan /obljubljena dežela/ za štajerske bogoslovce. Štajerska širina, manj strogosti, bližina doma ... Prihod v Maribor je za študenta, od nekdaj vajenega pisane, verne in neverne druščine pomenil prerojenje. Spet je našel del sošolcev iz gimnazije, dosti je hodil na obiske, v družbo, ukvarjal se je s kulturo, organiziral večere, recimo s Štihom, Rožancem, Bibičem ...

Med letoma 1985 in 1990 je bil predstavnik bogoslovcev v republiškem predsedstvu SZDL, kjer je spoznal kar nekaj takrat vidnih politikov, od Smoleta do Kmecla, s katerim si je še danes dober. Kljub vsem aktivnostim uka ni zanemaril in 28. junija 1987 je bil v mariborski stolnici posvečen v duhovnika. Bil je prvi duhovnik v svoji družini, za njim je bil posvečen tudi brat Jože /nekaj časa je kaplanoval v Šoštanju, kasneje izstopil iz stanu in je danes poročen/.

Vojnik pri Celju je bila Janezova prva župnija. V novem župnišču so se srečevali številni duhovniki, od katerih je tudi mladi kaplan Janez črpal bogate izkušnje. Njegov župnik Anton Pergar je bil izjemen človek, poleg tega pa glasbenik, pevec in animator. Pa tudi demokrat, saj je kaplanu prepustil mnoga opravila, ki so sicer v domeni župnika. Tako je Janez maševal, pokopaval, poučeval in tudi spovedoval. /Nekoč je spovedoval mlado nevesto, pa je uboga revica malo zaradi nervoze pred poroko, malo pa tudi zaradi tega, ker je bil v njej že krepko razvit plod predzakonske ljubezni, padla v nezavest. In kaplan jo je lastnoročno odnesel na svež zrak./ Tudi pri obnovi cerkva je pomagal, veliko pa je hodil med ljudi. Leta 1990 je končno/verjetno z božjo pomočjo/ v tretje le opravil najtežji izpit v življenju - šoferski. Menda je bil od sile neroden, ampak se je potem avtomobila hitro privadil in z njim obredel že pol Evrope. Še nekaj je pridobil v Vojniku - kilograme. Po študentskem obdobju se je začelo bolj umirjeno življenje, pa tudi kuharica je bila vešča svojega posla, svoje pa je prispeval še avtomobil.

Avtomobil mu je veliko pomenil med vojno v Jugoslaviji, z njim je namreč popolnoma sam kar dvanajstkrat odpotoval v

Bosno in vedno je imel avto poln hrane, zdravil in oblačil za vse, ki so pomoč potrebovali. Bolj kot svinčenk, med katere je kdaj zapeljal, se spominja grozot, ki so jih ljudje storili drug drugemu. Vsaka njegova pot se je končala v samoti štajerske gorce, kjer je preboleval stres.

Z dekretom je bil kaplan Janez premeščen za župnika v Markovce pri Ptuju. To je majhna fara v kmečkem okolju in s prijaznimi, vernimi ljudmi. A vendar - za mesta vajenega fanta kmečka ravnica brez gozdov in hribov ni bilo okolje, kjer bi bil popolnoma srečen.

In ko je minilo dobro leto, je, kot je bilo že nekoč prej dogovorjeno, avgusta 1995 odšel za župnika v faro sv. Marije v Starem Velenju. Kot mlad župnik se še vedno privaja na okolje, spoznava ljudi, išče stik z njimi, hkrati pa tudi farani spoznavajo njega. Zdi se mu, da se je v Velenju dobro ujel in da je to okolje, kjer bi rade volje dočakal zlato mašo.

Dela mu nikoli ne zmanjka, dan začne z molitvijo, pregleda novo pošto in časopise, opravi vrsto telefonskih pogovorov /tudi mobitel je vedno z njim/, skoči na pošto in banko, opravi verouk, popoldan odpre cerkev, zvečer opravi mašo, potem običajno pogleda kaj pametnega na TV, pa vzame v roko knjigo in dan zaključi z molitvijo. Ko so poroke, pogrebi in prazniki, je seveda dela več. Kosilo si da navadno postreči kar v bližnjem Lovskem dvoru, saj kuharice nima, samemu pa se ne ljubi vedno kuhati, čeprav se je že priučil tudi tega dela. Za njegove kilograme pa je najbolj nevaren hladilnik, ki je čisto njegov in poln ter vedno sili v skušnjavo.

Starovelenjski župnik izjemno ceni družbo kolegov duhovnikov, veliko je z njimi in veliko se od njih nauči. Prav tako pa je zanj nepogrešljiva družba "nevernikov", ogromno ima znancev in prijateljev med navadnimi ljudmi, politiki in poslovneži, stalno je v gibanju. Je vesele in odprte narave, tako vsaj menijo ljudje - morda zato, ker se, ko je tako razpoložen, med ljudmi tudi najraje prikaže. Kadar ni razpoložen, raje vzame v roke knjigo ali si zavrti kakšen dober blues ali dober komad iz filma in se prepusti razpoloženju.

Že davno se je odločil za svoj poklic in nikoli ni bil v dvomih, ali bo zmogel vse preizkušnje. Vse moči /res je sam, a osamljen ni; prepričan je, da bi odprava celibata naredila duhovniškemu poklicu samo škodo/ posveča svojemu poslanstvu, njegov najvišji cilj je, da se čim bolj približa liku svetnika in po tej poti popelje tudi svoje ovčice.

Zemeljskih ciljev župnik Janez Furman nima veliko, nekoč bi, recimo, rad videl Južno Ameriko, malo za šalo bi rad imel svoje košarkarsko igrišče ali pa plavalni bazen, da bi se laže spopadel s kilogrami ...

Mamica Terezija se je s štruco v roki iz celjske porodnišnice kar peš podala na trideset kilometrov dolgo pot na kmetijo v Planino pri Dobju, kjer je služila. Nekaj dni prej, 5. julija 1934, rojeni Jožek je bil sad prepovedane ljubezni in Terezijo so v bolnišnico še nekako spravili, ponjo pa ni prišel nihče. Bogve, kaj se je dekletu motalo po glavi, ko je z dojenčkom hodila ob globoki reki, morda je celo razmišljala, da bi se s skokom v vodo v trenutku rešila bremen ...

No, kmalu po tistem je Terezija s sinom odšla na drugo kmetijo, pa spet naprej. Z Jožekom sta se selila vse do njegovega štirinajstega leta, ko je spoznala upokojenega železničarja, se poročila in ustalila na Rifniku pri Šentjurju.

Zgodnje otroštvo je minevalo v igri z otroki kmetov, pri katerih je mati služila. Najlepše je bilo ob vodi in na paši. Tik pred drugo vojno je mati v Javorju na Kozjanskem dobila v uporabo majhno bajtico, v štali sta imela kravo in prašiča. Vojna je v tiste kraje prišla dokaj neopazno, pravzaprav šele takrat, ko so Nemci pričeli pobirati prispevke za Heimatbund. Kakšno leto po tistem, ko se je Jože peš prvič odpravil v uro in pol oddaljeno šolo v Šentjurju, so Nemci materi že zagrozili, da bosta oba z otrokom odšla "na Tirolsko suhe grile jest" - pri Kolarjevi Tereziji so se namreč pogosto zadrževali domači fantje, ki so se spravljali v partizane. Preden so Nemci grožnjo uspeli uresničiti, sta odšla v Podlog pri Šempetru h kmetu Andrejcu, ki je potreboval delovno silo. Takrat, jeseni leta 1943, je bil Jože že priden in iznajdljiv fantič. Pri desetih letih je znal poskrbeti za živino, konje in hlev. Dela mu ni zmanjkalo, pa še v šolo je hodil v Šempetru. Andrejci so bili dobri ljudje, služinčad je celo jedla z njimi za isto mizo /kar se na Kozjanskem nikoli ni zgodilo/, malega Jožeta, ki je takrat ministriral v cerkvi, pa so celo predvideli za duhovnika. A mami Tereziji se je zdelo, da njen fant za kaj takšnega ne bo dovolj vztrajen.

Po koncu vojne je Jožek za nekaj mesecev odšel k mamini sestri na Gorenjsko in iz kozjanskega Jožeta in savinjskega Pepča za nekaj časa postal gorenjski Jošk. Tudi ta sorodnica bi ga z veseljem obdržala in poslala v šole, pa Tereziji ni bilo, da bi se razšla. Zato sta se naprej skupaj selila - v Javorje, pa na Kalobje pri Šentjurju ...

Jože je zaradi nenehnih selitev obiskoval kar devet osnovnih šol. In vsaka šola mu je nekaj dala, zložil je šolsko leto na šolsko leto ter osnovno šolo /takrat je trajala štiri leta/ leta 1948 tudi končal. Miren, vase zaprt otrok se je v šoli počasi le sprostil, čeprav je povsod nosil pečat nezakonskega. Celo prepričati se je dal, da je nekoč tovarišici tajnici, ko se je sklanjala nad kateder, na tla, pod krilo nastavil ogledalce. In ko so se sošolci napasli na travnikih pregrehe, so tudi njemu dovolili, da poškili. Takrat pa je tovarišica tajnica le opazila, kaj se dogaja, in Kolarjev Jože je za nagrado dobil silovito klofuto ...

Fanta je mikalo, da bi postal avtomehanik, a tudi tokrat je pri materi naletel na gluha ušesa, češ da so avtomehaniki in šoferji lumpje prav posebne sorte. Tako je odšel v štorsko železarno, kjer so potrebovali vodovodne inštalaterje. Vpisali so ga v obrtno šolo, ga namestili v internat in ga vtaknili v čisto nova oblačila, ki so jih, povsem enaka, za vse dijake skrojili. Jože, ki se je do tedaj kot pišče stiskal k svoji materi, je prišel v nov svet. Imel je obleko, lačen ni bil, s sošolci pa je smel pod vzgojiteljevim budnim očesom v kino in na izlete. V šoli se je imel čisto lepo, manj pa je bil zadovoljen v železarni, saj so ga kot vajenca bolj porabili za to, da so ga pošiljali naokoli, kot pa da bi mu vlili znanja.

Šolo je končal leta 1953 in le še nekaj kratkih mesecev delal v železarni, kajti 14. aprila 1954 so ga poslali služit domovini. V Nišu je napravil šoferski izpit in prestavili so ga za šoferja v Makedonijo, v Strumico. Tista mala smola, ko je iz puške po straži iztresel en metek premalo in je potem pri preizkusu nesrečni metek ob glasnem poku le odletel iz cevi, je bila razmeroma hitro pozabljena in Jože je imel ob odhodu odlično karakteristiko, saj je bil vzoren vojak. Na dopust iz Makedonije nikoli ni prišel, saj ni imel dveh stvari - dekleta in denarja ...

V Štorah ga delo ni čakalo, naselil se je pri materi in očimu, hodil poizvedovat za delom in v okolico pomagat ljudem. Očitno je očim kmalu ugotovil, da ne bi bilo pametno fanta doma gledati predolgo, pa je uredil, da so ga v službo vzeli v elektrostrojnih obratih velenjskega rudnika. Velenje je dobilo novega meščana natanko 12. februarja 1956. Dali so mu sobo v samskem domu in spodobno plačo, ki si jo je z veseljem popravljal z nadurami, jedel je po menzah, lahko pa si je že tudi kupil kako novo obleko.

No, ko je prvič peljal Marijo /takrat je bila kurjač parnih lokomotiv in sta se v službi pogosto videvala/ na pijačo, je imel na sebi še izposojen suknjič. Za pijačo je denar sicer imel, a ga je Marica sama, ko je videla, da jo hoče s pijačo zaliti, opozorila, da bi bilo dobro kaj prihraniti tudi za jutri. In 12. junija 1957 je Franjo Arlič mladi par že poročil. Potem sta z Marico krepko poprijela, dopoldne v službi, popoldne na udarniškem delu. Najraje sta delala v kamnolomu, saj so ure tam več štele, onadva pa sta si tako želela stanovanje! Jeseni leta 1958 jima je uspelo, vselila sta se v blok za Staro namo. Potem sta se selila samo še enkrat, in sicer leta 1963 v nebotičnik na Titovem trgu.

Jože se je v Štorah naučil variti na tisoč načinov, a v Velenju se je moral še izpopolniti. Skoraj ni bilo inštalaterskega in varilskega dela, ki ga Kolar na Rudniku ne bi opravljal, še posebej če je šlo za neobičajne naloge. Tako je spoznal večino zgradb, ki so jih v Velenju zgradili po njegovem prihodu. Rasel je Kolar in raslo je mesto ... Kot vsi meščani je bil ponosen na center, ki so ga odprli jeseni leta 1959. Spomni se navdušenja v dneh pred otvoritvijo in spomni se, kako so nekaj smrek sicer res posadili, lepo število pa kar napikali v zemljo. In zemljo, kaj na bi zemlji storili!? Na predvečer otvoritve so jo poškropili z zeleno barvo /da bi naslednji dan mesto lepo izgledalo tudi iz aviona/, pa je zemljica, revica presušena, vso barvo posrkala vase in ...

Leta 1961 je Jože stopil v Partijo, leta 1972 pa končal delovodsko šolo na delavski univerzi. Na Rudniku je ostal do leta 1974, za štiri leta so ga premestili na Plastiko, ki je zrasla iz Rudnika, in ko je le-ta razpadla, se je zaposlil za štiri leta na Stanovanjskem podjetju, kjer je bil vodja inštalaterjev in vsak

trenutek na razpolago. Leta 1982 se je vrnil na Rudnik, in sicer kot vodja izmene v Kopalnicah. Na dan borca leta 1987 se je odločil, da se ne bo več boril in je odšel v pokoj.

S politiko se je ukvarjal toliko, kot je bilo potrebno, bil je član delavskih svetov, predsednik samoupravne delavske kontrole, delegat ... Iz Partije nikoli ni izstopil, še danes je član ZLSD in ni med tistimi, ki o prejšnjem sistemu trobijo, da je bil zločinski, diktatorski in totalitaristični, kajti tudi majhnemu človeku je dajal možnosti za spodobno preživetje.

Njegova prva velika ljubezen ga je spodbudila, da se je zaljubil v drugo - Marica je bila namreč članica amaterskega gledališča v Pesju in je Jožeta potegnila s sabo. Jože je sicer imel slovenščino in igro od nekdaj rad, a ukvarjal se ni kaj dosti z njima. Zdaj pa je naenkrat postal igralec in režiser. Hodil je na seminarje, režiral, igral Friderika v Celjskih grofih, Ožbeja v Samorastnikih ... Do leta 1963 je v Pesju zrežiral kar osem predstav, dve kot gost na Konovem, potem ko se je začela iz Velenja umikati prva generacija gledališčnikov /Korun, Valenčak, Dermol, Jeriha .../ pa je počasi prešel na oder velenjskega Doma kulture, kjer so leta 1966 ustanovili Amatersko gledališče Velenje. Tudi tu je do leta 1974 zrežiral osem predstav /ni se redko zgodilo, da je v gledališče tekel iz službe in se kar mimogrede umil v reki Paki/, potem je z režijo počasi končal, saj so začeli vabiti poklicne režiserje. Posvetil se je opravilom, brez katerih v gledališču ne gre: priprava in postavljanje scene, organiziranje predstav in tisoč drobnarij. Vseh let od ustanovitve gledališča dalje se rad spominja; Marici, Rudiju Hrovatu, Leonu Čižmeku, Karliju Čretniku, Jožetu Kotniku, Dragu Semetu, Majdi Gaberšek so se sčasoma pridružili mlajši in vedno je bilo sproščeno in zabavno.

Dvanajst pomembnejših nagrad in priznanj naštejemo v njegovi kartoteki. Poleg nagrad za področje kulture jih je "prislužil" za večdesetletno delo v avtomoto društvu in za podarjeno kri - v teh dneh je igli roko korajžno nastavil že triinpetdesetič!

Gledališče Kolarju in njegovi Marici tudi zadnjih deset let v času sezone vzame največ časa, čez poletje pa se umakneta na

Rifnik, kjer sta obnovila materino hišico, nasadila trse in uredila vrt. Dela nikoli ne zmanjka in tako bo bržčas še naslednjih nekaj desetletij.

Ko so Kolarja nekoč v poznih šestdesetih letih kot gledališkega režiserja na televiziji vprašali, kaj je po poklicu, je dejal: "Žal samo inštalater!" Sledilo je vprašanje: "Zakaj žal?" Odvrnil je s tremi besedami: "Ah, zajebano je ..." Morda je na trenutke res "zajebano" biti Kolar, a bi bilo prekleto škoda, če bi mama Terezija tistega davnega leta 1934 svoje težave skušala rešiti s skokom v vodo.

Edvard Zentrich, daljni predniki izvirajo nekje z Nemškega, ključavničar iz Stare vasi pri Velenju, se je poročil s svojo sovaščanko Marijo Deberškovo /Brecljevo/ in v času gospodarske krize sta s trebuhom za kruhom odšla v rudnik v srbski Klenovnik. Tam so namreč srbski rudarji imeli lepo navado, da jih celo poletje zaradi dela na polju enostavno ni bilo v službo, pa je bil lastnik prisiljen novačiti rudarje drugod. Slovenci so se v rudniku izkazali, imeli so svojo kolonijo, celo čitalnico so si uredili, Edvard pa je postal štajger.

Tako se je 11. 5. 1933 v Srbiji rodil Edvard Zentrich mlajši, ki se je takoj po drugi vojni, tako kot ostali Zentrichi, preimenoval v Centriha. To je bil že drugi otrok, sestra Ivica se je namreč rodila še v Sloveniji leta 1925, mlajši brat Oto pa se jima je pridružil šele leta 1944.

Pubica, kot so ga tedaj klicali, je v prvi razred osnovne šole hodil iz rudarske kolonije v šest kilometrov oddaljeni Klenovnik in ni se redko zgodilo, da so nazaj grede srbski otroci svoje vrstnike pretepli, češ, "ovi su nam uzeli hlebac". Po zasedbi Srbije so se Nemci odločili, da so Slovenci Nemci in da bodo bolj koristni, če jih bodo poslali v Nemčijo na delo. Na transport ni bilo sestre Ivice, ki se je medtem v Srbiji zaljubila, oče pa je tudi poskrbel, da sta se mati in mali Edi v Zidanem Mostu zmuznila z vlaka ter peš odšla do Celja, od tam pa k maminim staršem v Staro vas.

Edi, ki je imel že s slovenščino težave, kaj šele z nemščino, je prvo leto v šoli seveda gladko padel. Z materjo sta se komaj prebijala skozi življenje, dostikrat sta bila lačna, po enem očetovih obiskov iz Nemčije pa je prišel v staro hišo, v katero sta se preselila, še en lačen kljun. Vse otroške igre so bile povezane z vojno, otroci so imeli kupe orožja in streliva, skrivali so se po jarkih ... Nekega mrzlega marčevskega jutra leta 1945 je Edi pri hiši cepil drva, ko je naenkrat zaslišal, kako je nekdo tik za njegovim hrbtom pripravil brzostrelko in takoj za tem je

Naš čas, 27. novembra 1997

zaropotalo. S sekiro v roki je fant opazoval partizana, ki je s prvimi streli zgrešil izdajalca, ki je šel po cesti proti svojemu domu. Partizan je Edija odrinil, naslonil brzostrelko na ograjo ter človeka v drugo vendarle prerešetal. Partizan je zbežal, Edi pa je ves odrevenel, še vedno s sekiro v roki, in v joku pričakal Nemce, ki ga na srečo niso povezali z dogodkom /zanimivo: leta kasneje je sodnik Edvard Centrih sodil taistemu partizanu - likvidatorju zaradi grobega ravnanja s svojimi otroki, dal mu je milejšo kazen, a mu ni povedal, da ga pozna/.

Oče Edvard se je iz Nemčije vrnil 19. maja 1945, naslednjega dne pa jo je sin Edi namesto h kosilu urezal h kanalu, kamor so ga klicali prijatelji. Našli so namreč raketo, ki so jo na nek način vtaknili v cev pištole. Ker se je Edi še najbolj spoznal na te reči, so mu prepustili, da raketo spet dobi iz cevi. Še danes ne ve natanko, kako, a pištola se je sprožila in raketa je cela zgorela v Edijevi nogi, medtem ko so jo ostali otroci popihali.

V celjski bolnišnici so ga že odpisali, dali so ga v sveto olje, a se je fant do novembra le nekako zlizal, obdržal je tudi nogo, čeprav so mu jasno povedali, da ni kaj dosti upanja, da se mu ne posuši. To je bila spodbuda, Edi je bil mlad in dovolj trmast, da je nogo hotel rešiti. Celo nogometa se je lotil, postal je vratar, in to v mladinski ekipi Rudarja. Takrat je spoznal, kako zelo je šport pomemben ...

Vse tri razrede nižje gimnazije je končal v Šoštanju, noben predmet ga ni prevzel, rad pa je organiziral proslave in imel tudi govore. V zadnjem razredu se je navdušil nad vremenoslovjem, dijake so vabili v tehnične šole s čudovitimi obljubami, vendar si je po ogledu takšne šole v Beogradu razočaran premislil ... Kljub temu da je rok za vpis že zamudil, mu je vseeno uspelo, da se je vpisal na celjsko gimnazijo, kjer je bil prvi dve leti v razredu z vozači iz okolice Šentjurja, zadnji dve leti pa v razredu Velenjčanov, s katerimi se je že prej vsako jutro ob štirih z vlakom odpeljal v Celje in ob štirih popoldne domov. Kolikor je fantom ostajalo časa, so ga porabili za nabijanje žoge. Najprej nogometa, kasneje pa so v Velenje prenesli še rokomet, leta 1952 ustanovili rokometni klub TVD Partizan, leto kasneje pa je v Velenje prišel

še mali rokomet, ki se je obdržal. Edo takrat ni več igral, bil pa je kapetan in dolga leta potem še funkcionar.

V celjski gimnaziji je Fundači /ta vzdevek, katerega pomena ni vedel nikoli, se ga je držal v gimnaziji/ še organiziral proslave, govorov je imel manj. Krvavi pot je potil pri matematiki, fiziki in tujih jezikih, le latinščina se mu je kasneje priljubila. Tudi zaradi nje, predvsem pa, ker je vedno hotel priti stvarem do dna in ker mu je bila všeč misel, da bo sodnik, se je, ko je leta 1954 končal gimnazijo, odločil za študij prava.

Z Lukančevo Marjanco sta se poznala od malega, a sta se bolj zbližala šele po tistem srečanju na mostu čez Pako v Starem Velenju leta 1950. Svojo ljubezen sta morala tajiti še dolgo, tudi takrat, ko je Edo že študiral v Ljubljani, saj njegova mati z izbiro ni bila čisto nič zadovoljna.

Študent Edo se je zagrizel v študij. Morda je kdaj odšel v kino, prvi dve leti je še delal ob koncih tedna za rokomet, sicer pa je študiral od jutra do večera. Našel si je mesto pomožnega knjižničarja v fakultetni knjižnici; lahko je veliko študiral in imel je plačo. V tistem času je na pravu študiral Stane Dolanc, ki je bil v knjižnici od jutra do poznega večera, knjižničar pa je moral zaradi njega ostajati tudi po delovnem času! Sta pa bila zelo redka gosta knjižnice recimo Milan Kučan in Miran Potrč ...

26. decembra 1958 je Edo Centrih postal diplomirani pravnik. Pripravništvo je takoj po novem letu začel opravljati na šoštanjski občini, razlagal je zakon o nacionalizaciji, ustavo ... Ob začetku regulacije Pake se je zameril številnim ljudem, saj je kot občinski referent moral sklicati lastnike zemljišč ob Paki tik pred začetkom regulacije, zato da so jim povedali, da se z regulacijo mudi in da njihovi pridelki ne bodo imeli časa dozoreti.

Z občine je mladi pravnik odšel na prakso na sodišče, bil izvoljen za sodnika okrajnega sodišča v Šoštanju, opravljal je delo kazenskega sodnika, hkrati pa je napravil še pravosodni izpit. Okrajni sodnik je bil do leta 1968, takrat je bil izvoljen za sodnika okrožnega sodišča v Celju, a se je po enem letu raje vrnil na okrajno sodišče v Velenje.

Zdaj so bili že štirje Centrihi, po poroki 13. junija 1959 sta namreč Marjana in Edo najprej dobila stanovanje na Bračičevi, leta 1960 hčerko Duško, leta 1963 pa še sina Igorja. V stanovanje na Jenkovi 2 so se selili leta 1964, v svojo hišo na Ulici štirinajste divizije pa 1. 7. 1969.

Sodniku Centrihu so zaupali vodenje izgradnje novega poslopja sodišča v Velenju in nalogo je izpeljal skrbno, z vso vestnostjo. Potem je za nekaj časa zbolel, želel je postati tožilec, pa ni uspel, tudi z mestom pravobranilca takrat ni bilo nič. Leta 1977 je sošolec iz gimnazije Franjo Korun postal predsednik občine, Franjo Kljun pa predsednik izvršnega sveta. Centriha so imenovali za člana izvršnega sveta, zadolženega za pravne zadeve. Delal je veliko, tudi popoldneve in večere je zapolnjevala služba, še na pogrebe so ga pošiljali za govorca ... Zadovoljen je bil s šefom, a s celo ekipo ne, zato je izkoristil priložnost in septembra 1978 postal sodnik sodišča združenega dela v Celju, leta 1985 pa tudi njegov predsednik. Veliko so delali in bili so eno najboljših tovrstnih sodišč.

Po osmih letih je imel vožnje v Celje dovolj in leta 1988 je postal medobčinski pravobranilec samoupravljanja za področje občin Velenje in Mozirje. Leta 1991, med vojno, se mu je zaradi zamer v zvezi s težavami v šoštanjskem Elkroju odpovedala mozirska občina in takrat se je odločil, da gre v pokoj.

Tako je bila končana poklicna pot, ostale pa so še številne funkcije. V ZK je vstopil med študijem, bil je dve leti sekretar mestne organizacije ZK, delegat na petem kongresu ZKS, iz Partije pa je izstopil leta 1989, ko so sodniki sodišč združenega dela neuspešno kritizirali stanovanjski zakon. Od leta 1966 do 1990 je bil predsednik volilne komisije v mozirski občini.

Veliko časa posveča invalidom. Pri velenjskem društvu telesnih invalidov je začel delati že leta 1969, leto zatem so se že organizirano rekreirali, njihovi člani so zablesteli na svetovnih prvenstvih in olimpiadah invalidov /Lah, Angeli, Tratnik .../, predsednik društva je bil od leta 1972 do 1986, krmilo je prevzel v roke spet pred dvema letoma. Imel je pomembne funkcije v

republiški zvezi, je član predsedstva športnih društev invalidov, delegat republiške skupščine Skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja ... Več kot desetletje je pridno delal pri društvu velenjskih humoristov, čeprav je imel humorja včasih že v službi dovolj /nekoč, ko je bil sodnik, je neka gospa od njega želela dobiti potrdilo, da ni kurba, ker ji je neka druga gospa to očitala/.

Tudi sam se je vedno veliko ukvarjal s športom, rad je hodil v hribe, rad plava, v pinpongu pa je celo osvojil številne kolajne. Z ženo sta potovala po Sredozemlju, Severnem morju, Ameriki, Kitajski ... Imata tri vnuke: Tončka, Luka in Miha, tako niti ni čudno, da je zmanjkovalo časa in volje, da bi kaj več postoril na vrtu ali v hiši.

Pokoj za Edvarda Centriha torej ni bil posebna prelomnica, ni obsedel ob kaminu in se prepustil brezdelju. Obdržal je številne prostovoljne dolžnosti in šport. Še sedaj, ko mu bolezen tuintam pokaže, da čisto vsega pa le ne zmore več, je ves čas v gibanju, in to je ob vztrajnosti in trmi iz mladosti tudi priložnost za naprej.

PS: Edvarda Centriha je bolezen junija 1998 premagala.

Malemu Matjažku se je presneto mudilo iz materinega telesa, pa kaj se mu tudi ne bi, saj je za njim že nestrpno čakal brat Marko. Tistega triindvajsetega februarja leta 1934 je Matjaž Marka prehitel za natanko dvajset minut in tako za celo življenje postal najstarejši Kmeclov otrok; dvojčka sta namreč kasneje dobila še sestrico Alenko /1935/, bratca Aleša /1937/ in devet mesecev po krajšem očetovem obisku s prisilnega dela v Avstriji, leta 1944, še sestro Marjetko. To, da sta bila mati Boža in oče Edmund učitelja, je pomenilo, da sta se selila tja, kjer je bila služba in da sta skromni učiteljski plači le stežka napolnili tolikšno število lačnih kljunov.

Na Dobovcu pod Kumom so Kmecli ostali do Matjaževega drugega leta, potem je oče dobil mesto upravitelja v Podkumu, kjer so otroci odraščali v igri in običajih, ki so jih tedaj ljudje še pridno ohranjali. Zato so spomini na otroštvo slikoviti: procesije, bandere, prenašanje ognja, butare, Miklavž in jaslice. In spomini na številne bolezni, ki so Matjaža spremljale vse do konca pubertete; angine in davica so bile še malenkost proti vnetju kostnega mozga, ki ga je takoj po osvoboditvi skoraj spravilo v grob. Medtem ko so mati, bratje in sestre okrog postelje že molili za njegovo dušo, je Matjaž doživljal začetek smrti: znašel se je v breztežnem, silno razsvetljenem tunelu in se pomikal proti njegovemu koncu - a tik preden ga je dosegel, ga je penicilin potegnil v življenje; da je premagal bolezen, so mu vbrizgali kar oseminštirideset injekcij dragocenega zdravila.

Štiridesetega leta je oče dobil službo v Radečah in se z otroki tja tudi preselil, mati je za njimi prišla kasneje. Zdaj je bil čas za prvi šolski dan, ki pa se ga dr. Matjaž Kmecl ne spominja, saj za učiteljskega otroka šola ni bila nič novega. Pravzaprav po začetku vojne šole tudi ni bilo kaj prida, pouk je mnogokrat odpadel, naj je šlo za pobiranje krompirja /"kartofelnferien"/ ali za nevarnost pred partizani /"banditenferien"/. Učiteljice

so bile v glavnem nesposobne, neredko pa jim je tudi ušla roka. Kmeclovi otroci so se bolj kot s šolo ukvarjali s preživetjem, saj so z materjo ostali sami. Po okoliških kmetijah, ki jih je okupator izpraznil, so pobirali sadje, v bližnjih gozdovih pa vreče kostanja, ki so si ga pozimi delili s črvi.

Še med vojno se je Boža z otroki zaradi varnosti preselila v Loko pri Zidanem Mostu, kjer je maja 1945 enajstletni Matjaž sedem dni in noči opazoval kolone ustašev, četnikov, popov, žensk in otrok, ki so v strašanskem neredu hoteli zbežati v Avstrijo. Po nekaj dneh so se ostanki kolon, ki jim ni uspelo priti čez mejo, obrnili. Takrat je bila v Loki že nastanjena partizanska enota Črnogorcev, ki so tu in tam naključno izbrali ljudi iz kolone in jih nedaleč stran postrelili. Za bežečimi so ostale gore raznih uporabnih in neuporabnih reči. Fantje so si nabrali cel kup orožja, najbolj cenjene so bile raketne pištole. Matjaž si je med drugim priboril celo zavoj raket, ki jih je potem odnesel s seboj v Velenje.

Ata Kmecl je namreč dobil v Velenju službo in družina se je natanko na miklavževo leta 1945 vselila v učiteljsko stanovanje v hišo, kjer je danes vrtec Mojca. Že v Radečah je Matjaž opravil pripravljalnico za nižjo gimnazijo, zato se je po selitvi vpisal na šoštanjsko nižjo gimnazijo /osnovna šola Karla Destovnika Kajuha/. Iz Velenja se je vozil z vlakom, veliko pešačil, pa tudi na redke tovornjake so se otroci obešali, dokler nekoč ena od sošolk ni nesrečno končala.

Prav vsi predmeti so mu bili všeč, zaradi nenehnih bolezni je veliko in rad bral, oče, navdušen šahist, pa ga je vpeljal tudi v svet kraljevske igre, čeprav se fantiču ni ravno ljubilo ukvarjati z neštetimi kombinacijami. Telovadbo so mu sicer prepovedali, pa je s prijatelji vseeno norel za žogo. Ta del otroštva je bil razkošen in lep, kljub temu da so doma iz dneva v dan mlatili koruzne žgance, ozaljšane z marmelado, in belo kavo s cikorijo ter kljub temu da je oče morebitne priboljške, ki so k njim prispeli s paketi Unre, skrbno razrezal na pet delov. Velika družina je pomenila posebno solidarnost in zavetje tudi kasneje.

Po mali maturi leta 1948 ni bilo dvoma, kam naprej - odšel je na celjsko gimnazijo. Vlak - "pavliha" so mu rekli - ob pol štirih

zjutraj, vračanje iz Celja ob štirih - ura prihoda vlaka v Velenje pa vedno neznanka. V šoli neznank ni bilo. Imel je sicer enkrat opomin iz predvojaške, drugače pa mu je bila najljubša slovenščina, sodeloval je pri šolskem glasilu Iskra in pri razrednem humorističnem listu Ocvirki. Pel je vedno rad, mati je bila namreč zborovodkinja in ga je vključevala v vse svoje zbore, klavir pa je opustil po nekaj mesecih, saj sta roki, pa naj se je še tako trudil, redno neubrano zahajali vsaka v svojo smer.

Igral je veliki rokomet, ki so ga s prijatelji prenesli tudi v Velenje; na biciklih so se Lukančev Jože, Matjaž in brat Marko odpeljali v Ljubljano ter tam registrirali rokometni klub TVD Partizan in z njim potem doma in na gostovanjih doživeli številne štorije.

Kolikor je ostajalo časa ob šoli in športu, predvsem pa v počitnicah, je Matjaž po jutranjem teku pomagal očetu pri gradnji hiše pod cerkvijo sv. Martina v Velenju; takrat je bila ravnica do starega Velenja še skoraj nedolžno prazna. Matjaž je bil takrat "suha, sestradana in zanikrna reč - ženskemu svetu ničkaj privlačna". Tudi kasneje, med študijem, ljubezensko življenje ni bilo posebej razgibano, bili so drugi časi, drugačna razmišljanja, čeravno za vse velenjske študente tudi to ni veljalo.

Leta 1953 se je šel maturant Matjaž v Ljubljano vpisat na gradbeno fakulteto. Prijatelja, s katerim je bil dogovorjen, ni bilo, sam pa se v velikem mestu ni znašel. Gradbene fakultete ni našel, slučajno se je znašel pred filozofsko in se je vpisal na slavistiko, konec koncev je vedno rad bral in pisal. Imel je 6000 dinarjev štipendije, štiri je porabil za nastanitev v študentskem naselju, dva tisočaka sta mu ostala za življenje. Morda dvakrat na mesec v kino, pa redkokdaj kakšno oblačilo. Da bi se ob koncih tedna vozil domov, v Velenje, niti približno ni bilo ne časa ne denarja, je pa doma redno preživljal vse počitnice.

Predavanja, knjižnica, predavanja, knjižnica ... Približno takšen je recept, da ne padeš na nobenem izpitu in da imaš povprečno oceno nekaj nad devetico. Ob tem še poslušanje predavanj iz psihiatrije in italijanščina. Gostilniških potepov nič /od kod bi vzel denar?/, ob večerih posedanja v Nuku ali pa druženje v kakšnem stanovanju /recimo pri Jožetu Snoju/ in dolge debate o

literaturi ... Zadnje mesece študija je v naselju prebil ilegalno, saj so ga izključili - na vrata menze je namreč obesil manifest, v katerem je javno razkrinkal študenta, ki sta goljufala z denarjem nekega sklada. Obtožili so ga nacionalizma, saj študenta nista bila Slovenca.

Materina smrt leta 1959 ga je močno prizadela, zato mu je bilo kar nekako vseeno, ali bo na diplomskem izpitu uspel ali ne. Pa je. Diplomiral je iz slovenskega jezika in literature, srbohrvaščine in ruščine - dovolj, da mu je nekaj mesecev kasneje v vojašnici v Nikšiču četni pisar zapisal v karakteristiko "profesor polupismeni". V JLA so ga razglasili za omejeno sposobnega, zato je stežka dočakal jesen 1960, ko je vojaško suknjo slekel.

Že v vojsko so mu s Filozofske fakultete pisali, da potrebujejo asistenta in tako ga je prva služba že čakala. Kmalu za službo je prišla še Andreja, tudi slavistka, ki jo je že v študentskih časih enkrat povabil v kino in opero. Stara simpatija se je vnela, poročila sta se leta 1962, isto leto sta dobila Aleša ter dve leti kasneje še Primoža.

Leta 1970 je postal Matjaž Kmecl doktor Matjaž Kmecl /naslov si je prislužil z nalogo Slovenska novela, zlasti sodobna, zlasti teorija/, naveličal se je biti asistent, zato je postal docent, pa izredni profesor in potem še redni. Leta 1977 je bil imenovan za dekana Filozofske fakultete. Malo po Titovi smrti je ustanovil Jezikovno razsodišče, v katerem je zbral slaviste, ki so se v sivem vsakdanu sicer večinoma gledali kot psi in mačke, a vsi skupaj pri razsodišču opravili ogromno nalogo in dvignili veliko prahu.

Politično kariero je Kmecl začel, ko ga je v vlado leta 1982 povabil Janez Zemljarič. Postal je minister za kulturo z majhno napako - ministrstvo /takrat se je reklo republiški komite/ je imelo upravne pristojnosti, sprejemalo je zakone, ukinili so davek za knjige, zmanjšali davke za najem ateljejev, denar pa je bil v rokah kulturne skupnosti. Tako se je zgodilo, da je v času največjega varčevanja minister s svojo stoenko odšel na uradni obisk k Slovencem v Avstrijo - miličniki in cariniki so ga, si lahko mislimo, gledali precej pomilovalno.

Že kot minister je bil član Centralnega komiteja ZKS /v Partijo je stopil leta 1967, v času Kavčičevega liberalizma/, leta 1986, ko mu je potekel mandat, pa je prišel na partijsko prizorišče Milan Kučan /"zelo inteligenten in ima zelo dober nos"/, ki ga je povabil v predsedstvo CK ZKS. Pričenjal se je najbolj zanimiv čas, proces razpadanja Socialistične federativne republike Jugoslavije. Nekaj kasneje, januarja 1990, so ga kljub vsemu prežemali patetični občutki, ko je s kolegi iz delegacije protestno zapustil /zadnji/ kongres ZKJ.

Na prvih večstrankarskih volitvah je postal član predsedstva Republike Slovenije in med desetdnevno vojno po ustavi del kolektivnega vrhovnega poveljstva. V teh dneh se je nabralo mnogo štorij, o katerih večinoma molči. Sicer je bil Kmecl v tistem času, glede na izkušnje iz druge vojne, dokaj miren, vedel je, da vsaka krogla pač ne zadene. Po izteku mandata se je dr. Kmecl leta 1992 upokojil, ostal je le še predsednik komisije za odlikovanja, dve leti še pogodbeno predstojnik na fakulteti - predaval je ves čas, tudi ko je bil v politiki - zdaj predava pogodbeno še dve uri na teden.

Čisto "izven" seveda ni, je predsednik sveta ljubljanske Drame, član nacionalnega kurikularnega sveta, vodi projekt prenove pouka slovenskega jezika, svojemu političnemu prijatelju Kučanu je pod pobudo za vnovično kandidaturo prispeval prvi podpis, bil je v njegovem volilnem štabu ...

Stalnica v Kmeclovem odraslem obdobju je bilo ob pedagoškem delu in kasneje politiki predvsem pisanje. Sam je napisal kakšnih deset knjig o slovenski literaturi, ostalih prispevkov, člankov, razprav je kar okoli 1300; napisal je številne radijske igre, ki so prevedene v petnajst tujih jezikov, napisal je pet gledaliških iger, tri monološke portrete, monografije Zakladi Slovenije, Slovenija iz zraka, Ljubljana, Postojnska jama; spisal je knjigo o planinah S prijatelji pod macesni. Zdaj piše skupaj s Šoemnom scenarij za nadaljevanko o Prešernu, v načrtu ima še knjigo o planinah, mika pa ga tudi literarna zgodovina na drugačen način.

Naravo je imel rad od nekdaj, po izletu na Uršljo goro leta 1946 se je zaljubil v hribe, ki pa niso samo hribi, temveč gozdovi,

cvetje, cerkve, koče in ljudje. V Poljanski dolini so skupaj s taščo dolga leta imeli vikend, zadnjih osem let pa ima kos zemlje okoli hiše v Črnučah, ki jo pogosto razsvetlita vnuka. Odkar je pred sedmimi leti umrl oče, v Velenje ne zahaja prav pogosto, čeprav je po duši pravi Velenjčan in je počaščen, ker je postal častni občan Mestne občine Velenje.

Že trideset let strastno vzgaja vrtnice. Ob obilici načrtov, ki jih še ima, tega konjička zanesljivo ne bo opustil in upoštevaje dejstvo, da mu je v življenju uspelo veliko, ne bi bilo čudno, če bi nekoč s križanjem naredil to, kar doslej ni uspelo še nikomur - modro vrtnico namreč ...

Menihov /po domače Kotnikov/ Franc je bil z velike kmetije v Topolšici, ki jo je prevzel polbrat, sam pa je najprej priložnostno delal tu in tam, potem pa se kot šofer zaposlil pri Lukmanu v Šoštanju. Bil je znan veseljak, navdušen harmonikar in amaterski igralec. Jesihovo Ivano, učiteljico, je osvojil kmalu po njenem prihodu v Topolšico. Poročila sta se leta 1937 in istega leta se je rodil prvi otrok, a žal preživel le nekaj tednov. Bogdan je privekal na svet natanko tri leta pred partizanskim napadom na Šoštanj /7. oktobra 1938/.

Ker mati ni hotela poučevati v nemški šoli, so jih iz šolskega stanovanja nagnali in zatekli so se k očetovemu polbratu na kmetijo, nekaj sto metrov od šole. Tu je Bogdan prišel med kopico bratrancev in sosedov, s katerimi je preživljal svoje otroštvo med vojno, pa tudi še dolgo po njej, ko so se že vrnili v šolsko stanovanje.

Življenje na kmetiji ima poseben čar, kljub temu da je treba kmalu začeti pasti živino, skrbeti za hlev, pobirati sadje, pomagati pri prešanju ... Za otroške igre je bilo časa vedno dovolj. Najraje so se skrivali, se šli ravbarje in žandarje, na paši s palico preskakovali jarke, pekli ukradena jajca, smučali z iz dog narejenimi "smučmi"; si doma sposodili "baranco" ali kad izpod preše ter se na bližnjem Mlinarjevem jezu šli splavarje; nekaj posebnega so bile dirke s preurejeno kripo po šolskem klancu ...

Po vojni /spomni se dne, ko je oče Franc s harmoniko odšel s partizani; spomni se, da je mati partizanom odklenila že izpraznjeni sanatorij; spomni se, ko so pri sosedu Nemci prijeli terence .../ se je mama vrnila k poučevanju, sinek pa je vstopil v prvi razred. Tovarišici učiteljici slovenščine Justi so olajšali delo s tem, da so v šolo nosili palico, s katero jih je potem po potrebi mlatila - tudi na Bogdanu jo je zlomila. Celo od matere jih je v šoli dobil po prstih in še doma, če se ni takoj lotil naloge. Od vseh predmetov mu je bil najljubši - med dvema ognjema.

Naš čas, 18. decembra 1997

Leta 1948 je dobil brata Darka, ki starševske ljubezni ni odžrl, je pa bil kasneje starejšemu, ki je moral paziti nanj, dostikrat v nadlego. Pri njih je sicer deset let živela Karolina, mlado dekle iz Zavodenj, ki je pomagala pri hiši in tudi za Bogdana skrbela kot mati.

V nižji gimnaziji v Šoštanju je spoznal celo vrsto otrok iz Šoštanja, Velenja ter iz okoliških krajev in z marsikom prijateljstvo traja še danes. Uspeh je bil odličen, najlepša pa pot iz šole, ko so vedno kakšno ušpičili, če drugega ne, so pozvonili ženski v hiši ob poti /dokler jih nekoč ni pričakal njen prijatelj z lato/ ali pa rabutali jabolka.

Ker mu vsakodnevna vožnja v Celje ni dišala, je gimnazijo obiskoval v Trbovljah. Tam je najprej Bogdan dobro leto stanoval pri sorodnikih, kasneje pa v internatu. Ljubil je zgodovino in zemljepis, mrzil pa matematiko in violino, ki ga ni in ni ubogala in jo je opustil. Fantje so bili za sošolke presmrkavi, tako da dlje od kakšnega plesa, poljubčka ali komaj nedostojnega otipavanja ni prišlo. Tako kot so fantje skupaj razbili šipo, se zlagali in zato vsi dobili ukor, tako so bili tudi skupaj zaljubljeni v Cvetko - a vsi zaman ... Bogdana so v tistem času navdušile križanke in veselje do njih mu je ostalo. Sicer je bil pa čisto soliden dijak, dober, prav dober, pri maturi celo odličen, potem ko je v tretjem letniku opravil tisti nesrečni popravni izpit iz matematike.

Dolgo časa ga je mikal študij zgodovine in zemljepisa, kasneje malce tudi veterine, a tik pred vpisom na univerzo jeseni leta 1957 sta s prijateljem obiskala znanko, študentko medicine, ki ju je navdušila za to smer, za kar mu nikoli ni bilo žal. V Ljubljani je najprej stanoval pol leta pri teti, potem pa ves čas v Domu medicincev; študiral je redno. Kljub temu si je vzel čas za reševanje križank, obiske v operi, gledališču in kinu, sprehode, predvsem pa za druženje s kolegi. Praznovali so vse, kar se je dalo, Bogdan je bil med ustanovitelji Šaleškega študentskega kluba, prirejali so akademske plese in brucovanja. Domov, razen v počitnicah, ni zahajal prav pogosto, saj je bila vožnja precej draga. Doma ga je čakala Miša, ki mu je bila zvesta več kot dve leti, preden mu je pomahala v slovo. Poleti leta 1961 je Bogdan v Piranu osvojil

Angležinjo Patricijo. Po naključju je nekaj tednov kasneje s študentsko izmenjavo za nekaj tednov odpotoval v Anglijo, in tam, poleg spoznavanja zanimivosti in jezika, preživel lepe trenutke tudi s Patty. Romanca je potem trajala še kar nekaj časa.

23. aprila 1964 je Menihova družina dobila zdravnika, ki je prvi del pripravniškega staža opravil v Celju, potem pa si je zaželel lepe modre uniforme. In JLA mu jo je tudi dala, v Beogradu je namreč opravil šolo za aktivne in rezervne oficirje, odslužil pa je kot medicinec v pomožnih enotah aviacije v Somboru in Kraljevu. Za prizadevno delo je bil celo pohvaljen. Ker je bil predaleč, je na obisk domov šel le enkrat, ga je pa zato večkrat obiskala Majda - višja medicinska sestra, ki si je prišla služit kruh v velenjski zdravstveni dom in se nekoč nepremišljeno z reševalnim avtomobilom pripeljala v Celje ter s tem pripravniku Bogdanu ponudila priložnost, da jo na poti v Velenje spozna.

Po končanem stažu v Celju doma zanj ni bilo službe in je zato pol leta kot zdravnik odslužil v Vuzenici, januarja 1967 pa je dobil mesto zdravnika v splošni ambulanti v Šoštanju. In tam je tudi ostal, končal specializacijo iz splošne medicine in bil od leta 1970 do 1995 vodja Zdravstvene postaje Šoštanj. Zdravniški poklic je poznal preko prijateljev in kolegov že pred nastopom prve službe, zato se ni težko vživel. Območje šoštanjskih zdravnikov je veliko, v tridesetih letih je ob obiskih na domovih pacientov z avtomobilom napravil vsaj pol milijona kilometrov, dežural je dolge dneve in noči, doživel mnogo pretresljivega - najhuje je bilo takrat, ko je bil kljub napredku v medicini in znanju nemočen. Skozi leta se je spreminjal tudi njegov odnos do smrti, vedno bolj je spoznaval, kako je smrt boleča za pokojnikove bližnje. In najbolje se je počutil, ko je v bolniku uspel premagati bolečino. V Šoštanju mu je bil zgled in prijatelj pokojni dr. Jerin, ceni pa tudi primarija dr. Fijavža, ki je bil sicer strog direktor /a sam zgled drugim/, brez katerega se zdravstvo v Šaleški dolini ne bi tako razvilo.

Zanimivo je, da se dr. Menih s politiko ni nikoli ukvarjal, delal je sicer v sindikatu, v samoupravnih interesnih skupnostih, celo v republiški, bil je član upravnih odborov športnih društev, v

politiki pa večjih ambicij ni imel - do prvih večstrankarskih volitev, ko je postal delegat v velenjski skupščini. Socialdemokratski stranki se je pridružil zaradi prepričanja v osnovno idejo socialdemokracije: da naj bi namreč vsak človek v izhodišču imel enake možnosti za uspeh v življenju.

Za pičla dva glasova je s Panetom Semečnikom izgubil bitko za velenjskega župana. Po ustanovitvi občine Šoštanj pa je na volitvah za župana premagal svojega dolgoletnega prijatelja Matjaža Natka, ki je po njegovem mnenju za Šoštanj po drugi vojni naredil največ. Eno leto je županoval nepoklicno, zdaj pa že drugo leto poklicno. Kot župan se trudi, da s sodelavci vzpostavijo trdno občino, ki bo kos vsem zahtevam, in prepričan je, da jim to uspeva. Dobro ve, da je iz uglednega zdravnika s prevzemom županskega mesta postal nekakšen poštni nabiralnik za težave občanov in dežurni krivec za vse, kar se slabega zgodi.

Z Majdo Lipovšek sta se poročila 14. 12. 1968, se dolgo trudila, pa potem na hitro izpolnila dolg do Slovenije – leta 1971 se je rodila Urška /absolventka primerjalne književnosti in francoščine/, komaj trinajst mesecev za njo še Špela /inženirka zootehnike/. Iz mamine hiše so se v svojo preselili za dan republike v letu Špelinega rojstva. Ob naporni službi časa za oddih in konjičke ni bilo na pretek, najraje pa je Bogdan vedno zahajal v planine.

Čez leto dni šoštanjskemu županu poteče mandat in začenja se dilema - ali ostati v politiki ali se vrniti v zdravstvo. Morda mu jo bo pomagala razrešiti Majda, ki mu vedno stoji ob strani. Še posebej sedaj, ko se ga je lotila resna bolezen. Napovedi kolegov zdravnikov so optimistične, zato lahko Bogdana Meniha čez par mesecev zanesljivo spet pričakujemo na trasi slovenske planinske transverzale, kjer mu manjka le še nekaj žigov!

Sofija Mary Jelović

Kmalu po tistem, ko sta se Belovodčana Savinekov Melhior Mazej in Helena Goličnik /pri njih se je reklo Počivalnik/ poročila in dobila vsak svoj kos zemlje, sta se naselila nad Belimi Vodami. Tam sta preživela vso vojno in se ob romantičnem potrkavanju zvonov posvečala drug drugemu, namreč v letih 1941, 1942, 1943, 1945, 1946 in 1948 so luč sveta ugledali po vrsti Pavel, Ančka, Jožica, Marina, Lenka in Alojz. Potem pa je staršema zmanjkalo sape, zgradila sta hišo in šele 14. 5. 1955 se je v bolnišnici v Črni na Koroškem, kamor je Helena odšla peš, rodila najmlajša, Zofka.

Zofka je bila spočetka tudi Zofi, kasnje pa Zofija, čeprav bi si nekoč bolj želela biti Sonja. Stajic takrat niso poznali, pa so deklico, ko je začela kobacati, posadili kar na nizko kredenco in ji s tem omejili gibanje. Bratje in sestre so bili vsi mnogo starejši in so jo po potrebi vsi ali crkljali ali pa tepli. Kmetija je merila komaj štiri hektarje, oče je delal na gozdnem gospodarstvu in v Tovarni usnja v Šoštanju, mati pa je gospodinjila.

Ker so šli bratje in sestre kmalu od doma, je morala Zofka že od malega poprijeti za delo, s petimi leti je že zarana pasla krave in ker so jo starejši naučili brati, je s sabo vedno nosila knjige, dostikrat pa skrivoma tudi plesne čevlje, ki si jih je sestra kupila za maturantski ples. O posledicah raje ne bi razpravljali ...

Takratni prvi razred je bil še dva meseca v stari šoli, potem pa so se otroci preselili v novo osemrazrednico, ki je bila ponos Belih Vod - težko si je leta 1961 sredi hribov predstavljati tako veliko, svetlo šolo z lepo urejeno okolico, lastnim smučiščem in lastnim letnim bazenom! Ravnatelj Jože Melanšek je s svojo nepopustljivostjo šolarjem v dušo vcepil skrb za lepo urejeno okolico.

Iz prvega rareda nosi Zofija v sebi topel spomin na učitelja Martina Pustatičnika, ki jo je vsako jutro, ko je prišla v šolo, najprej malo "povarval" ... Vsa štiri leta,

osemletko so namreč leta 1965 zaradi premajhnega števila otrok ukinili, je bila Zofi najboljša učenka na šoli. Doma je seveda pridno pomagala, če se je le dalo s knjigo v roki. Zgodilo se je, da je, medtem ko je med čitanjem pasla kokoši, prišla lisica in ji pred nosom odnesla putko.

Za belovodske otroke je bil prehod v peti razred v šoštanjsko šolo Biba Roecka šok. Pešačenje v temi, snegu in dežju, sošolci in tudi večina učiteljev so vozače z obrobja gledali nekako postrani /ena od izjem je bila tovarišica Jarnovičeva, kjer so našli zavetišče/, zato niti ni čudno, da je večina padla, Zofi pa je dobila prve trojke. Tisti čas je razmišljala, da bo morda učiteljica ali pa zdravnica, najpogosteje pa je sanjarila, da bo TV-napovedovalka. Tudi prve simpatije so se pojavile, a vedno so bile globoko varovana skrivnost, za katero ni vedel nihče.

Bratje in sestre so se domov vračali le ob koncu tedna, takrat so veliko postorili, drugače je domačija bolj samevala. Staršema je bila v pomoč v glavnem le Zofija, ki se ji je zdelo, da mora staršema vračati za vse, kar sta ji med otroštvom dala. Tako je sledila njuni želji in po osnovni šoli ostala doma.

Toda punca, ki je imela rada starše, vsako domačo žival posebej /ko je katera od živali le morala od doma, se je Zofi vedno skrila v kot za štedilnik in si zatisnila ušesa/, ki se je pogovarjala z rožami in z vodo, je kljub vsemu hotela več. Vsak dan je skrivaj ponavljala snov iz osnovne šole, po letu dni pa ni več zdržala. V Velenju se je prijavila na novo ustanovljeno elektrotehniško šolo. Ko je starša seznanila z odločitvijo, je mati dneve in dneve prejokala, oče pa več mesecev z njo ni spregovoril.

V Velenju je Zofka med tednom stanovala pri sestri, ob koncih tedna pa se je tri leta odpovedovala plesu, atletiki, zabavi, da je vsako soboto zjutraj ob petih sedla na delavski avtobus in se odpeljala domov, v Bele Vode, kjer je do nedeljskega večera pomagala staršem.

Nekako v isti čas spadata dva pomembna dogodka: pri smučanju na Golteh si je zlomila nogo, tako da je v letu dni na berglah spoznala, kako težko je biti invalid; in prvič v življenju se je resno

zaljubila ... S Hladinovim Miranom iz Pesja sta bila veliko skupaj, nista pa vedela, da je lahko ljubezen še bolj nevarna kot elektrika, pa se je zgodilo, kar se je moralo, sredi četrtega letnika je dijakinja povila Mihelco, ki so jo sošolci takoj vzljubili in jo klicali za hčerko četrtega TEB. V šoli ni mlada mamica zamudila nič, na koncu je bila med tremi najboljšimi, elektrotehniko pa je, čeprav prej o tem poklicu nikoli ni razmišljala, celo vzljubila.

Po srednji šoli si je želela še več. A zdaj je bila gospa Hladin, z možem in otrokom. In s službo v razvojno-konstrukcijskem oddelku Rudnika v stekleni direkciji. Iz posebnega kmečkega okolja se je preselila v posebno delavsko okolje v Pesju. Ni in ni šlo, ljudje so bili dobri z njo, a vživeti se ni mogla. Iz Pesja in zakona je ušla domov v Bele Vode.

Z rdečim fičkom se je vozila v službo v Velenje, za zimski čas je imela v Velenju garsonjero, želja po študiju pa je ostala. In tako se je leta 1977 vpisala na fakulteto v Kranju – smer informatika in računalništvo. Prvo stopnjo je v roku leta 1979 tudi končala. Zaposlena je bila v ESU /to podjetje se je namreč od Rudnika odcepilo leta 1977, se naselilo v zgradbah propadlega EKK-ja in tja so prestavili tudi njen oddelek/, ukvarjala se je še vedno bolj z elektrotehniko, saj je bilo računalništvo šele na pohodu.

Druga velika ljubezen se je začela na smučišču, z Borisom Kukovičem se je poročila 21. 3. 1981, teden dni kasneje pa ji je /nekaj let za očetom/ v naročju umrla mati. V stanovanje na Kardeljevem trgu v Velenju je leto zatem prinesla veliko spremembo mala Ina. Dete je postalo središče pozornosti, mati je pridno hodila v službo in se iz nje pridno vračala. Takrat so jo v službi pritegnili projekti v Luki Koper, pa toplarna v Nemčiji. Vedno bolj je spoznavala, da ji kot projektantki manjka znanja, zato se je odločila za študij elektrotehnike. Ob delu seveda, in prvo stopnjo je znova končala v roku, leta 1989.

Ko je devetinosemdesetega leta v podjetju izjavila, da bi bila rada vodja prodaje, so tedanji vodilni moški padli dol. Ženska, žena, pa še mati povrhu!? Pa je uspela, in ko so delavci zamenjali celotno vodstvo, je v novi ekipi postala celo vodja profitnega

centra Inženiring; ob naslednji organizacijski spremembi je Kukovičeva postala vodja profitnega centra ESO Montaža, ki se je združil z Inženiringom, končno pa je ob delitvi ESA postala direktorica podjetja ESO Montaža, ki se danes imenuje ESOTECH.

To je bilo najtežje obdobje, treba je bilo okrepiti vodstveno ekipo, bili so zadolženi, ni bilo pravih programov in ni bilo posla. Bila je borba znotraj podjetja in na trgu - cela štiri leta. Zdaj je ESOTECH solidno, perspektivno podjetje, daleč od nekdanjega pojmovanja, da gre samo za inštalaterje, saj se vse bolj usmerjajo v uporabo in prodajo pameti – v kratkem bodo prvi v Sloveniji predstavili večtočkovni video konferenčni sistem - kar pomeni, recimo, da bodo lahko sestanki potekali, ne da bi se direktorji iz različnih mest dvignili iz svojih udobnih foteljev ...

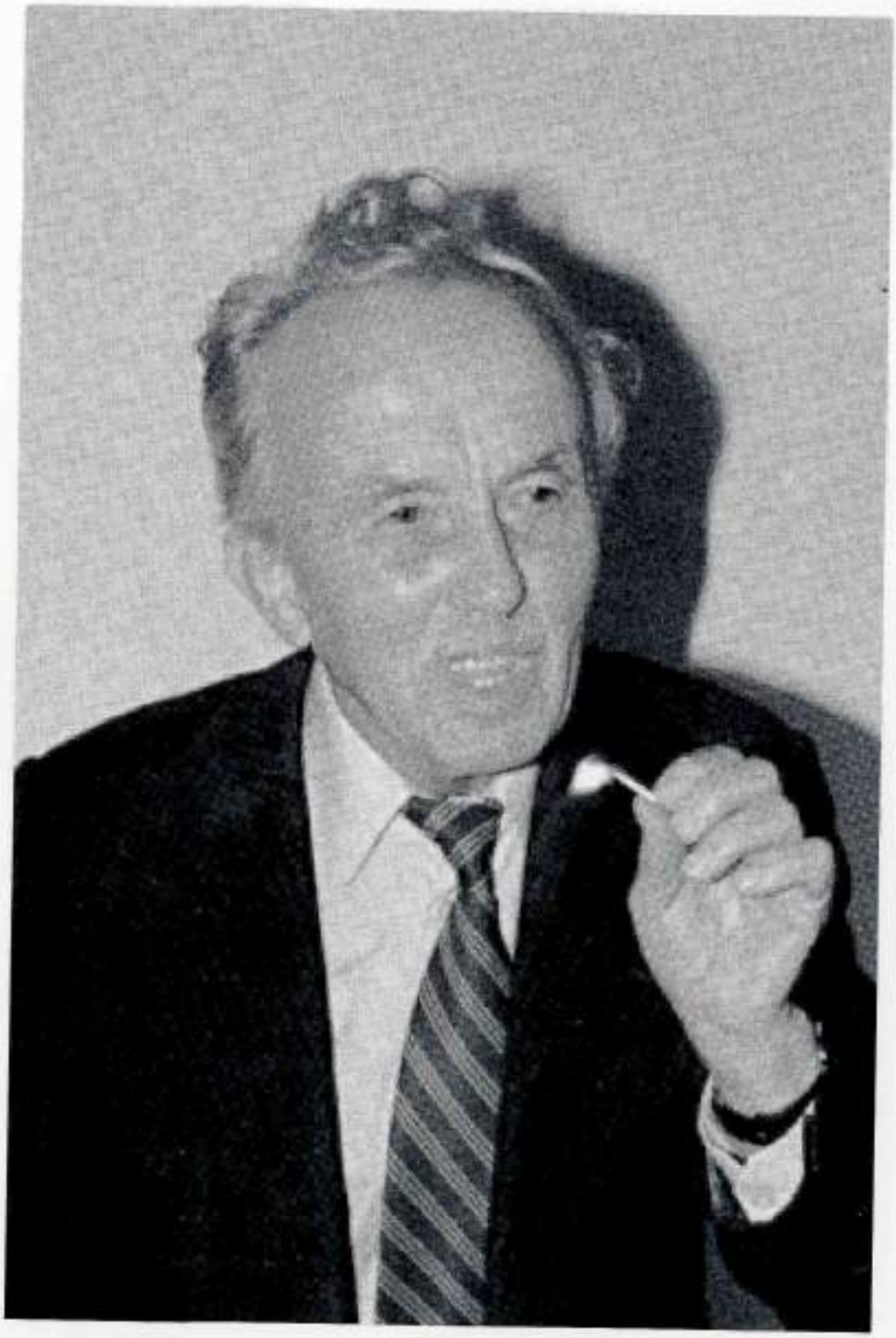
Skratka, podjetje se uspešno razvija pod vodstvom ženske, ki je že kot otrok v sebi nosila željo, da bi znala in naredila še več. Znanje, izkušnje, odločnost in hotenje, združeni s sposobnostjo izkoristiti prednosti in s čutom za pravilne odločitve so rodili sadove. Pa tudi žrtve. Biti moraš ves čas na voljo ljudem, nikoli slabe volje, urejen, poln energije. Ne da se vedno in ves čas uspešno opravljati del in nalog direktorice, žene, matere, gospodinje, študirati - ko postanejo stvari preveč neusklajene, je včasih potrebno storiti odločnejše korake. Tako je počasi šel po zlu tudi drugi zakon. S hčerkama živi v stanovanju na Foitovi ulici, v Belih Vodah, ob svoji domačiji, pa je Zofija zgradila hišico, ki ji je prijetno zatočišče, ko si želi družbe ali samote ...

Mala kmečka deklica Zofi, ki je staršem na ljubo pridno hodila v cerkev, si je ustvarila lastno mnenje o svetu in kasneje na skrivaj, da ne bi prizadela matere, iz prepričanja stopila v ZK. S koncem ZK je bilo konec tudi njenega članstva, le kratek čas je bila članica SDU, ki se je kasneje priključila ZLSD. Danes se s politiko ne ukvarja, saj se preveč posveča gospodarstvu.

Če ni sestankov in službenih potovanj, kar se sicer zgodi bolj redko, direktorica rada zaplava, gre na aerobiko ali pa na partijo tenisa, ki ga igra že več kot petnajst let. Prosti večeri so navadno

zapolnjeni s prebiranjem strokovne literature, še vedno pa se veliko druži s svojim številnim sorodstvom. Energije ji ne zmanjka nikoli, pravi, da ima dan štiriindvajset ur in da v tem času lahko postori vse /zato tudi, recimo, nima hišne pomočnice/.

In kakšna bo njena pot naprej? Zofija Kukovič - MBA /naziv si je pridobila na Mednarodnem centru za razvoj menedžmenta na Brdu/ želi svoje podjetje popeljati v vrh slovenske industrije znanja; Zofija - ženska pa ima za osebno življenje zanimivo, skoraj matematično formulo: "Življenje je število dogodkov v enoti časa!" Formula je pravzaprav čisto enostavna, čar je namreč v lepih dogodkih, ki jih soustvarjaš sam, srečo je treba nenehno iskati, skrita pa je v malenkostih, začenja se pri hčerkah, širši družini, sodelavcih ...

Nekega lepega dne v 16. stoletju so se trije obubožani plemiči iz rodnega Nürnberga odpravili proti jugu. Enega med njimi je pot zanesla do Topovelj pri Braslovčah, kjer je pognal korenine. V začetku devetnajstega stoletja je bila Šmajsova družina premožna in mnogoštevilna, imela je kar trinajst otrok, od katerih pa so se poročili le trije. Med njimi Franc, ki se je izučil za čevljarja in se priženil v krojaško družino v sosednje Parižlje. Z ženo Marijo sta spočela šest otrok: Marijo, Franca, Vinka, Rudolfa, Ludvika in Karla. Mala Marija je umrla že pri porodu, Rudolfa je pri dveh letih pobrala davica. 11. julija 1924 je na svet prilezel rak, ki so ga poimenovali Vinko. Oče je sprva čevljaril, a je posel opustil, ostal je doma in iskal priložnostna dela naokoli, mati se je zaposlila kot preddelavka v Tovarni nogavic Polzela.

Stanovali so v hiši ob Savinji nedaleč od Balantovega mlina in dvorišče je bilo vedno polno otrok, ki so se med sabo lepo razumeli, dostikrat pa so se tudi stepli do krvi. Ob običajnih otroških igrah je bil na Šmajsovem pravi raj za telovadbo, otroci so delali vaje na drogu pod kozolcem, s palico so skakali čez brajdo, merili so se v teku na 60, 100 in 200 m. Vinko je bil pravi telovadni talent.

Vzgoja je bila precej trda, oče otrok ni smel videti v brezdelju in dogajalo se je, da so jih grešniki dobili s "kneftro", pravim čevljarskim pasom, po hrbtu. Mati je bila po svoje strožja, a navadno je zalegel že njen pogled in moč osebnosti. Ko so bili nekoč otroci sami doma, so Vinka pregovorili, da je za vsakega ukradel eno sladkorno kocko iz škatle na omari. Ko je mati to opazila, je planila v neutolažljiv jok iz razočaranja nad otroki. Vinko jo je na kolenih prosil odpuščanja za storjeni greh ... In odtlej ni ukradel ničesar več.

Vseh šest razredov osnovne šole v Braslovčah je opravil z odliko. Bil je ves čas v pevskem zboru, igral v tamburaškem zboru - nagovarjali so ga celo, da bi šel v orglarsko

šolo, dober je bil v telovadbi ... Razglasili so ga za najboljšega učenca na šoli in mu podarili sto dinarjev, za katere bi si, recimo, lahko kupil bicikel, a zgodilo se je, da je prisluženi denar kasneje pobrala denarna reforma.

No, odličnjak je bil tudi nabrit. Velik kmet v soseščini je spravljal s polja prekrasne buče, ne vedoč, da je bila skoraj vsaka prej previdno odprta, obogatena z otroškimi iztrebki ter nadvse skrbno spet zaprta. Buče so potem na domačem dvorišču letele z voza, se druga za drugo razpočile in s svojim smradom "osrečile" kmeta. Otroke je k materi prišla zatožit zoprna teta in sledila je najtežja kazen v življenju. Vinko je klečal sredi sobe, in medtem ko ga je mati z vso močjo mlatila s palico, je moral z dvignjenimi rokami teto prositi odpuščanja. Rane in modrice so se zacelile, spomin je ostal, še mamo je ta kazen bremenila vse življenje.

Leta 1936 je fant odšel na nižjo gimnazijo v Žalec. Tudi tam je blestel, najboljši je bil v slovenščini in nemščini, odličen pri telovadbi, navdušen pevec v zboru, sošolcem je pomagal pri učenju – skratka, bil je pravi vzor dijaka. Od doma je bil navajen na red, disciplino, delavnost in skromnost, saj so živeli življenje proletarcev. V pevskem zboru so bili vsi fantje zaljubljeni v Urbaškovo Magdo, ta pa je rdeči nagelj v znak naklonjenosti podarila prav Vinku.

Pred nemško okupacijo je končal nižjo gimnazijo, na višjo se mu ni uspelo vpisati, Nemci so ga zavrnili. Oktobra 1941 so ga povabili na prvi sestanek odbora OF v Braslovčah, pa po naključju tja ni prišel; čez nekaj dni so vse udeležence Nemci polovili in jih v zaporih do smrti izmučili. Istega meseca je v Celju po naključju videl prve ustreljene zapornike, kar ga je močno prizadelo in mu vlilo novega strahu pred vojno. Naslednje leto je osemnajstletnik dobil poziv za obvezno delo v Nemčiji, v Sudetih je odslužil pet mesecev, potem so ga vpoklicali v nemško vojsko. Najprej vojaški dril v okolici Dunaja, v Franciji in ob Bodenskem jezeru, nato julija 1943 bojni krst na Siciliji. Po nekaj dneh sta se s prijateljem Vaznerjem iz Velenja predala Angležem, oblekla njihovo uniformo in odšla z njimi v Egipt, od tam v mornarico, na torpedni čoln, ki je imel bazo na Malti, s torpednega čolna pa na korveto Nado, z

njo, že septembra 1945, v Šibenik, kjer so ladjo preimenovali v Partizanko in z njo še slabo leto po Neretvi iskali in razstreljevali nastavljene mine.

24. junija 1946 je bil vojak Vinko demobiliziran in vrnitev v rojstni kraj, med domače, je bila sreča vseh sreč. Prva skrb po vrnitvi pa so bile knjige. Opravil je izpite za peti in šesti razred gimnazije in junija 1948 na državnem učiteljišču še učiteljsko maturo.

Z dekretom je dobil prvo službo na Muti, kjer je preživel nepozabno leto. Poučeval je višje razrede, ob tem pa vodil telovadni krožek, pevski zbor, recitacijski in literarni krožek. Z novim dekretom je odšel na nižjo gimnazijo v Prevalje, kjer je postal tudi upravnik Doma igre in dela. Začel je predavati na Ljudski univerzi, ki ji je ostal zvest vse življenje; vpisal je študij angleščine na Višji pedagoški šoli v Ljubljani, kamor se je poslej redno vozil na predavanja in izpite. Vse več časa pa mu je jemala mlada vzgojiteljica Srebotnikova Slavica iz Šoštanja, ki se je kot jutranja rosa splazila v njegovo dušo. Po kakšnem letu je spoznal, da sta njena dobrota in nesebičnost vrlini, ki ga bosta osrečevali vse življenje. In sta se 16. marca 1950 poročila in istega leta na svetu pozdravila hčerko Ireno.

Zakonca sta si želela službe čim bliže domu in jo leta 1952 tudi dobila. Vinko se je zaposlil na nižji gimnaziji v Velenju; angleščino in slovenščino je učil najprej v stari konjušnici in potem leta 1959 v novi osnovni šoli Miha Pintarja Toleda.

Začelo se je novo, pomembno, obdobje v življenju mladega učitelja. Poučeval je, na Filozofski fakulteti vpisal še visokošolski študij slovenščine in ruščine, vodil je tečaje angleščine za Rudnik, delal je v kulturnem društvu Svoboda, organiziral proslave, skrbel za recitatorski krožek, bil lektor pri igrah, postal prvi predsednik Ljudske univerze, sodeloval pri Društvu prijateljev mladine, dopisoval v časopise in revije o prosvetnem in kulturnem življenju v Velenju. Bil je član telovadne vrste Partizan, vodil je mladinsko vrsto v orodni in prosti telovadbi in povrhu še udarniško gradil Velenje.

Potem ko je nekaj let z družino /julija 1953 se je rodil Iztok/ živel pri znanem učitelju Franu Mlinšku, so se leta 1960 preselili v petorček na Jenkovi cesti in nato, pet let kasneje, v lastno hišo na Efenkovi ulici.

Leta 1961 so ga prepričali, da je iz osnovne šole prešel na srednjo rudarsko, nekaj časa učil slovenščino in moralno vzgojo, pozneje pa slovenščino in ruščino. Na Filozofski fakulteti je diplomiral leta 1967 iz slovenske in ruske literature. Z dekretom so ga dvakrat poslali na nekajtedensko izpopolnjevanje, leta 1958 v Walles, 1965. pa v Moskvo.

Rudarski šoli ozroma Centru srednjih šol je ostal zvest do upokojitve leta 1984, njegovi "zlati učenci" pa so bili med drugimi vsi vodilni možje velenjskega premogovnika. Navajen reda in discipline je isto zahteval od dijakov, čeprav je v razredu vedno želel biti le prvi med enakimi. Bil je po svoji oceni nemara tudi strog, a le do takrat, ko je spoznal, da je poslanstvo učitelja v učencu iskati znanje, ne neznanja. Odtlej je bil le še zahteven. Roke ni nikoli položil na dijaka, a da kdaj ne bi zakričal, mu ni mogel preprečiti niti njegov močni pedagoški eros.

Človeku, ki je desetletja pisal v Večer, Otroka in družino, v Rudarja, Naš čas, Novi tednik ..., ki je bil petnajst let tajnik Zveze kulturnih organizacij, ki je desetletja poučeval na Ljudski univerzi, ki je za svoje delo v prosveti in kulturi dobil celo kopico priznanj, seveda tudi v pokoju ni dolgčas. Do brkljarije okoli hiše mu ni preveč, poletne dneve rad v rekreaciji preživi na nekaj sto metrih podedovane zemlje ob Savinji, ostaja mu pa skoraj vse iz aktivne dobe: poučevanje na Ljudski univerzi, občasno pisanje v časopise in revije, delovanje v amaterski kulturi. In dodal je novo ljubezen - literarno ustvarjanje. Je človek, ki ga prevzamejo trenutki, drobni dogodki, lepote narave - in ostaja nemiren, dokler tega ne prelije na papir. Pred kratkim je izdal prvo zbirko črtic z naslovom Krik iz mladosti, pripravlja pa že novo - Sonce mojega življenja. Vrh vsega je eden redkih ljudi, ki ga poleg bogate pisane besede odlikuje tudi lep govorni jezik.

Rad potegne pozno v večer, zato zjutraj poleži do sedme ure, obvezno opravi jutranjo telovadbo, pomaga pri čiščenju in ob pol desetih s Slavico sedeta k zajtrku. Obvezen čaj in kruh z maslom in medom /medu na leto porabijo kakšnih petindvajset kilogramov/ ter turška kavica v miru, potem pa dan kar steče - še morebitni četrturni spanec po kosilu je greh. In še se profesor Šmajs proti polnoči vpraša: "Ja kaj, hudiča, sem pa danes sploh naredil pametnega?"

Oče je dočakal 86, mati 96 let. Vinko nima cilja v številkah. Še naprej bi se rad imel lepo s svojo Slavko, sinu pomagal, da se mu končno še bolj odpre njegova slikarska pot v svet, rad bi še pisal, morda se bo lotil zgodb iz Doma ostarelih ...

V življenju se pretakata dobro in zlo. Tudi s pisanjem skuša biti V pika Š pika /tako ga je nekoč zaradi podpisa k člankom - V. Š. - poimenoval kolega/ na strani dobrega in tisti trenutek je najbolj Človek.

Starša sta bila prava Zaleščana - mati Jožefa iz Prelog in oče Gregor, rudar, iz Plešivca. Najprej sta kupila hišo od Silovškov v Škalah, potem sta leta 1910 kupila manjše posestvo od Plevelov, tudi v Škalah. Oče je imel že iz prvega zakona hčerko Micko, kasneje pa se je rodilo še sedem sinov in hčera: Rafi, Ivan, Jože, Jakob, Franc, Fanika in Karla.

Jakob, vedno je bil le Jaka, je prišel na svet 8. 7. 1910. Ob začetku prve svetovne vojne ga je oče v naglici odnesel v graben in mu dejal, da se takoj vrne. Ta takoj je trajal do konca vojne, ki je zaznamovala Jakovo najzgodnejše otroštvo. Mati je ostala sama s kopico otrok in pošteno se je morala potruditi, da jih je v času brez moža nahranila in oblekla. Igrač otroci niso imeli, naredili so si kakšno stvar iz ostankov lesa, v smučanju so se skušali kar na dogah. Današnje Velenjsko jezero je prav tam, kjer je Jaka pasel njihove štiri kravice nekako do leta 1919, ko se je v udorninah že začela nabirati voda.

Vseh šest razredov osnovne šole je napravil v škalski šoli, petnajst minut hoje od doma. Učiteljica ga je imela rada, pa tudi sam s šolo ni imel težav, že v prvem razredu je v zakmašni obleki nastopal pred šolskim nadzornikom. Najraje je reševal matematične naloge, tudi risanje in petje je imel rad, s slovenščino pa si nista bila najbliže. Ker ni bil nikakršna ovčica /s sošolci so na primer splezali na turn in tolkli po zvonovih/, je v šoli kdaj pa kdaj klečal ali jih dobil po riti. Pa tudi oče je doma svojo nadebudno mladež kar često postavil v vrsto in na njej preizkusil pas.

Po končani osnovni šoli je dve leti preživel doma, pasel krave in čakal, da bo star šestnajst let, ko bo smel iti v uk. Oče ga je prepričeval, naj gre za knapa, a stari oče, mizar, je v njem zbudil željo po mizarjenju. Oče je popustil in ko je Jaka hotel po nekaj mesecih iz Prelog, kjer se je učil pri stricu, uiti, mu tega ni dovolil - češ, če

Naš čas, 15. januarja 1998

si trmaril, zdrži do konca. Pri stricu fantu res ni bilo z rožicami postlano, delali so cele dneve, vmes je trikrat na teden obiskoval obrtno šolo v Velenju /zvečer od šestih do osmih, ob nedeljah pa od osmih do dvanajstih dopoldne/, stric je rad pil, kar naprej jih je zmerjal, delali so vse na roke. Vajenci plačila niso dobili, niti niso bili socialno zavarovani. Košček kruha so pomalicali kar stoje, med delom. Celo domači pes je dobival boljšo hrano, in še to vedno pred delavci.

Nič kaj nežno niso fantje opravili s sosedom, ki je imel stranišče na štrbunk točno pod gospodarskim poslopjem, kjer so spali. Vsako jutro so bili priča sosedovemu obredu na stranišču, pa še ves čas jim je zaudarjalo točno pod nos. Zato so lepega dne nažagali kole stranišča in naslednje jutro je sosed sredi ljubega mu opravila ostal s hlačami v rokah sredi podrtije ... Tja ga ni bilo več.

Leta 1929 je Jakob opravil pomočniški izpit. Leti 1931 in 1932 je preživel v Mostarju, kjer je služil domovini. Hrana je bila več kot slaba, odnos oficirjev do vojakov pa obupen - nenehno so si izmišljali nove načine mučenja vojakov. Če si se malo prepočasi ali narobe zasukal, si jih že dobil po glavi ali čez pleča. Vojaški službi pa se mora Jaka vendarle zahvaliti za nekaj, kar mu je kasneje v življenju še kako koristilo - v mizarski delavnici, kjer je bil nadzornik, je spoznal stroje. Nihče od mizarjev v Velenju v tistem času strojev še ni imel!

Po vrnitvi iz vojske je mladi pomočnik stanoval na očetovi domačiji /leta 1927 se je družina zaradi ugrezanja preselila v Zabrdo pri Podkraju/ ter v Velenju in Mozirju nabiral izkušnje, tako da je leta 1934 v Celju lahko opravil mojstrski izpit za stavbnega in pohištvenega mizarja.

Pot od doma v Velenje ga je vodila mimo sosedovega vinograda - tako dolgo, da so pogovori s Cilko postali pogostejši in daljši. In tako dolgo, da ju je nekoč zasačil njegov oče in mu ročno "svetoval" poroko. Ne bodi len, ga je sin leta 1935 tudi ubogal. S Cilko sta se zadolžila in od sestre odkupila kočlarijo z vinogradom in starim preužitkarjem vred. A časi so bili hudi, še za enega mizarja v Velenju ni bilo kruha. Zato sta bila Meha vesela, ko jima

je brat Raf dobil službo v rudniku zlata Blagojekamen v Srbiji. Tam sta oba pridno delala pri izgradnji rudarskega naselja in prav dobro zaslužila. No, že po letu in pol sta se vrnila domov, ker oče ni mogel več skrbeti za sitnega preužitkarja. Z zasluženim denarjem sta odplačala posestvo in ker v Velenju ni bilo možnosti, sta uredila mizarsko delavnico v Slovenj Gradcu. Tam je družina /v Srbiji se jima je leta 1937 namreč rodil sin Herman/ živela v mrzli in vlažni sobici, pa tudi delavnica je bila slaba, zato so zdržali le pol leta in se vrnili v Velenje.

Zdaj je bil Jakob obrtnik, imel je že pomočnika. V Velenju sta pri mostu čez Pako s podjetno ženo Cilko kupila parcelo in na njej postavila delavnico, malo za tem pa ga je žena prepričala, da je za velik denar, na tri obroke, kupil prvi mizarski stroj v Velenju. To je pomenilo nekaj čisto novega ... Leta 1940 sta začela ob delavnici graditi hišo in se po težavah z oblastmi vanjo leta 1943 vselila, bogatejša za sina Janka /1941/ in Jožeta /1943/.

V nemško vojsko Jaka niso vpoklicali, je pa imel že vse pripravljeno za v partizane, ko je dobil nalogo, da ostane na terenu in partizane oskrbuje z raznim materialom. Najprej je zbiral in prenašal sanitetni, ko je vožnja z vlakom v Celje postala prenevarna pa elektromaterial. Ob tem je ves čas delal v delavnici, v glavnem za Nemce, saj domačini mizarjev med vojno skoraj niso potrebovali.

Po osvoboditvi so leta 1945 najprej zaprli brata Rafa, ki se je medtem vrnil iz Srbije, češ da si je nezakonito napeljal elektriko v novo hišo, tri dni za njim pa, po prijavi sosede Šilihove /ti so si bili dobri s komisarjem OZNE/ še Jakoba. V Šoštanju so pred naglim sodiščem v dobre pol ure petinštirideset ljudi spoznali za krive sodelovanja z okupatorjem in jih obsodili na najmanj štiri leta težkega prisilnega dela, osem let izgube državljanskih pravic in zaplembo treh četrtin premoženja. Tudi Jaka, kljub temu da je imel zbranih vrsto dokumentov, da je delal za OF. Verjetno bi ga ustrelili, če se zanj ne bi potegnila komisarka Zrničeva. Večino obsojenih so po nekaj dneh odpeljali na Teharje /brata Rafa so pokončali na Goricah v Šoštanju/, kjer so preživeli štirinajst grozljivih dni med stenicami, streli in kriki. Vendar se je zgodil

čudež, ugotovljeno je bilo namreč, da je naglo sodišče vse obsodilo po krivici in po kakšnem mesecu prehodnega taborišča v Lanošu so bili svobodni.

Že naslednje leto je žena zbolela na srcu in leta 1947 šla v bolnico rodit. Le nekaj dni po porodu je umrla in par mesecev za njo tudi mali Milan. Zdaj je Jaka ostal sam s tremi fantiči, starimi tri, šest in devet let; imel je delavnico in delo, žene pa ne. Drugo leto po ženini smrti so mu povedali, da bi bila Jeričeva Tončka iz Gaberk za njega, pa jo je, po posvetu z očetom, šel vprašat, če bi prišla k njim za ženo in mater. Kar nekaj časa je razmišljala, potem pa pogumno rekla: "Naj bo, v božjem imenu!" Udarila sta si v roke in v štirinajstih dneh, 8. februarja 1948, je bila poroka. Odtlej je spet imel ženo, njegovi otroci pa čisto pravo mamo, ki je vedno, ko jo je Jaka opozoril, naj bo trša, odgovorila: "Nisem prišla iz Gaberk otrok tepst!" Tončka je rodila dva otroka, leta 1950 Branka in dve leti za njim Mileno.

Težav z oblastjo pa še ni bilo konec. Leta 1950 so ustanovili državno /KLO/ mizarstvo, ki naj bi po odredbi delalo v Mehovi delavnici ob dopoldnevih, Jaka pa bi smel delati v popoldanskem času. Tokrat je Jaka pisal samemu ministru in že po enem tednu je bila zadeva razrešena njemu v prid - KLO mizarstvo lahko uporablja delavnico takrat, ko bo to določil Meh, in še to le ob plačilu!

Leto kasneje je Jaka od upravnika Srebotnikovega mlina kupil petindvajset kilogramov moke /takrat je bilo vse na karte, obrtniki pa tudi teh niso dobili/, OZNA je to nekako izvedela in na svete tri kralje pri Mehih opravila hišno preiskavo; Jaka so za tri dni zaprli brez hrane in odeje v kletne prostore v Šoštanju. Dobil je šest mesecev poboljševalnega dela. Odslužil ga je le delno, ker se je, med odhodom z dela na krajši dopust, mimogrede uspel prebiti do pomočnika nekega ministra v Ljubljani, ki je zadevo uredil zanj in še nekaj podobnih kaznjencev.

Istega leta so ga spet prijavili: dobiček na račun utaje lesa. Tudi zdaj je na sodišču dokazal, da gre za krivico.

Leta 1952 je bil spet na zaslišanju na OZNI. Tokrat pod pretvezo, da se ilegalno sestaja z nasprotniki oblasti in z grožnjo, da

ne bo več videl doma. V resnici pa je šlo za to, da ga prisilijo, da vpiše dosti višje ljudsko posojilo, kot ga je že. Izposodil si je denar in ga odnesel na občino, kjer so se vsi čudili njegovi nenadni dobroti. Oznovci so s tem pritisnili tudi na druge obrtnike, Meh pa, seveda, zaradi njihove grožnje, ni smel o vzroku za svojo "dobroto" niti črhniti.

Ko je leta 1952 kupil diksija, prvi osebni avto v Velenju, je zanj plačal davek v višini njegove vrednosti, ko pa je osem let kasneje kupil malo boljši rabljen avtomobil, ga je prijela v roke davkarija: za dva milijona sto tisoč premalo plačanega davka v zadnjih treh letih. Rezultat je bil pričakovan: Jaka se je pritožil in ugotovili so celo, da ima tristo petdeset tisoč v dobrem!

Odtlej je imel Jakob Meh pred zavistneži in državo v glavnem mir. Posvetil se je delu, največ je delal stavbno pohištvo - za Tržnico, petorčke, gasilski dom, delal je v Celju, Zagrebu, Osijeku ... Garal je dneve in noči, dokler ni leta 1992, po več kot šestdesetih letih dela, odšel v pokoj.

Prostega časa skoraj ni bilo, če pa si je že utrgal kakšen dan, so jo z družino mahnili v hribe. S Tončko sta dvignila hišo, dokupila nekaj zemlje, gozd in grobnico. Otroke sta spravila v šole in do kruha /danes ima vsak svojo obrt/. S politiko se ni hotel ukvarjati nikoli, bil je le priden gasilec in funkcionar pri obrtnikih, o čemer pričajo številna priznanja.

Vendarle, ko so otroci odrasli, sta si s Tončko znala tudi privoščiti. Šla sta na morje in obiskala kar lepo število evropskih držav. Dokler ni desetega junija 1995 ugasnila tudi Tončka. Otroci sicer lepo skrbijo za Jaka, a veselja ni več pravega. Vsak dan se s svojim avtom odpelje na pokopališče, kjer obuja spomine. Obrt in dom je prevzel sin Branko s Tinko, vsi drugi otroci in številni sorodniki pa ga redno obiskujejo. S celo družino se dobijo za vse svetnike in za veliko noč, desetletja je že glava družine, prava avtoriteta.

Jakob Meh ima vozniški izpit že šestinštirideset let in letos mu poteče. Kar hitro bo treba poskrbeti, da ga podaljša še za kakšno leto!

5. januarja 1925 je Francka podarila Veri življenje, sama pa kmalu nato začela bolehati. Naslednjih nekaj let, do svoje smrti leta 1934, je večino časa preživela po bolnišnicah, z njeno smrtjo pa je, zaradi dragega zdravljenja, odšel tudi velik del sicer lepega posestva.

Zupančiči so imeli kmetijo, gostilno in trgovino v Kamnici, vasici, ki je v smeri proti Litiji od Ljubljane oddaljena kakšnih petnajst kilometrov. Z malo Verico se je veliko ukvarjal dedek, njeni starosti primerne družbe v vasi ni bilo. Dedek jo je pestoval, imela je cel kup igrač, vse mogoče punčke in vozičke, a najbolj je uživala, če je lahko pomagala v trgovini in gostilni.

Od osnovne šole jo je ločil le domači travnik. Dokaj scrkljana deklica je po dedu pobrala precejšen del oblastnosti, zato ji v šoli tudi fantje zlepa niso bili kos, enega med njimi je z lesenim količkom celo spravila v bolnišnico. Vsa štiri leta kamniškega šolanja je imela najraje slovenščino, matematike pa se je naučila že v gostilni.

Jasno je bilo, da bo Verica doma nekoč prevzela trgovino in gostilno, zato so jo leta 1936 poslali v dekliško meščansko šolo v Ljubljano, da si pridobi primernih znanj. Znašla se je v druščini prijateljic, ki so bile vse po vrsti članice Sokola. Očetu Ivanu to ni bilo čisto nič všeč, kajti sam je bil cerkveni ključar, gostilna pa je bila zbirališče orlovcev. A Vera je počasi le šla svojo pot. Učenje je ni preveč zanimalo, vsak konec tedna jo je primahala domov, zabrisala šolsko torbo v kot in se lotila dela v gostilni. Zatorej popravni izpit /iz slovenščine!/ v prvem letniku ni bil nič čudnega in ponavljanje naslednjega razreda tudi ne. Navihana Vera se je neskončno zamerila patru pri verouku - za miklavževo je s sošolkami namreč hotela prestrašiti učiteljico, nadela si je masko hudiča, se skrila pod kateder in čakala. Ko je videla, da so h katedru pristopile noge v obleki, je v maski skočila na plano in iztegnila dolg rdeč jezik - kako naj bi revica vedela, da sta učiteljica in pater zamenjala pouk.

Tik pred koncem četrtega razreda jo je "odrešil" začetek druge vojne. Vrnila se je v Kamnico, v trgovino in gostilno. Proti koncu leta 1941 je bila v njihovi okolici že kar močna komunistična partija, za partizane je delalo precej ljudi. Veri je bil všeč skojevec Cveto /leta 1942 so ga odpeljali v Dachau, kjer je umrl/ in to je bil glavni razlog, da je za partizane začela delati tudi sama. Nekoč sta se z očetom srečala, ko je ona na skrivaj iz trgovine jemala klobase, oče pa, prav tako na skrivaj, kruh - oba za partizane. Odtlej sta si zaupala. Vera je delala kot obveščevalka pod imenom Branka, bila je mladinska funkcionarka. Nekoč je iz Domžal vozila skrito težko strojnico "bredo" in ker so jo opozorili na nemško zasedo, je na voz k blagu za trgovino in k strojnici naložila še nekaj žandarjev, ki jih je poznala iz njihove gostilne. Tako se je izognila pregledu, varno prepeljala strojnico, pa še žandarji so ji bili za vožnjo neskončno hvaležni. In Branka je zaradi svoje korajže postala Breda. Marca 1943 je bila izdana, a je na srečo to izvedela in pravočasno odšla v partizane, naslednjega dne pa tudi vsi domači: oče, trije fantje, ki so pri njih živeli, in Neža /ta je prišla k njim gospodinjit kmalu po materini smrti in se z očetom tudi globlje zbližala/.

Partizanka Breda je bila terenka, organizirali so mladino, govorili na mitingih, organizirali vaško stražo, odbore ... Med obveščevalno delo je spadalo zbiranje informacij, mobiliziranje moških /včasih je, zaradi Nemcev, šlo zgolj za navidezno mobilizacijo/, stražarila pa je tudi, ko so nekoč njeni kolegi ostrigli dekle, ki se je spečalo z Nemci. Partizanjenje je bilo še posebej za ženske hudo naporna stvar, poleg večinoma slabe hrane, dežja, snega in mraza so bili higienski pogoji seveda katastrofalni. Ko je postalo prenevarno, so se terenci za nekaj časa pridružili kakšni brigadi. Tudi streljanja je bilo veliko, najbolj nevarno je bilo tik pred koncem vojne na Menini planini, ko se je Bredina enota rešila šele po petih dneh.

Konec vojne je partizanka Breda dočakala v Tuhinjski dolini, na dan osvoboditve je prvič govorila na velikem mitingu v Kamniku in prespala z nahrbtnikom pod glavo poleg postelje, ki je bila zanjo premehka.

Oče se je z Nežo vrnil na domačijo, nekaj tednov za tem se jima je rodil sin Ciril, dve leti za njim pa še dvojčici Ivka in Nežka.

Veri so najprej namenili vojaško kariero, vendar si je premislila, ko je smela sleči uniformo. Postala je poslovodkinja v Naprozi /nakupovalno-prodajni zadrugi/ v Domžalah, kjer pa se ni počutila dobro, zato je že spomladi leta 1946 odšla na Bled. Tam je s skupino sodelavcev morala prevzeti nekaj hotelskih zgradb in opravljati nekatera obveščevalna dela pri preprečevanju ilegalnih prehodov čez državno mejo. Štirinajst ur je bila v komi, ko je med popisovanjem v enem izmed hotelov zagrabila vtikač - čeprav so ji prej zagotovili, da v njem ni elektrike.

Na Bledu je z Ladom doživela veliko ljubezen, toda fanta so najprej prestavili v Ljubljano in nazadnje v Beograd, z njim je odšel venček in ljubezen. Vera se je vrnila v Ljubljano, opravila trimesečno partijsko šolo ter se najprej na Centralnem komiteju ljudske mladine zaposlila kot tajnica predsednika in kasneje kot članica agitpropa. V tej službi je preživela tudi informbiro, potem pa po naključju zašla v Kočevsko Reko - v Ljubljani namreč ni imela primernega stanovanja, pa so ji obljubili službo in dvosobno stanovanje v Borovcu, kjer so bile servisne službe sekretariata za notranje zadeve. Tako se je konec leta 1951 znašla sredi miličnikov in zapornikov /ti so bili večinoma kmetje, ki niso hoteli državi oddajati pridelkov/ - civilistov je bilo vsega trinajst. Vera je bila vodja menze za miličnike, pri njej se je občasno hranil tudi slavni šef Maček. Nekoč je Vera preglasno govorila, kaj vse si nekateri v menzi privoščijo, pa so jo naslednjega dne vrgli iz Partije. Čez štirinajst dni so jo sicer povabili nazaj, a Vera je v Partijo spet stopila šele leta 1990, ko so slovenski komunisti zapustili partijski kongres v Beogradu.

Iz Borovca se je preselila v bližnjo v Kočevsko Reko in postala pomočnica glavne računovodkinje na državni ekonomiji, kjer so v glavnem gojili svinje in skrbeli za gozdove /pozneje je bilo to podjetje Snežnik/. Kočevska Reka ji je prinesla novo ljubezen, med tistimi trinajstimi civili je bil namreč tudi koroški Slovenec Polde, ki se je sicer leta 1956 vrnil na Koroško, a se ves čas vračal na obiske k Veri. Tako je Vera leta 1953 rodila sina Zvoneta, leta

1958 pa še Renato. Ni ji bilo, da bi se preselila v Avstrijo, Poldetu ni bilo, da bi se selil v Slovenijo. O tem se nista mogla sporazumeti vse do njegove smrti pred petimi leti, toda v tesnih stiki sta ostala ves čas.

Kočevskega se je po dvanajstih letih mati dveh otrok preobjedla, prijavila se je med drugim tudi na razpis za računovodkinjo na poskusnem posestvu slavnega Elektro-energetskega kombinata v Velenju in bila sprejeta. 17. avgusta 1963 je tako postala Velenjčanka. Že prvi dan v začasno dodeljeni garsonjeri na Tomšičevi ulici jo je predsednik hišnega sveta obvestil, da smo Velenjčani navajeni udarniškega dela, da se bliža čas obiska tovariša Hruščova in da jo ob šestnajstih pričakuje pri urejanju okolice bloka. Sicer pa se je po štirinajstih dneh preselila v dvosobno stanovanje na Šaleški 16, kjer živi še danes.

Elektro-energetski kombinat je drvel proti prepadu in 1965 se je Vera zaposlila na velenjskem rudniku v gradbenem obratu kot računovodkinja, leta 1966 je za kratek čas odšla na jamske gradnje in končno leta 1967 na novoustanovljeno stanovanjsko službo Rudnika lignita. Tam je opravljala računovodska dela vse do upokojitve leta 1981. Potem ko je v Dachauu spoznala grozote, ki so jih morali preživljati internirанci, ni uveljavljala pokojninskih pravic iz partizanov.

Prosti čas je posvečala predvsem otrokoma, ob hčerinem veselju do atletike je zašla tudi v Atletski klub Velenje. Opravila je sodniški izpit, bila pa je tudi deset let predsednica kluba. Kot priznana atletska delavka je sodila na številnih tekmovanjih, bila med drugim vodja organizacije Balkanskega krosa leta 1974 v Velenju, kot vodja atletske reprezentance Slovenije in Jugoslavije je obredla številna jugoslovanska in evropska mesta. Bila je članica predsedstva Atletske zveze Slovenije, članica nadzornega odbora jugoslovanske atletske zveze.

Nekaj mesecev po odhodu v pokoj, 23. junija 1981, so ji v Ljubljani povedali, da ima raka na dojki. Bila je pretresena, zjokala se je, potem pa obiskala brata na domačiji v Kamnici, kjer se je pošteno napila domačega šnopsa. Da je bila mera polna, jo je ob povratku doma čakal sklep o višini pokojnine.

In vendar se ni dala! Ni se zasmilila sama sebi, odločena je bila, da bolezen premaga. In sedemnajst let po operaciji je zdrav zgled vsem, ki v trenutkih obupa ne vidijo izhoda. No, čisto zdrava ravno ni, saj jo daje srčna aritmija in so jo med dokaj nedolžno operacijo gležnja 11. aprila 1989 komajda rešili iz objema smrti. Ta dogodek ji je pomagal, da je za vedno odvrgla cigareto - kaditi je začela med vojno /s cigareto je bilo laže odgnati lakoto/, kot strastna kadilka pa je v življenju pokadila skoraj milijon cigaret!

Otroci so počasi odrasli, v stanovanju je ostala sama z rožami in križankami, s katerimi se z veseljem zamoti. Včasih je rada zašla v hribe /v ljubljanskem obdobju je bila na Triglavu kar sedemkrat/, kasneje bolj na sprehode. Pred leti si je dobila prijaznega kužka, ki je zrasel v pravo mrcino, premočno za gospo s srčno aritmijo - pes je šel na kmete, v stanovanje pa prišel tigrasti maček Muki, ki je pregnal večino zahtevnejših rož. Mukiju pride vsak dan od pol devete do pol desete ure dopoldne delat družbo Kolarjev Miško, ki ga spremlja gospodinja Marija, obvezno pa je tam tudi Bandalova Vera. Temu pravijo gospe "kofe partija", urica, ko temeljito obdelajo vse novice in novičke. Potem je na vrsti trgovina, mogoče malo TV, kosilo, pa kakšen obisk, dostikrat delo za atletski klub /ravno letos mora Vera obnoviti licenco za delegata ZASS/ in večerni počitek ob televizorju.

Odkar je bila v ljubljanski mladinski organizaciji, se s politiko ni kaj dosti ukvarjala, nekaj časa je bila le podpredsednica občinske konference SZDL v Velenju, štiri leta pa je prebila v poslanskih klopeh kot delegatka slovenske skupščine v zboru združenega dela. Tudi pri borčevski organizaciji ni bila aktivna, razen da je na otroke Osnovne šole Gustava Šiliha redno prenašala svetle tradicije narodnoosvobodilne borbe - pri čemer so si otroci najraje zapomnili tisto štorijo, kako je je bila dobesedno do pasu v dreku - pod njo se je namreč zlomila preperela deska stranišča in padla je naravnost v jamo - tako da so jo muzajoči soborci potem spirali s curkom iz cevi.

Včasih pravi, da je dosti nesreče podedovala po materi, ampak: ušla je nemškim kroglam, ni je pokončala elektrika, nad njo je obupal rak, še milijon pokajenih cigaret ji ni prišlo do živega,

zdravniki so jo obudili od smrti na operacijski mizi ... Tudi druge tegobe, ki so se nadnjo zgrnile, je niso zlomile - krhka mati ji je v gene bržčas zapisala, da bo prava "borka Breda" ...

Oskrbnikova hči Tereza Brandmüller je rasla v varnem zavetju Belega dvora, graščine na Gorici, se pri Oblu v Starem Velenju izučila krojaške obrti in pridno hodila prepevat v cerkveni zbor. Oštirjev Baltazar z velike Žmigovčeve kmetije /tudi pri Karničniku in pri Boltu se je reklo/ v Pesju se je izučil čevljarstva in pridno hodil prepevat v cerkveni zbor. Pesem je rodila ljubezen in ljubezen je rodila sedem otrok, od katerih jih je preživelo pet: Micka /1915/, Cilka /1919/, Štefka /1921/, Alojz / 1925/ in Jože /17. 4. 1929/. Starša sta tik pod Šaleškim gradom kupila Gregorčevo hišo, oče je čevljaril /hiše se je prijelo ime pri Boltu/, mati je tuintam šivala za gosposko Adamoviče z Velenjskega gradu, predvsem pa strogo, v krščanskem duhu, vzgajala otroke.

Šaleški grad in njegova okolica sta bila pravljično okolje za otroško igro. Mulci, Jože se je največ družil s Silovškovim Vilijem in Kavčičevim Cirilom, so oprezali za vranami in žolnami /ujeli niso nobene/, raziskovali razvaline /našli niso nobenih zakladov ali rovov/, si iz srobota delali bližnjice po pečinah ... A bognedaj, da bi za to izvedela mati.

Mama Tereza je bila hitre in hude jeze - če je bilo karkoli narobe, ni nič razmišljala, udarila je s prvo stvarjo, ki jo je imela pri roki. In to se je dogajalo zelo pogosto. Jože je raje prejel kazen tam, kjer si jo je prislužil, kot pa da bi za greh izvedela mati, ki je kaznovala, ne da bi sploh vprašala, za kaj je v resnici šlo. Še potem, ko je odslužil vojsko, je bil pogosto tepen. Oče ni udaril nikoli. Poleg matere se je Jože, tako kot drugi otroci, najbolj bal velenjskega žandarja Muršiča, ki se z njimi sicer ni kaj dosti ukvarjal, a je predstavljal red, disciplino in strogost države. Jože je zjutraj, pred šolo, redno nosil mleko policaju Lukmanu v pisarno in vedno presneto pazil, da ga slučajno ne zbudi.

Za starše je bilo najlepše, če so se otroci igrali pod vaško lipo, ki so jo videli iz vseh hiš v Šaleku. Pogosto

so divjali okoli cervice, zelo radi pa so obiskovali čevljarja Gradišnika, ki jim je igral na harmoniko in jih učil peti.

Oštirjevim otrokom je precej časa vzela vera /Micka je kasneje šla celo v samostan/, Jože je zvesto ministriral, bos, z golimi koleni je po skoraj pol ure klečal na mrzlih cerkvenih tleh.

Dekleta so zgodaj odšla od doma za kruhom, malega Jožeta so dali v vrtec /v današnjo Mojco/, potem pa v šolo. V konjušnici ga je v prvih letih največ učil Fran Mlinšek /tudi petja za šolske maše/, najbolj pa je užival kasneje, ko jih je dobil v roke učitelj risanja in so cele dneve kar risali na steklo, papir ... Razrede je večinoma zaključeval s prav dobrim uspehom. Ob šoli je največ pomagal na domači njivi /tam, kjer danes stoji Elektrotehna/, se s prijatelji potikal po Šaleku in pridno telovadil pri Orlih. Pozimi so se sankali iz zgornjega dela Šaleka proti spodnjemu, poleti so se namakali v bližnjem Ederjevem tolmunu in Kolavtarjevem jezu, kasneje so /seveda skrivoma/ zašli tudi že na Velenjsko jezero. To je bilo v času, ko sta s Kavčičevim Cirilom poskušala vasovati, pa so ju v Velenju Šentiljčani enkrat tako ustrahovali, da so jima za nekaj časa izbili svoja dekleta iz glave. S podobnimi ukrepi so grozili tudi fantje iz Šentjanža.

Sedmi in osmi razred je Jože končal v nemški šoli. Okupacija je v prvih mesecih prinesla to, česar prej skoraj niso poznali: maslo, sir, marmelado ... Pri Oštirjih sicer nikoli niso stradali, a dobrot so se najedli le ob veliki noči, božiču in kolinah. Jajca in mladi petelinčki so navadno romali učiteljem v dar.

Prvi nemški učitelj Hans Dineger je z otroki ravnal lepo, bil je muzikant in veseljak, otroci so ga imeli radi. Za njim je prišla Gertruda, ki je bila v Jožetovih otroških očeh prava boginja. Učila jih je peti in ko so otroci z rdečimi škatlicami hodili po hišah leta 1943 zbirat pomoč za nemške vojake na fronti, je Jože v skupini osmih otrok pel prvi glas; takrat je tudi nastopil v šolski igri - v tirolskem narečju. Naslednja učiteljica je bila gospa Von Cedahelli, ki so jo otroci poimenovali Slinavka, kajti ko so jo pošteno razjezili, se ji je na ustih pojavila pena.

Dvanajstletnega Jožeta so na začetku vojne vpisali v hitlerjugend, kar je pomenilo, da je dvakrat na teden šel do prosvetnega

doma, kjer so fantje telovadili - vse vaje so bile naravnane na to, da bodo fantje nekoč vojaki. Pod okriljem nemške mladine je pihal tudi zbor flavtistov in Jože je igral v njem ter z njim nekoč celo nastopil v Gradcu.

Šel bi se učit za izdelovalca instrumentov v Gradec, če mu razredničarka ne bi v počitnicah poslala kartice, kjer ga je spomnila, kako je bilo lepo na zaključnem izletu. Bogaboječa mati je za vsem tem zaslutila /čisto brez razloga/ neskončno grešnost svojega sinka in se odločila, da mu bo grešne misli izbila iz glave. Čez dva dni je bil že v uku pri kovaču Prevorčniku. Tu je imel dvojega v izobilju: težkega kovaškega dela in mojstrovega pretepanja. Mojstru je večkrat ušel, tudi prijavil ga je, a ni nič pomagalo. Obrtno šolo v Šoštanju je opravil ob popoldnevih, mojstru pa, če si je ta izmislil, še v nedeljo popoldne pasel krave. Pomočniški izpit je naredil leta 1946, že v novi Jugoslaviji, in se takoj zaposlil v velenjski termoelektrarni.

Ob strogi vzgoji in siceršnji zavrtosti takratnega okolja posebno veliko izkušenj s puncami ni imel. Karkoli se je med nasprotnima spoloma dogajalo, se je dogajalo z očmi. Šele preden ga je elektrarna poslala na tečaj za kurjača v Trbovlje, se je dal od starejše prijateljice podrobneje podučiti o nekaterih zadevah. V Trbovljah pa je sledil preobrat. Tam spolnost ni bila več prepovedana tema, bilo je veliko živahnih deklet in tudi v živo je bilo v elektrarni videti marsikaj. Vendar je bil Jože še preveč cagav, da bi sam utrgal kakšen sadež. Je pa v trboveljski elektrarni padel kot zrela hruška s kurišča na rešetke, dvanajst metrov globoko. Imel je hud pretres možganov, odrgnil si je lasišče in deset dni v nezavesti ležal v bolnišnici; dogodka se je spomnil šele po petih letih.

Kurjač je bil do odhoda v vojsko leta 1949. Obe dodeljeni leti je častno odslužil v Srbiji /Kovin, Pančevo/, najprej je bil puškomitraljezec, potem kuhar. Naučil se je na sto načinov pripraviti "Trumanova jajca" iz ameriške pomoči in skuhati ovco. Veliko veselja je imel z vojaškimi konji, saj se je nanje kot kovač spoznal veliko bolj kot ostali vojaki. Še navsezgodaj je prostovoljno skrbel zanje, samo da mu ni bilo treba na jutranjo telovadbo.

V elektrarni ga je delo čakalo, leta 1953 je napravil še izpit za turbinskega strojnika in to delo prevzel v novi šoštanjski elektrarni, ki ji je ostal zvest do leta 1970, ko je za pol leta postal zavarovalni agent, nato pa je bil do upokojitve leta 1984 vodja vzdrževanja v velenjskem zdravstvenem centru.

Petje je bilo usodno tudi /kot pri očetu!/ za njegov samski stan. V mladinskem mešanem pevskem zboru je spoznal Stropnikovo Elico in zakonski duet sta uradno ustanovila 19. novembra 1954, takoj dobila stanovanje v elektrarniškem bloku na Koroški 29 v Velenju; leta 1958 se je rodil sin Benjamin in leta 1964 Boštjan. Po materi je Jože podedoval strogost v vzgoji otrok, vedno je zahteval red in disciplino, tako kot mati je hitre jeze, zato je v takšnih trenutkih bolje izogibati se ga! Med letoma 1965 in 1970 je sam zgradil hišo na Stanetovi ulici - zanimivo: kolikor je prej imel rad železo, se je kasneje navdušil nad lesom in si sam izdelal pohištvo. Elica, po poklicu rudarska tehnica, je bila ves čas v službi v jamomerstvu na Rudniku.

Če bi pošteno seštevali ure v Jožetovem odraslem življenju, bi bržčas prišli do ugotovitve, da mu niti služba niti družina nista vzeli toliko časa kot petje. Še prvi fičak, ki ga je kupil že leta 1965, mu je služil predvsem za to, da je pravočasno prišel z vaje na vajo. Iz vojnih časov namreč neprekinjeno poje v cerkvenem zboru, šestinštiridesetega leta je že pel v pevskem zboru DPD Svoboda, ki se je kasneje preimenoval v Moški pevski zbor Kajuh in tam z manjšo prekinitvijo ostal do leta 1993, pel je v šoštanjskem mešanem zboru, v šoštanjskem mladinskem zboru, v letih 1956 do 1968 je pel v Šaleškem oktetu, nekaj časa v MPZ Gorenje, trideset let /najdlje od vseh/ je že pevec v velenjskem upokojenskem društvu, sodeloval je v številnih manjših zasedbah, ki so obstajale krajši čas. Na začetku šestdesetih se je tri leta na glasbeni šoli učil solo petja. Celo z ansablom Jožeta Šaleja in revijskim orkestrom Elektra iz Šoštanja je nastopal.

Bilo je dolgo obdobje, ko je kot solist ali član okteta oz. zbora nastopal na vsaki, kot pravi, "pasji procesiji". Poslušali so ga Tito, Hruščov, astronavt Titov, zamorski predsednik Keita, Franc Leskošek - Luka, papež Janez Pavel drugi ...

Kot tenorist je skupaj z Dermolom nastopil v Treh mladenkah in v Beraški operi ter v številnih drugih gledališko-glasbenih predstavah. Za svoje kulturniško delo je dobil Napotnikovo nagrado, Šilihovo priznanje, Gallusovo zlato značko ...

Skratka, ves čas je pel vsaj v dveh, treh zasedbah hkrati, vrstili so se vaja za vajo, nastop za nastopom, lumpanja in neprespane noči. "Včasih so pevci, kakor hitro so odprli usta, že dobili klobaso in kozarec vina - tega zdaj ni več!"

Pri upokojencih še poje, z manjšo skupino tudi na pogrebih. Medtem ko je nekoč odhajal na vaje redno, z veseljem in točno, se zdaj že dogaja, da ga mora spodbuditi žena. "Takšne žene, kot je Elica, ni imel nihče! Nikoli mi petja in pogostih odsotnosti ni niti najmanj očitala!" In iz hvaležnosti jo od časa do časa zapelje v Novo Gorico na sestrin grob in v Portorož na obisk k sinu Benjaminu, ki tam živi z družino. Boštjan je ostal kar pri roki, v Velenju. Doslej imata Jože in Elica tri vnuke in eno vnukinjo.

Za politiko Jože nikoli ni imel časa, tudi zanimala ga ni čisto nič, sodeloval je le v Društvu strojnikov, strojevodij in kurjačev, kjer je bil delegat na prvem kongresu.

Pred nedavnim so v krogu sorodnikov ustanovili kvartet, ki ga sestavljajo dva očeta, dva sinova, dva bratranca, stric in nečak. Pri Oštirjih pesem očitno ne bo zamrla.

Rada Djordjevića je pri devetnajstih letih iz rodnega Kragujevca zaneslo v Zalesje, kjer je spoznal Škalčanko Skornškovo Marijo-Ano s Šrotove domačije. Še kakšna tri leta po 12. novembru 1954, ko se je rodil prvi otrok, krščen za Rajka, so živeli pri starših v Škalah, potem so se preselili v Šoštanj. Mamica je bila po Rajkovem rojstvu kar precej časa po bolnišnicah, oče pa kot uslužbenec uprave za notranje zadeve dosti na terenu, zato je otroka največ vzgajala stara mati, na katero je bil Rajko silno navezan.

Dolga soba z deskami na tleh, drvarnica na dvorišču in sosed na traktorju so redki, a živi spomini na otroštvo v Šoštanju. Leta 1959 so se zaradi očetove službe preselili v Celje, v nov policijski blok na Otoku. Naselje so šele gradili, zato je bila okolica silno privlačna za mularijo, ki je najraje igrala nogomet ali pa se potikala po zaraščeni gmajni pred bolnišnico. Celjska III. osnovna šola ga je sprejela z velikimi, oguljenimi klopmi, ohranjena spominska knjiga od časa do časa pričara spomin na sošolke in sošolce. Po naravi mirnega fantiča je navduševala glasba, risanje, spoznavanje narave in družbe in tudi zgodovina - četudi je izrazit primer človeka, ki si zlepa ne bo zapomnil kakšne letnice. Med najboljšimi je bil pri telovadbi in pravi nogometni talent.

Oče je doštudiral, dobil službo na velenjskem rudniku in leta 1964 se je Rajko preselil zadnjikrat, tokrat na Šaleško cesto 18 v Velenju. Zdaj so bili štirje, kajti leta 1960 se je rodila Milena, ki je desetletja kasneje zamenjala mamo na mestu direktorice Kina Velenje.

Rajka so sošolci v razredu /Valenčakov Iztok, Žgankov Lučo, Jerihov Dušan .../ hitro sprejeli medse, takoj se je vključil med športnike, postal je član pionirske in kasneje mladinske nogometne ekipe Rudarja, v šolski reprezentanci je igral rokomet. Že v otroštvu je neumorno nabijal popevke na badminton loparju, zato tudi odločitev za resnejši pouk kitare. Najprej se je sicer kitare

Nas čas, 5. februarja 1998

učil pri Ladu Planku starejšem, potem pa napravil nižjo glasbeno šolo. Že v sedmem razredu je navdušil sošolce Iztoka Valenčaka, Boruta Pistotnika, Slavka Dobelška, Roberta Uranjeka in Gorazda Rihteriča, da so leta 1977 ustanovili ansambel Sončni dečki. Ko so prvič celo zaigrali na ljubljanskem radiu, jih je po zvočnikih poslušala vsa šola in v hipu so postali zvezde. Znali so sicer le nekaj pesmi, a dovolj, da so osmošolcem igrali na valeti. Večina fantov za resno delo ni bila in so zato Sončni dečki kmalu razpadli.

Rajko se je priključil Črnim angelom, ki jih je vodil Mišo Melanšek, od sestrične Rosvite iz Kanade je dobil novo kitaro in zato takoj postal najboljši kitarist. Že kot osnovnošolec je igral po plesih, s kolegi so bili pravi frajerji, dolgolasci v svetlečih plastičnih srajcah z velikimi manšetami, v ozkih zvonastih hlačah. Medtem ko so se prijatelji glasbeniki vdajali tudi drugim radostim zvezdništva, je Rajko veliko in resno vadil, pil ni, tudi kadil ne, edino drobno veselje so bila dekleta, ki so rada zahajala k zvezdam na Melanškovem marofu.

Tudi Črni angeli /Mišo Melanšek, Slavko Dobelšek, Toni Dolejši, Vlado Šuster in Rajko/ so kmalu razpadli in Rajko je takoj po končanem osmem razredu ustanovil Folk trio AVE. On, Mišo Melanšek in Vlado Šuster - Šuk so začeli z resnim delom in tu se začenja prava Rajkova glasbena pot.

Šola mu ni delala težav, a bila je bolj nujno zlo, kajti v osmem razredu je bil obseden od želje, da postane glasbena zvezda. Da ansambel ne bi razpadel in da bi za šolo porabil čim manj časa, se je vpisal na poklicno kovinarsko šolo. Bil je resen fant, ni iskal zapletov, zato tudi v šoli zaradi svojega glasbenega življenja ni imel težav. Ko je njegov glasbeni kolega Šuk študiral v Mariboru, se je po končani poklicni šoli tudi sam tam vpisal na srednjo tehnično šolo, ki pa jo je pred koncem obesil na kitaro.

Rajko je pridno vadil, pisal pesmi, glasbo, Ave so postali popularni. O njih so pisali časopisi, revije, nastopali so na radiu, televiziji, na Subotiškem ferstivalu so navdušili s pesmijo Vračam se, vračam, posneli so že trakove za ploščo. A spet trenutek odločitve: Rajko je prihodnost začutil v poklicnem ukvarjanju z glasbo, Šuk pa ne.

Preden so Ave postali hard rock ansambel, so preizkusili kar nekaj začasnih zasedb /nekaj časa je pri njih igral tudi klavirski virtuoz Hinko Haas/, v najuspešnejše obdobje ansambla pa so šli v zasedbi: Rajko, Mišo Melanšek, Gvido Hauptman, Leon Ferme in Janko Černe, ki ga je kasneje zamenjal Tulio Voscion iz Pule. To je bilo zlato obdobje. Ave so postali zvezde hard rocka v tedanji Jugoslaviji in prva mala plošča /Belo telo, Ti si tajna/ je izšla v nakladi osem tisoč! Vrstil se je nastop za nastopom, izdali so še eno malo ploščo, pripravljali album, po veliki jugoslovanski turneji so se dogovarjali za skupno turnejo s svetovnim ansamblom Middle of the road po Nemčiji.

Velika jugoslovanska turneja je bila začetek konca. Fantje so s svojim AVE avtobusom divjali trideset dni iz mesta v mesto, s prizorišča na prizorišče. Povsod so jih poslušale množice, tudi deset tisoč poslušalcev na koncert so imeli zvezdniki v bleščečih srajcah, visokih petah in oprijetih hlačah /pod hlače je pred koncertom poromal tudi kakšen robček in korenček, da so čimbolj znoreli ženski del publike/. No, naporno delo, neurejen urnik, spanje v avtobusu in predvsem ljubezni, ki so jih pustili doma, so naredili svoje in ansambel je dva tedna pred koncem turneje leta 1976 razpadel, fantje enostavno niso bili zreli za zvezdniško življenje. Rajko je sicer še poskušal, z novimi zasedbami so Ave leta 1977 izdali ploščo Žabja svatba in leto kasneje Zakaj so vsi pozabili, toda z njimi je vendarle bilo konec.

Tudi Rajko je bil v času zadnje velike turneje že zaljubljen. Dolgonogo šestnajstletno svetlolasko, Kamenikovo Heleno, je opazil v Delavskem klubu, in čeprav ji je bil tudi on všeč, je trajalo precej dlje kot pri znorelih oboževalkah, da jo je dokončno osvojil. Poročila sta se po sedmih letih, 12. aprila 1980, skupaj pa na Šaleški 18 zaživela šele po Janinem rojstvu leta 1981, l. 1985 pa sta ji dodala še Alena.

Razpad ansambla AVE je Rajku povzročil kar nekaj težav, saj so imeli dolgove za takrat zelo kvalitetno ozvočenje, izplačati je moral fante, delati pa je znal samo z glasbo. Zato se je začel ukvarjati z ozvočenjem, osvetljevanjem in posredovanjem prireditev, postal je zunanji sodelavec Rdeče dvorane. Pri štiri-

indvajsetih letih je kot menedžer dosegel izjemen uspeh, saj je v Rdečo dvorano pripeljal boksarski dvoboj med svetovnim prvakom Parlovom in Francozom Ponchelejem. Podprl ga je tedanji velenjski župan Nestl Žgank in Rajko se mu je oddolžil tako, da je Parlova prepričal, naj v sklad za izgradnjo Titovega spomenika nameni dva milijona dinarjev.

Tovarišu Titu se je Rajko poklonil, ko je leta 1977 izdal ploščo s pesmima Tito in Bilečanka, ki so ju zelo doživeto izvedli člani tiste inačice ansambla, ko je na flavto igral Iztok Valenčak.

Za uspešno izpeljan boksarski dvoboj se je Parlov Rajku nepričakovano oddolžil z ne tako zelo skromnim darilcem, Rdeča dvorana pa z redno zaposlitvijo. Kot menedžer je zanjo organiziral številne dogodke po vsej Sloveniji, ampak za nočnega ptiča strogi delavnik od šestih do dveh ni bil, pustil je službo in ustanovil zasebno podjetje Veleton. Kakšnih pet let je trajalo obdobje, ko je vse sile usmeril v ozvočevanje, osvetljevanje in organizacijo nastopov /štiridesetdnevna "zlata turneja" Andreja Šifrerja; z veliko turnejo je "napravil" slovenskega zabavljača Vinka Šimeka; bil je menedžer ničkoliko skupinam; njegova je Noč ob jezeru v sedanji obliki; začel je s Poletnimi kulturnimi prireditvami .../ - bil je organizator, tehnični delavec in prodajalec vstopnic hkrati. Izkupiček od koncertov je nosil domov kar v znamenitem rdečem kovčku.

Potem se je lotil diskotek. Poleg velenjske Rdeče vrtnice je uredil in oddal v najem še diskoteke na Krku, Ptuju in v Beogradu. Tudi to obdobje je trajalo kakšnih pet let, nato je velenjsko diskoteko zaradi težav z obiskovalci zaprl sam in raje kupil lokal na Stantetovi ulici. Tam se je po načelu "Pri nas dobiš vse" lotil prodaje inštrumentov. Zlati časi! Zakonodaja je bila stroga, inštrumentov pri nas ni bilo, Rajko pa je preko svojega londonskega podjetja "Ardi & co." priskrbel vse - takrat je zavist zbujal z najnovejšim mercedesom. Zaradi obilice poslov je Helena na Hrvaškem odprla tudi podjetje Hekom.

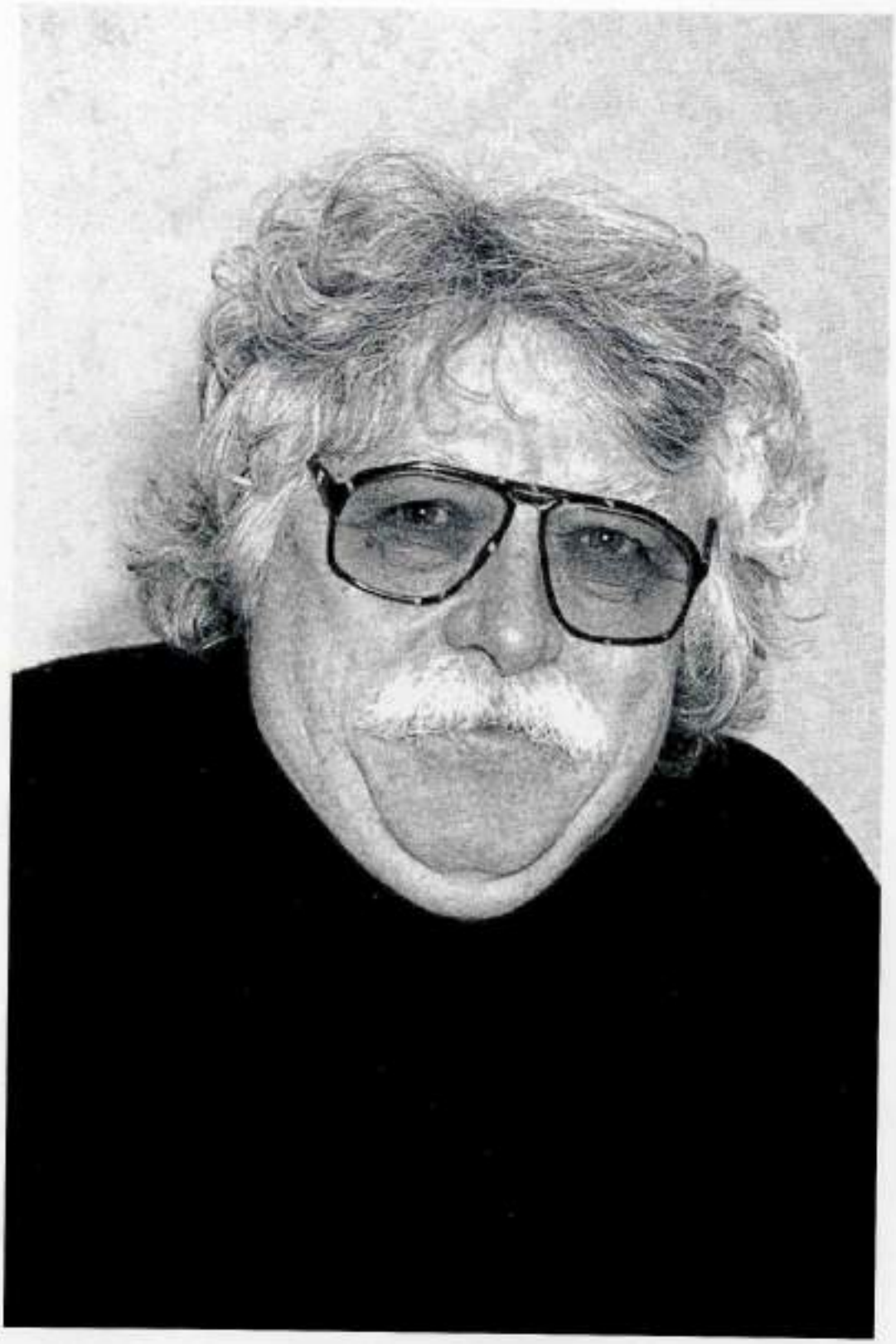
Kot glasbenik se ni več dosti pojavljal. Le še v ansamblu Vitamin, ki ga je ustanovil za komercialne nastope, je igral, tokrat kot

najstarejši - dotlej je bil v ansamblih, čeprav vodja, vedno najmlajši.

Posebno in pomembno poglavje je sodelovanje s Šank rockom. Kot mentor, svetovalec, spodbujevalec in menedžer je s fanti delal do tretje plošče, saj je v njih za razliko od drugih čutil silno energijo in zato vanje vložil ogromno truda.

Leto 1990 mu je po naključju prineslo novo /menda dokončno/ strast - televizijo. Skupaj s podjetjem Gorenje servis in zasebnikom Ivom Štraklom so opremili studio v kletnih prostorih pod njegovo trgovino in konec leta je bila prva oddaja. Za nekaj časa je potem televizija zastala, različni pogledi in spori so naredili svoje in partnerji so se razšli. Odtlej Rajko "dela" televzijo sam. Danes ima največjo lokalno televizijo v Sloveniji. Razvija se kljub polenom, ki jih je kot zasebnik ves čas dobival pod noge v domačem mestu in drugod po Sloveniji. Zaenkrat namerava VTV ostati največja lokalna televizija z razvito mrežo dopisništev in dobrim programom /njihova je Parada humorja, Glasbena skrinjica, koordinirali so zbiranje plišastih koal za novo pediatrično kliniko med avstralskimi Slovenci .../. Ko pa bo tehnologija približala VTV sliko še drugi polovici državljanov, bo čas za drugačne odločitve. Na slovensko TV-sceno zdaj vpliva tudi kot predsednik Združenja lokalnih televizij in član nadzornega sveta Oddajnikov in zvez RTV Slovenije.

Pred nekaj leti ga je srce opozorilo, da ni več v stari formi, naporno nočno življenje, tekanje s posla na posel, turneje, stresi zahtevajo svoje. Še zdaj opravlja kakšnih pet poslov naenkrat, ves čas je v gibanju, zato menda rekreacije ne potrebuje. Letnice in leta gor ali dol, zdi se, da je življenje zanj ena sama dolga rock turneja, katere TV-posnetek bi bil /tudi brez izrezanih kadrov/ med najbolj gledanimi oddajami.

Kakor koli že je bil čas druge svetovne vojne krut in negotov, ljudje so se vendarle ljubili in rojevali otroke. Kdove čigavo življenje je zamenjal Pavli, ko je 5. avgusta 1942 prijokal na svet. Rodil se je mami Ani in očetu Francu, ki so ju raje klicali kar Ene in Franjo. Priimek Šifer pripoveduje o tem, da so predniki nekoč prišli s severa, babica po materi je bila čisto prava Tirolka, ki se tudi slovensko nikoli ni prav dobro naučila in prav zaradi porekla pri dvainsedemdesetih letih izginila na Teharju.

Od vojnih časov so Pavliju v spominu ostali v glavnem le preleti avionov nad Celjem. Takoj po vojni so se Šiferji naselili v Rebevškovi hiši v Gaberju, celjskem industrijskem predmestju, kjer danes stoji hala Golovec. Kupi orožja, ki so ga zapustili Nemci, so bili za otroke strašno privlačni in tako je nekoč bil Pavli zraven, ko so praznili detonatorje - po silovitem poku je en otrok obležal mrtev, nekaj pa je bilo ranjenih.

Bil je sicer edinec, a v hiši je stanovala tudi sestrična, ki mu je bila kot sestra. Bil je čisto normalen, priden otrok, imel pa je tudi krasne starše - nikoli v življenju doma ni prejel klofute. Rebevškova hiša s štirimi strankami je bila sicer del večjega posestva s hmeljišči, njivami, konji in hlevi. To je bilo za otroke najlepše igrišče na svetu. Pavli je spoznal kmečko življenje in se ga naučil ceniti, vrh tega je bilo posestvo tudi vir zaslužka - poleti so otroci obirali hmelj, ob nedeljah po maši so čistili konjske komate.

V osnovno šolo je imel preko gmajne četrt ure hoje, nazaj pa, seveda, potem ko je tovarišica rekla: "Za domovino!" in so otroci odgovorili "S Titom naprej!" mnogo dlje. Prav fino mu je bilo hoditi v šolo, imel je cel kup prijateljev in rad je risal. Pri vsem tem je bil še odličnjak.

Po štirih letih je odšel na celjsko nižjo gimnazijo. Kaj bo nekoč po poklicu, se še vedno ni vedelo, saj so mu bile v šoli kar vse stvari zanimive, predvsem pa risanje,

Naš čas, 12. februarja 1998

biologija in drugi naravoslovni predmeti. Tudi telovadba, mati pa ga je "navdušila" še za glasbeno šolo, kjer je potem z muko deset let igral klavir. Veliko ur pa je prebil s stricem aranžerjem Kokoljem, ko je slikal.

Gabrski, celjski in fantje z Jožefovega hriba se niso najbolj marali, zato je med njimi prišlo do marsikatere bitke. Zgodilo se je, da je Pavli zaradi strelne rane od frače odšel v bolnišnico, tri mesece pa zaradi strahu pred celjskimi fanti ni upal v glasbeno šolo v mestu. Lumparij, ki bi prizadele druge ljudi, Pavli nikoli ni hotel početi, raje je pomagal. Tudi tako, da je z gimnazijskim oktetom nastopal za bolnike v Novem Celju.

Celjska višja gimnazija je bila zahtevna zaradi strogih profesorjev in strogih pravil igre - Pavli je prvič stopil v kavarno šele v zadnjem letniku gimnazije, prvi /ne zadnji!/ kozarec vina je izpil šele pri osemnajstih letih! Proti koncu gimnazije je že vedel, kaj bo v življenju počel. Privlačili so ga izzivi, takorekoč prazni listi, ki jih je potrebno porisati, počečkati, skratka napolniti z vsebino. Poleg resnega dela v šoli je Pavli telovadil pri TVD Partizan, kasneje pa treniral atletiko pri Kladivarju. Čeprav je težko verjeti, je bil fantič takrat nizek in droban, a v višino je preskočil sto osemdeset centimetrov - na celjski gimnaziji ga je premagal samo Lukmanov Beno.

Leta 1960 je Pavli Šifer vpisal študij arhitekture. Teta Pavla, pri kateri je med študijem večidel stanoval, se je zgrozila, ko je zagledala malega suhca. Stvar je vzela v svoje roke in v pičlem letu je fantič zrasel ter tudi po teži pridobil današnjo spoštljivo pojavo ... Tudi Pavlijeve prijatelje je teta imela rada, ni se redko zgodilo, da jih je povabila na celo vedro ocvrtih kalamarov in krompirjevo solato.

Študij je vzel resno, imel je izvrstne kolege /Tatjano Lužnikovo - kasneje Šmidovo, Andreja Šmida, Janeza Suhadolca, Franca Avblja, Tomaža Jegliča, Kristino Košičevo .../. Da so si kaj prislužili, so delali honorarno, prerisali so cele noči. Delo arhitektov je tipično kampanjsko, dokler traja projekt, je treba delati brez prestanka. In ko je projekt oddan, je čas tudi za lumpanje, ki se je

znalo končati po dnevu ali dveh pri vampih na ljubljanskem kolodvoru.

Študij je minil brez posebnih pretresov, če seveda ne omenimo, da se je Pavli leta 1963 poročil s svojo gimnazijsko ljubeznijo Sonjo in da se je istega leta rodil sin Andrej. Pavli je diplomiral decembra 1965, nekaj mesecev je še delal, potem pa marca 1966 odšel v Titovo Užice odslužit, kar mu je bilo usojeno. Brez veze so ga dodelili k vezistom, a potem, ko je opravil "obuko" in samega sebe prepričal, da se pač mora sprijazniti z usodo, je bilo bolje. Risal je poligone, vsakdanjemu pometanju pa se je izognil tako, da je tuintam kakšnemu oficirju narisal načrt za vikend ali hišo.

Prva resna služba, leta 1967, je bila na ljubljanskem Inštitutu za turizem. Krasno delo in sodelavci, a brez možnosti za stanovanje. Zato si je poiskal službo v Ajdovščini, naredil poslovilno zabavo ... in istega popoldneva ga je iz Velenja poklical Šmidov Andrej, da bi prišel v službo na Vegrad. Leta 1967 so Šiferji tako postali Velenjčani. Nekaj mesecev so živeli na Šaleški 16, potem v stolpnici na Šaleški 14 in se končno leta 1980 preselili v lastno hišo na Gorici. Pavli je bil na Vegradu le nekaj mesecev, potem pa z večino sodelavcev odšel na Projektivni biro Velenje, ki mu je ostal zvest dvaindvajset let, leta 1990 je odšel med samostojne kulturne delavce, pred tremi leti pa s sinom arhitektom ustanovil Projektivni atelje /P&A Velenje/. Sodelovanje med očetom in sinom je prav zgledno in to je trden temelj za razvoj uspešne družinske projektantske hiše.

Prve večje projekte je Pavli narisal že v Ljubljani, po njegovih načrtih je narejena usnjarna na Igu in nekaj gostinskih objektov v Bosni. Tudi delo na Projektivnem biroju je bilo tipično kampanjsko. Velenje je bilo v razcvetu. Projekte so delali v glavnem po naročilu in malo je ostalo neuresničenih /na papirju je od velikih idejnih projektov ostala poslovna zgradba Gorenja v središču mesta/. Zbirka Pavlijevih uresničenih projektov je velika, kakšnih tristo jih je, poleg seveda petdesetih za stanovanjske hiše. Njegovi so na primer bloki na Prešernovi /kjer je Vegradova uprava/, bloki na Gorici, na Jenkovi, njegova je velenjska glasbena šola s prizidkom, Zdravstveni dom v Šoštanju, prizidek Zdrav-

stvenega doma v Velenju, osnovna šola v Šmartnem ob Paki, objekti v območju tovarne Gorenje, Tovarna usnja v Slovenj Gradcu, pa iz novejših časov Nakupovalni center v Velenju ... Dinamičen, celo vihrav /kot pravi sam/ po naravi s svojim uresničenim projektom nikoli ni v celoti zadovoljen. Po eni strani zato, ker je kot arhitekt postavljen pred omejitve /denar, materiali, birokratske zahteve/, po drugi strani pa zato, ker je takšen po naravi. Dostikrat prihaja v časovno stisko ravno zato, ker čaka, da se mu bo "prikazala Marija", da bo v zadnjem trenutku našel še boljšo rešitev!

Teorija praznih listov, izzivov ga spremlja vse življenje. Resno ukvarjanje s športom je opustil zaradi že omenjenih posledic ljubezni tete Pavle, a skusil se je še marsikje - če drugega ne, je smučal na sindikalnih igrah /ko je nekoč startal kot štiristoti, so pred njegovim prihodom v dolino cilj že podrli, misleč, da ga ne bo/, igral pingpong za velenjske invalide na Poljskem /pošteno ga je namahal nasprotnik, ki mu ni manjkalo čisto nič, le slišal in govoril ni/, spustil se je v severno steno Triglava. Je med ustanovitelji velenjskega aerokluba, opravil je izpit za jadralnega pilota, tudi na motornem letalu je že letel; nekaj časa je bil atletski sodnik. Kakšnih deset let je gojil plemenske zajce in jih vodil po razstavah - dokler neki zlobnež na razstavi ni prijavil, da imajo Šiferjevi zajci garje v ušesih. Sam ali s kolegi je delal scenografijo za proslave, za gledališke igre, plakate ... Konjiček je še vedno risanje.

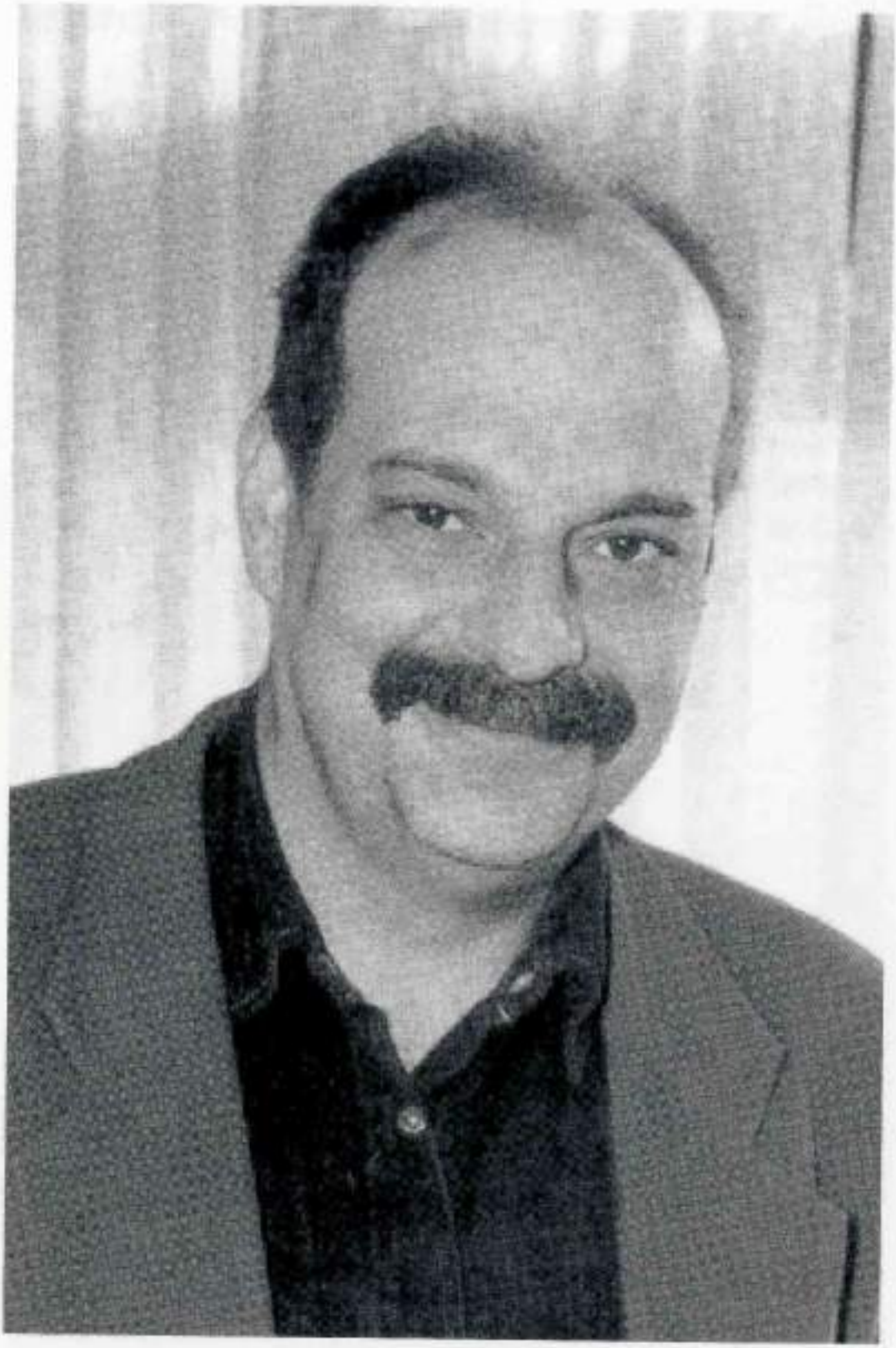
Za politiko nikoli ni maral, je pa vojni veteran - s sinom sta se namreč prostovoljno javila na voljo štabu občinske teritorialne obrambe in po nalogu komandanta z nesebično pomočjo številnih organizacij in prijateljev brezhibno organizirala postavitev protitankovskih ovir /španskih jezdecev/ po Dolini.

Zaradi svoje odprtosti, družabnosti in želje, da ne prizadene nobenega človeka, si je Pavli pridobil velik krog dobrih znancev in prijateljev. Zato so pogosta družabna srečanja, ko pride do izraza njegova ljubezen do kuhanja. Prazen lonec je kot prazen papir, potrebno ga je napolniti. In ker nikoli ni zadovoljen, ker ima domišljijo, ista jed skoraj nikoli ni enaka. Slaščic ne peče, je pa mojster za ribje jedi in golaž. In je tudi gurman, česar s svojo

postavo, ki jo občasno sicer postavi pred kruto dejstvo pritrgovanja od ust, ne more zanikati.

Kolikor nekoč ni maral klavirskih ur, zadnja leta vedno pogosteje zvečer sede za klavir, da se pred spanjem umiri; tudi na koncertih je stalni obiskovalec. Če se v konce tedna in praznike ne "vrinejo" znanci, jih najraje preživi s prijateljico Anko v njeni lepo preurejeni hiši nasproti cerkve v Belih Vodah, kjer so ju vzeli za svoja in Pavliju celo dodelili čast čuvarja cerkvenega ognja. Najtoplejši ogenj pa je mala vnukinja Kaja, ki sta mu jo pred leti "podarila" sin in snaha - Andrej in Andreja.

Praznih listov ima Pavel še veliko, a najbolje bo, da najprej opravi manjkajoči izpit za motornega pilota - da bo hitreje "letal" od izziva do izziva - in v desetletjih, ki so mu še usojena, uspel postoriti vse, kar si je začrtal.

Gorškov Anton z velike Srakovnikove kmetije iz Raven pri Šoštanju je oženil mlado šiviljo, Janovo Vido iz Šoštanja in pri Vidinih starših v Šoštanju /nad gostilno Eržen/ sta zgradila svojo hišo. Četrtega septembra 1956 se jima je rodilo prvo detece. Milči je bil šibkega srca in prva otroška leta je kar precej časa prebil po bolnišnicah in morda bil zaradi svoje bolezni malce razvajen. Edinček je pri šestih letih dobil sestrico Diano.

Milči se je kaj hitro navadil potikati po Šoštanju in njegovi okolici, s prijatelji so vtaknili nos v vsak kotiček. In čeprav je od vojne minilo že precej let, so jo fantiči na svoj način le še doživeli. Nekoč so našli zaboj ročnih bomb in jih, radovedni, kaj se bo zgodilo, na skrivaj podtaknili v pripravljen prvomajski kres. Na srečo je to v zadnjem trenutku opazil gospod Hren in preprečil katastrofo. Veliko prahu pa so fantje v Šoštanju dvignili, ko so na Gorici, kjer je oblast likvidirala "sovražnike" države, iskali zlato - pravzaprav zlate zobe. Našli niso nobenega, so pa zato izkopali kar lep kup lobanj in ostalih kosti nesrečnežev ...

Od šole je bilo najlepše pohajanje po Šoštanju, skakanje na bližnji skakalnici in lovljenje rib v Pečovnici. Zaradi bolnega srca je bil ves čas oproščen telovadbe in šport ga počasi niti ni več zanimal. Rad je imel glasbo in je pel v zboru osnovne šole Karela Destovnika Kajuha. Dobro se je razumel z učiteljicami, še posebej mu je bila všeč tovarišica Šmigovčeva, z učitelji pa ne. Nadvse gorka sta si bila z matematikom, ki mu je v osmem razredu prisodil popravni izpit /za to potezo se mu je Milč kasneje, ko je že stregel v mamini gostilni, maščeval z mnogo previsokim računom. Učitelj je "zmoto" ugotovil, ne da bi trenil, plačal račun, a v gostilno ga ni bilo več/. V osnovni šoli je bil že tudi bil zaljubljen, toda natančnejših podatkov o tem v šolskem dnevniku ni.

Medtem ko je oče ves čas delal na Rudniku, se je mati iz šivilje prelevila v natakarico in leta 1969 v

Zavodnjah odprla gostilno Pri Vidi, kamor so se leto kasneje tudi preselili. Vsi, tudi domači, so mu odločno odsvetovali, da bi šel po osnovni šoli za natakarja, saj je ta poklic za srčne bolnike prehud napor. A Milč se ni dal prepričati in 1971. leta je odšel na gostinsko šolo v Celje. Stanoval je pri stari materi v Šoštanju, da je imel bliže na vlak in veliko več svobode za pohajanje. Ni bil niti najboljši niti najslabši, užival je najbolj pri strežbi. Opravičilo za izostanke od pouka je dobil mimogrede /srce/ in to tudi s pridom izkoriščal za sprehode na Celjski grad, pri čemer je vlogo medicinske sestre navadno odigrala prikupna sošolka Cvetka.

Že po praksi v prvem letniku je direktorica celjske restavracije Koper izjavila, da je fant izjemno spreten, zato so ga na naslednjo prakso poslali v čisto nov hotel Metropol v Portorožu. Zdaj je Milč končno ugotovil, da šola ni samo zato na svetu, da bi mučila otroke. V Portorožu je bil čisto drugačen lokal, čisto drugačni gostje kot v Celju in samo na svet prinešeni talent še zdaleč ni dovolj, da znaš postreči zahtevnega gosta. Ker ni šlo brez italijanščine, je fant sam od sebe vzel v roke učbenik in se jezika tudi naučil. Strežba mu je šla kot po maslu, čeprav marsikatero noč ni očesa niti zatisnil. Kaj bi ga tudi, saj se je po polnoči, ko so končali z delom, življenje za mlade fante šele začelo - Piranski zaliv je bil vedno poln rib, Milč pa je z njimi že kar nekaj časa znal. Od časa do časa se je celo zgodilo, da je prespal strežbo pri zajtrku in mama Vida je v Zavodnje parkrat dobila zaskrbljeno pismo hotelskega šefa.

Vse do konca gostinske šole v Celju /končal jo je leta 1974/ je opravljal prakso v Metropolu, kjer so ga vzljubili in cenili in ga zato istega leta poslali v dvoletno hotelirsko šolo v Ljubljano. Tam so gostince učili prav vseh opravil v hotelu - od kuhe in strežbe do receptorskih del. Ves čas šolanja v Ljubljani je stanoval na prekrasnem mestu - nad gostilno Cviček na Kodeljevem. Prakso je še vedno opravljal v Portorožu, da bi si prislužil kak dinar, je s prijateljem Francijem /ki je danes šef motela Podlehnik/ konce tedna stregel v mamini gostilni. Tudi v Ljubljani je imel težave s srcem, zaljubil se je namreč v Nado, ki je po koncu hotelirske šole že čakala na njegov prstan. Ampak Milč je stisnil rep med noge.

Končana hotelirska šola mu je odprla vrata v najboljše slovenske gostilne in hotele, toda odločil se je drugače. Vedel je, kako mati v svoji gostilni gara in zaposlil se je pri njej ter že kar v začetku naslednjega leta sam prevzel obrt. Iz šole in Portoroža je prinesel znanje iz strežbe in organizacijo dela, mati pa je dodala svoje izkušnje iz poslovanja. Ko se je sin dokazal, ga je samo še vodila, odločal je sam.

Poleg strežbe, ki mu je čez vse, je prijetna plat gostilne nabava. Takrat pride on k ljudem na obisk, naužije se drugačnega okolja in spozna nove ljudi. Tako je Milan v šoštanjski trgovini Merx leta 1977 spoznal prodajalko Vrhovnikovo Ivico iz Gaberk. Kljub izkušnjam je imel nemalo težav, preden jo je dobil in ji štirinajstega oktobra naslednjega leta nataknil prstan. Saj je bil že tudi skrajni čas, kajti že čez dobre tri mesece se je rodil Miha, ki je potem na bratca Luka čakal kar dobrih sedem let.

Milan je bil vojaščine seveda oproščen /spet srce/, a po nekem naključju in zameri so ga leta 1979 vseeno vpoklicali. Bil je nepripravljen, očka in obrtnik - nič kaj prijetno se ni počutil. Poslali so ga k težki artileriji v Pulo, kjer se je že po treh dneh /kajpak zaradi srca/ uspel prebiti v "bolovanje". Po enem mesecu je prevzel mesto evidentičarja in se tako pretolkel skozi dolg do domovine.

Po povratku je vse moči usmeril v gostilno. Dozidal je zgornjo restavracijo, uredil prenočišča, veliko klet, povečal parkirišče, obnovil kuhinjo in v lanskem letu lokalu dodal še zimski vrt.

Dve stvari sta najpomembnejši za to, da je gostilna polna gostov: dobra ponudba in odnos do gosta. Milan je k Vidi prinesel drugačen pristop do mize, vsakemu gostu posebej se posveti, mu da vedeti, da je dobrodošel, pa četudi bo samo spil "špricerček". Nikoli, pa če je še tako utrujen, tega gost na njegovem obrazu in vedenju ne sme zaznati in noga ne sme zastati. Gostilna Pri Vidi je znana predvsem po domači kuhinji, po dobri goveji juhi /"pa ne kostni, bognedaj!"/, domačih rezancih, kolinah, gobovi juhi, borovničevih palačinkah ... Pred dvajsetimi leti so se mu gostinci večinoma posmehovali, ko je začel z nedeljskimi kosili - za nizko ceno je ponudil slovensko slavnostno kosilo: govejo juho z rezanci,

pražen krompir z govedino in solato - danes nekaj podobnega počnejo skoraj vsi.

Prvi dan v gostinski šoli jim je ravnateljica povedala, da kot gostinci prostega časa ne bodo imeli - ko drugi ljudje spijo, imajo praznike, konce tedna in počitnice, gostinec dela. Kruto, a resnično. Edini prosti dan v tednu je ponedeljek, ko je čas za kakšen obisk. Milan gre na obisk z veseljem, zdrži pa nikoli prav dolgo. Dopusti so prav redki, težko je zapreti gostilno, poleg tega pa je vsako leto treba kaj postoriti na novo, vložiti denar v prostore ... Edini praznik, ki ga v gostilni vsa leta strogo spoštujejo, je novo leto. Na silvestrovo popoldne gostilno zaprejo, družina sede k večerji in ponavadi že pred polnočjo ležejo k počitku. Zato pa je naslednja noč dosti bolj burna - takrat je Pri Vidi ples.

Naglica in napetost sta postali v dvajsetih letih stalni Milanovi spremljevalki, ampak živčen je najbolj takrat, ko tega divjega ritma ni. Kdor ve, koliko je gostilna Pri Vidi oddaljena od Šoštanja, bo težko verjel, da je Milan to razdaljo prevozil že v pičlih šestih minutah. Je nagle, hude in kratke jeze, ko zarohni na mlajšega sina /zdaj Milan za njega kdaj dobi priporočeno pismo iz šole/, se ga sliši skorajda na Urško.

Nekoč, v osnovni šoli, je bil celo predsednik razreda, kasneje, ko je odrasel, se v politiko nikoli ni spuščal. Razpravljal je o njej že rad, samo opredeljevati se kot gostinec ni hotel, saj bi v poslu hitro potegnil kratko. V nobeno stranko se ni včlanil, nekaj časa je bil naklonjen ekologom /prav v njegovi gostilni so prvi začetki Zelenih Slovenije/, zdaj se morda bolj nagiba k razmišljanjem liberalnih demokratov. V gostilni je postregel že vrsti pomembnih ljudi, cerkvenim dostojanstvenikom, kulturnikom, rdečim, črnim in zelenim politikom, direktorjem in zasebnikom - vsem skuša kot dober gostinec ponuditi najboljše - in zato se radi vračajo. Včasih se zgodi, da je v gostilni le nekaj gostov, domačinov. In Milan je z njimi, rad jim sam postreže, saj so mu najmanj toliko pri srcu in pomembni kot oni od drugod.

Prihodnosti ne vidi v tem, da bi nenehno širil zmogljivosti /zaposlenih je pet ljudi/, temveč da ohrani tradicijo dobre domače

gostilne in da z novostmi še izboljša ponudbo. Že zdaj se veseli, da bo sin Miha, ki je kot kuhar na pripravništvu v zasebnem hotelu v Kobaridu, v njegovo kuhinjo prinesel kaj novega.

Nekoč, ko bo Milan v pokoju, bo sedel na soncu pred gostilno in si grel stare kosti. Lahko bo dremal po mili volji in nikamor mu ne bo treba hiteti. Bogve, če bo v tem miru znal uživati?

Marija Tysova

Pred dobrim stoletjem sta v Škalah pri Velenju eno leto skupaj službovala kaplan - znani slovenski pesnik Anton Aškerc in učitelj Franc Pristovšek. Potem sta šla vsak po svoje, Franca je pot vodila najprej v Žalec in nato v Ljubljano, da bi se nekaj desetletij kasneje v Velenje vrnila njegova hčerka.

V Žalcu se je vdovec Pristovšek poročil vdrugo - z učiteljico Viktorijo Goetzl iz znane ljubljanske pozlatarsko-rezbarske družine. Ker nista bila več v rosnih letih, je 3. oktobra 1914 rojena Marinka ostala edinka. Že res, da je imela polbrata, a ta je bil toliko starejši, da zanjo ni bil prava družba. Zato je prijateljice za igro poiskala v bližini občinske hiše, kjer so stanovali. Najraje se je družila s policajevo hčerko Vero in Sonjo iz bogate Roblekove družine. Otroci so hodili po jabolka v Petrovče, na sprehode do Novega Celja in zgodaj začenjali obirati hmelj /vonj ji je ostal v nosu kot zoprn spomin, zato piva Marija nikoli ne pije/. Še raje kot na soncu so bili otroci med starimi, zaprašenimi in umazanimi vozovi v "ajnfuri" Kukčeve hiše.

Marinka je bila majhno, debelušno dekletce, ki so ga starši zavijali v vato, strašansko so se bali zanjo, nakupili so ji igrač in oblekic; hčerka jim je njihovo skrb vračala s pridnostjo in ubogljivostjo. Skorajda raj na zemlji je odkrila že kmalu po tistem, ko je shodila - ko je mama igrala na klavir, je zlezla podenj in preplavljali so jo omamni zvoki glasbe.

Ker mama ni imela vedno urejenega varstva zanjo, jo je dostikrat jemala s sabo v razred in Marinka je tako pravzaprav oropana za prvi šolski dan, še več: sploh nima spričevala za prvi razred, saj ga je napravila kar tako, mimogrede, ko še ni imela šest let. Znala je vse in veselilo jo je vse, ona je imela veselje z učitelji in učitelji veselje z njo. Ta žalska idila je trajala do polovice petega razreda, ko je oče v Ljubljani dobil službo ravnatelja na deški osnovni šoli na Vrtači in so se preselili. Stanovali so v

Naš čas, 26. februarja 1998

šolskem stanovanju, streljaj od Mestne ženske realne gimnazije, kamor se je Marinka tudi vpisala.

Selitve v Ljubljano je bila vesela, kajti zdaj je imela pred nosom vse, kar jo je zanimalo: glasbeno šolo, gledališče, opero, šolo ... V njeni šoli, ki so ji rekli kar licej, ni bilo fantov, zato tudi ne tovrstnih skušnjav, imeli pa so izvrstne profesorje in profesorice, od katerih se je marsikdo ponašal tudi z doktorskim nazivom. Tako kot v Žalcu je bila Marinka tudi tukaj pridna in uspešna. Kolikor energije ni porabila za šolo, jo je potrošila v glasbeni šoli ali v operi, na gledaliških predstavah in koncertih. Zašla je tudi na plesne vaje - toda strogo v spremstvu matere, potem pa, ko ji je ta pri šestnajstih letih umrla, je imela druge odrasle spremljevalke. Tudi sicer je bilo na šoli zelo strogo, profesorji so spoštovali dijakinje in one profesorje. Ob osmih zvečer so morala biti dekleta doma, čez dan jih niso smeli videti v lokalih. Še v osmi gimnaziji jo je razredničarka s težavo rešila, da ji niso znižali ocene iz vedenja, ker jo je profesor videl popoldne v slaščičarni s prijateljem.

V zaključnem spričevalu iz leta 1933 blestijo same petice, razen štirice pri matematiki in fiziki, to sta bila edina predmeta, ki ju ni preveč marala.

Ljubezen do jezikov in glasbe jo je popeljala kar v dva študija hkrati: vpisala je romanistiko na Filozofski fakulteti in solo petje na Glasbenem konservatoriju /ta študij je poleg solo petja vključeval še klavir, teorijo, intonacijo, operno šolo in dramsko šolo pri profesorju Osipu Šestu/. In še ji je ostajalo časa za obiskovanje opere in gledališča, ki ji je tudi sicer postalo drugi dom, saj je imela na konservatoriju vsako leto produkcije, ko so študentje na predstavah pokazali svoje znanje. Še za prevajanje je bil čas, zapela je že tudi na radiu, od ustanovitve leta 1938 je redno pela pri "Žapcah" - ženskem akademskem pevskem zboru Franceta Marolta, ki je imel edini koncert leta 1939. Ob vsem tem se je iz razvajene punčke razvila v živahno in duhovito dekle, ki je bilo vedno dobre volje in vedno pripravljeno držati družbo pokonci. In v tistem času je prijateljevala s Franom Milčinskim Ježkom, Milo Kačičevo, Franjo Bojc Bidovec, Greto Ložarjevo, Antonom

Dermoto, Jelko Igličevo, Francetom Presetnikom ...

Leta 1938 je v roku diplomirala na Filozoski fakulteti in postala profesorica romanistike /francoščina, primerjalna gramatika romanskih jezikov, latinščina in slovenščina/, profesorica glasbe pa je postala nekaj kasneje. Dobila je celo štipendijo za izpopolnjevanje italijanščine v Rimu in Firencah, ki ga je sicer prekinil začetek druge svetovne vojne, a je tudi iz italijanščine diplomirala.

Času in vzgoji primerno je svojo prvo veliko ljubezen doživela šele v drugem letniku univerze, jo leta 1939 kronala s poroko in, 8. oktobra 1941 rodila Mojco. Skozi krute vojne čase sta se pretolkli z deklico sami. Službe ni bilo, tu in tam kakšno honorarno poučevanje, pa privatne ure jezikov /celo slikarja Gojmira Kosa je učila italijanščine in ji je zato podaril lepo sliko, ki še danes krasi njeno dnevno sobo/ in včasih darilce od dobre tete. Ne ve čisto, kako, toda preživeli sta.

Tudi po vojni, ki je razbila idilo med zakoncema in sta šla vsak svojo pot ... Prvo službo je v letu osvoboditve dobila na tretji gimnaziji v Ljubljani, potem pa, ko so šolski sistem spremenili /osnovna šola se je podaljšala na osem let, gimnazija skrajšala na štiri/ je bilo gimnazijskih profesorjev preveč. Tako je dobila službo na osnovni šoli na Rakovniku, honorarno pa je poučevala jezike na gostinski in tehnični šoli, zasebno je poučevala jezike, prevajala /francosko književnost, Dončevičeve Mirotvorce .../. Glasbo je takrat imela samo zase.

1949. leta se je Marija poročila drugič in postala gospa Zupanc. V petek, 13. januarja 1950, ob 13. uri se je rodil sin Uroš, ki ji je vsem trinajsticam navkljub prinesel srečo za vse življenje. Do konca petdesetih je bila potem razpeta med domom, šolo, honorarnim poučevanjem, prevajanjem in obiskovanjem opere /videla je vse opere in operete na slovenskih odrih, čez sto jih je bilo/, gledališča in koncertov.

Dokler se življenje spet ni obrnilo in leta 1961 sta se sinom Urošem preselila na Tomšičevo 5 v Velenju /zdaj stanuje v isti ulici na številki 33/. Profesorica Zupančeva je dobila mesto učiteljice na osnovni šoli v takratni konjušnici, ki se je leto kasneje

preselila in postala osnovna šola Gustava Šiliha. Na tej šoli je Marija pustila petnajst let svojega življenja. Poučevala je slovenščino in srbohrvaščino, hkrati pa vodila številne obšolske dejavnosti, organizirala proslave, režirala igre, ustanovila je Kajuhovo bralno značko ... Kot učiteljica je bila stroga in zahtevna, v razredu je imela red. Tudi roka ji je v skrajni sili ušla in navadno je zadela, kajti učenci so nagonsko pričakovali zaušnico z desnico, profesorica pa je zamahnila z levico. A vsi so z njo delili srečo, ko je zmagala v TV-kvizu /žirija ji je priznala odgovor na vprašanje o številu Shakespearovih del šele na njen protest in telefonski klic samega Bratka Krefta/.

V Velenju se je lotila poučevanja solo petja - enajst let neprekinjenega poučevanja na velenjski glasbeni šoli in številni dijaki se je še danes spomnijo vsaj s kartico. Ob tem še prevajanje /najprej za revijo Obzornik, kasneje kar petintrideset dr. romanov - "za denar"/. Zimske počitnice je vedno izkoristila za obisk v Ljubljani, da se je naužila kulturnih prireditev.

Leta 1976 pokoj, slovo od poučevanja v osnovni šoli in slovo od poučevanja solo petja. In težave z očmi. Za profesorico, ki je celo življenje presedela za knjigami, je bil to hud udarec, z leti je ostal le še radio, gramofonske plošče in kasete, redko televizija, vsako poletje v zadnjem desetletju pa redna poletna srečanja s prijateljem Igorjem Ozimom med njegovo poletno šolo violine v Velenju.

Nečesa si vendarle ne da vzeti - na domu še vedno poučuje francoščino, nemščino, italijanščino in latinščino. Vsak delavnik popoldne po dve uri. Marsikateri Zaleščan je tako že šel "skozi njene roke", zdaj magistro /tako ji pravijo nekateri njej ljubi učenci/ obiskujejo že njihovi otroci. Poučevanju je podrejen tudi dnevni ritem: ne prezgodnje vstajanje, zajtrk, v trgovino, če je treba; kuhanje, po kosilu malo počitka, da je pripravljena na učence, po "šoli" mogoče čajček in jabolko, potem pa navadno radio do zadnjih poročil. Za obiske je čas bolj ob koncu tedna, v glasbeni šoli pa jo vedno čaka brezplačna vstopnica za koncert. Oči jo res dajejo, a sluh je izvrsten.

In še nečesa si ne da vzeti - spomina in spominov. Ima prirojen spomin, ki ga je s trdim delom še izpopolnila. Brala je hitro in zapomnila si je hitro, dober posluh je bogatil izjemen spomin, pozna vse opere in operete /škoda, da v Velenju nima koga, "da bi se o tem lahko več pogovarjala!"/, polna je znanja iz književnosti, zgodovine, pravijo, da je prava enciklopedija.

Kljub temu da je veliko prevajala, se sama pisanja nikoli ni resno lotila. Pač, napisala je kar nekaj lepo rimajočih parodij, ki na hudomušen način opisujejo ali švrkajo ljudi in dogodke.

Uroš je odrasel, postal je rudarski inženir, se preselil v Kamnik. Ima otroke, ki imajo babico radi in jo obiskujejo, a vedno redkeje, saj tudi oni že počasi odraščajo v svoje življenje. Tako babica prenekatero uro preživlja sama, v čudovitem svetu glasbe, književnosti in spominov. In ko v spominih pride do točke, ko se ji zdi, da ga je polomila, si v jezi reče: "Trotl babji, če bi takrat ..."

3. oktobra 2014 bo na Tomšičevi 33 v Velenju veselo, profesorica Marinka bo stala na vratih stanovanja ter goste v lepi francoščini vabila, naj vstopijo v njen stoti rojstni dan. In gostje bodo dvignili kozarce, rekoč: "Salut, madame Zupanc!"

Kaja Tikkoja

Šoštanj, 13. marec 1925 ob treh zjutraj. Rodil se je Viktor, ki je prepričan, da ga je trinajstica spremljala vse življenje. Oče Alojz iz Šmarja pri Jelšah je bil vrtnar, mati Marija Šip šivilja, spoznala pa sta se v Šoštanju, kjer je Alojz opravljal vrtnarsko službo za tovarnarja Vošnjaka.

Družina se je kmalu po Viktorjevem rojstvu za nekaj let preselila v Sarajevo, na katerega spominov ni, le spomin na fantovo pomanjkljivo znanje slovenskega jezika po povratku. Kakšnih pet let mu je bilo takrat. Iz rane mladosti so spomini na izložbo z igračami in knjigami v trgovini Senica. Čeravno je v osnovno šolo rad hodil, se ne spomni kakšnih posebnosti, posebej blizu mu je bila le materinska učiteljica Cilka Trobej.

Na paši je kadil srobot, a mu ga je nekega dne učiteljica Trobejeva našla v žepu in ga klofutnila. Očitno jo je zapekla vest in je nato naslednjega dne Vikiju prinesla knjigo pravljic Ptič Nikdarnič. In ptiček odtlej ni nikoli več kadil.

Okoli leta 1937 so Vošnjaki zgradili Vilo Široko in oče je ob svoji lastni vrtnariji prevzel še vrtnarjenje v vili. Posel je cvetel, to pa je tudi za sina pomenilo obveznosti. Očetu je namreč pomagal pri delu, nabiral bicke za v gašper, pasel sosedove krave in hodil v hmelj, pa še izposojevalec knjig je bil v Slomškovem domu. Mati je morala pri ljudeh šivati ves teden, da mu je lahko kupila prirodopisno knjigo za meščansko šolo, ki je takrat stala 60 dinarjev.

Po petih letih osnovne je šel v meščansko šolo, kjer mu tudi ni šlo slabo. Poleg šolskih obveznosti in dela, ki ga je bilo ves čas dovolj, se je v prostem času kopal v Kurjih lokah /tam, kjer danes stoji šoštanjska termoelektrarna/ in na Šoštanjskem jezu, pozimi smučal na Goricah, pri Rogelšku in pri Polovšaku v Skornem, hodil je v hribe ... Bil je navdušen skavt pri železničarskem prometniku Riku Železniku, ustanovitelju šoštanjske

Naš čas, 5. marca 1998

skavtske organizacije - ob nedeljah so navadno taborili na sedanjem letališču v Lajšah. Občudoval je šoštanjske jadralne letalce, ki so se spuščali iz višin.

Ker je dobro risal, se je po končani meščanski šoli šel k zasebniku Milanu Horvatu, ki je imel podjetje "Umetnostno lesna obrt in žganoslikarstvo", učit umetnostno-lesne obrti - žganja na les, v obrtno šolo pa je zahajal v Celje /poučeval ga je med drugimi akademski slikar Cvetko Ščuka, praktični izpit pa je napravil pri kiparju Ivanu Napotniku/. Čas mu je tako mineval v izdelovanju različnih turističnih okraskov, dokler niso prišli Nemci in Horvata zaprli; tako so na cesti ostali tudi vsi delavci. Leta 1943 so ga Nemci poklicali na "štelungo", kjer so ga na srečo spoznali za vojsko nesposobnega. V tistem času je tudi dobil sestrico Malvino, domnevno zato, ker so se starši bali ostati sami, če bi sina izgubili v vojski.

Po vojni se je Viktor spet zaposlil pri Horvatu, ki je bil medtem izpuščen. Iz nekajletne simpatije do sodelavke Pepce se je rodila ljubezen in v jugoslovansko armado ga je leta 1947 že pospremila kot dekle. Pristal je v Nišu, od koder so ga poslali za bolničarja v Zaječar. Ker je znal pisati na pisalni stroj, so ga potem najprej prestavili za pisarja v štab bataljona in nato celo v štab divizije. Ob vojaških obveznostih je pridno risal in portretiral oficirje. Tako je nekoč napravil portret poročnika, ki ga je, tik preden je Viktor odšel domov, poslal na svoj dom - da popravi portret: strašansko si je namreč želel postati kapetan in slikar je moral, dokler je bil še pri roki, portretu dodati tretjo zvezdico na epolete.

Leta 1950 sta se Pepca Novak in Viktor Kojc vzela in leto kasneje povila hčerko Slavico, leto za tem pa še sina Vlada. Pepca si po porodu nikoli ni prav opomogla in je ostanek življenja preživela na berglah.

Po koncu tržaške krize so Viktorja vpoklicali na orožne vaje. Tokrat je bilo potrebno očistiti in konzervirati vse tovornjake in težko orožje, s katerim so maloprej rožljali. Viktor je postal šef velikega mehaniziranega kompleksa v vojašnici Ljubljana-Polje, pod sabo je imel večje število izurjenih mehanikov. Vso mehanizacijo so uspešno uredili, čeprav Viktor o teh rečeh ni imel

pojma. Šef je postal samo zato, ker mu je pisar v JLA v vojaško knjižico za njegovo izobrazbo napisal, da ima štiri leta mehaničarske šole - namesto meščanske seveda!

Nekaj let po vojni so Horvata nacionalizirali in podjetje priključili Lesnoindustrijskemu kombinatu Šoštanj, ki je to dejavnost kmalu opustil in tako je Viktor s kolegi spet ostal na cesti. Dolga tri leta je bil brez službe, pa se je tako loteval različnih stvari. Predvsem je leta, brezplačno, dan za dnem preko turističnega društva z delavci vodnega gospodarstva urejal okolico Pustega gradu, na katerega so tudi speljali cesto.

Organiziral je prvo povojno likovno razstavo v Kajuhovem domu, na kateri so razstavljali Majda Kurnik, Janez Ravljen, Mišo Skornšek in Viktor Kojc. V takratnem Sindikalnem domu je leta 1958 pripravil samostojno kiparsko razstavo domačina Ivana Napotnika, s katerim je prijateljeval in ob kiparjevi smrti po naročilu Narodne galerije iz Ljubljane celo napravil njegovo posmrtno masko /kar ni bil mačji kašelj - dobro posmrtno masko svoje stare matere je napravil že nekaj let prej/ ter se mu kasneje oddolžil še s spominsko ploščo v šoli Biba Roecka. Zbližal se je s slikarjem Jakcem in z njim skupaj slikal šoštanjsko elektrarno / takratni direktor Mislej je izjavil, da so Kojčevi izdelki prav tako dobri kot Jakčevi/. Vse to mu je pomagalo, da ga je končno leta 1960 ravnatelj Franjo Arlič sprejel za učitelja likovnega in tehničnega pouka na velenjski osnovni šoli v bivši konjušnici, že naslednje leto pa se je prestavil na osnovno šolo Biba Roecka v Šoštanju. Vpisal se je na pedagoško akademijo in v glavnem vse strokovne izpite opravil z devetko.

Viktor je v učiteljskem poklicu neznansko užival, hkrati pa se je ukvarjal še drugimi stvarmi. Ko je prebral Hribernikovo zgodovino Šoštanja, se je navdušil nad preteklostjo svojega rodnega kraja, vneto je zbiral predmete in dokumentacijo. Organiziral je likovne razstave, v šoli je ustanovil Napotnikovo galerijo, ki šteje več kot dvesto umetniških del. Zbral je številne Napotnikove kipe, ki danes predstavljajo jedro galerije, posvečene temu znanemu kiparju. Po Šoštanju je omogočil postavitev desetih javnih skulptur, v mesto je vrnil kip Marije /po drugi vojni so ga podrli in znašel

se je v muzeju v Laškem/, ki so ga šele pred nekaj leti spet postavili nazaj na svoj prostor na Glavnem trgu in ga svečano odprli dvakrat - enkrat krajevna skupnost in enkrat župnijski urad ...

Ker je bil učitelj, so ga zadolžili, da o Šoštanju in dogodkih piše v slovenske časopise in revije ter poroča na radio. Zadeve se je lotil resno, novice je pošiljal kar na nekaj koncev hkrati, zato so ga poimenovali "šoštanjski Tanjug". Je soavtor in urednik knjižice Mesto Šoštanj, OŠ Biba Roeck in Napotnikova galerija, napisal je knjižico ob 175-letnici Tovarne usnja Šoštanj, leta 1975 je izdal ob 775-letnici Šoštanja spominsko kuverto z grbom in priložnostni žig.

Dolga leta je bil predsednik Rdečega križa in po smrti Kajuhove matere deset let upravnik šoštanjskega kina. Vsak večer, razen ob ponedeljkih, so vrteli različne filme, celo kinotečne, ki si jih je šel izposojat tudi v edino jugoslovansko kinoteko v Zagrebu. Takrat je bil Šoštanj poln delavcev, ki so gradili elektrarno in poln je bil vedno tudi kino - Bitko na Neretvi so vrteli kar desetkrat!

Ves čas je delal kot vnet planinec, bil je gibalo turističnega društva. Oj, koliko izletov po domovini in tujini je vodil! Že kot vojak je spoznal dobršen del Jugoslavije, kasneje jo je prepotoval od Triglava do Djerdapa, obiskoval je naravne znamenitosti, spomenike, samostane, galerije ... Na enem njegovih potovanj ga je, "učota iz Slovenije", del poti po naključju peljal sam jugoslovanski notranji minister Stefanović. Tudi vnet zbiralec kaktusov je bil. Bil ga je poln Šoštanj - vedno nasmejanega in v gibanju.

Da, vedno nasmejan in v gibanju. Sam pravi, da je bila to le fasada in beg od doma, kjer je nanj prežala nesreča. Žena Pepca je bolehala od porodov, hčerka Slavica je zbolela že v petnajstem letu in leto po Viktorjevi upokojitvi, leta 1973, umrla, dobrih deset let za njo pa je ugasnila Pepca.

Pred sedmimi leti je oplazilo tudi Viktorja. Možganska kap. Ostal je v postelji, sredi kupa umetniških del, knjig in časopisov, v sobi rojstne hiše sredi vrta, ki ga ni videl že nekaj let. Bolj poredko kdo zaide k njemu, čas preživlja v branju, gledanju televizije, še vedno si rad dopisuje /recimo z Leonom Štukljem/,

najraje pa potarna, da je Šoštanj od boga pozabljen, da nikomur ni dosti mar njegove preteklosti in dediščine; da se tudi njega, bolnega Šoštanjčana, vse bolj redko spomnimo. Saj je dobil številna priznanja na vseh področjih /najvišja priznanja Planinske in Turistične zveze Slovenije, zlato značko Rdečega križa Slovenije, Šilihovo priznanje, nagrado občine Velenje za življenjsko delo na področju kulture in prosvete leta 1990/, a kaj mu to zdaj pomaga.

Viktor je čudovit vodnjak, vodnjak spominov. Karkoli hočete izvedeti o Šoštanju in njegovih prebivalcih vsaj za pol stoletja nazaj, vam bo stresel iz rokava. Ni bilo dogodka, ki bi šel mimo Kojca ... In kap gor ali dol, misli in spomin so sveži kot nekdaj!

Na dan, ko so drugi obujali spomin na mrtve, 1. novembra 1945, je na Ptuju vzklilo novo življenje - Marija Šulek je rodila fantka Draga. Otrok je bil uslužbenki iz Perutnine res drag; ni ga sicer razvajala, puščala pa mu je veliko svobode. Bila je mirna in potrpežljiva, namahati ga je pošteno hotela le takrat, ko se mu je med drsanjem na Dravi udrl led in se je dodobra zmočil. Šele pri trinajstih letih, potem ko se je mati poročila, je Drago dobil polsestro Nevenko, ki zanj seveda zaradi starostne razlike ni mogla biti vrstnica pri igri.

Otroška in deška leta so Dragovo zlato obdobje. Za njihovo staro hišo, sredi Ptuja, so bile namreč ruševine iz vojne in pravi, pravcati pragozd. Tam, "na ruševinah", so otroci iz soseščine preživljali ves prosti čas, se šli Tarzana, indijance in kavboje, partizane in Nemce, igrali so nogomet.

Drago je hodil štiri leta v osnovno šolo, dve leti v nižjo gimnazijo in potem zaradi spremembe šolskega sistema zadnji dve leti spet v osnovno šolo. Učiteljem, ki niso znali na zanimiv način prikazati snovi, gre zahvala, da je ves čas svojega šolanja naravnost sovražil zgodovino in življenjepise pisateljev /čeprav je rad in lepo pisal spise/, tudi petje je bilo njegova šibka točka, zelo dober je bil v matematiki in fiziki. Ker je bilo v njem veliko tekmovalnega duha, je hotel biti med prvimi v šoli in pri izvenšolskih dejavnostih ter pobalinstvih. Zato je, ob preudarnem trošenju energije, uspeval dosegati odličen uspeh in dobre rezultate v atletiki, smučanju in celo smučarskih skokih. Če si ne bi zaradi padca pri smučanju 14. marca 1958 za nekaj mesecev nadel mavca, bi morda v teh športih dosegel še veliko, tako pa ga še danes na obetavno atletsko kariero spominja le železna plošča v nogi, ki je nikoli ni utegnil dati odstraniti.

Leta 1960 se je vpisal na ptujsko gimnazijo. Zgodba iz osnovne šole se je ponovila: po eni strani odličnjak,

po drugi vedno v skupinah, ki so zganjale pobalinstva in se upirale staromodnosti šole in profesorjev. Takrat so Drago in sošolci na gimnaziji bili pravo vojno za kavbojke, ki jih profesorji niso marali /Drago je iz svete jeze tolkel z roko pred ravnateljem po mizi - brez posledic jo je odnesel prav zaradi slovesa odličnjaka/. Športa tudi po poškodbi ni čisto opustil, vsa štiri gimnazijska leta je igral rokomet pri Rokometnem klubu Drava, v drugem letniku pa ga je sošolec že pritegnil k plesu - čez teden so plesali klasične plese, ob nedeljah tvist in rokenrol ...

Že v zgodnjih osnovnošolskih letih drobne simpatije, prva izpovedana ljubezen ob koncu osemletke, spogledovanja in zmenki v gimnaziji. Morda se je tudi tukaj, tako kot v atletiki, obetala bogata kariera, toda že v prvem letniku je v sosednjem razredu opazil Vereno Trofenik. V drugem letniku so oba razreda združili in Dragu na široko odprli vrata do Verene. In tako se je počasi zgodilo, da sta skoraj vsak dan, po koncu šole, skupaj pričakala Verenin vlak za v Veliko Nedeljo, kjer je živela s starši. V četrtem letniku je njegova izvoljenka postala tudi njegova plesalka v ptujskem plesnem klubu.

Rad je imel izzive in ker je študij fizike veljal za najtežjega, je v Ljubljani leta 1960 vpisal prav to, Verena pa jezike. Kljub temu, da študija nista zanemarjala, jima je za dobro desetletje ples postal najpomembnejša stvar na svetu. V času med letoma 1967 in 1974 sta osvojila kar deset naslovov jugoslovanskih prvakov v standardnih in latinskoameriških plesih ter v kombinaciji. Na evropskih in svetovnih prvenstvih sta se tekmovalca iz plesno zaostale države prebijala v prvo polovico. Ob in po končani tekmovalni karieri se je Drago dolga leta kot predsednik Plesne zveze Slovenije boril za boljše pogoje dela plesalcev, ki imajo željo in so pripravljeni sami vlagati sredstva; bil je plesni učitelj, še vedno pa je aktivni plesni sodnik. S plesnih odrov sta se z Vereno umaknila, ko sta spoznala, da ples vendarle ni najpomembnejša stvar na svetu - že res, da jima je dal veliko lepega, toda ob trdem delu sta bila prikrajšana za marsikaj okoli sebe. Zato tudi nista bila razočarana, ko se je hčerka Mirjam, ki je šla po njunih stopinjah, po desetih letih odločila opustiti ples in obetavno kariero.

Prav ples je tudi "zakrivil", da sta postala Velenjčana. Ker sta nekaj let zapovrstjo sodelovala na takrat znamenitih turnirjih "Evropa pleše" v Velenju, ju je Gusti Tanšek prepričal, da se preselita v Velenje ter da skupaj ustanovijo plesni klub. Tako sta odplesala zadnji ples za Študentski plesni klub Ljubljana, se jeseni leta 1969 priselila v Velenje in začela tekmovati za novoustanovljeni Plesni klub Velenje. Drago se je zaposlil na Rudarskem šolskem centru kot profesor fizike /kljub plesu je diplomiral po petih letih s povprečno oceno nekaj pod devet/, že leta 1971 pa je postal tudi predstojnik kovinarske šole na RŠC.

V istem letu sta se z Vereno odločila, da ju ne bo vezal samo ples. Vročega 7. avgusta 1971 sta se vzela v velikonedeljski cerkvi. Zvonovi še niso dobro izzveneli, ko so Draga poslali na služenje vojske v Beograd. Po hudih zimskih mesecih "obuke" je kot fizik postal inštruktor v vojni akademiji in mu je bilo kar lepo. Skrivoma je celo trikrat skočil na obisk v Velenje - tretjič so ga zalotili in je kazen za ta greh preživljal na deskah samice še v zadnjem mesecu vojnega staža.

Ob povratku iz vojske je bil že očka malega Petra /ki je sestrico Mirjam dobil šest let kasneje/, vrnil se je na RŠC, z ženo pa sta, kot edina profesionalna slovenska plesalca, še aktivno tekmovala v tujini vse tja do leta 1980.

Medtem je seveda napredoval tudi v poklicu, leta 1974 je postal direktor TOZD Pedagoška dejavnost na RŠC, leta 1977 končal magistrski študij s področja metodike pouka fizike, leta 1982 /po preoblikovanju RŠC/ je nastopil službo direktorja novega Centra srednjih šol. S pedagoškim delom se je ukvarjal ves čas, bil je tudi predavatelj na višji tehniški šoli, kot avtor ali soavtor pa nastopa pri dveh srednješolskih učbenikih s področja optike in termodinamike. Po začetni zagnanosti v razredu je spoznal /k spoznanju mu je največ pomagalo poučevanje plesa/, da bi moral učiti drugače - danes bi dijake učil le deset odstotkov tistega kar je od njih pričakoval nekoč - ampak prepričan je, da bi to zares znali in pri predmetu tudi uživali. Za takšno spremembo miselnosti pri profesorjih takrat ni bil primeren čas in tudi zato je leta 1986 sprejel nov izziv in postal predsednik Skupščine

občine Velenje /na izbiro so mu dali poleg tega še mesto občinskega partijskega sekretarja/. Funkcija je bila ob uveljavljanju širše občinske politike /takrat so se v planih prvič začele pojavljati čistilne naprave šoštanjske termoelektrarne/ bolj protokolarna, zato je bil nekaj mesecev pred iztekom štiriletnega mandata kar vesel novega izziva - v red je moral spraviti ostanke propadlega računalniškega podjetja Iskra Delta Velenje. Oblikovali so novo podjetje Gorenje Point in ga postavili na noge.

Junija 1992 pa se je lotil sanacije Gorenjeve tovarne televizorjev, ki je zaradi sesutja jugoslovanskega trga obstala. Njegovega sanacijskega programa Gorenje takrat ni bilo sposobno uresničiti, podjetje je prešlo v last Sklada za razvoj in v stečaj. Leta 1993 so ustanovili novo podjetje Elektronika /lastniki so danes investicijski sklad LB Maksima, vodstveni delavci in Sklad za razvoj/, ki se je v petih letih postavilo na noge, potrojilo proizvodnjo, obnovilo opremo in se preselilo v lastne prostore - čeprav jih kot pomembne slovenske izvoznike vseskozi spremlja nevzdržna rast cene domače delovne sile in padanje cen televizorjev na evropskem trgu. Direktor Šulek se trudi vzgojiti dobro vodstveno ekipo, ki bo sposobna voditi podjetje tudi brez njega, skupaj pa iščejo možnosti, da bi dvignili proizvodnjo na takšen obseg, ki bo omogočal zanesljiv obstoj podjetja.

Skoraj vsi Šulekovi cilji so povezani s podjetjem, za zasebno življenje skorajda ni časa, še med konci tedna sedi doma za računalnikom, tuhta in išče najboljše rešitve. Tuintam ga zmoti prva vnukinja, tuintam kaj postori na vrtu hiše v Kavčah, kamor so se s Cankarjeve ulice preselili leta 1989; prebira veliko, a v glavnem le strokovno literaturo. Potovati po svetu mu je bil vedno užitek, toda potovanja so bila običajno le del plesa ali službe.

Nekoč, ko so bili Verena, Drago in Mirjam še vsi v plesu, je sin Peter dejal nekako takole: "Šuleki smo štirje - od teh trije plesalci in en normalen." Zdaj so normalni vsi, s spoznanjem, da ples ni vse na svetu. Morda bo magister Šulek nekega dne, ko bodo razmere zrele, dejal: "Elektronika Velenje ni vse!" in napolnil nahrbtnik ter se, preden se loti novega izziva, podal na dolgo potovanje do nekih novih "ruševin" iz mladosti.

Gabrielini starši so v Šoštanj prišli iz Savinjske doline, Slavkova mati izpod Pohorja in oče z Gorenjske. Tako se je v Jara, rojenega 19. oktobra 1950, stekla savinjska, gorenjska in pohorska kri. Oče Slavko je med partizanjenjem pod Pohorjem izgubil roko, najprej je delal v Rudniku, potem pa se izšolal in bil dalj časa sekretar v Tovarni usnja v Šoštanju in do upokojitve uslužbenec na Zavodu za zaposlovanje. Mama, Kompanova Gabriela, se je pri Lenartu v Šoštanju izučila za frizerko, vendar po poroki poklica ni opravljala.

Malokatera družina se je selila tolikokrat kot Vrtačniki: najprej nekaj mesecev v župnišču pri družmirski cerkvi, nato v hiši šivilje Maričeve nasproti Eržena, potem v bloku v Metlečah, pa na Kajuhovi ulici v Šoštanju, od tam na sedanjo Cesto talcev in končno leta 1967 v hišo očetovih staršev pri tovarni Gorenje v Velenju. Vmes se je družina povečala le še leta 1953 za Marjeto.

Vsako okolje je bilo po svoje zanimivo, v Metlečah je Jaro najbolj zavidal bratrancu avto na pedala; prvi dan v vrtcu se je dve uri drl kot jesihar; s Kajuhove ulice so hodili na Gorice rabutat sadje ... Ves osnovnošolski čas so živeli v zgornjem delu Šoštanja, ki ga je takrat mularija strogo razdelila na nedotakljiva področja, in ves čas je obiskoval osnovno šolo Biba Roecka.

Jaro je bil precej priden, umirjen in ubogljiv fantič tudi zaradi tega, ker ga je od tretjega do sedemnajstega leta hudo mučila astma in je ob vlažnem vremenu dosti časa prebil doma /in kar nekaj tednov v otroških kolonijah na morju/. Do petega razreda je bil odličnjak, v šestem se je začel ukvarjati /kdo pa se na Natkovi šoli tedaj ni!?/ s košarko, iz pionirske ekipe košarkarskega kluba Elektra je napredoval med mladince, morda bi tudi med člane, če njegove kariere ne bi zaustavilo hudo vnetje jeter v tretjem letniku gimnazije. Drugi del osnovne šole je tako mineval v obiskovanju šole, treningih, nabijanju žoge v domači ulici in zganjanju drobnih pobalinstev.

Naš čas, 2. aprila 1998

Težav v šoli ni imel, posebnih nagnjenj tudi ne, pa ga je oče, ki je hotel, da fant pride do čim boljših pogojev šolanja, usmeril na rudarsko šolo v Velenju. Zaradi slabega vida /pri košarki je polomil ničkoliko očal, ki jih je vsa polepil z obliži, da so vsaj za silo držala/ so ga na zdravniškem pregledu odklonili in tako se je leta 1965 s prvo generacijo vpisal na velenjsko gimnazijo. Vse do četrtega letnika je šlo precej gladko, na maturi je bil skoraj odličen, manj naklonjen je bil le matematiki in fiziki. Bil je dežurni recitator Prešernovih pesmi in do tretjega letnika je veliko treniral in igral košarko. V hribe je rad hodil že v osnovni šoli, v osnovni šoli je že vzljubil pse /po Šoštanju je ponosno paradiral z ogromnim mešancem med bernardincem in volčjakom/ in ko so se v tretjem letniku preselili v Velenje, se je veliko ukvarjal z novim nemškim ovčarjem; takrat je začel tudi fotografirati in sam izdelovati fotografije - na njih je bil večinoma pes, rože in hribi. Dekleta je /tudi že v osnovni šoli/ raje nosil kar v srcu. Simpatije so si skorajda podajale roke. Zveza komunistov je bila kriva za eno takšnih, ko je pred sprejemom obiskoval pripravljalni tečaj - in večer za večerom spremljal eno od udeleženk tečaja peš v Šoštanj /čeprav so takrat zanesljivo že izumili avtobus/ ...

Po malo slabšem testu pred poklicno odločitvijo mu je psiholog priporočal študij živilske tehnologije, ker zaželenega strojništva ali medicine ne bo zmogel. Prvič v življenju ga je nekdo pošteno razkuril in mu je zato zabrusil, da bo zares študiral živilsko tehnologijo, in to smer "konzervne škatle", ter odšel. Da bi bila mera polna, je imel bratranca, ki je že študiral strojništvo in čigar brihtnost so vsi sorodniki kovali v zvezde - potemtakem po njihovem mnenju Jaro istemu študiju naj ne bi bil dorasel.

In gladko je leta 1969 vpisal strojništvo v Ljubljani /čeprav še vedno misli, da bi moral biti medicinec/. Študentska leta je preživel v mrzli podstrešni sobici na Vodovodni 5, z bratrancem Markom sta pozimi študirala v rokavicah, treske za podkuriti sta si vsakih štirinajst dni prinesla v potovalki od doma. Kadar nista študirala, sta si večere popestrila s prijatelji iz Šaleškega študentskega kluba, tudi simpatije so bile, a jih ostarela in stroga gospodinja ni smela videti. Hodili so v hribe, veliko se je ukvarjal s fotografijo. Vsak teden je obvezno odšel domov, vedno je bilo

delo v hiši, na vrtu, resno se je ukvarjal s psom, napekel si je kremšnit in princesk ... V počitnicah je z bratrancema s Hrvaške prevandral celo jadransko obalo.

Leta 1969 je od Termoelektrarne Šoštanj dobil štipendijo, zanjo se je vsako leto oddolžil s počitniškim delom in se končno tam leta 1975 tudi zaposlil in v spomladanskih mesecih leta 1976 diplomiral.

Je še eden tistih, ki na služenje vojaškega roka nima prav nič slabih spominov. V mornarico so ga vpoklicali maja leta 1976, najprej je prestajal štiri mesece na vročini v strojnem vodu v Puli, preostanek je odslužil v Splitu kot električar v črpalni postaji na poligonu Mornariške akademije. Bil je poslušen, podpolkovnikovi hčerki je risal tehnične risbe za v šolo, napravil je kak manjši projekt in čas je minil.

Vojska pa mu je kljub vsemu dala pečat za vse življenje - decembra so mu namreč odobrili dopust, da bi se lahko udeležil podelitve diplome. V zgodnjih urah sneženega dneva se je mornar pojavil na ulicah Ljubljane. Pot ga je najprej zanesla k sestri Marjeti v študentski dom za Bežigradom, kjer je spoznal njeno prijetno sostanovalko. Če je kdaj prej omahoval, je bil zdaj izjemno odločen. Takoj po prihodu iz vojske sta se z z Mariborčanko Dagmar Čebular poročila. Malo tudi zato, ker je v termoelektrarni imel priložnost dobiti stanovanje. In ga tudi je - na Koroški cesti v Velenju. Zakoncema se je na pohajkovanjih po hribih in na morju pridružila črna novofundlandka Bela /šolal jo je, vodil na razstave .../, ki se je iz stanovanja leta 1981 umaknila prvorojencu Tadeju, ta pa je leta 1983 dobil še sestrico Tjašo. Leta 1984 so se preselili v "elektrarniško naselje" na Cankarjevo ulico v Šoštanju, kjer so še danes.

Prav veliko prelomnic Vrtačnik v svoji poklicni karieri ni imel. Kmalu po diplomi je opravil vse potrebne izpite, ki jih zahteva delo v elektrarni /izpit za izmenovodjo, za vodjo bloka .../, jeseni leta 1977 je postal inženir za turbinske naprave in tako skoraj sedem let kot specialist skrbel za vzdrževanje, nemoteno obratovanje naprav, za stike z dobavitelji opreme, sodeloval je v jugoslovanskem elektoenergetskem združenju, načrtoval in izvajal

remonte, veliko se je izobraževal na kongresih in posvetih v tujini, predaval na izobraževanjih v Termoelektrarni ... Za mladega inženirja takrat prostih koncev tedna skoraj ni bilo. Spomladi leta 1983 ga je delavski svet imenoval za tehničnega vodjo Termoelektrarne Šoštanj, opravil je še generalni remont in funkcijo jeseni zares prevzel - do maja 1985, ko ga je delavski svet imenoval za vršilca dolžnosti direktorja in v novembru končno za predsednika poslovodnega odbora /danes direktorja/.

Sredina osemdesetih let je naznanjala živahne dogodke. Na eni strani je bilo potrebno urediti položaj elektrarne /Rudarsko-elektoenergetski kombinat Velenje je razpadel leta 1990/, po drugi strani pa se je začela buditi ekološka zavest v javnosti in stroki. Jaro se je kot človek, ljubitelj narave, prebivalec Šoštanja in Šaleške doline zavedal, kaj termoelektrarna povzroča okolju, kot direktorja - onesnaževalca pa so ga ljudje marsikdaj preprosto kar ozmerjali z zločincem - ne meneč se za to, da on pač ni zgradil elektrarne. Termoelektrarna je že leta 1987 sprejela sanacijski program, ki ga je z vzpostavitvijo informacijskega sistema o onesnaženosti leta 1989 dejansko začela uresničevati. Močna vrenja v javnosti glede onesnaževanja okolice z žveplovim dioksidom so vplivala na sprejem ustrezne zakonodaje, ki je Termoelektrarni omogočila uresničevanje programov sanacije. Direktor je vodil usklajevanje posameznih strokovnih skupin, bil je povezava z državnimi organi, iskal in boril se je za denar, se pogajal z izvajalci - v Ljubljano se je doslej odpeljal kakšnih tisočkrat. Njegovo delo je bilo olajšano potem, ko je Termoelektrarna skupaj z inštitutom Milana Vidmarja ustanovila CEE /podjetje za inženiring za energetiko in ekologijo/. In program sancije uspešno poteka: zgradili so naprave za aditivno razžvepljevanje na vseh blokih, zgradili zaprti krogotok voda in s tem prenehali onesnaževati Velenjsko jezero in reko Pako, namestili so čistilne naprave na četrtem in leta 2000 bodo te naprave končane še na petem bloku. Takrat bo Termoelektrarna imela ekološko neoporečno proizvodnjo. O gradnji novega bloka zaenkrat ne razmišljajo resno, trudijo pa se, da sedanji obratujejo varno in da jim podaljšajo življenjsko dobo.

Ob službi mu tudi drugih funkcij nikoli ni manjkalo: predsednik delavskega sveta delovne skupnosti /1978 - 1981/; predsednik delavskega sveta delovne organizacije /1981 - 1983/; član velenjskega izvršnega sveta /1984 - 1990/; član delovne skupine v JUGEL-u ... Zdaj je: član šoštanjskega občinskega sveta; predsednik Letalsko-modelarskega kluba Šoštanj; član upravnega odbora Aerokluba Gorenje; član delovne skupine Evropskega združenja elektroenergetskih sistemov UCPTE; član upravnih odborov Rudnika lignita Velenje, Erica in CEE; član predsedstva slovenskega komiteja svetovnega energetskega kongresa, ves čas je v društvu energetikov in ni v nobeni politični stranki.

Prostega časa je bilo v preteklem poldrugem desetletju malo. Še posebej hudo je bilo desetletje po prevzemu direktorskega mesta, ko mu je ob naporni službi najprej zbolel oče, po njegovi smrti pa še mati. Svojim konjičkom /psi, fotografija, hribi/ se ni odpovedal, le opustil jih je za nedoločen čas. V zadnjem času jim je dodal le še zanimanje za najžlahtnejša vina, s katerimi je napolnil hladilnik v kleti, znanje s področja enologije vztrajno poglablja in resno namerava narediti šolo za svetovalca. Ljudje ga večinoma poznajo kot flegmatika, kar do neke mere tudi je, saj običajno preračuna, za katero stvar se splača sekirati in za katero ne. Slaba volja se mu navzven ne pozna, le besede so morda bolj ostre - želodec pa ga včasih le opomni, da ni dobro vedno vsega držati v sebi.

Če se mu bo tako zazdelo, bo v pokoj lahko odšel konec novembra leta 2010, do takrat pa bo ostal v svoji stroki, vzgojil kakšnega psa, posnel celo vrsto fotografij, morda celo kje zgradil majhno kočico, da bo imel dovolj prostora za številne steklenice dobre kapljice.

Kuzmanov Franc, čevljar iz Vitanja, je z biciklom tako dolgo zahajal v gostilno v deset kilometrov oddaljeni Dolič, da se je med njim in domačo hčerko Karolino vnela vroča ljubezen. Kljub nasprotovanju dekletovih staršev sta se v Zagrebu poročila, zamera pa je trajala še lep čas. Franc je bil cenjen čevljar in kmalu sta si že lahko kupila hišo v samem središču Vitanja, potem pa je bilo v petdesetih letih s čevljarskim poslom čedalje slabše, dokler ga Franc ni opustil in se je zaposlila Karolina kot prodajalka. Kuzmana sta na svet spravila tri korenjake: štiridesetega leta Korla, enainštiridesetega Oskarja in 10. oktobra 1945 še Drejčka.

Otroštvo v Vitanju, kjer so takrat dvakrat na dan videli avtobus in od časa do časa reševalni avtomobil, ki je prišel pred gostilno pobirat ranjene pretepače, je bilo zanimivo, brez nevarnosti in prepovedi, ki jih je deležna današnja mladež. Poleti so se otroci podili za žogo, lovili ribe v bližnji Hudinji, vozili so se s kolesi, na grajskih razvalinah so plezali, si gradili hiše v drevju ter prirejali bitke med Vitanjem - trgom in Vitanjem - vasjo. Zima je prinesla smučanje na doma narejenih smučeh, sankanje, najlepše pa je bilo za Hudinjo. Mulci so nasekali ledene plošče in se na njih vozili po strugi. Na enem takih podvigov je brat malega Drejčka komaj rešil, ko je padel pod ploščo. Izpod plujdra, lesenega žleba, ki je vodil na kolo vitanjske žage, so trgali in sekali ogromne ledene sveče ter iz njih gradili gradove. V ta plujder je nekega poletja padel Drejček in spet so ga tik pred velikim kolesom komaj rešili. Posebno zimsko doživetje je bilo, ko je oče najel furmana, ki jih je potem s konji, na velikih saneh, vozil po zasneženih cestah.

Drejc je bil za vitanjsko šolo nadpovprečen učenec, vseskozi marljiv odličnjak. Rad je imel slovenščino in vse, kar je bilo z njo povezano: deklamiral je, pisal pesmi in jih pošiljal v Pionirski list, igral lutke in celo pisal besedila za lutkovne igrice, učil se je harmonike, hodil k

Naš čas, 16. aprila 1998

šahovskemu krožku. Kljub temu da je bil ministrant, je ves čas imel funkcije v razredu ali na šoli, še predsednik pionirskega odreda je bil. Kljub temu da je očetov posel propadel, doma nikoli niso govorili čez oblast, vedno so mu vcepljali pripadnost domovini; učili so ga, naj ne kritizira, naj raje gradi na sebi. A še danes je trpek spomin, ko kot "privatnikov sin" v šoli nekoč ni dobil kosa belega kruha, koščka sira in skodelice mleka v prahu iz paketov zavezniške pomoči Jugoslaviji.

Na morje je malo z lojtrskim vozom, malo z avtobusom, malo z vlakom in malo z ladjo prvič odpotoval šele po petem razredu, dekleta so ga zanimala prav tako zelo ali malo kot njegove sošolce, če ga je kaj že preveč težilo, je sedel in napisal lepo pesem o čudoviti naravi, soncu, luni ...

Navdušenje nad slovenščino mu je odpiralo vrata v eno smer, matematika mu je enostavno "šla", domači so ga usmerjali bolj v poklic, na koncu pa je odločilo naključje: na vpis v Celje se je poleti leta 1960 odpeljal s kolesom, zamudil vpis na tehniško šolo, se odpeljal do tete in z njo do gimnazije, kjer so odličnjaka sprejeli z veseljem. Vsa dijaška leta je stanoval v majhni zasebni sobici, pouk je imel vedno popoldne. Poleg domačih je v Celju najbolj pogrešal hribe iz okolice Vitanja, mesto ga je utesnjevalo. Prav zaradi tega je v drugem letniku zastrigel z ušesi, ko je po zvočniku slišal obvestilo za planinski izlet. Odtlej je bila njegova največja ljubezen v prostem času planinarjenje - pisanju pesmic se je odpovedal že v prvem letniku, ko so ga nemarno skritizirali na literarnem krožku. Napravil je tečaj za planinske vodiče, plezalno šolo in v tretjem letniku oblazil vse planinske vrhove po Črni gori in Bosni.

Priden, marljiv in ubogljiv dijak je bil vsa leta, ne sicer več odličnjak, razen na maturi. Trikrat na teden je za honorar ob večerih poučeval matematiko, včasih dopoldne nabijal žogo, sicer pa je ves prosti čas posvečal hribom, kjer je občasno tudi doživel kakšno romanco. Poletja je večinoma prebil v hribih, vsako leto pa obvezno delal ali v Tovarni kovanega orodja v Vitanju ali v kamnolomu na Stranicah. Nekoč prej, ko je bil še manjši, so za prodajo nabirali borovnice, zdravilna zelišča, gobe ... Maturantski

ples so zaradi "zganjanja elitizma" prejšnje leto prav pri njih za nekaj let ukinili, maturantski izlet pa je bil čudovit. Prepotovali so dobršen del Jugoslavije, na koncu z ladjo pristali na Reki, tam pa je Andrej vzel nahrbtnik in odšel naravnost na Velebit, na srečanje planincev.

Razmišljal je o študiju psihologije, filozofije, zaradi hribov in romantike o gozdarstvu, tudi matematika mu je dišala. Na koncu je odločil denar, brez katerega si študija ni mogel zamišljati. Velenjska občina mu je dala štipendijo za študij matematike, ki ga je začel v letu 1964. Kljub temu da štipendija ni bila majhna, je še inštruiral matematiko, razvažal mleko, čuval plašče na plesih ... Stanoval je v domu na Gerbičevi ulici, v krogu prijateljev je ure in ure debatiral, bil pa je tudi udeleženec znamenitega študentskega upora leta 1968, celo član stavkovnega odbora Gerbičeve, nosil je transparent: "Neznosen položaj prosvete ogroža slovensko gospodarstvo" - kot bi slutil ...

Prosti čas in počitnice je posvetil hribom, veliko je kolesaril, skočil na morje, opravljal priložnostna dela, med drugim nekaj tednov v Franciji obiral grozdje in končno v četrtem letniku, na plesu v Festivalni dvorani, srečal dve leti mlajšo Modičevo Silvo, študentko francoščine in angleščine. Ljubezen ju ni ovirala pri študiju, Andrej sicer ni ponovil ocen iz srednje šole, a je zato vse sile vložil v hitrost /da bo čimprej pri kruhu!/ in julija 1969 kot prvi iz generacije diplomiral.

Avgusta je že služil domovini v Bihaču pri protiletalski zaščiti. Skušal si je na vse načine popestriti dneve, na položaj je nosil knjige, ponoči na stražo zvezdno karto. Drugih šest mesecev je odslužil v delovnem vodu na letališču Željava, kjer je prenašal pesek in betoniral. Na straži je prebil kar 140 noči, od tega /nekako so pozabili na zamenjavo/ nekoč kar šestinpetdeset /56!/ dni skupaj. In vendar gleda na vojsko tako kot na maturo: "Res je bilo težko, toda preizkušnjo sem prestal!"

Tako utrjen je leta 1970 začel učiti na Rudarskem šolskem centru rudarske tehnike, naslednje leto še elektrotehnike in leta 1976 je postal ravnatelj strojne tehnične šole. Po reorganizaciji

leta 1978 /kar naprej so nekaj spreminjali/ je postal vodja kovinarsko-strojne usmeritve, po desetih letih je vodenje opustil, leto dni poučeval naravoslovna razreda, leto kasneje se je vključil v profesorski zbor gimnazije in januarja 1991 po nenadnem odhodu ravnatelja Glavača postal vršilec dolžnosti predstojnika gimnazije in nato ravnatelj Gimnazije Velenje. Vseh osemindvaj-set let v prosveti kljub večinoma vodstvenemu položaju ves čas poučuje vsaj nekaj ur na teden /devet let tudi na višji šoli/, saj je v šolstvo šel željan poučevanja, pri čemer so mu prav prišle izkušnje iz planinske organizacije, kjer je veliko časa posvetil mladim, ter iz posamičnih in skupinskih inštrukcij v času šolanja. Seveda si je od začetka predstavljal, kako krasen, čisto drugačen profesor bo, kot so bili nekoč njegovi, toda čez čas je postal rea-list - zahteven učitelj, a v dobrih odnosih z dijaki.

V času njegovega ravnateljevanja na gimnaziji so zgradili nove učilnice, veliko je takrat naredil za to, da je v letu gradnje šola delovala skoraj nemoteno, ves čas pa spodbuja izvenšolske dejavnosti in po izjemni generaciji, ko so prvi organizirali slovensko Gimnaziado, komaj čaka nove takšne generacije. Če bi bila šola njegova, bi zmanjšal število obveznih ur in predmetov in dal veliko več prostora neobveznim vsebinam.

V teh osemindvajsetih letih na šoli se je tudi selil: iz samskega doma v garsonjero nad Šumijem, leta 1973 nad Standard v trisobno stanovanje in leta 1986 v hišo v Kavčah. Profesorico Silvo je poročil 5. junija 1971 pred matičarjem in župnikom v Celju in Silva mu je podarila Tino /1972/, Boštjana /1976/, Polono /1982/ ter Uroša /1984/. Andreja je z vsakim novim otrokom bolj skrbelo, a žena je znala urediti, da je bilo vse prav in lepo. Rast družine in poklicne poti so vseskozi spremljale številne druge stvari, seveda najbolj hribi, kjer je našel "del svoje duše". Ob številnih izletih in orientacijskih pohodih je bil načelnik mladinskega odseka Planinskega društva Velenje, predsednik Planinskega društva Velenje, predsednik regijskega meddruštve-nega odbora, začel z vsakoletno planinsko šolo /1973/, s planinskimi tabori v Logarski dolini. Na šoli je bil vključen v samoupravne organe, bil je predsednik delavskega sveta, predsednik izvršilnega odbora sindikata,

bil je priden v samnoupravnih interesnih skupnostih, član predsedstva Občinske izobraževalne skupnosti ...

V letih 1971 in 1972 je pomagal pri trasiranju Šaleške planinske poti, spoznaval Dolino in tako bolj in hitreje kot mnogi prišleki postal Velenjčan. Zdaj je njegova naloga trasirati zanesljivo, kakovostno pot gimnazije. Z ravnateljsko funkcijo se ni oženil, po duši je prej učitelj kot organizator in usklajevalec dela, zato se mu v razred ne bi bilo težko vrniti. Iz prosvete pa ne bo odšel, razen če bo kdaj iz raztresenosti /nekoč se je na dijaka, ki mu je v kabinetu za kazen dal dve nalogi, spomnil šele doma pri kosilu in ga odšel v šolo "rešit" šele po dveh urah/, zjutraj namesto v šolo zavil proti dolini Trente, da osvoji še kakšnega vršaca ...

Natanko na današnji dan, 7. maja 1951, se je v Starem Velenju zgodilo novo življenje. Vida Zakušek, katere oče, ded in praded so bili lastniki tamkajšnje pekarne, je Marjanu Žubru, miličniku iz Kobarida, rodila Aleksandro, ki pravzaprav nikoli ni bila Aleksandra, temveč Marina. Mati je vseh petintrideset let let službe odpravila v velenjski in šoštanjski termoelektrarni, oče je kmalu slekel uniformo in se zaposlil na Rudniku.

Komaj kakšna štiri leta je imela Marina, ko so se iz Starega Velenja preselili v blok pri Tržnici, zato se prvega kraja bivanja spominja bolj iz kasnejših pogostih obiskov pri sorodnikih; v Valenčakovi trgovini ji je gospod vedno prijazno dal bonbone, vedno iste, tiste v obliki pomarančnega ali limoninega krhlja.

Neskončno si je želela bratca ali sestrice in ker ni zdržala, da bi "kupili" doma, je revica z dvajsetimi dinarji v peščici odšla k Močilnikom, če bi ji prodali dojenčka Borisa. Srečni dogodek je leta 1955 le napočil, dobila je sestrico Darjo, ki jo je takoj vzela za svojo, tako zelo za svojo - s skrbjo in ukazovanjem vred - da jo je mati morala tudi še kasneje opozarjati, da je le njena sestrica in ne mama.

Okolica bloka je bila takrat še brez avtomobilov, z veliko trave, pravi prostor za otroško igro; pogosto je otroke pot zanesla na bližnjo "poseko", kjer so si fantje gradili bunkerje in se pretepali, dekleta pa so se bolj igrala s punčkami, stanovanje in trgovino. Prva dekličina poklicna želja je bila postati prodajalka smetane in skute, medtem ko je njena najboljša prijateljica Zdenka Zottl raje prevzela vlogo mehanika ali šoferja, še najrajši pa je bila Franc Leskošek – Luka ...

Marina je bila dokaj scrkljano dete, rada je uveljaljalo svojo voljo, ukazovala sestrici, po drugi strani pa je bila nepopisno natančna in redoljubna, vedno je bila v belem predpasničku, ki svoje bleščeče beline ni izgubil tudi po

Naš čas, 30. aprila 1998

najbolj ognjeviti igri na poseki. Kljub temu da je bila doma z njimi stara mama, ki jih je razvajala, je Marina hodila v vrtec, menda bolj za nagrado.

Prvi šolski dan na šoli Miha Pintarja Toleda je bil zanjo šok, kajti njo in najboljšo prijateljico Zdenko so dali v različna razreda. Naslednjega dne se je Zdenka pojavila v njeni klopi in niti z buldožerjem je ne bi mogli prestaviti od Marine. Tako sta ostali skupaj do konca leta. Natančno ista zgodba se je ponovila v drugem razredu, pa potem še v tretjem, na koncu pa so učitelji obupali in ju pustili skupaj.

Že v prvem razredu osnovne šole je deklica vedela, da bo nekoč zdravnica in se z razmišljanjem o kakšnem drugem poklicu nikoli več ni ukvarjala. Šole nikoli ni marala, celo utesnjevala jo je, čeprav se je silno rada učila. Zanjo se je lepši del dneva začel šele po prihodu iz šole /takrat je bila na radiu vedno resna glasba/, ko je začela dan preživljati po svojem urniku. Vsaki stvari je odmerila natančno količino časa, disciplinirano se je tega držala, vsega se je naučila, pa še veliko časa ji je ostalo za goltanje knjig /s knjigo v roki se še danes počuti "kraljevsko"/ in otroške igre. Vedno je z nestrpnostjo čakala konec počitnic, da bo lahko spet ušla v svoj vpeljani red po pouku. Vsa leta v osnovni šoli in gimnaziji je prepevala v zboru, čeprav ji je bila to silna muka, ker jo je množica enako odpirajočih ust okoli nje omejevala. Še čisto majhna je začela plesati balet in si predstavlajala, da bo nekoč plesala na velikih odrih.

V šestem razredu, potem ko se je mati nekaj let prej razšla z očetom in se kasneje poročila s Srečkom, so se preselili na Tomšičevo ulico. To je pomenilo prehod na šolo Gustava Šiliha, nove sošolce in učitelje, od katerih sta jo najbolj očarala razrednik Edmund Kmecl in Marinka Zupančeva, ki jo je popeljala v svet literature in ji vcepila tisto pravo ljubezen do knjige. Seveda se ni mogla izogniti zbiranju prtičkov, sličic filmskih igralcev, znamk, pa tudi ljubezni ne. Zaljubljala se je že od vrtca dalje, proti koncu osnovne šole pa je srečala človeka, ki ji je kar nekaj časa sladil in grenil življenje.

Na velenjsko gimnazijo se je vpisala leta 1966, v drugi generaciji. Posebnih nagnjenj ni imela, ocene so bile v redu, poklic izbran. Prosti čas je preživljala s prijatelji v Mladinskem ali Delavskem klubu, pa v Bifeju /kasnejšem Rudarskem hramu na Cankarjevi ulici/, kjer jih ravnatelj Glavač ni smel videti. V tistem času je nastalo novo, globlje prijateljstvo z Majo Kirarjevo, s katero je večkrat preživela tudi del počitniških dni pri sorodnikih v Nemčiji. V tretjem letniku gimnazije so se preselili še zadnjič, tokrat v hišo na Graškogorski ulici.

Resna in pridna je bila tudi med študijem medicine, kamor se je vpisala leta 1970. Stanovala je sama v zasebni sobi, ki pa jo je uporabljala v glavnem le za spanje. Čez dan je bila največ na fakulteti, če ne na predavanjih pa v "Pajzlu", kjer so potekale vse študijske in družabne dejavnosti študentov. V Pajzlu so strogo spoštovali postavljena pravila: del prostorov je bil namenjen klepetu, del resnemu študiju, del pa starim bajtam. Še kuhali so si v Pajzlu, s presno zelenjavo pa so se oskrbovali kar na bližnjem cerkvenem vrtu. Marina se je med stare bajte pririnila prav kmalu in odtlej uživala poseben ugled. Na fakulteti se je ponovila stara zgodba - obveznosti ni marala, resnično rada pa je študirala. Doštudirala je z levo roko, ker je ves čas vedela, kaj bi rada, ker ji je bil pisan na kožo in ker si je znala dobro organizirati čas. Sleherni konec tedna je bila v Velenju, saj je bila na dom, mamo, sestro in Srečka močno navezana.

Diplomirala je leta 1977 in kot štipendistka takoj dobila službo v velenjskem zdravstvenem centru, manjše stanovanje na Tomšičevi ulici, kamor se nikoli v resnici ni preselila, in avto. Poklic ji je prinesel to, kar je od njega pričakovala: hotela je pomagati ljudem v bolezni in to je tudi počela. Čeprav je v nekem trenutku prišlo spoznanje, da ima tudi ta pomoč meje, da so bolezni in okoliščine, ko vsa znanost ne pomaga nič, ko zdravnik nemočen opazuje in kvečjemu blaži bolečine. Kot človek in zdravnica se na smrt nikoli ni mogla privaditi, še posebej jo vedno prizadene vsaka nasilna smrt. In zato tudi nikoli ni marala dežurstev, ko je morala na kraj nesreče, samomora. Vsako nasilje ji je tuje, čeravno sama predvsem do svojih bližnjih včasih ravna nestrpno in po njenem tudi grobo.

Veliko časa je kot zdravnica delala v obratni ambulanti za Rudnik, v jamo je ni bilo nikoli groza oditi, udeleževala se je akcij reševalne enote. Resda je od začetka kdaj morala udariti po mizi, ker se kot mlada zdravnica ni pustila ustrahovati, a počasi so se le navadili drug na drugega in fantje so jo vzeli za svojo. Oni in njihove družine so še danes njeni pacienti.

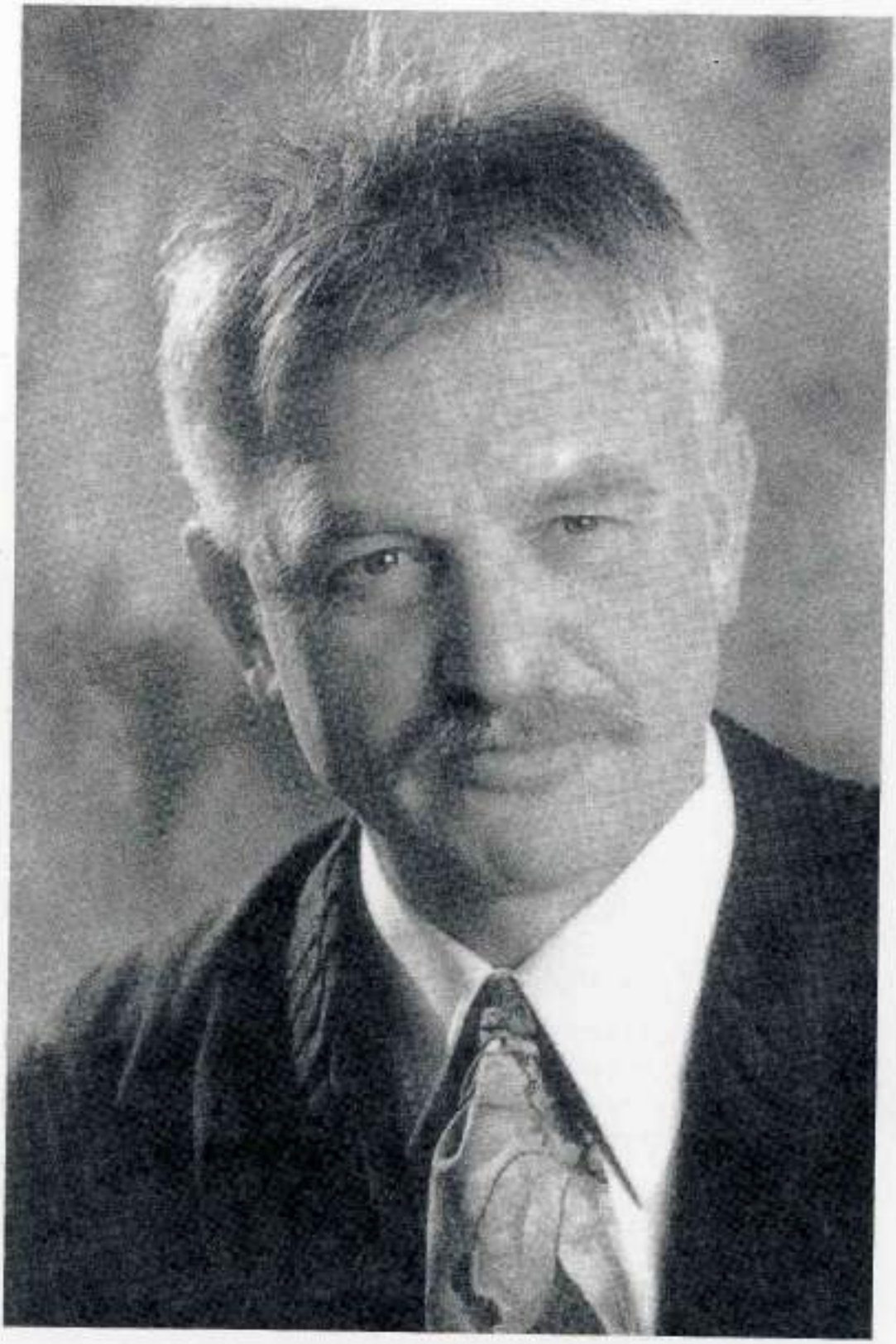
Zdravnica Marina se dobro zaveda, da ni samo mehanik za telo. Vsak človek ima namreč tudi dušo in če spoznaš pacientovo dušo, njegovo okolico, boš veliko laže spoznal tudi bolezen in ji kljuboval. Zato se je odločila za specializacijo /izpita ni šla delat, ker ji ni bil več pomemben/ in za številna strokovna izpopolnjevanja v zvezi s človekovo psiho. Še posebej se je v nekem obdobju posvetila bolnikom z rakom, študirala psihoonkologijo, bila je mentorica Društva za boj proti raku in imela za kolege zdravnike in Rdeči križ številna predavanja. V tistem času je imela tudi v ambulanti večje število bolnikov z najtežjo diagnozo.

Leta 1994 se je odločila, da odpre zasebno ambulanto. Ima kar 2400 pacientov, ki jih uspeva obvladovati ravno zaradi sposobnosti organiziranja časa. Vsako jutro ob šest nič pet je v ambulanti, bolniške ne pozna. Ljudje v njeno ambulanto, ki slovi kot vesela, radi prihajajo. Tudi glasba pomaga, da se ljudje že v čakalnici sprostijo, med sabo poklepetajo in si povedo šalo. Marina nima namena širiti dejavnosti, se bo pa ves čas trudila, da bo z boljšo opremo, prijaznejšimi prostori in še več pridobljenega znanja nudila bolnikom še boljše usluge.

Med zasebnike je odšla, ker jo ustanova utesnjuje, tako kot jo je nekoč utesnjevala šola. Hoče biti sama, ohraniti hoče svoj življenjski prostor, skorajda za vsako ceno. Ko naenkrat začuti, da jo nek odnos preveč utesnjuje, "pospravi kovčke" in ... Zato tudi trdi, da ni ustvarjena za zakon, da se tudi nje ne bi dalo prenašati kar tako. Pred šestnajstimi leti je rodila sina Žiga, ki ga zdaj, tako kot so nekoč njo, na vso moč razvaja. Z očimom /le kaj bi Marina, Darja in njuni trije odraščajoči fantje brez njega/ si zdaj delita veliko hišo, po daljšem času pa se je tudi oče vrnil v Velenje in se pridružil razvajanju nadebudnežev.

Marino so že v osnovni šoli naučili ročnih spretnosti, kasneje se je še sama v tečajih ali preko prijateljev lotila marsičesa. Splesti zna pletar, oblikovati lonec iz gline, stkati kos platna, menda je nadarjena risarka, ampak vsi ti hobiji že nekaj časa počivajo in čakajo, morda na upokojitev, ko bo več časa. Zdaj je prosti čas namenjen skrbi za sina /in Darjina fanta seveda/ ter branju. Branje je ostalo njena najgloblja prostočasna dejavnost, spremlja pa ga poslušanje resne glasbe - čeprav v množico na koncert Marina ne mara oditi. In še ena ljubezen: očetova domačija na Primorskem, ob reki Nadiži, "najbolj čudoviti" slovenski reki. Za gospodinjstvo ji ni najbolj, čeprav je v njej še vedno tista redoljubnost iz otroštva in če bi le imela čas, bi se doma vse še bolj svetilo od urejenosti.

Seveda ne bo imela treh življenj, toda če bi jih imela, bi se v drugem podala v zakon in opravljala kakšen drug poklic, ampak v tretjem življenju bi bila zanesljivo spet sama in zanesljivo spet zdravnica. Morda pa za trenutek ali dva le ne bi bilo slabo, ko bi vsaj majčkeno pomešala vsa tri življenja, kaj se ve ...

A. Adenauer

V daljni Španiji je v 14. stoletju živela rodbina Costa, njihov potomec pa se je kakšnih dvesto let kasneje že v italijanski Genovi izkazal z junaškimi dejanji in bil zato povzdignjen v plemiča - od tod "de" pred priimkom. V času Napoleona se je del de Costov naselil v Halozah, od koder se je Tonetov praded preselil v Velenje. Stari oče se je priženil na veliko Kaševo domačijo /Blekači/ v Pesju in v pokoj odšel kot upravnik Jame Velenje. Njegov sin, Tonetov oče, je postal učitelj in se leta 1932 poročil z natakarico Jožefo Goleš iz Šentvida pri Grobelnem. Čas druge svetovne vojne so preživljali v Pesju pri sorodnikih, kjer se je približno devet mesecev po nemški okupaciji, 21. februarja 1942, rodil Tonček, ki so mu kaj kmalu začeli praviti Sine ali Sinč. Brata Dušana je dobil približno devet mesecev po dnevu zmage. Takrat so že stanovali v Mayerjevi vili v Šoštanju, kjer je oče poučeval.

Zadnji dnevi vojne so bili tako burni, da si je hrumenje bombnikov in daljne odmeve odvrženih letalskih granat, številne kresove in streljanje veselih partizanov v zrak takrat triletni Sine dobro zapomnil. Tudi kasnejše otroške igre so bile zaznamovane z vojno. "Šef" okoliške mularije je bil danes znani fotoreporter Joco Žnidaršič, pod čigar vodstvom so fantje, recimo, vrgli v med vojno porušeno hišo čisto prave dumdumke ...

Z eno učiteljsko plačo in hrano na karte je bilo v časih povojnega pomanjkanja težko preživeti. Na srečo so de Costi nekaj hrane pridelali na vrtu, pa tudi kokoši in zajcev ni zmanjkalo nikoli. Sine je imel kasneje pri košarki pravi "zajčji odriv", kar so prijatelji pripisovali velikim količinam zaužitega zajčjega mesa v otroštvu. Angloameriške povojne pomoči so se otroci najedli predvsem na enodnevnih letovanjih v okolici in na daljših kolonijah v Sevnici.

Šolo Biba Roecka je imel pred nosom, v četrtem razredu ga je celo poučeval oče, ki pa je sinu vedno dal

Naš čas, 28. maja 1998

nižjo oceno, kot si je zaslužil. Zgodovina, zemljepis in likovni pouk so bili predmeti, ki jih je imel vsa leta osnovne šole /takrat še štiriletne osnovne šole in štiriletne nižje gimnazije/ najraje in tudi učitelji teh predmetov so bili zelo dobri. Po eni strani je bil precej umirjen in nesamozavesten, po drugi pa poln energije, ki mu ni dovoljevala pretiranega posedanja ob knjigi. Odvečno energijo je porabil v športu, začel je z "med dvema ognjema", nogometom, zelo zgodaj s tenisom, zastrupila pa ga je konec nižje gimnazije košarka. Postal je član mladinske košarkarske ekipe Elektre, s člansko ekipo je kot igralec in trener leta 1969 celo premagal slovito Olimpijo, ki je sicer igrala brez Daneva in Jelovca, a z Bassinom in Žorgo. Trener in igralec /ter deklica za vse/ hkrati je bil med letoma 1968 in 1971, kot šolan fizkulturnik je vnesel nove, sodobne prijeme in v sezoni 1968/1969 je Elektra dosegala izredne rezultate ter le za las zgrešila drugo zvezno ligo. Potem ko je Elektro zapustil - večina najboljših igralcev je v naslednjih dveh sezonah odšla v vojsko - je tri leta treniral še velenjski košarkarski klub, potem pa se je od aktivne košarke poslovil.

V osnovni šoli je bil enkrat predsednik razreda, rad je pel v šolskem zboru in z očetom hodil na lov /oče je bil bolj ljubitelj narave kot ubijalec živali, zato so ga prijatelji dražili, da hodi s puško v gobe/. V začetku nižje gimnazije ga je prijatelj Joco pritegnil še k tabornikom.

Zanimivo, odločal se je med likovno umetnostjo in športom, prevladal je slednji, zato se je leta 1957 vpisal na petletno učiteljišče v Tolminu. Tolmin zato, ker je hotel stanovati v internatu in ker je imel tam teto. Živel je v Domu Petra Skalarja, na šoli pa je kmalu postal predsednik športnega društva za vsa leta. Večino prostega časa je porabil za šport, veliko je igral košarko, bil je član Elektre in hodil z njo na tekme, to pa je bil ob sicer redkih obiskih doma stalen stik s prijatelji in Šoštanjem. Toda šport ni bil vse, še vedno je pel v šolskem zboru, bil je v šolski plesni ekipi, z nekaj prijatelji so ustanovili pravi diksilend ansambel, kjer je tolkel na bobne. Nastopali so na šolskih zabavah in na plesih po Tolminskem, postali so popularni in do takrat zadržani Sine je začel pridobivati izkušnje z nasprotnim spolom, ki ga je bilo

na šoli tri četrtine. Ob koncu učiteljišča prva ljubezen, z nesrečnim koncem seveda. Tabornika se je šel bolj med počitnicami, brat Dušan pa je že takrat vodil taborniško četo Pusti grad, ki je leta 1961 postala odred. Počitnice so bile sicer namenjene tudi služenju denarja, že v osnovni šoli je obiral hmelj, delal v Tovarni usnja in na rudniški klasirnici.

Prvo leto študija ni imel štipendije /leta 1962 se je namreč vpisal na Fakulteto za šport/, zato je vsaj štiri dni v tednu od sedmih zvečer do polnoči "štancal" gumbe pri privatnici, raznašal je mleko, bil je biljeter. V kasnejših letih si je denarno že opomogel s poučevanjem smučanja. Fizkulturniki so sloveli, zato z dekleti ni bilo težav, kljub temu pa je vztrajno študiral in najtežje izpite večinoma opravil z desetico. Košarki se ni odpovedal, igral je za Elektro, hkrati pa se je, tako kot Dovškov Peter, lotil tudi boksa in bil leta 1966 celo rezerva v republiški reprezentanci, ki se je pomerila z najboljšim madžarskim klubom. Redno je hodil v Dramo, Mestno gledališče in Opero, ob sobotah je bil na plesu v študentskem naselju, ob nedeljah na plesnih popoldnevih mojstra Jenka. Med študijem sicer ni živel svetniško, toda do sebe je bil neizprosen - študijskim in športnim dolžnostim je tudi sredi najboljše zabave dal prednost. Tako je leta 1967 končal vse obveznosti na fakulteti /zaradi spleta okoliščin je sicer diplomiral tri leta kasneje/ in se kljub dobrim možnostim, da ostane v Ljubljani, vrnil v Šoštanj - da starši ne bi ostali sami, saj se je takrat v študij podal Dušan.

Najprej pa seveda v vojsko, v protiartilerjske enote v Nišu. Ker je bil odličen športnik in ker je bil resen vojak, je hitro napredoval in si pridobil kar nekaj privilegijev, taborniško znanje je dobro izkoristil, ko je v izrednih razmerah ob napadu Sovjetske zveze na Češko svoji enoti za romunsko mejo postavil tabor. Sicer pa mu je JLA s topoumnim načinom ukazovanja in velikimi kulturnimi razlikami med vojaki dala misliti. Kasneje so ga v Velenju vključili v teritorialno obrambo in mu zaupali vlogo obveščevalnega oficirja, ki jo je vestno opravljal do leta 1989, ko so ga v štabu "upokojili" /njegova naloga je namreč bila proučevanje morebitnih sovražnikov - običajno članic Nata ali Varšavskega

pakta/, ker je po neki vaji kot najverjetnejšega napadalca na Slovenijo omenil JLA.

Na prvo službo v Šmartnem ob Paki ima profesor de Costa lepe spomine. Osnovnošolce je prvo leto poučeval telesno vzgojo, srbohrvaščino in likovni pouk, drugo leto le še telovadbo in likovni pouk, potem je leta 1970 odšel na Rudarski šolski center v Velenju, kjer je še danes. Vsa leta poučuje telesno vzgojo, vmes pa je deset let učil tudi obrambo in zaščito – ta predmet je ves čas povezoval tudi z drugimi predmeti in vedami, še posebej z ekologijo. Kot profesor je tekmoval s številnimi šolskimi ekipami, poleg tega je leta 1968 soustanovil velenjski karate klub /kot tekmovalec je leta 1969 osvojil naslov republiškega prvaka v absolutni in leta 1972 v težki kategoriji/. Zdaj vodi in trenira moško košarkarsko ekipo Šolskega centra, ki igra v šolski košarkarski ligi po vzoru NBA in je lani zasedla tretje mesto na državnem prvenstvu.

Svojo ljubezen do narave, Slovenije in čistega življenja najbolj izraža v taborništvu. Že od leta 1962 je načelnik Šaleške /prej Občinske/ taborniške zveze. Brat Dušan in Peter Krapež sta 1967. leta odkrila prostor za tabor v Ribnem na Gorenjskem, Sine in Dušan sta leta 1977 našla prostor v Savudriji. Tabor v Ribnem je danes vzorno urejen, savudrijskega je bilo z razpadom Jugoslavije konec. Doslej je nepozabne dneve taborniškega življenja v Ribnem preživelo že tisoče šaleških otrok. Več kot dvajset let se velenjski taborniki srečujejo s skavti iz Anglije, Nemčije in z Nizozemske, lani so bili celo gostitelji evropskega srečanja skavtov - tabornikov, imenovanega Jamboree. Dušan, ki je kot predavatelj na Fakulteti za telesno kulturo skrbel za povezavo tabornikov z vrhunskimi športi, je pred trinajstimi leti žal umrl in bratu zapustil še velik del svojih obveznosti.

Rudarsko kmečko poreklo, lovska potepanja z očetom po Šaleški dolini, ljubezen do narave, kritičen odnos do preteklosti in sistema so ga pripeljali v ožjo skupino ljudi, ki so se uprli neodgovornemu prepuščanju Šaleške doline propadu in nevarnosti gradnje odlagališča atomskih odpadkov v Velunjskem grabnu. Na največjem protestnem ekološkem shodu v takratnem socialističnem bloku, 8. novembra 1987 v Velenju, je govoril o proble-

matičnosti uporabe atomske energije. Član Šaleškega ekološkega društva je še danes. Hkrati z ekološko zavestjo je razvijal tudi svojo politično osebnost. Tako kot je zavestno vstopil v Zvezo komunistov /v Kavčičevi politiki je videl možnost oblikovanja samostojne in ekonomsko močne Slovenije/, se je zavestno vključil v procese "slovenske pomladi", decembra 1989 vstopil v Slovensko demokratično zvezo, po njenem razpadu pa se je skupaj z Janšo priključil Pučnikovi Socialdemokratski stranki /SDS/, kjer je še danes. Od maja 1994 je predsednik velenjskega odbora SDS. Od leta 1991 je bil načelnik Oddelka za obrambo v času Demosove občinske vlade, ki je bila na oblasti od leta 1990 do februarja 1993. Meni, da je glavna težnja socialdemokracije, da Slovenija postane ekonomsko močna država na temelju tržnega gospodarstva, vendar z močnim poudarkom na socialno pravični politiki - po vzoru povojne Zahodne Nemčije.

Leta 1970 je v telovadnici v Šoštanju opazil dolgonogo plavolasko. On profesor na Rudarskem šolskem centru, ona gimnazijka. Za ljubezen neugodno, a vendar se je obdržala. Martina Koren je 27. oktobra 1973 na ljubljanskem magistratu postala gospa de Costa, diplomirala na angleščini in povila Davida /1976/ in Nino /1980/. Nekaj časa sta zakonca stanovala vsak zase, nato kratek čas v Šoštanju, od leta 1976 do vselitve v hišo na Gorici pa so bili na Šercerjevi 15 v Velenju. Nedograjen vikend v Skornem so kupili pred dvema letoma.

Prosti čas je bil od nekdaj povezan s taborništvom in smučarijo, delom okoli hiše, sprehodi s psom /od nekdaj jih imajo pri hiši/, obiskovanjem kulturnih prireditev, celo slikanjem akvarelov in seveda politiko ...

Zdaj Tone najraje skoči na vikend, slikati bo začel prav kmalu, skrbi za svojo kondicijo. Želi potovati in postaviti taborniški center ob Velenjskem jezeru. S politiko še ni opravil, pripravljen je sprejeti tudi odgovornejše naloge in morda mu bo ravno tu prišel njegov "zajčji odriv" najbolj prav.

Gostilna Lap je bila v Litiji znana po dobri hrani in pijači. Za Ivanom jo je prevzel sin Stane ter kar čez cesto, v gostilni Šlibar, spoznal natakarico Elizabeto Mucher, ki jo je služba pripeljala v Litijo iz okolice Velikovca v Avstriji. Rodila sta se jima dva sinova, Stane leta 1929 in Dimitrij 14. septembra 1931. Ime Dimitrij je ostalo v dokumentih, sicer pa so fantka najprej klicali Mito, kasneje pa Mitja.

Mitja se je rad sprehajal z dedkom Ivanom, najrajši sta zašla v bližnji gozd. Igrač ni potreboval, saj so imeli doma gostilno, po kateri je še skoraj v plenicah veselo racal. Nekajletni fantič je že z veseljem postoril kaj v gostilni, predvsem pa radovedno vlekel na ušesa pogovore med gosti. Pogosto je smel bedeti pozno v noč, kar njegovim vrstnikom ni bilo usojeno. Dobro se spominja lovske bratovščine, ki je svoje pogone navadno zaključila v gostilni.

Mama, ki je znala speči dobre potice, je bila blaga, oče je bil dober, a hkrati strog. Za tiste čase so bili dovolj premožni, da so živeli lepo. Tako sta Mitju hitro in brezskrbno minili prvi dve leti osnovne šole v Litiji. Potem je prišla vojna in z njo nemška okupacija. Kot zaveden Slovenec se je oče znašel na seznamu za talce, zato se je družina ilegalno preselila k očetovi sestri v Ljubljano, ki je bila pod italijansko okupacijo. Oče je delal kot aktivist Osvobodilne fronte in kmalu po italijanski kapitulaciji so ga belogardisti najprej zaprli, potem pa poslali v taborišče Dachau, od koder se ni vrnil. Po vojni so mu podelili spomenico. Spoznanje, da očeta ne bo več nazaj, je eden najbolj bolečih dogodkov v življenju.

Mitja je v Ljubljani najprej pod Italijani napravil še tretji in četrti razred osnovne šole, že pod Nemci pa je obiskoval nižjo gimnazijo in do konca vojne opravil dva razreda. Tisti časi niso bili nič kaj lepi. Hrane so pred vojno imeli skorajda v izobilju, med vojno pa je bila zapečena polenta, namazana z marmelado, že prava poslastica.

Naš čas, 18. junija 1998

Po vojni se je mati z otrokoma vrnila v opustošeno hišo v Litiji in po nekaj mesecih lupljenja krompirja v neki gostilni in dela v predilnici je spet iz nič začela z gostilno. Mitja je že kot otrok vedel, da bo nekoč gostinec, zato se je vpisal na prvo povojno nižjo gostinsko šolo v Ljubljani. Prvi teden se je domov prijokal, saj je mislil, da ne bo zmogel - a mati ga je potolažila in potem je šlo. Z vrstniki je stanoval v hotelu Union, dopoldne obiskoval šolo, popoldne pomagal v Slonu ali v Unionu. V boljše roke ni mogel priti. Oba hotela sta bila takrat vrhunska, prav takšni so bili tudi učitelji na šoli, kjer je Mitja prednjačil v strokovnih predmetih. Kot mlad praktikant je bil vesel, če so ga dodelili v strežbo, kjer je imel leseni pladenj včasih obložen tudi z dvema ducatoma krožnikov hkrati. Ko je prvič samostojno stregel v "salonu", kjer so se zbirali predvsem bogati obrtniki, je "aufnemanje", zbiranje naročil, še šlo, malo težje je bilo potem pred goste postaviti prave jedi, toda gostje so bili uvidevni in so mu pomagali. Kmalu so uporabnega natakarja začeli pošiljati tudi na pogostitve na predsedstvo vlade, na kongrese, na sprejem tujih delegacij v Postojnski jami, kjer si je nabiral odlične izkušnje in mimogrede spoznal vse pomembnejše slovenske politike. Kot natakar se je celo pojavil v filmu Trst v začetku leta 1949.

Po treh letih je leta 1950 uspešno končal šolo in opravil zaključni izpit ter decembra istega leta postal tudi očka mali Tatjani. Spogledovanje s tri mesece starejšo natakarico Ivanko Magdič iz Križevcev pri Ljutomeru, ki je stregla v bistroju hotela Slon in nato v kavarni Union, se je namreč 18. 11. 1950 končalo s poroko, ki je skoraj ne bi bilo, kajti Mitjo so kot aktivnega mladinca, predsednika mladine v podjetju, predlagali za sprejem v Partijo, pa je odklonil. Zato so politični zanesenjaki Ivanki poroko odsvetovali!

Leto kasneje sta si zaželela "za eno sezono" delati drugje, odšla sta v Banjo Koviljačo pri Beogradu, kjer je bil Mitja šef in natakar v baru. Po koncu sezone sta šla v Banjo Arandjelovac in ena sezona se je raztegnila na štiri leta. Tako sta dodobra spoznala srbsko kuhinjo in srbske navade. Iz Mitje je postal Mitke, ki je vzljubil čevapčiče, srbski džuveč, podvarak in prasetino, od takrat ga tudi krasijo brki.

Štiri leta v Srbiji brez hčerke, ki jo je medtem vzgajala Mitjeva mati, je bilo dovolj. Ponudila se je priložnost in družina se je preselila v Kočevje, kjer je mož postal natakar - šef strežbe v hotelu Pugled. S svojim delom se je hitro uveljavil in priljubil, tako da se je nanj navezal tudi znani Ivan Maček. Pred ali po zaključeni jagi v kočevskih gozdovih so se v hotelu zglasili mnogi znani gostje. Tudi Tito in Jovanka sta se znašla tam dvakrat. Mitja ju ima v dobrem spominu, nista bila vzvišena in zahtevna, Jovanka je z Mitjem in ostalimi celo klepetala v njegovi sobi, medtem ko je od lova utrujene noge namakala v lavorju s toplo vodo.

Leta 1957 so Lapa postavili za upravnika kavarne Zvezda v Kočevju, potem ko je na Gostinskem šolskem centru opravil strogo konzultacijo za vodenje lokala. Kavarna je lepo delala, prirejali so plese in zabave in družini Lap so celo dodelili čisto novo stanovanje. Kavarna je bila na dobrem glasu, v njej so se na službenih poteh večkrat oglasili tudi Velenjčani. In po naključju so takrat v Velenju gradili hotel Paka. Nekega pomladnega dne sta se tako v Kočevju oglasila Žgankov pomočnik Avgust Jeriha, sicer Lapov rojak, in Jože Tekavec. Čeprav Mitja do takrat o selitvi ni razmišljal in je bil tudi Maček kar nekako hud, je trajalo le nekaj tednov, preden je Mitja Lap 15. junija 1961 postal direktor hotela Paka, Lapi - z njimi je prišla tudi Mitjeva mati - pa prvi stanovalci novega nebotičnika na Šaleški cesti 16; tu živita zakonca še danes.

Hotel Paka so odprli 8. julija 1961, do takrat je direktor okoli sebe že zbral sodelavce, ki jim je zaupal. Sam je imel za sabo odlično ljubljansko šolo in izkušnje z vodenjem lokalov, bil je natančen, discipliniran in zahteven do sodelavcev. Ker je stanoval le nekaj korakov od hotela, je bil vedno na voljo, stregel sicer ni več, vendar je budno nadziral vsak dogodek in če se je le dalo, izrekel "Dober dan" in "Na svidenje" vsakemu gostu. Vsak dan je vsaj enkrat pogledal v sanitarije, sproti je odkrival okvare na stavbi in opremi in skrbel, da je bil hotel urejen. Prirejali so številna praznovanja, kulinarične dneve in slavja. Sodelavci so redno in z velikim uspehom sodelovali na različnih tekmovanjih. Poslovati so morali uspešno, saj so vedno bili odvisni le od svojega denarja, v osemnajstih letih niti enkrat niso imeli rdečih številk, njihove

plače z direktorjevo vred pa so bile nizke. Ves čas so štipendirali dijake na gostinski šoli v Celju, vsako leto so imeli večje število vajencev - vzgoja lastnega kadra je bilo v Gostinskem podjetju hotel Paka vodilo vseh osemnajst let. Žalosten je spomin na dan pred petindvajsetimi leti, ko so Janeza, enega njegovih najbolj priljubljenih natakarjev, v nočnem baru ubili brez razloga.

Dolga leta je bil hotel središče družabnega življenja, še posebej pa je postal privlačen za goste iz cele Slovenije, potem ko so leta 1966 odprli nočni bar. V njem so nastopali glasbeniki, artisti in seveda lepa dekleta, ki so s sebe med plesom odvrgla tudi poslednjo tančico.

Hotel so obiskali številni znani gostje: Kardelj, Stambolič, Popovič, Marinko, Rankovič, Špiljak, Kavčič, Leskošek, sovjetska predsednika Hruščov in Brežnjev ter dvakrat seveda Tito s soprogo. Vsi so bili s sprejemom in postrežbo izredno zadovoljni, v hotelu Paka je bil doma tisti pravi "šlif", ki so ga bili vajeni v visokih krogih.

Skozi leta so večkrat osvežili in obnovili posamezne dele hotela, uredili nekaj novih manjših lokalov, obnovili restavracijo Jezero, v njeni bližini odprli avtokamp, postavili nekaj novih hišic, uredili minigolf, ob hotelu so zgradili sodobno kegljišče in pralnico perila, odprli so kavarno in slaščičarno /KSC/, bife na Cankarjevi ulici so preuredili v pivnico Rudarski hram ... Direktor Lap je vsak dan z beležko v roki obiskal vse lokale in si zapisal pomanjkljivosti, ki jih je treba čim prej odpraviti.

Proti koncu sedemdesetih let se je že pojavila potreba po novem hotelu in po združevanju gostinstva v Dolini. Lap v ta koncept nekako ni več spadal in v novem podjetju je postal 1. julija 1979 tehnični vodja, 30. oktobra 1981 pa je odšel v invalidski pokoj. Od takrat se tudi ni več vključeval v delo zveze komunistov, katere član je vendarle postal leta 1965.

Tako kot mu je nekoč gostilna pomenila igračke, mu je hotel Paka pomenil delo, veselje in prosti čas hkrati. Zato tudi ni imel konjička, v prostem času se je posvečal turističnemu društvu, ki je skrbelo za propagando kraja in med drugim od leta 1964 v

sodelovanju s Plesno zvezo Slovenije tudi organiziralo prve znane plesne turnirje "Evropa pleše". V času, ko je Velenje najbolj slovelo po urejenosti, je bil predsednik Turističnega društva Velenje /1961 - 1969/, leta 1964 je bil odlikovan z bronastnim častnim, leta 1977 pa z zlatim častnim znakom Turistične zveze Slovenije. Leta 1974 je bil razglašen za najboljšega gostinca celjskega območja, leta 1982 je prejel red dela s srebrnim vencem.

V pokoju ga ves čas pestijo bolezni, najbolj sitna je sladkorna, ki mu ne dovoljuje več, da bi jedel vse tisto, kar ima najrajši - sladice so že prav hud prekršek, ki si ga redko privošči. Doma v glavnem kuha žena, vendar je zadnja beseda njegova - ko je treba dodati začimbe, mu vedno prepusti štedilnik.

Z ženo včasih obiščeta Tatjano, ki ji je v rojstni hiši v Litiji pomagal urediti lokal, vnuka Andreja in Jeronimo vztrajno rasteta. Vse bolj pogosto je treba za več dni v kakšne toplice, sicer pa zakonca Lap živita življenje upokojencev - ne prezgodnje vstajanje, sprehodi, pa malo klepeta, branja in televizije. Sprehodi po mestu in dopoldanska kavica s prijatelji so pravzaprav ogledovanje ter veselje nad cvetjem in vsakim napredkom pri urejenosti Velenja. Zadnje mesece upokojeni direktor z zanimanjem spremlja obnavljanje hotela Paka. Morda bo potrebno kakšno stvar malce pokritizirati, ampak zadovoljstva ne more skriti. Še kakšen dan, pa bo Mitja Lap lahko ob dopoldnevih sedel na teraso ali v kavarno obnovljenega hotela Paka in z užitkom spil obvezno dopoldansko kavico - z umetnim sladilom seveda!

TAIC

Stanislav, Pobek, Biglez, Stanko, Slavček, Drenovec, Vovki, Volkec, Stane se je rodil v Hrastovcu 16. aprila 1945, točno na očetov rojstni dan. Po smrti prvega otroka, nekaj dni starega Stanka, leta 1936 sta se staršema rodili še hčerka Ljudmila /1938/ in Hedvika /1943/, ki je nesrečno umrla, stara komaj poldrugo leto. Zato so zakasnelega fantka, ki je dobil ime prvorojenca, iz strahu neznansko razvajali - še pri treh letih je k materi pristavil pručko, da ga je lahko podojila.

Slavka Vovka starejšega /obema so v krstni list zapisali Stanislav/ je v Hrastovec iz Velike Mislinje /pri njih je bilo trinajst otrok/ pripeljala ljubezen do Drenovčeve Ljudmile /Milke/ in na njeni domačiji sta tudi zaživela. Šest hektarjev zemlje, trgovina in trafika, dokler je to dopuščal zakon, ter očetovo rudarjenje /dokler je ni v hudi rudniški nesreči leta 1950 tako skupil, da se je invalidsko upokojil/ so bili viri preživljanja - ni bilo bogvekaj, a stradali niso. Oče je imel v pokoju dosti časa, zato je znal marsikaj narediti in z delom v "taverhu" ter s pletenjem košev, košar, izdelovanjem cokel, teleg, tesarjenjem, zidanjem tudi zaslužiti kakšen dinar.

Dečka so res crkljali, toda hkrati je bil deležen trde kmečke vzgoje. Oče je bil nepopustljiv, a vendar veliko strožji do sestre Milice /"noč ima svojo moč"/ kot do njega. Pobeku bi dal čisto vse, a v kino je, recimo, smel prvič iti vseeno šele pri sedemnajstih letih! Igrač ni imel, z edinima iz lesa izrezljanima avtomobilčkoma, ki mu jih je prinesel krstni boter za pisanko, se je smel igrati samo ob praznikih. Denarja je bilo malo, zato so živeli varčno - Stane še danes temeljito pretehta, preden si kupi čevlje, pa še potem kakšno leto razmišlja, ali jih ni slučajno škoda začeti nositi ... Kot otrok je že kidal kravam, jih pasel, kositi pa se je naučil skorajda prej kot brati. "Ženska" dela so mu bila prihranjena, zaradi "moških" je kdaj izostal tudi od pouka. Okoli ušes jih je dobil redko, zanesljivo pa tistega dne, ko mu je jastreb

izpred nosa odnesla v varstvo zaupanega piščanca. Takrat mu tudi njegov zvesti kuža Murč, ki ga je imel kar petnajst let, ni mogel pomagati.

Kot otrok se je najraje družil s Cerkovnikovim Franckom in njegovimi mlajšimi brati in sestrama, Gočevim Danijevim, Uranjekovim /Tinovim/ Edotom, hkrati pa s sestro Milico velikokrat šel v šolo v Škale, da se je najedel ameriškega mlečnega prahu in komaj čakal, da bo šel v osnovno šolo. V prvi razred v velenjski konjušnici je pešačil vsak dan eno uro, drugi razred je bil bliže, v baraki, ki je stala tam, kjer je danes velenjsko kotalkališče. Končno so zgradili šolo v Škalah, ki jo je pomagal graditi tudi Stanetov oče in tam je napravil še tretji ter četrti razred. Potem pa v Velenje v novo Osnovno šolo Miha Pintarja Toleda. Rad je na glas bral /to je očitno nasledil po mami, ki je prav tako uživala, če so jo drugi poslušali v dolgih zimskih večerih/, rad je imel kar vse predmete, zgodovinske dogodke, partizanske zgodbe, zgodbe iz stare Grčije, o Rimljanih in Indijancih pa bi poslušal ure in ure. Zelo dobro se je naučil igrati šah, saj je bil ob odhodu iz osnovne šole celo občinski prvak. Doma so radi plesali, marsikatero nedeljo po kosilu ali ob večerih, ko so prebirali v kuhinji fižol, pa so tudi skupaj zapeli. V plesu se je tako izpopolnil, da je kasneje kot študent poučeval tudi druge mlade v šoli v Škalah. Za knjižno zbirko Sinji galeb se je celo odrekel malici, na Cicibana je naročen še danes. Pa še znamke je zbiral. S puncami zakompleksani fant /imel je čevlje številka šestinštirideset/ ni imel dosti opraviti, kot nežna duša je kdaj kateri napisal pesmico. Vsi fantje so bili že na začetku osnovne šole zaljubljeni v Silovškovo Anico (rojena sta na isti dan). O tem, da je bil miren, tih in priden, ne gre dvomiti, kadar se je moral učiti, mu doma tudi delati ni bilo treba. Ob strogi vzgoji mu je prav prišlo igranje krilnice, trobenti podobnega glasbila, v Rudarski godbi, ki mu je najprej pomenilo več svobode, z leti pa tudi obilo užitka pri igranju, nastopih in potovanjih. Še potem, ko je igranje opustil, je godbo ves čas spremljal poklicno in ljubiteljsko in tako je še danes.

Prve njegove sanje so bile, da bo furman. Rudariti mu oče zaradi svoje izkušnje ni pustil. V Velenju tedaj še ni bilo nobene

srednje šole, denarja, da bi odšel drugam in živel v kraju šolanja, ni bilo, zato se je po osnovni šoli odločil za celjsko gimnazijo. Do vlaka je najprej pešačil iz Hrastovca, potem mu je oče že dovolil voziti svoje staro kolo, ki pa je bilo dragocenejše, kot je danes avtomobil. Pavliha, kot so vlaku takrat rekli, je do Celja dolgo sopihal, zato je Stanko za pot do Celja in nazaj domov vsak dan porabil kar nekaj ur, ki so mu potem manjkale za učenje in konjičke. Takrat je začel igrati rokomet v tedanjem velenjskem Rudarju in zanj igral še nekaj časa kot študent, kariero pa končal kot igralec Petrovič.

Že konec osnovne šole in v vseh kasnejših počitnicah je pridno delal: na Rudniku pri geometrih, prebiral premog na klasirnici, kar je bilo zanj huje kot trimesečno delo v jami naslednje leto. Knapovsko delo je želel vsaj malce spoznati zaradi očeta in da je lahko tudi drugim pripovedoval o težkem življenju rudarjev. Počitniško prakso je opravljal tudi pri Šaleškem rudarju, sedanjem Našem času, pri celjskem Novem tedniku, koprskih Primorskih novicah ... Zaradi poškodbe pri delu je celo v prvi dan celjske gimnazije zakoračil z mavcem.

Gimnazijo ima kljub strogemu režimu v lepem spominu, s sošolci so bili pravi prijatelji, držali so skupaj. Za punce je bil preveč sramežljiv, zaradi svojega podeželskega porekla je imel vseskozi občutek manjvrednosti. Zmešala in opogumila ga je v zadnjem letniku tri leta mlajša gimnazijka Kovačeva Milojka iz Žalca. Poleg matematike in fizike so ga veselili zgodovina, zemljepis in slovenščina, tudi študij kemije ga je zamikal. Po tistem pa, ko je pri birmi lepo recitiral samemu škofu Držečniku, bi ga domači župnik najraje dal študirat teologijo, zato je bil zelo vesel, ker se je odločil za gimnazijo. Tudi proti študiju glasbe Stanko ne bi imel nič, če bi le za starše to bil sploh kakšen poklic.

Tako pa človek obrača in bog obrne. Stane je pristal na študiju novinarstva v Ljubljani. Po začetnih težavah je dobil sobo v novem domu Fakultete za družbene vede in postal celo predsednik disciplinske komisije, ki je preganjala predvsem popivanje in prešuštvovanje v domu, kjer se je Stanetu kasneje pridružila tudi Milojka. Študij je bil sicer zanimiv, vendar se je novinarstva začel

v resnici učiti šele z delom na ljubljanskem radiu. V tretjem letniku je v redakciji poročil delal honorarno, v četrtem so ga zaposlili redno, imel je štipendijo pri Primorskih novicah v Kopru, kjer bi se po študiju moral zaposliti. A kaj, ko je bog spet obrnil po svoje! Medtem je namreč njegova Milojka povila sina Matjaža /septembra 1970/, nekaj mesecev prej, spomladi, sta se poročila. Družinica je živela ločeno in skoraj kot po naročilu je prišlo vabilo takratnega direktorja Našega časa Ljubana Naraksa, da se Stane zaposli pri njih in dobi stanovanje. In to je 1. marca 1973 tudi storil.

Vojsko je služil v Mariboru. Kar pošteno se mu je vlekla, saj je bil pet, šest let starejši od drugih. Še sreča, da je bil pogosto doma pri družini, poleg tega se je pač sprijaznil z redom, ki je vladal tam. Postal je pisar, s kolegi je zmagal na republiškem vojaškem kvizu in pred tem skupaj s še dvema vojakoma kakšen mesec "študiral" v mariborski študijski knjižnici.

Odpovedal se je sanjam, da bo nekoč dopisnik iz tujine, odpovedal se je tudi radijskemu delu v Ljubljani. Potem ko je nekaj let delal novice, ki so, včasih tudi za ceno kakovosti, takoj prišle do poslušalca, je moral pri tedenskem časopisu začeti razmišljati vsaj malo drugače. Pri tem mu je bil v veliko oporo prav Naraks, ki je novinarje /najprej je bil to samo Stane/ iz redakcije podil na teren. Stane je temeljito spoznal Šaleško dolino, vseskozi je bil med ljudmi in nastalo je veliko zares dobrih reportaž, ki jih je opremil s fotografijami. Fotografija je bila njegova strast še s fakultete, bil je tudi med ustanovnimi in aktivnimi člani velenjskega fotokluba Zrno. Njegovo novinarsko delo spremlja še ena ljubezen - ljubezen do slovenskega jezika. Trudi se, da bi uporabljal čim manj tujk, pravopis je knjiga, ki jo vzame v roke najpogosteje in brez katere ne gre na nobeno pot.

Na Našem času je doslej prehodil pestro pot. Bil je časopisni in radijski novinar, bil je odgovorni urednik /tudi deklica za vse - ničkolikokrat je v tekmi s časom vozil gradivo v Novo mesto, Ljubljano in Maribor/, dobrih osem let je bil direktor Našega časa, zdaj je na mestu odgovornega urednika, ki ima v rokah vsebino časopisa. V dobrih dveh desetletjih je s kolegicami in kolegi

oblikoval časopis, ki je tudi v Sloveniji med najuglednejšimi, časopis, ki so ga občani vzeli za svojega. Rad je pisal reportaže, se pogovarjal z navadnimi ljudmi. Tudi v v slovenski prostor je, tako kot drugi kolegi, poročal veliko. Čeprav bi kot odgovorni urednik lahko več posedal, v pisarni ne zdrži. Od nekdaj je hotel biti na kraju dogodka takoj, ko je zanj izvedel /tako rekoč preden se je zgodil/ - tudi takrat, 1. aprila, je takoj odbrzel v Šoštanj, ko so ga potegnili, da je krava povrgla telička z dvema glavama.

Težko mu je bilo poročati z maratonskih sestankov družbenopolitičnih organizacij, kljub drugačnim uradnim težnjam se ni čutil družbenopolitičnega delavca. Menjavala so se obdobja, ko so od novinarjev pričakovali takšno ali drugačno pisanje, o cenzuri pa ne bi moglo biti govora. Tudi v drugi polovici osemdesetih let je Naš čas dajal prostor tistim redkim posameznikom, ki so želeli in upali pisati kritično. Osnovna dolžnost dobrega novinarja je pošteno, objektivno poročanje, ali kot pravi: "Tudi če vam mati reče, da vas ima rada, še enkrat preverite."

Dogodki so neprestano, ne poznajo dneva, noči, nedelje in praznika. Novica mora priti med bralce in poslušalce ob napovedanem času. Zato je novinar vedno v službi. Torej ga skoraj nikoli ni doma. S Stanetom je isto. Zato mu je tudi žal, da ni imel za Matjaža, ki ga je te dni oskrbel s prvo vnučko, več časa. V novi družini z Vero in enajstletnim Rokom skuša to popraviti, a priznava, da mu ne uspeva najbolj, kvečjemu ga Rok pogosteje spremlja na njegovih novinarskih poteh. Zgodilo se je celo, da mu je deček med velikimi poplavami padel v poplavljen obcestni kanal. V poznem večeru skuša Stane dnevu še ukrasti kakšno uro. Ker ga v času kosila že dolga leta ni doma, se pošteno naje /Vovk je volk na kruh in mrzel fižol/, ko pač pride domov /zajtrka, malic ne pozna/, zavedajoč se, da bo drugi dan spet tarnal nad svojo težo. Ob televizorju prelista revije in časopise in rad prisluhne dobri glasbi. In zaspi, ko zaspi. Zanj je spanje in hranjenje izguba časa, čeprav ve, da je to nujno. Od slabih novinarskih razvad se je navzel le pitja kave, pa jo je pred leti /moral/ opustil, cigaret in alkohola se ni navadil.

Za konjičke ni časa, zbira stare predmete in ima lepo zbirko likalnikov, kovinskih zvončkov in znamk. Pred dolgim časom se je lotil gradnje hiše na domačiji, pa mu nekako ne gre od rok. Zadnja leta je pravzaprav samo dopust na morju nekaj, česar si ne pusti vzeti, pa še na kakšno tekmo v tujino gre z nogometaši ali rokometaši.

Morda težko čaka, da bo čez kakšno desetletje odšel v pokoj, toda moti se, če misli, da bo takrat imel časa na pretek. Novinarska kri ni voda in starosta velenjskega poklicnega novinarstva bo ponoči še vedno kradel ure dnevu. Le kolegi in zunanji sodelavci si bodo ob ponedeljkih, ko odgovorni urednik opravi večino dela za naslednjo številko, oddahnili - ponedeljek je namreč dan, ko je Vovk tečen kot vrag in se mu ni dobro prikazati pred obličje!

NAŠ ČAS d.o.o.,
Foitova 10, Vele
podjetje

U. Hrast /s pravim imenom Vlado Vrbič/ se je rodil 11. septembra 1955 v Šoštanju, od leta 1961 živi v Velenju. Osnovno šolo je obiskoval v Velenju, v Celju končal dva letnika Pedagoške gimnazije, zadnja dva letnika srednje šole pa je opravil na velenjski gimnaziji. Leta 1982 je diplomiral na takratni Fakulteti za sociologijo, politične vede in novinarstvo - smer sociologija. Ko je leta 1963 v Cicibanu objavil prvi kratek spis, je pisanje do konca gimnazije odložil. Po končani gimnaziji je nekaj let občasno pisal za Naš čas, v času študija pa je tuintam kaj malega objavil v Pavlihi in Mladini. Je prvi in nekajletni urednik časopisa Šaleškega študentskega kluba RIT /od leta 1976 dalje/. Štiri leta je bil poklicni urednik glasila Zdravstvenega centra Velenje Utrip, dobro leto je bil v Gorenju zadolžen za značilni stil, od leta 1988 je ravnatelj Kulturnega centra Ivana Napotnika v Velenju.

Aktivnejšo publicistično dejavnost je začel 21. januarja leta 1988 s kritično kolumno v Našem času Prosti strel - takrat je privzel psevdonim U. Hrast /po citatu iz ene Kirstovih knjig: "... hrast, ki ni mu mar, da se ob njega drgnejo merjasci ..."/. Do leta 1997 je tako nastalo kakšnih petdeset prispevkov v različnih kolumnah Našega časa /Prosti strel, Moja pisma, Oh, ta čudovita bitja, Z verige, Zaleščanske zgode/, ki so kritično obravnavali družbena vrenja na prelomu desetletja. Je avtor TV-dokumentarca o internirancih "Št. 65812", /Vaša televizija Velenje/ in soavtor monografije Kajuh.

Februarja 1997 je U. Hrast v Našem času zastavil galerijo portretov znanih Zaleščanov in jo julija 1998 zaključil pri številki enainpetdeset ter z izdajo pričujoče knjige.

KAZALO

PREDGOVOR 5
UVOD 7
PORTRETI 9
NESTL ŽGANK *50, Naš čas, 9. julija 1998* 11
IVAN ATELŠEK *46, Naš čas, 14. maja 1998* 19
ALOJZ FIJAVŽ *51* 25
HERMA GROZNIK *1, Naš čas, 27. marca 1997* 31
ADOLF ŠTORMAN *2, Naš čas, 3. aprila 1997* 37
MIHA VALENCI *3, Naš čas, 10. aprila 1997* 41
DRAGO MARTINŠEK *4, Naš čas, 17. aprila 1997* 47
MAJDA GABERŠEK *5, Naš čas, 24. aprila 1997* 51
TONE LOVREC *6, Naš čas, 30. aprila 1997* 57
JOSIP BAČIĆ SAVSKI *7, Naš čas, 8. maja 1997* 63
MILAN ŽEVART *8, Naš čas, 15. maja 1997* 69
ŠTEFKA KORDEŠ *9, Naš čas, 29. maja 1997* 75
JOŽE ROBIDA *10, Naš čas, 5. junija 1997* 81
IRENA VRČKOVNIK *11, Naš čas, 12. junija 1997* 87
BOJAN GLAVAČ *12, Naš čas, 19. junija 1997* 93
MARJAN MARINŠEK *13, Naš čas, 26. junija 1997* 99
FRANC ŽERDIN *14, Naš čas, 3. julija 1997* 105
FADIL KRUPIĆ *15, Naš čas, 10. julija 1997* 111
MARTA TRAMPUŠ *16, Naš čas, 17. julija 1997* 117
LOJZE OJSTERŠEK *17, Naš čas, 31. julija 1997* 123
MATJAŽ NATEK *18, Naš čas, 7. avgusta 1997* 129
FRANC SEVER *19, Naš čas, 14. avgusta 1997* 135
PANE SEMEČNIK *20, Naš čas, 21. avgusta 1997* 141
BORUT KORUN *21, Naš čas, 28. avgusta 1997* 147

KARL DRAGO SEME *22, Naš čas, 4. septembra 1997* 153
IVAN RAKUN *23, Naš čas, 11. septembra 1997* 159
VANE GOŠNIK *24, Naš čas, 18. septembra 1997* 165
FRANC AVBERŠEK *25, Naš čas, 25. septembra 1997* 171
PETER REZMAN *26, Naš čas, 6. novembra 1997* 177
JANEZ FURMAN *27, Naš čas, 13. novembra 1997* 183
JOŽE KOLAR *28, Naš čas, 20. novembra 1997* 189
EDVARD CENTRIH *29, Naš čas, 27. novembra 1997* 195
MATJAŽ KMECL *30, Naš čas, 11. decembra 1997* 201
BOGDAN MENIH *31, Naš čas, 18. decembra 1997* 209
ZOFIJA KUKOVIČ *32, Naš čas, 23. decembra 1997* 215
VINKO ŠMAJS *33, Naš čas, 8. januarja 1998* 221
JAKOB MEH *34, Naš čas, 15. januarja 1998* 227
VERA ZUPANČIČ *35, Naš čas, 22. januarja 1998* 233
JOŽE OŠTIR *36, Naš čas, 29. januarja 1998* 241
RAJKO DJORDJEVIČ *37, Naš čas, 5. februarja 1998* 247
PAVEL ŠIFER *38, Naš čas, 12. februarja 1998* 253
MILAN GORŠEK *39, Naš čas, 19. februarja 1998* 259
MARIJA ZUPANC *40, Naš čas, 26. februarja 1998* 265
VIKTOR KOJC *41, Naš čas, 5. marca 1998* 271
DRAGO ŠULEK *42, Naš čas, 19. marca 1998* 277
JAROSLAV VRTAČNIK *43, Naš čas, 2. aprila 1998* 283
ANDREJ KUZMAN *44, Naš čas, 16. aprila 1998* 289
ALEKSANDRA ŽUBER *45, Naš čas, 30. aprila 1998* 295
TONE DE COSTA *46, Naš čas, 28. maja 1998* 301
MITJA LAP *47, Naš čas, 18. junija 1998* 307
STANE VOVK *48, Naš čas, 2. julija 1998* 313
U. HRAST *52* 321

Naš čas, d.o.o., Velenje, 1998